Пролетарии от всички страни, съединявайте се!

ИНСТИТУТ МАРКС—ЕНГЕЛС—ЛЕНИН при ЦК на ВКП(б)

И. В. СТАЛИН

СЪЧИНЕНИЯ

ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ

И. В. СТАЛИН

ТОМ

2

1907–1913

ПРЕДГОВОР

Вторият том от съчиненията на И. В. Сталин съдържа произведения, написани предимно през периода от втората половина на 1907 година до 1913 година, до заточението на другаря Сталин в Туруханския край, където той прекарва до февруари 1917 год. Тези произведения обхващат главно два периода от революционната дейност на другаря Сталин, Бакинския и Петербургския период.

Произведенията, които се отнасят към първата половина на 1907 година, са посветени на тактиката на болшевиките в първата руска революция („Предговор към грузинското издание на брошурата на К. Кауцки „Движещите сили и перспективите на руската революция"", статията „Изборната борба в Петербург и меншевиките" и др.). Статиите от това време са печатани в грузинските болшевишки вестници „Чвени Цховреба" и „Дро". На руски език те се публикуват за първи път.

В произведенията, написани от юни 1907 година нататък — през периода на революционната дейност на другаря Сталин предимно в Баку, се осветлява борбата на болшевиките с меншевиките-ликвидатори за запазване и укрепване нелегалната революционна марксистка партия („Партийната криза и нашите задачи", „Резолюциите, приети от Бакинския комитет на 22 януари 1910 г.", „Писма от Кавказ"). На въпросите за ръководството на революционното работническо движение и профсъюзите са посветени статиите: „Какво говорят нашите стачки от последно време?", „Нефтоиндустриалците за икономическия терор",

„Съвещанието и работниците“ и други. На резултатите от V конгрес на РСДРП е посветена работата „Лондонският конгрес на РСДРП (Записки на делегата)“. Статиите на И. В. Сталин от този период, поместени във втория том, са печатани във вестниците „Бакинский Пролетарий“, „Гудок“ и „Социал-Демократ“.

От втората половина на 1911 година настъпва Петербургският период от революционната дейност на другаря Сталин (1911—1913 г.). Възглавил Руското бюро на ЦК, другарят Сталин ръководи работата на партията в Русия за осъществяване решенията на Пражката конференция на партията. Към това време се отнасят произведения, посветени главно на новия революционен подем в работническото движение, на задачите на болшевишката партия във връзка с изборите за IV Държавна дума. Към тях спадат: позивът „За Партията!“, статиите — „Нов период“, „Те работят добре...“, „Отприщи се!...“, „Поръчение на петербургските работници до своя работнически депутат“, „Волята на пълномощниците“, „Изборите в Петербург“ и др. Статиите са печатани в петербургските вестници „Звезда“ и „Правда“.

Във втория том влиза известният труд на И. В. Сталин „Марксизмът и националният въпрос“ (1913 г.), в който е развита болшевишката теория и програма по националния въпрос.

Не са намерени досега статията „За културно-националната автономия“, написана от другаря Сталин през заточението в Туруханск, и редица други произведения.

Институт Маркс—Енгелс—Ленин
при ЦК на ВКП(б)

1907–1913

ПРЕДГОВОР КЪМ ГРУЗИНСКОТО ИЗДАНИЕ НА БРОШУРАТА НА К. КАУЦКИ „ДВИЖЕЩИТЕ СИЛИ И ПЕРСПЕКТИВИТЕ НА РУСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ“[1]

Името на Карл Кауцки не е ново. Той е познат отдавна като достоен теоретик на социалдемокрацията. Но Кауцки е известен не само в това отношение, той е забележителен също като солиден и дълбок изследвач на тактическите въпроси. В това отношение той си е завоювал голям авторитет не само сред европейските другари, но и у нас. И това не е чудно: днес, когато тактически разногласия разцепват руската социалдемокрация на две фракции, когато взаимната критика, преминавайки в разпри, често изостря положението и изясняването на истината се затруднява крайно — твърде интересно е да се чуе такъв безпристрастен и опитен другар като К. Кауцки. Ето защо нашите другари се заеха с такова усърдие да изучават тактическите статии на Кауцки: „Държавната дума“, „Московското въстание“, „Аграрният въпрос“, „Руското селячество и революцията“, „Погромите върху евреи в Русия“ и др. Но с несравнено по-голямо внимание другарите се отнесоха към настоящата брошура, и това е защото тук са засегнати всички онези главни въпроси, които разделят социалдемокрацията на две фракции. Работата е там, че Плеханов, който неотдавна се обърна към другарите от чужбина за изясняване на нашите злободневни въпроси, се е обърнал, както се оказва, със същите въпроси и към Кауцки и е поискал съответен отговор и от него, на което Кауцки, както се вижда от неговите думи, е отговорил с настоящата брошура. Разбира се,

след всичко това другарите трябваше да се отнесат с още по-голямо внимание към споменатата брошура. Ясно е, че с това тази брошура има още по-голямо значение за нас.

Затова ще бъде много полезно, ако ние напомним макар и в общи черти въпросите на нашите разногласия и успоредно с това изясним възгледите на Кауцки върху едни или други въпроси.

На чия страна е Кауцки, кого поддържа той—болшевиките или меншевиките?

Първият въпрос, който разцепва руската социалдемокрация на две части, е въпросът за общия характер на нашата революция. Че нашата революция е буржоазно-демократическа, а не социалистическа, че тя трябва да завърши с разрушаването на феодализма, а не на капитализма — това е ясно за всички. Но, пита се, кой ще ръководи тази революция и кой ще обедини около себе си недоволните елементи от народа: буржоазията или пролетариатът? Пролетариатът ли ще тръгне в опашката на буржоазията, както е било във Франция, или буржоазията ще тръгне след пролетариата? Ето как стои въпросът.

Меншевиките казват чрез устата на *Мартинов*, че нашата революция е буржоазна, че тя е повторение на френската революция и тъй като френската революция като буржоазна революция се ръководела от буржоазията, то и нашата революция трябва да се ръководи от буржоазията. „Хегемонията на пролетариата е вредна утопия...“ „Пролетариатът трябва да върви след крайната буржоазна опозиция“ (виж „Две диктатури“ от *Мартинов*).

А болшевиките казват: наистина, нашата революция е буржоазна, но това съвсем не значи, че тя е повторение на френската революция, че непременно трябва да бъде ръководена от буржоазията, както се е случило във Франция. Във Франция пролетариатът е бил малосъзнателна и неорганизирана сила и поради това буржоазията е имала хегемония в революцията. А у нас пролетариатът е сравнително по-съзнателна и организирана сила и затова той вече не се задоволява с ролята на придатък към буржоазията и, като най-революционна

класа застава начело на съвременното движение. Хегемонията на пролетариата не е утопия, тя е жив факт, пролетариатът обединява на дело около себе си недоволните елементи. И който го съветва „да върви след буржоазната опозиция“, той лишава пролетариата от самостоятелност, превръща руския пролетариат в оръдие на буржоазията (виж „Две тактики“ от *Ленин)*.

Как гледа на този въпрос К. Кауцки?

„Либералите често се позовават на Великата френска революция, и често се позовават неоснователно. Условията в съвременна Русия в много отношения се различават напълно от условията във Франция през 1789 г.“ (виж третата глава на брошурата)... „Руският либерализъм е от съвсем друг род в сравнение с либерализма на Западна Европа и вече по силата само на това е извънредно погрешно Великата френска революция да се взема направо за образец на сегашната руска революция. В революционните движения на Западна Европа ръководеща класа е била дребната буржоазия, особено дребната буржоазия от големите градове“ (виж четвъртата глава) ... „Времето на буржоазните революции, т. е. на революциите, движеща сила на които е била буржоазията, е изминало, изминало е и за Русия. И в нея пролетариатът не е вече прост придатък и оръдие на буржоазията, както е било през време на буржоазните революции, а самостоятелна класа със самостоятелни революционни цели“ (виж пета глава).

Така говори К. Кауцки за общия характер на руската революция, така разбира Кауцки ролята на пролетариата в днешната руска революция. Буржоазията не може да ръководи руската революция — следователно вожд на революцията трябва да стане пролетариатът.

Вторият въпрос на нашите разногласия е: може ли либералната буржоазия да бъде поне съюзник на пролетариата в днешната революция?

Болшевиките казват, че не може. Наистина през френската революция либералната буржоазия е играла революционна роля, но това е защото класовата борба там не е била така изострена, пролетариатът е бил малосъзнателен, той се е задоволявал с ролята на придатък

към либералите, докато у нас класовата борба е извънредно изострена, пролетариатът е много по-съзнателен и не може да се примири с ролята на придатък към либералите. Там където пролетариатът се бори съзнателно, либералната буржоазия престава да бъде революционна. Затова именно изплашените от борбата на пролетариата кадети-либерали търсят защита под крилцето на реакцията. Затова именно те повече се борят против революцията отколкото против реакцията. Затова именно кадетите[2] по-скоро ще сключат съюз с реакцията против революцията отколкото с революцията. Да, нашата либерална буржоазия и нейните защитници, кадетите, са съюзници на реакцията, те са „просветени" врагове на революцията. Съвсем друго нещо са бедните селяни. Болшевиките казват, че само бедното селячество ще протегне ръка на революционния пролетариат и само то може да сключи здрав съюз с пролетариата за през целия период на сегашната революция. Именно него трябва да поддържа пролетариатът против реакцията и кадетите. И ако тези две главни сили сключат помежду си съюз, ако работниците и селяните се поддържат едни други, тогава и победата на революцията ще бъде осигурена. Без това победата на революцията е невъзможна. Затова именно болшевиките нѐ поддържат кадетите нито в Думата, нито извън Думата при първата степен на изборите. Затова именно както в изборите, така и в Думата болшевиките поддържат само революционните представители на селяните против реакцията и кадетите. Затова именно болшевиките обединяват широките народни маси само около революционната *част* на Думата, а не около *цялата* Дума. Затова именно болшевиките не поддържат исканията за назначаване на кадетско правителство (виж „Две тактики" и „Победата на кадетите" от *Ленин).*

Съвсем другояче разсъждават меншевиките. Наистина, либералната буржоазия се колебае между реакцията и революцията, но, според тях тя в края на краищата все пак ще се присъедини към революцията, все пак ще изиграе революционна роля. Защо? Защото либералната буржоазия е изиграла във Франция революционна роля, защото тя е в опозиция на старите порядки и следователно

ще бъде принудена да се присъедини към революцията. Според меншевиките, либералната буржоазия и нейните защитници, кадетите, не могат да се нарекат изменници на днешната революция, те са съюзници на революцията. Ето защо меншевиките ги поддържат както в изборите, така и в Думата. Меншевиките твърдят, че класовата борба никога не трябва да затъмнява общата борба. Затова именно те призовават народните маси да се обединят около *цялата* Дума, а не само около нейната революционна *част*, затова именно те поддържат с всички сили искането да се назначи кадетско правителство, затова именно меншевиките са готови да оставят в забрава програмата-максимум, да окастрят програмата-минимум и да отхвърлят демократическата република, само да не отблъснат от себе си кадетите. Може би някой читател ще помисли, че всичко това е клевета, отправена към меншевиките, и ще поиска факти. Ето и факти.

Ето какво писа неотдавна известният меншевишки публицист *Малишевски:*

„Нашата буржоазия не иска република, следователно република у нас не може да има...", така че „... в резултат на нашата революция трябва да възникне конституционен ред, но съвсем не демократическа република". Затова Малишевски съветва „другарите" да се простят с „републиканските илюзии" (виж „Първи сборник"[3], стр. 288, 289).

Това — първо.

В навечерието на изборите водачът на меншевиките *Череванин* писа:

„Би било нелепост и безумие за пролетариата да се опитва, както предлагат някои, да влезе заедно със селячеството в борба и против правителството, и против буржоазията за пълновластно и всенародно Учредително събрание." Ние, казва той, се стремим сега да постигнем съглашение с кадетите и кадетско правителство (виж „Наше дело"[4] № 1).

Това — второ.

Но всичко това само се писа. Друг водач на меншевиките, *Плеханов*, не се ограничи само с това и пожела да приведе в изпълнение написаното. Докато в партията

се водеше ожесточена дискусия по въпроса за изборната тактика, докато всички питаха: допустимо ли е съглашение с кадетите при първата степен на изборите — Плеханов смяташе за недостатъчно дори *съглашението* с кадетите и започна да проповядва пряк блок, временно *сливане* с кадетите. Спомнете си вестник „Товарищ"[6] от 24 ноември (1906 г.), в който Плеханов помести своя малка статийка. Един от читателите на „Товарищ" пита Плеханов: възможна ли е обща платформа на социалдемократите с кадетите и ако е възможна, „каква би могла да бъде... общата изборна платформа?" Плеханов отговаря, че обща платформа е *необходима* и такава платформа трябва да бъде „пълновластна Дума"...„Друг отговор няма и не може да има" (виж „Товарищ" от 24 ноември 1906 г.). Какво значат думите на Плеханов? Те значат само това, че през време на изборите партията на пролетариите, т. е. социалдемокрацията, фактически трябва да се *присъедини* към партията на капиталистите, т. е. към кадетите, трябва заедно с тях да издава агитационни позиви към работниците, трябва фактически да се откаже от лозунга за всенародно Учредително събрание, от социалдемократическата програма-минимум и вместо това трябва да издигне кадетския лозунг за пълновластна Дума. В действителност това е отказване от нашата програма-минимум в угода на кадетите и за повдигане на собствената ни репутация в техните очи.

Това — трето.

Но онова, което недостатъчно смело каза Плеханов, със забележителна смелост изказа третият водач на меншевиките, *Василев*. Послушайте:

„Нека по-напред цялото общество, всички граждани... установят конституционна власт. Щом тази власт стане народна, народът според своята групировка по класи и интереси... може да пристъпи към разрешаване на всички въпроси. Тогава борбата между класите и групите е не само уместна, но и необходима... Но сега, в дадения момент, тя е *убийствена и престъпна*..." Затова е необходимо различните класи и групи „*да се разделят за известно време с всички „най-добри програми" и да се слеят в една конституционна партия*..." „Моето пред-

ложение се свежда към обща платформа, за база на която служи поставянето на елементарна основа за *пълновластно* общество, което единствено може да даде съответна Дума...“ „Съдържанието на тази платформа е... правителство, отговорно пред народното представителство... свобода на словото и печата...“ и т. н. (виж „Товарищ“ от 17 декември 1906 г.). Що се отнася до всенародното Учредително събрание и изобщо за нашата програма-минимум, с всичко това според Василев трябва да се „разделим“...

Това — четвърто.

Наистина, четвъртият водач на меншевиките, *Мартов*, не е съгласен с меншевика Василев и високомерно го хока за споменатата по-горе статия (виж „Отклики“[6], кн. 2). Но затова пък Плеханов се изказва с голяма похвала за Василев, който, според Плеханов, е „неуморим и любим социалдемократически организатор на швейцарските работници“ и който „ще окаже много услуги на руското работническо дело“ (виж „Мир Божий“[7] от юни 1906 г.). На кого от тези двама меншевики да вярваме: на Плеханов или на Мартов? Освен това нима сам Мартов не писа неотдавна: „Разпрата между буржоазията и пролетариата усилва позициите на самодържавието и спъва поради това успеха на народното освобождение“? (виж *Эльмар*, „Народ и Государственная дума“, стр. 20). На кого не е известно, че този немарксистки възглед е именно истинската основа на либералното „предложение“, правено от Василев?

Както виждате, меншевиките са толкова увлечени от „революционността“ на либералната буржоазия, така много надежди възлагат те на нейната „революционност,“ че за да ѝ угодят, са готови да оставят в забрава самата социалдемократическа програма.

Как гледа на нашата либерална буржоазия К. Кауцки, кого той смята за истински съюзник на пролетариата, какво казва той по този въпрос?

„Понастоящем (т. е. в днешната руска революция) пролетариатът не е вече прост придатък и оръдие на буржоазията, както е било по време на буржоазните революции, а самостоятелна класа със самостоятелни рево-

люционни цели. Но там, където пролетариатът действува така, *буржоазията престава да бъде революционна класа.* Руската буржоазия, доколкото е изобщо либерална и води самостоятелна класова политика, несъмнено ненавижда абсолютизма, но още повече ненавижда революцията ... и доколкото иска политическа свобода, тя я иска главно, защото в нея вижда единственото средство да сложи край на революцията. Така че *буржоазията не принадлежи към движещите сили на съвременното революционно движение в Русия* ... Здрава общност на интересите през целия период на революционната борба има *само между пролетариата и селячеството.* Тя именно трябва да легне в основата на цялата революционна тактика на руската социалдемокрация ... Без селяните ние не можем да одържим сега победа в Русия" (виж пета глава).

Така говори Кауцки.

Мислим, че коментариите са излишни.

Третият въпрос на нашите разногласия е: в какво се състои класовата същност на победата на нашата революция или, с други думи казано, кои класи трябва да одържат победа в нашата революция, кои класи трябва да завоюват властта?

Болшевиките твърдят, че тъй като главните сили на днешната революция са пролетариатът и селячеството, тъй като тяхната победа е невъзможна без взаимна поддръжка — то и властта ще завоюват именно те и затова победата на революцията ще представлява от себе си *диктатура на пролетариата и селячеството* (виж „Две тактики" и „Победата на кадетите" от *Ленин*).

А меншевиките, напротив, отхвърлят диктатурата на пролетариата и селячеството, те не вярват, че властта ще бъде завоювана от пролетариата и селячеството. Според тях властта трябва да попадне в ръцете на кадетската Дума. Поради това те поддържат с необикновено увлечение кадетския лозунг за отговорно правителство. Така че вместо диктатура на пролетариата и селячеството меншевиките ни предлагат диктатура на кадетите (виж „Две диктатури" от *Мартинов*, също вестниците „Голос Труда"[8], „Наше Дело" и др.).

Как гледа на този въпрос К. Кауцки?

По този повод Кауцки направо казва, че „революционната сила на руската социалдемокрация и възможността тя да победи се заключава в общността на интересите на индустриалния пролетариат и селячеството" (виж пета глава). Тоест революцията ще победи само в случай, ако пролетариатът и селячеството се борят заедно за общата победа — диктатурата на кадетите е антиреволюционна.

Четвъртият въпрос на нашите разногласия е: през време на революционните бури, разбира се, ще възникне от само себе си тъй нареченото временно революционно правителство — допустимо ли е участието на социалдемокрацията в революционното правителство?

Болшевиките казват, че участието в такова временно правителство е не само допустимо от принципна гледна точка, но практически ще бъде и необходимо, за да може социалдемокрацията да защищава достойно там, във временното революционно правителство, интересите на пролетариата и революцията. Ако в борбата на улицата пролетариатът разруши заедно със селяните стария ред, ако той пролива кръвта си заедно с тях, естествено е, че пак заедно с тях той трябва да влезе във временното революционно правителство, за да доведе революцията до желаните резултати (виж „Две тактики" от *Ленин*).

А меншевиките отхвърлят участието във временното революционно правителство — това било недопустимо за социалдемокрацията, това не подобавало на социалдемократа, това щяло да погуби пролетариата (виж „Две диктатури" от *Мартинов*).

Какво казва по този въпрос К. Кауцки?

„Много е възможно при по-нататъшния ход на революцията да победи социалдемократическата партия..." Но това не значи, че „преживяваната от Русия революция ще доведе веднага до установяване в Русия на социалистически начин на производство, дори ако тя *временно даде кормилото на властта в ръцете на социалдемокрацията*" (виж пета глава).

Както виждате, според Кауцки участието във временното революционно правителство е не само допустимо

но може да се случи така, че „временно кормилото на властта" да премине изцяло в ръцете само на социалдемокрацията.

Такива са възгледите на Кауцки по най-главните въпроси на нашите разногласия.

Както виждате, един от най-големите теоретици на социалдемокрацията—Кауцки—и болшевиките се намират в пълно съгласие помежду си.

Това не отричат и меншевиките, с изключение, разбира се, на някои „казионни" меншевики, които навярно не са и виждали брошурата на Кауцки. Мартов например направо казва, че „в крайния си извод Кауцки е *съгласен* с др. Ленин и неговите съмишленици, провъзгласили демократическата диктатура на пролетариата и селячеството" (виж „Отклики", кн. 2, стр. 19).

А това значи, че меншевиките *не са съгласни* с К. Кауцки, или, по-точно казано, Кауцки *не е съгласен* с меншевиките.

И така, кой тогава е съгласен с меншевиките и с кого, най-после, са съгласни меншевиките?

Ето какво разказва за това историята. На 27 декември (1906 г.) в Соляний городок (в Петербург) се състоя дискусионно събрание. През време на дебатите водачът на кадетите, П. Струве, заяви: „Вие всички ще бъдете кадети... Меншевиките ги наричат вече полукадети. Мнозина считат Плеханов за кадет и наистина много от това, което говори сега Плеханов, кадетите могат да поздравят; трябва да се съжалява само, че той не каза това по времето, когато кадетите бяха самички!" (виж „Товарищ" от 28 декември 1906 г.).

Ето кой е съгласен с меншевиките.

И какво чудно може да има, ако и меншевиките се съгласят с тях и тръгнат по пътя на либерализма?...

10 февруари 1907 г.

Печата се по текста на брошурата
Подпис: Коба

Оригиналът е на грузински

ИЗБОРНАТА БОРБА В ПЕТЕРБУРГ И МЕНШЕВИКИТЕ

Никъде нямаше такова изостряне на изборната борба както в Петербург. Никъде нямаше такива стълкновения между партиите както в Петербург. Социалдемократи, народници, кадети, черносотници, болшевики и меншевики в социалдемокрацията, трудовики[9], есери и народни социалисти сред народниците, леви и десни кадети в кадетската партия — всички те водеха ожесточена борба . . .

Затова никъде така ясно не се проявяваше физиономията на партиите както в Петербург. Това така и трябваше да бъде. Изборната борба е живо дело, а партиите могат да бъдат опознати само в делото. Ясно е, че колкото по-ожесточено се водеше борбата, толкова по-ясно трябваше да се прояви и физиономията на борещите се.

В това отношение е твърде интересно поведението на болшевиките и меншевиките по време на изборната борба.

Вие навярно помните приказките на меншевиките. Те още преди изборите заявяваха, че Учредителното събрание и демократическата република са излишен товар, че е нужна преди всичко Дума и кадетско правителство, вследствие на което било необходимо изборно съглашение с кадетите. В противен случай щели да победят черносотниците. Ето какво писа в навечерието на изборите вождът на меншевиките *Череванин*:

„Би било нелепост и безумие за пролетариата да се опитва, както предлагат някои, заедно със селячеството да влезе в борба и против правителството, и против буржоазията за пълновластно и всенародно Учредително събрание" (виж „Наше дело", брой 1).

Друг вожд на меншевиките, *Плеханов*, кимаше одобрително на Череванин, той също отхвърляше всенародното Учредително събрание, предлагайки вместо него „пълновластна Дума", която трябвало да стане „обща платформа" за кадети и социалдемократи (виж „Товарищ", 24 ноември 1906 г.).

А известният меншевик *Василев* казваше по-откровено, че класовата борба „в дадения момент е убийствена и престъпна...", че различните класи и групи трябва „да се разделят за известно време с всички най-хубави програми" и да се слеят в една конституционна партия..." (виж „Товарищ", 17 декември 1906 г.).

Така говореха меншевиките.

Болшевиките от самото начало осъждаха подобна позиция на меншевиките. Те казваха, че не подобава на социалистите да влизат в съглашение с кадетите — социалистите трябва самостоятелно да излизат в изборната борба. При първата степен на изборите съглашение е допустимо само по изключение, и то с такива партии, които като лозунг на деня издигат всенародно Учредително събрание, конфискация на всички земи, осемчасов работен ден и т. н. А кадетите отхвърлят всичко това. „Черносотническата опасност" е измислица на либералите за сплашване на някои наивни хора. Черносотниците не могат „да запълнят" Думата. Когато говорят за „черносотническа опасност", меншевиките повтарят думите на либералите. Затова пък съществува „кадетска опасност", и тя е истинската опасност. Нашето задължение е да сплотим около себе си всички революционни елементи и да поведем борба срещу кадетите, които сключват съюз с реакцията против революцията. В едно и също време ние трябва да водим двояка борба: както против реакцията, така и против либералната буржоазия и нейните защитници.

Така говореха болшевиките.

И ето наближи денят на откриването на петербургската социалдемократическа конференция[10]. Тук, на тази конференция, пред пролетариата трябваше да бъдат представени две тактики: тактика на съглашение с кадетите и тактика на борба против кадетите... Сега, на тази конференция, пролетариатът трябваше да направи оценка на всичко, което дотогава говореха болшевиките и меншевиките. Но меншевиките усетиха, че ги чака поражение, те почувствуваха, че конференцията ще осъди тяхната тактика, и решиха да напуснат конференцията, да скъсат със социалдемокрацията. Заради съглашение с кадетите меншевиките започнаха разкол. Те искаха чрез сделка с кадетите да прокарат в Думата „свои хора".

Болшевиките решително осъдиха тази безхарактерна постъпка. Те доказваха с цифри в ръце, че „черносотническа опасност" не съществува. Те подлагаха на безпощадна критика есерите и трудовиките, като ги призоваваха открито да се сплотят около пролетариата против контрареволюцията и кадетите.

И докато болшевиките обединяваха около пролетариата революционните елементи, докато те неотклонно осъществяваха непримиримата тактика на пролетариата, през това време меншевиките водеха преговори с кадетите зад гърба на работниците.

А кадетите постепенно клоняха към дясно. Столипин покани при себе си „за преговори" лидера на кадетите, *Милюков*. Кадетите единодушно поръчаха на Милюков да води преговори с реакцията от „името на партията". Ясно е, че кадетите искаха съглашение с реакцията против революцията. В същото време другият лидер на кадетите, *Струве*, открито заявяваше, че „кадетите искат съглашение с монарха за получаване на конституция" (виж „Реч"[11], 18 януари 1907 г.). Беше очевидно, че кадетите влизат в съюз с реакцията.

А меншевиките все още уреждаха преговори с кадетите, те все още търсеха съюз с тях. Бедничките! Те не се досещаха, че отивайки към съглашение с кадетите, те влизат в съглашение с реакцията!

По това време започват разрешените от властите дискусионни събрания. Тук, на тези митинги, се изясни

открито, че „черносотническата опасност“ е фантазия, че основната борба се води между кадетите и социалдемократите, и онзи, който влиза в съглашение с кадетите, предава социалдемокрацията. Меншевики вече не можеха да се видят на митингите: два-три пъти те се опитаха да се застъпят за кадетите, но явно се опозориха и се скриха. Кадетските лакеи — меншевиките, изгубиха вече кредита си, на дискусионната арена останаха болшевиките и кадетите. Борбата между тях изпълни митингите. Есерите и трудовиките отклоняват преговорите с кадетите. Народните социалисти се колебаят. Болшевиките застават начело на изборната борба.

Къде бяха през това време меншевиките?

Те се разправяха с кадетите за три депутатски места. Това е невероятно, но е факт, и наш дълг е да кажем открито истината.

Болшевиките заявяват: долу хегемонията на кадетите!

А меншевиките *отхвърлят този лозунг* и с това се подчиняват на хегемонията на кадетите, влачат се в опашката им.

По това време се произвеждат изборите в работническата курия. Изяснява се, че *в меншевишките райони работниците са избрали почти навсякъде за пълномощници есерите.* „Ние не можем да гласуваме за съглашенците с кадетите, есерите са все пак по-добри от тях“ — така са говорели, както се оказва, работниците. Работниците наричат социалдемократите либерали и предпочитат да вървят с буржоазните демократи, с есерите! Ето до какво доведе опортюнизмът на меншевиките!

Болшевиките продължават да водят своята непримиримa тактика и призовават всички революционни елементи да се сплотят около пролетариата. Есерите и трудовиките открито се присъединяват към болшевишкия лозунг: долу хегемонията на кадетите! Народните социалисти скъсват с кадетите. За всички става очевидно, че съглашението на социалдемократите с есерите и трудовиките в никой случай няма да разбие гласовете дотолкова, че да победят черносотниците. Трябва да победят или кадетите, или крайните леви — „черносотническата опасност“ е фантазия.

През това време кадетите прекратяват преговорите с меншевиките. Работата, както изглежда, не провървя. А болшевиките сключиха съглашение с есерите, трудовиките и народните социалисти, изолираха кадетите и поведоха общото настъпление против реакцията и кадетите. В Петербург бяха обявени три изборни листи: на черносотниците, на кадетите и на крайните леви. Така се сбъднаха, въпреки меншевиките, думите на болшевиките за трите листи.

Отритнати от пролетариата, изоставени от останалите на сухо кадети, осмени от есери и трудовики, опозорени от историята, меншевиките слагат оръжието и гласуват за листата на крайните леви, *против кадетите*. Меншевишката виборгска районна комисия открито заявява, че меншевиките ще гласуват за крайните леви, против кадетите.

А това значи, че меншевиките отхвърлиха наличността на „черносотническа опасност", те отхвърлиха съглашението с кадетите и поддържаха болшевишкия лозунг — долу хегемонията на кадетите!

Това значи, по-нататък, че меншевиките отхвърлиха своята тактика и признаха открито тактиката на болшевиките.

Това значи, най-после, че меншевиките престанаха да се влачат след кадетите и сега започнаха да се влачат след болшевиките.

Най-после, произведоха се изборите и се оказа, че в Петербург не е избран нито един черносотник.

Така се оправда болшевишката тактика в Петербург.

Така претърпяха поражение меншевиките.

Вестник „Чвени Цховреба"
(„Наш живот") [12]*, бр. 1,*

18 февруари 1907 г.
Статията е без подпис

Оригиналът е на грузински

САМОДЪРЖАВИЕ НА КАДЕТИТЕ ИЛИ САМОДЪРЖАВИЕ НА НАРОДА?

Кой трябва да вземе в ръцете си властта през време на революцията, кои класи трябва да поемат кормилото на обществено-политическия живот? — Народът, пролетариатът и селячеството! — отговаряха и сега отговарят болшевиките. Според тях победата на революцията е диктатура (самодържавие) на пролетариата и селячеството за извоюване на осемчасов работен ден, за конфискуване на цялата помешчическа земя и за установяване на демократически ред. Меншевиките отхвърлят самодържавието на народа и досега не са давали пряк отговор на въпроса — кой именно трябва да вземе властта в ръцете си. Но сега, когато меншевиките явно свърнаха към кадетите —, те по-смело заявяват, че властта трябва да вземат кадетите, а не пролетариатът и селячеството. Послушайте:

„Диктатура на пролетариата и селячеството е... парадокс" (несъобразност)... Това е „склонност към есеровски възгледи" (виж меншевишкия орган „На очереди"[18], бр. 4, стр. 4—5, статията на *Потресов*).

Наистина един от най-големите марксисти К. Кауцки ясно казва, че демократическата диктатура на пролетариата и селячеството е необходима, но къде може К. Кауцки да се мери с Потресов: всеки знае, че Потресов е истински марксист, а Кауцки не е!

Друг меншевик добавя:

„Лозунгът за отговорно правителство ще стане лозунг на борбата за властта, на борбата за преминаване на властта от ръцете на бюрокрацията в ръцете на народа" (виж пак там, стр. 3, статията на *Кольцов*).

Както виждате, според Кольцов лозунгът за отговорно правителство трябва да стане лозунг на борбата на народа, т. е. пролетариатът и селячеството трябва да се борят именно под този лозунг и трябва да проливат кръвта си не за демократическа република, а за кадетско правителство.

Ето какво се оказа това, което меншевиките наричат завоевание на властта от народа!

Помислете си само: оказва се, че диктатурата на пролетариата и селячеството е вредна, а диктатурата на кадетите е полезна! Ние, видите ли, искаме не самодържавие на народа, а самодържавие на кадетите!

Да, да! Не напразно враговете на народа, кадетите, хвалят меншевиките!...

Вестник „Дро“ („Време“)[14], *бр. 2,*
13 март 1907 г.

Статията е без подпис

Оригиналът е на грузински

ПРОЛЕТАРИАТЪТ СЕ БОРИ, БУРЖОАЗИЯТА СКЛЮЧВА СЪЮЗ С ПРАВИТЕЛСТВОТО

„За разлика от френската буржоазия от 1789 г. пруската буржоазия... слезе до равнището на някакво съсловие... което от самото начало беше склонно към измяна на народа и към компромис с коронования представител на старото общество."

Така пише К. Маркс за пруските либерали.

И наистина революцията не се е била разгърнала още напълно, и немските либерали започват сделка с „върховната власт". И тази сделка те осъществяват скоро, а след това се опълчват заедно с правителството против работниците и селяните. Известно е как язвително и сполучливо разобличава К. Маркс това двуличие на либералите:

„Без вяра в себе си, без вяра в народа, ръмжейки против върховете, страхувайки се от низините, егоистична по отношение на едните и другите и съзнаваща своя егоизъм, революционна по отношение на консерваторите, консервативна по отношение на революционерите, недоверяваща се на своите собствени лозунги, бояща се от световния ураган и експлоатираща го в своя полза, лишена от всяка енергия, представляваща от себе си изцяло плагиат, тя е пошла, защото в нея няма нищо оригинално, тя е оригинална в своята пошлост, тя търгува сама със себе си, без инициатива, без световноисторическо призвание — също като старец, над когото тегне проклятие... без очи, без уши, без нос — пълна развалина, такава се озова пруската буржоазия след

мартенската революция при кормилото на пруската държава" (виж „Нов Рейнски вестник")[15].

Нещо подобно става у нас сега, в хода на руската революция.

Работата е там, че нашата буржоазия също се отличава от френската буржоазия от 1789 г. Нашата либерална буржоазия заяви още по-бързо и още по-прямо от немската буржоазия, че тя „ще сключи съглашение с върховната власт", против работниците и селяните. Партията на либералната буржоазия — така наречените кадети — започна отдавна зад гърба на народа тайни преговори със Столипин. Каква цел преследваха тези преговори, за какво е станало нужда кадетите да разговарят с „военнополевия" министър, ако те наистина не изменят на интересите на народа? Френски и английски вестници писаха по този въпрос не много отдавна, че правителството и кадетите вървят към съюз помежду си с цел да обуздаят революцията. Условията на този таен съюз са следните: кадетите трябва да се откажат от своите опозиционни искания, за което правителството ще даде министерски постове на няколко кадети. Кадетите се обидиха — това не било вярно. Но в действителност се разкри, че това е истина, в действителност се разкри, че кадетите *вече* са сключили съюз с десните и с правителството.

Какво говори последното гласуване в Думата, ако не за съюз на кадетите с правителството? Спомнете си фактите. Социалдемократите внасят предложение за създаване на комисия за гладуващите селяни. Те искат самият народ, независимо от депутатите и бюрократите, да се заеме с подпомагането на гладуващите и пак той сам да разобличи „геройските деяния" на Гурковци—Лидваловци[16]. Това е хубаво, това е желателно, защото всичко това заздравява връзката на депутатите с народа, всичко това придава съзнателен характер на глухия ропот на народа. Ясно е, че онзи, който наистина служи на народните интереси, непременно би подкрепил предложението на социалдемократите като полезно за народа средство. Добре, но как постъпиха кадетите, подкрепиха ли те социалдемократите? Не! Заедно с октябристите[17]

и черносотниците те единодушно провалиха предложението на социалдемократите. Осъществяването на вашето предложение ще предизвика народно движение, затова то е вредно — отговори на социалдемократите лидерът на кадетите *Гесен* (виж „Парус“[18], бр. 24). — Аз съм съгласен изцяло с вас, господа кадети, вие сте прави — въздаде дължимото на кадетите *Столипин* (виж пак там). В резултат социалдемократите бяха подкрепени само от есерите, народните социалисти и повечето трудовики.

По такъв начин Думата се раздели на два лагера: лагер на враговете на народното движение и лагер на привържениците на народното движение. Към първите спадат: черносотниците, октябристите, Столипин, кадетите и др. Към вторите спадат: социалдемократите, есерите, народните социалисти, повечето трудовики и др.

Какво значи това, ако не, че кадетите *вече* са влезли в съюз с правителството?

Както се вижда, оправдава се тактиката на болшевиките, която сее недоверие към изменниците на народа, кадетите, и зове на борба с тях.

Но не само това. Работата е там, че споменатите погоре слухове, разпространявани от френски и английски вестници, се подтвърждават напълно. В последните дни столичните вестници съобщават от „достоверни източници“, че сделката на кадетите с правителството е вече сключена. И, представете си, оказва се, че условията на тази сделка са изяснени дори в подробности. Наистина, кадетите отричат това, но те само фарисействуват и нищо повече. Послушайте:

„Сегодня“[19] съобщава от достоверни източници, че вчерашното изказване на Столипин в Държавната дума съвсем не е било неочаквано за кадетите и октябристите. По този въпрос са се водили през целия ден предварителни преговори между министър-председателя, Кутлер . . . и Фьодоров, който е бил представител на десния център. Решаващото съглашение между тези лица се постигнало в редакцията на „Слово“[20], където се канел да пристигне и граф Вите. . . Съглашението се свежда в общи черти към следното: 1) Кадетите скъсват открито всяка връзка с левите партии и заемат в Думата строго централно положение. 2) Кадетите се отказват от част от своята аграрна програма, като я сближават с програмата на октябристите. 3) Кадетите временно не настояват да се даде равноправие на националностите. 4) Кадетите поддържат външния заем. В замяна

на това на кадетите е обещано: 1) Незабавна легализация на кадетската партия. 2) . . . На кадетите ще бъдат предложени портфейли на министерствата: на землеустройството и земеделието, на народната просвета, на търговията и промишлеността и на правосъдието. 3) Частична амнистия. 4) Поддръжка на кадетския законопроект за отменяване на военнополевите съдилища" (виж „Парус", бр. 25.)

Така стои работата.

Докато народът се бори, докато работниците и селяните проливат кръвта си, за да съкрушат реакцията, кадетите сключват съюз с тази реакция, за да обуздаят народната революция!

Ето какви са кадетите!

Ето за какво, оказва се, те искат да „запазят" Думата!

Ето защо те не подкрепиха проекта на социалдемократите за създаване комисия за подпомагане гладуващите!

Така претърпява крах меншевишката теза за демократизма на кадетите.

Така претърпява крах меншевишката тактика на поддържане кадетите: да се поддържат кадетите след станалото — значи да се поддържа правителството!

Оправдава се възгледът на болшевиките, че в сериозен момент нас ще ни подкрепят само съзнателните представители на селячеството, като например есерите и др.

Ясно е, че ние също така трябва да ги подкрепим против кадетите.

Или може би меншевиките мислят и занапред да поддържат кадетите? . . .

Вестник „Дро" („Време"), бр. 6,
17 март 1907 г.

Статията е без подпис

Оригиналът е на грузински

В ПАМЕТ НА ДР. Г. ТЕЛИЯ[21]

Прекаленото възхваляване на умрелите другари стана обичай в нашите партийни кръгове. Замълчаването на слабите страни и преувеличаването на положителните е характерна особеност на сегашните некролози. Това, разбира се, е неразумен обичай. Ние не искаме да следваме този обичай. Ние искаме да кажем за др. Г. Телия само истината, ние искаме да запознаем читателя с Телия, какъвто той беше в действителност. И ето, действителността ни говори, че др. Г. Телия, като буден работник и партиен деец, беше докрай безупречен и неоценим човек за партията. Всичко най-характерно за социалдемократическата партия: жаждата за знания, независимостта, неуклонното движение напред, твърдостта, трудолюбието, нравствената сила — всичко това се съчетаваше в лицето на др. Телия. Телия въплъщаваше в себе си най-добрите черти на пролетария. Това не е преувеличение. Това ще ни покаже сега неговата кратка биография.

Др. Телия не принадлежеше към числото на „учените". Той сам е придобил грамотност и е станал съзнателен. Като напуснал с. Чагани (Телия е роден в село Чагани, Кутаиска околия), той се наел за домашен слуга в някакво частно семейство в Тифлис. Тук именно той се научил да говори руски и се пристрастил към четене на книги. Но професията на слуга бързо му дотегнала и той скоро постъпил в железопътните работилници, в дърводелския цех. Тези работилници са изиграли голяма положителна роля за др. Телия. Те са били неговата школа, тук той

е станал социалдемократ, тук се е закалил и станал твърд борец, тук също така той се издигнал като способен и съзнателен работник.

През 1900—1901 г. Телия вече изпъкваше сред будните работници като един от достойните водачи. От времето на демонстрацията през 1901 г. в Тифлис[22] др. Телия вече не знаеше отдих. Пламенна пропаганда, създаване на организации, участие в отговорни събрания, упорита работа за придобиване на социалистическо самообразование — ето на какво той отдаваше цялото си свободно време. Преследваше го полицията, търсеше го „под дърво и камък", но всичко това само удвояваше неговата енергия и жаждата му за борба. Вдъхновител на демонстрацията от 1903 год. (в Тифлис)[23] беше др. Телия. Въпреки че полицията вървеше по петите му, той вдигна знамето, произнесе реч. След тази демонстрация той вече напълно преминава в нелегалност. От тази година той започва по поръчка от организацията да „пътешествува" по разните градове на Закавказието. В същата година той се отправи по поръчка на организацията в Батум за организиране на нелегална печатница. Но на гара Батум той беше арестуван със съоръженията на печатницата и след кратко време беше откаран в Кутаиския затвор. От този момент започва нов период в неговия „неспокоен" живот. Година и половина тъмничен затвор не мина безследно за Телия. Затворът стана негово второ училище. Чрез постоянни занимания, четене на социалистически книги и участие в дискусиите той видимо увеличи своя умствен багаж. Тук окончателно се оформи и неговият непреклонен революционен характер, на който завиждаха много от неговите другари. Но същият този затвор сложи върху му печата на смъртта, същият затвор му донесе смъртоносен недъг (туберкулоза), който закара в гроба нашия най-добър другар.

Телия знаеше съдбоносното състояние на своето здраве, но не това го тревожеше. Безпокоеше го само едно — „празното седене и бездействие". „Кога ли ще дочакам деня, в който ще се развъртя както си знам на простор, отново ще видя народната маса, ще се притисна към гърдите ѝ и ще започна да ѝ служа" — ето за

какво мечтаеше затвореният в тъмницата другар. И тази мечта се сбъдна. След година и половина той беше преместен в „малкия“ Кутаиски затвор, откъдето той веднага избяга и се появи в Тифлис. По това време в партията ставаше разкол. Др. Телия тогава беше привърженик на меншевиките, но той никак не приличаше на „казионните“ меншевики, които смятат меншевизма за „коран“, себе си — за правоверни, а болшевиките — за гяури. Телия не приличаше и на онези „прогресивни“ работници, които се представят за „социалдемократи от рождение“ и бидейки кръгли невежи, смешно се провикват: на нас знания не ни са нужни, ние сме работници. Характерно свойство за Телия беше именно това, че той отричаше фракционния фанатизъм, презираше с цялото си същество сляпото подражание и искаше да дойде до всичко със своя ум. Ето защо, след като избяга от затвора, той веднага се нахвърли на книгите: „Протоколите от втория конгрес“ и „Обсадното положение“ от Мартов, „Какво да се прави?“ и „Крачка напред“ от Ленин. Трябваше да види човек отслабналия, пожълтял Телия, който, упорито наведен над книгите, говореше с усмивка: „Както виждам, не е така лесно да се реши дали да бъдеш болшевик или меншевик; докато не изуча тези книги, моят меншевизъм ще бъде построен на пясък.“ И др. Телия, като изучи необходимата литература и вникна в споровете между болшевики и меншевики, претегли всичко и чак тогава каза: „Аз, другари, съм болшевик: както ми се струва, онзи, който не е болшевик, несъмнено изменя на революционния дух на марксизма.“

След това той стана апостол на революционния марксизъм (на болшевизма). По решение на организацията през 1905 г. той се отправи за Баку. Организиране на печатница, уреждане работите на районните организации, участие в ръководната организация, изпращане на статии за „Пролетариатис Брдзола“[24] — ето с какво се занимава там др. Телия. По време на известния провал арестуваха и него, но и сега той се „изплъзна“ и отново побърза да отиде в Тифлис. Като поработи известно време в Тифлиската ръководна организация, той взе участие в общоруската конференция на болшевиките в

Тамерфорс през 1905 г. Интересни са впечатленията му от тази конференция. Той гледаше с големи надежди на бъдещето на партията и казваше със сияещи очи: и последните си сили няма да пожаля за тази партия. Но там именно беше нещастието, че веднага след връщането си от Русия той легна на легло и вече не стана. Едва сега той започна сериозна литературна дейност. През време на болестта си той написа: „Какво ни е нужно" (виж „Ахали Цховреба"[25]), „Старите и новите мъртъвци" (в отговор на Арч. Джорджадзе), „Анархизъм и социалдемокрация"*, „Защо ни наричат бланкисти" и др.

През последните дни той ни писа, че готви брошура по историята на кавказката социалдемокрация, но безжалостната смърт изтръгна преждевременно перото от ръцете на неуморимия другар.

Такава е картината на краткия, но пълен с бури живот на другаря Телия.

Изумителни способности, неизчерпаема енергия, независимост, дълбока любов към делото, геройска непреклонност и апостолски дар — ето с какво се характеризира др. Телия.

Само в редовете на пролетариата се срещат хора като Телия, само пролетариатът ражда герои като Телия, и пак пролетариатът ще се постарае да отмъсти на проклетия строй, жертва на който падна нашият другар — *работникът Г. Телия.*

Вестник „Дро" („Време"), бр. 10,
22 март 1907 г.
Подпис: Ко ...

Оригиналът е на грузински

---

* Последните две брошури не можаха да бъдат напечатани, тъй като бяха заловени от полицията през време на обиск.

ПРОГРЕСИВНИЯТ ПРОЛЕТАРИАТ И ПЕТИЯТ КОНГРЕС НА ПАРТИЯТА

Подготовката за конгреса е към своя край[26]. Съотношението между силите на фракциите постепенно се очертава. Изяснява се, че индустриалните райони поддържат в по-голямата си част болшевиките. Петербург, Москва, Централния индустриален район, Полша, Прибалтийския край, Урал — ето къде се ползува с доверие тактиката на болшевиките. Кавказ, Задкаспийския край, Южна Русия, някои градове, които се намират в районите, където има влияние „Бундът"[27], селските организации на „Спилка"[28] — ето откъде черпят сили др. меншевики. Южна Русия е единственият индустриален район, в който меншевиките се ползуват с доверие. Останалите опорни пунктове на меншевизма са повечето центрове на дребно производство.

Става ясно, че тактиката на меншевиките е тактика предимно на изостаналите градове, в които се гледа накриво развитието на революцията и засилването на класовото съзнание.

Става ясно, че тактиката на болшевиките е тактика предимно на напредналите градове, на индустриалните центрове, в които на задълбочаването на революцията и на развитието на класовото съзнание се обръща главно внимание . . .

Беше време, когато руската социалдемокрация представляваше от себе си шепа членове. Тогава тя имаше интелигентски характер и не беше в състояние да сложи свой отпечатък върху борбата на пролетариата. Тогава

партийната политика се водеше от някаква си групичка хора, гласът на партийно-пролетарската маса беше заглушен ... Съвсем друго е положението днес. Днес пред нас е величествена партия — *Руската социалдемократическа работническа партия*, която наброява в редовете си до 200,000 члена, слага своя отпечатък върху борбата на пролетариата, събира около себе си революционната демокрация на цяла Русия и всява страх у „силните мира сего". И тази величествена партия е още по-величествена и забележителна с това, че кормилото на нейното управление държи в ръцете си партийната маса, а не някаква си групичка „просветени лица". Това най-добре се прояви по време на изборите за Думата, когато партийната маса, като отхвърли предложението на „авторитетния" Плеханов, не пожела да има „обща платформа" с кадетите. Наистина, др. меншевики наричат все пак нашата партия интелигентска, но това е навярно защото тази партия не е меншевишка в своето мнозинство. Но ако германската социалдемократическа партия, която при 18 милиона пролетарии наброява едва 400,000 члена, ако тази партия има право да се нарича пролетарска партия — то Руската социалдемократическа партия, която при 9 милиона пролетарии в Русия има 200,000 члена, също е в правото си да се смята пролетарска партия ...

Така че Руската социалдемократическа партия е величествена и с това, че е истински пролетарска партия, която върви към бъдещето по свой път и се отнася критически към нашепванията на своите стари „водачи".

В това отношение са показателни последните конференции, състояли се в Петербург и Москва.

И на двете конференции даваха тон работниците, девет десети от всички делегати и на едната, и на другата бяха работници. Двете конференции отхвърлиха остарелите и неуместни „директиви" на „старите водачи" като Плеханов. Двете конференции признаха гръмогласно необходимостта от болшевизъм. С това Москва и Петербург изказаха недоверие към меншевишката тактика, признаха необходимостта от хегемонията на пролетариата в днешната революция.

Чрез устата на Петербург и Москва говори целият съзнателен пролетариат. Москва и Петербург водят след себе си останалите градове. От Москва и Петербург излизаха директивите през време на януарската и октомврийската акция, те ръководеха движението в славните декемврийски дни. Няма съмнение, че пак те ще дадат сигнал за бъдещия революционен натиск.

А Петербург и Москва се придържат към тактиката на болшевизма. Тактиката на болшевизма е единствената пролетарска тактика — ето какво говорят на пролетариата в Русия работниците от тези градове...

Вестник „Дро“ („Време“), бр. 25,
8 април 1907 г.

Статията е без подпис

Оригиналът е на грузински

ОБЪРКАНОСТ...

„Публицистите“ от „Лахвари“[29] все още никак не могат да определят своята тактика. В първия брой те писаха: ние, един вид, поддържаме само „прогресивните крачки“ на кадетите, а не самите кадети. Ние отбелязахме, че това е забавен софизъм, тъй като меншевиките гласуваха за кандидатите на кадетите за Думата, а не само за техните „крачки“; те прокарваха в Думата кадетите като такива, а не само техните „крачки“; те прокараха за председател на Думата кадет като такъв, а не само неговите „крачки“ — което явно потвърждава факта, че меншевиките поддържат кадетите. Това е толкова ясно, меншевиките толкова много говореха за подкрепяне на кадетите, че отричането на този факт предизвикваше само смях...

Сега те малко са се „позамислили“ и твърдят друго: наистина „при изборите ние поддържахме кадетите“ (виж „Лахвари“, бр. 3), но това беше само при изборите, затова пък в Думата ние поддържаме не кадетите, а само техните „крачки“, а вие значи „не отличавате тактиката в Думата от тактиката в изборите“. Първо, много смешна е тази „тактика“, която само в Думата те предпазва от глупости, а по време на изборите ти подсказва глупости. Второ, нима не е истина, че меншевиките прокараха за председател на Думата кадет? Към коя тактика трябва да се отнесе прокарването на кадет за председател: към „тактиката в Думата“ или към тактиката извън Думата? Ние мислим, че Головин бе прокаран в Думата за пред-

седател на Думата, а не на улицата — за председател на улицата.

Ясно е, че и в Думата меншевиките провеждаха същата тактика, каквато и извън Думата. Тази тактика е тактика на поддържане кадетите. Ако те сега отричат това, то е защото са станали жертва на обърканост.

Да се поддържат кадетите — това не значи да се създава име на кадетите, в противен случай и вие създавате име на есерите, като ги поддържате — заявява „Лахвари". Смешници са тези „лахваристи"! Както се оказва, те не се сещат, че всяка поддръжка от страна на социалдемокрацията създава име на онази партия, която тя поддържа! Затова те така щедро раздаваха обещания за всевъзможна „поддръжка"... Да, любезни другари, поддържайки есерите, социалдемокрацията създава на есерите име в очите на народа, и именно затова такава поддръжка е допустима само *като изключение и като средство за поражение на кадетите*. Поддържането на есерите съвсем не е идеал, то е неизбежно зло, използувано за обуздаване на кадетите. А вие поддържахте тъкмо тези същите кадети, които продават работниците и селяните, пред които есерите имат предимството, че се присъединяват към революцията...

„Кадетите, да речем, са поискали всеобщо избирателно право. Оказва се, че това било голямо зло, тъй като това искане е кадетско" (виж пак там).

Пустите му смешници! Всеобщото избирателно право било, виждате ли, „кадетско искане"! Оказва се, тифлиските меншевики не знаят, че всеобщото избирателно право е не кадетско искане, а искане на революционната демокрация, което най-последователно се отстоява от социалдемокрацията! Не, другари, ако вие не можете да разберете даже това, че кадетите не са революционни демократи; ако вие не можете да разберете даже това, че за да се укрепи хегемонията на пролетариата, борбата против тях е за нас неотложен въпрос; ако вие не сте в състояние да се ориентирате даже в това, което сте говорили вчера и което говорите днес — то по-добре е засега да сложите перото, да се оправите по-напред от

объркаността и само след това да се заловите за „критика" . . .

Кълнем се в Думата, че така ще бъде по-добре . . .

Вестник „Дро" („Време"), бр. 26,
10 април 1907 г.

Статията е без подпис.

Оригиналът е на грузински.

НАШИТЕ КАВКАЗКИ КЛОУНИ

По повод на нашите статии меншевишкият вестник „Лахвари“ избухна в гняв — както изглежда, обвинението е попаднало в целта. Това, разбира се, е твърде забавно зрелище...

В какво се състои работата?

Ние писахме, че завоят на Думата надясно не ни учудва. Защо? Защото в Думата господствува либералната буржоазия, а тази буржоазия влиза в съюз с правителството и скъсва с работниците и селяните. Оттук — слабостта на Думата. И ако работниците и революционните селяни не вървят в опашката на антиреволюционната Дума, ако те също скъсват с мнозинството в Думата — това значи, че у нас народът е по-съзнателен отколкото във Франция през осемнадесети век. Слабостта на Думата произтича и оттук. Така обяснявахме ние слабостта на Думата и нейния завой надясно.

Оказва се, че след това обяснение нашите меншевики са изгубили и ума и дума и те в ужас вопият:

„Не, ако обяснението на болшевиките беше правилно, ние бихме били принудени в такъв случай да махнем с ръка и да кажем, че е настъпил краят на руската революция“ (виж „Лахвари“, бр. 6).

Бедните! В своята революционност те не вярват така твърдо, както в кадетската! Либералите предават революцията, следователно революцията е отслабнала! Оказва

се, че работниците и революционните селяни са нула. Горко ви, ако нямате по-голяма проницателност!

Те не са верни даже на самите себе си. Ето например преди година и половина във вестник „Схиви"[30] същите тези меншевики писаха нещо друго:

„Декемврийската стачка отблъсна буржоазията от революцията *и я направи консервативна.* По-нататъшното развитие на революцията трябва да вземе насока *против либералите.* По силите ли е това на революцията? Зависи от това, кой ще бъде двигател на революцията. *Водач на революцията и тук е, разбира се, пролетариатът.* Той не е в състояние сам да я доведе докрай, ако няма силен и верен съюзник, а такъв съюзник е *единствено селячеството*" (виж „Схиви", бр. 12).

Да, така говореха меншевиките, докато се придържаха към гледната точка на социалдемокрацията...

Но сега, когато обърнаха гръб на социалдемокрацията, те запяха на друг глас и за център на революцията, за нейни спасители обявяват либералите.

И след всичко това имат смелостта да ни уверяват, че кавказките меншевики не са клоуни, че не се гиздят със социалдемократически дрехи, за да скрият своята кадетска вътрешност!

„Как така се случи — казват меншевиките, — че в първата Дума кадетите действуваха по-смело, изискваха правителство отговорно пред Думата и т. н.? С какво да се обясни, че на втория ден след разтурянето на Думата кадетите се подписаха под Виборгското възвание?

Защо сега те не постъпват така?

Политическата философия на болшевиките *не дава и не може да даде отговор* на този въпрос" (виж пак там).

Напразно се утешавате, изплашени другари. Ние отдавна отговорихме на този въпрос: днешната Дума е по-безцветна, защото пролетариатът сега е по-съзнателен и сплотен, отколкото беше в периода на първата Дума, което именно тласка либералната буржоазия към реакцията. Вържете си веднаж завинаги обица на ухото, либералствуващи другари, *че колкото по-съзнателно се бори пролетариатът, толкова по-контрареволюционна става буржоазията.* Такова е нашето обяснение.

А как обяснявате вие безцветността на втората Дума, любезни другари?

Ето например в бр. 4 на „Лахвари“ вие пишете, че за слабостта на Думата, за нейната безцветност е виновна „несъзнателността и неорганизираността на народа“. Първата Дума, както вие сами казвате, беше по-„смела“ — следователно тогава народът е бил „съзнателен и организиран“. Втората Дума е по-безцветна — следователно тази година народът е по-малко „съзнателен и организиран“ отколкото през миналата година, — следователно делото на революцията и нарастването на съзнателността са тръгнали назад! Това ли сте искали да кажете, другари? Не с това ли искате да оправдаете своето влечение към кадетите, любезни?

Горко вам и на вашата объркана „логика“, ако вие и занапред мислите да си останете клоуни...

Вестник „Дро“ („Време“), бр. 29,
13 април 1907 г.
Статията е без подпис.

Оригиналът е на грузински.

РАЗТУРЯНЕТО НА ДУМАТА И ЗАДАЧИТЕ НА ПРОЛЕТАРИАТА

Втората Дума бе разтурена [31]. И разтурена бе не просто, а с шум — точно като първата Дума. Тук е налице и „манифест за разтуряне“ с „искрено съжаление“ на царя-фарисей по повод на разтурянето. Налице е и „нов избирателен закон“, който свежда до нула избирателните права на работниците и селяните. Налице е даже обещание да се „обнови“ Русия с помощта, разбира се, на разстрели и трета Дума. С една дума, тук има всичко, каквото имаше съвсем неотдавна при разтурянето на първата Дума. Царят повтори накратко разтурянето на първата Дума...

А царят разтури втората Дума не напразно и съвсем не без цел. С помощта на Думата той искаше да се свърже със селячеството, да го направи от съюзник на пролетариата съюзник на правителството и по такъв начин, като остави пролетариата сам, като го изолира, да разстрои революцията, да направи невъзможна нейната победа. За целта правителството прибягна до помощта на либералната буржоазия, която засега има още известно влияние сред невежата маса на селячеството, и чрез нея именно то искаше да се свърже с многомилионното селячество. Така искаше то да използува втората Държавна дума.

Но излезе обратното. Още на първите заседания на втората Дума се прояви недоверието на селските депутати не само към правителството, но и към депутатите на либералните буржоа. Това недоверие растеше във

връзка с цяла редица гласувания и най-после стигна дотам, че премина в открита вражда към депутатите на либералната буржоазия. Така че правителството не успя да сплоти селските депутати около либералите, а чрез тях — около старата власт. Желанието на правителството да се свърже чрез Думата със селячеството и да изолира пролетариата не се осъществи. Напротив: селските депутати се сплотяваха все повече и повече около пролетарските депутати, около социалдемократите. И колкото повече те се отдалечаваха от либералите, от кадетите, толкова по-решително се сближаваха със социалдемократическите депутати. А това значително улесняваше сплотяването на селяните около пролетариата извън Думата. Получи се значи не изолирване на пролетариата, а изолирване на либералната буржоазия и правителството от селяните — пролетариатът закрепяше към себе си многомилионното селячество, — разстройваше се значи не революцията, както се искаше на правителството, а контрареволюцията. Поради това съществуването на втората Дума ставаше все по-опасно и по-опасно за правителството. И то „разпусна" Думата.

А за да разстрои по-успешно сближаването на селячеството с пролетариата, за да посее в невежите маси на селячеството вражда към социалдемокрацията и за да ги сплоти около себе си, правителството прибягна до две мерки.

Първо, то нападна Думската фракция на социалдемократите, отправи върху членовете ѝ лъжливото обвинение, че призовават към незабавно въстание и ги изкара по такъв начин главни виновници за разтурването на Думата. Ние, един вид, не бихме разтурили вашата „Думушка", мили селяни, но социалдемократите ни заплашваха с въстание и ние се видяхме принудени да я „разпуснем".

Второ, правителството издаде „нов закон", по силата на който намали наполовина броя на селските пълномощници, увеличи с толкова броя на помешчическите пълномощници, предостави на последните да избират на общи събрания депутати от селяните, намали също почти наполовина броя на пълномощниците измежду работ-

ниците (вместо 237 пълномощници — 124), запази си правото да преразпределя избирателите „по местности, по вида на ценза, който имат, и по националности", премахна всяка възможност за свободна изборна агитация и т. н. и т. н. И всичко това то извърши, за да не допусне в третата Дума революционни представители на работниците и селяните; за да я изпълни с либерални и реакционни представители на помешчиците и фабрикантите; да изопачи представителството на селяните, като създаде възможност за прокарване, въпреки желанието на селяните, най-консервативни депутати от селячеството и да отнеме по този начин възможността на пролетариата открито да сплотява около себе си широките маси на селячеството — значи да си създаде възможност за открито сближаване със селячеството.

Такъв е смисълът на разтурването на втората Държавна дума.

Либералната буржоазия, както изглежда, е разбрала всичко това и чрез своите кадети подава ръка на правителството. Още във втората Дума тя сключи сделка със старата власт и се стараеше да изолира пролетариата, кокетирайки със селските депутати. В навечерието на разтурянето лидерът на кадетите, Милюков, призоваваше своята партия да сплотява всичко и всички около „правителството на Столипин", да сключи с него споразумение и да обяви война на революцията, всъщност на пролетариата. А вторият лидер на кадетите, Струве, вече след разтурянето защищаваше „идеята за предаване" социалдемократическите депутати на правителството, призоваваше кадетите да тръгнат открито по пътя на борбата против революцията, да се слеят с контрареволюционните октябристи и като изолират вълнуващия се пролетариат, да поведат борба против него. Кадетската партия мълчи — значи тя е съгласна със своите лидери.

Очевидно, либералната буржоазия разбира цялата важност на преживявания момент.

Затова с още по-голяма яснота се изправя пред пролетариата задачата за събаряне царската власт. Помислете си само. Имаше първа Дума. Имаше и втора. Но нито едната, нито другата не „разреши" — а и не можеше да

„разреши“ — нито един от въпросите на революцията. Остава си старото положение: селяните са без земя, работниците са без осемчасов работен ден, всички граждани са без политическа свобода. Защо? Защото царската власт още не е умряла, защото тя продължава да съществува, разтурвайки след първата Дума втората, организирва контрареволюцията и се старае да разстрои силите на революцията, да откъсне многомилионното селячество от пролетариите. Между това подземните сили на революцията — кризата в градовете и гладът в селата — продължават да вършат своята работа, като все по-силно раздвижват широките работнически и селски маси, като изискват все по-настойчиво разрешаването на основните въпроси на нашата революция. Напъните на царската власт само изострят кризата. Старанията на либералната буржоазия — да откъсне селяните от пролетариите — само усилват революцията. Ясно е, че без сваляне на царската власт и свикване на Всенародно учредително събрание не е възможно да бъдат задоволени широките работнически и селски маси. Не по-малко ясно е и това, че само в съюз със селячеството против царската власт и либералната буржоазия ще могат да бъдат разрешени основните въпроси на революцията.

Събаряне на царската власт и свикване на Всенародно учредително събрание — ето накъде ни води разтурянето на втората Дума.

Война против изменническата либерална буржоазия, тесен съюз със селячеството — ето за какво ни говори разтурянето на втората Дума.

Задачата на пролетариата е съзнателно да тръгне по този път и достойно да изпълни ролята на водач на революцията.

Вестник „Бакинский пролетарий,“ бр. 1,
20 юни 1907 г.

Статията е без подпис.

Печата се по текста на вестника.

ЛОНДОНСКИЯТ КОНГРЕС НА РУСКАТА СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКА РАБОТНИЧЕСКА ПАРТИЯ

(Записки на делегата)[32]

Лондонският конгрес завърши. Въпреки очакванията на либералните драскачи, на разните там Вергежскиевци[33] и Кусковци[34], конгресът ни донесе не разцепване, а по-нататъшно сплотяване на партията, по-нататъшно обединяване на съзнателните работници от цяла Русия в една неделима партия. Това беше истински общоруски обединителен конгрес: защото на него за пръв път бяха представени най-широко и пълно нашите полски, бундистки и латвийски другари, на него те за пръв път взеха активно участие в работите на партиен конгрес и значи за пръв път свързаха най-непосредствено съдбата на своите организации със съдбата на цялата партия. В този смисъл Лондонският конгрес значително придвижи напред сплотяването и укрепването на Руската социалдемократическа работническа партия.

Такъв е първият и важен резултат на Лондонския конгрес.

Но с това значението на Лондонския конгрес не се изчерпва. Работата е там, че въпреки желанието на същите тези либерални драскачи, конгресът завърши с победа на „болшевизма", с победа на революционната социалдемокрация над опортюнистическото крило на нашата партия, над „меншевизма". На всички са известни, разбира се, нашите разногласия по въпроса за ролята на различните класи и партии в нашата революция и за нашето отношение към тях. Известно е също и това, че официалният център на партията, меншевишки по своя

състав, в редица свои прояви влизаше в противоречие с партията като цяло. Спомнете си например историята с лозунга на Централния комитет за отговорно кадетско правителство, отхвърлен от партията през време на първата Дума; историята с лозунга на същия ЦК за „възобновяване сесията на Думата" след разтурянето на първата Дума, също отхвърлен от партията; историята с известния призив на ЦК за всеобща стачка по повод на разтурянето на първата Дума, също отхвърлен от партията... Необходимо беше да се сложи край на това ненормално положение. А за това беше необходимо на свой ред да се направят изводите от фактическите победи на партията над опортюнистическия ЦК, победи, които изпълват историята на вътрешното развитие на нашата партия през цялата изтекла година. И ето Лондонският конгрес направи изводите от всички тези победи на *революционната* социалдемокрация и като затвърди нейната победа, прие тактиката на тази социалдемокрация.

Значи от днес партията ще провежда строго класовата политика на социалистическия пролетариат. Червеното знаме на пролетариата няма вече да се свежда пред фразьорите на либерализма. Неподобаващите на пролетариата интелигентски люшкания получиха смъртен удар.

Такъв е вторият, не по-малко важен резултат от Лондонския конгрес на нашата партия.

Фактическо обединяване на съзнателните работници от цяла Русия в единна общоруска партия под знамето на *революционната* социалдемокрация — такъв е смисълът на Лондонския конгрес, такъв е неговият общ характер.

Да преминем сега към по-подробна характеристика на конгреса.

I

СЪСТАВ НА КОНГРЕСА

На конгреса присъствуваха всичко около 330 делегати. От тях 302 бяха с право на решаващ глас — представители на повече от 150,000 члена на партията,

останалите — съвещателни. По фракции се разпределяха приблизително по следния начин: (само решаващи) 92 болшевики, 85 меншевики, 54 бундисти, 45 поляци и 26 латвийци.

От гледна точка на общественото положение на членовете на конгреса (работници и неработници) конгресът представляваше следната картина: работници на физическия труд имаше всичко 116; канцеларски служащи и продавачи — 24; останалите — неработници. При това работниците на физическия труд се разпределяха по фракции по следния начин: в болшевишката фракция — 38 (36 процента); в меншевишката — 30 (31 процента); у поляците — 27 (61 процента); у латвийците — 12 (40 процента); у бундистите — 9 (15 процента). А професионалните революционери се разпределяха по фракции по следния начин: в болшевишката фракция — 18 (17 процента); в меншевишката — 22 (22 процента); у поляците — 5 (11 процента); у латвийците — 2 (6 процента); у бундистите — 9 (15 процента).

Ние всички бяхме „изумени“ от тази статистика. Как? Меншевиките така много крещяха, че нашата партия има интелигентски характер, те ден и нощ хокаха болшевиките, че били интелигенти, те заплашваха да изгонят всички интелигенти от партията, те през цялото време се отнасяха отрицателно към професионалните революционери — и изведнаж в тяхната фракция се оказаха доста по-малко работници отколкото у „интелигентите“-болшевики! У тях се оказаха доста повече професионални революционери отколкото у болшевиките! Но ние обяснявахме меншевишките крясъци с това, че „кой каквото го боли, за него и крещи“...

Още по-интересни са цифрите за състава на конгреса от гледна точка на „териториалното разпределение“ на делегатите. Изясни се, че големите групи меншевишки депутати се изпращат главно от селските и занаятчийските райони: Гурия (9 делегати), Тифлис (10 делегати), малоруската селска организация „Спилка“ (струва ми се, 12 делегати), Бунд (грамадното мнозинство — меншевишко) и като изключение — Донецкия басейн (7 души). А големите групи болшевишки делегати се изпращат

изключително от едроиндустриални райони: Петербург (12 делегати), Москва (13 или 14 делегати), Урал (21 делегати), Иваново-Вознесенск (11 делегати), Полша (45 делегати).

Очевидно, тактиката на болшевиките е тактика на едроиндустриалните пролетарии, тактика на районите, в които класовите противоречия са особено ясни и класовата борба е особено рязка. Болшевизмът е тактика на истинските пролетарии.

От друга страна, не по-малко очевидно е и това, че тактиката на меншевиките е тактика предимно на занаятчийските работници и селските полупролетарии, тактика на районите, в които класовите противоречия не са съвсем ясни и класовата борба е замаскирана. Меншевизмът е тактика на полубуржоазните елементи на пролетариата.

Така говорят цифрите.

И това не е трудно да се разбере: не може сериозно да се говори сред работниците в Лодз, Москва или Иваново-Вознесенск за блокове със същата тази либерална буржоазия, чиито членове водят ожесточена борба против тях, като често пъти ги „наказват" с частични уволнения и масови локаути — там меншевизмът не ще може да си намери симпатии, там е нужен болшевизъм, тактика на непримирима пролетарска класова борба. И обратно, крайно трудно е да се вълпи идеята за класова борба на гурийските селяни или на някакви шкловски занаятчии, които не чувствуват острите систематически удари на класовата борба и затова охотно влизат във всякакви съглашения против „общия враг" — там засега не е нужен болшевизъм, там е нужен меншевизъм, защото там всичко е проникнато от атмосфера на съглашения и компромиси.

Не по-малко интересен е съставът на конгреса от гледна точка на националностите. Статистиката показа, че мнозинството в меншевишката фракция се състои от евреи (като не се смятат, разбира се, бундистите), след това идат грузинците, а после русите. Затова пък грамадното мнозинство в болшевишката фракция се състои от руси, след това идват евреите (като не се смятат, разбира се, поляците и латвийците), после грузинците и т. н.

По този повод някой от болшевиките (струва ми се, др. Алексински[36]) забеляза на шега, че меншевиките са еврейска фракция, болшевиките—истинска руска, значи не е зле ние болшевиките да организираме погром в партията.

А този състав на фракциите не е трудно да се обясни: огнища на болшевизма са главно едроиндустриалните райони, райони чисто руски, с изключение на Полша, докато меншевишките райони, районите на дребното производство, са същевременно райони на евреи, грузинци и т. н.

Що се отнася пък до теченията, които се очертаха на конгреса, трябва да се отбележи, че формалното делене на конгреса на 5 фракции (болшевики, меншевики, поляци и т. н.) запази известна сила, наистина незначителна, само до обсъждането на въпросите от принципен характер (въпроса за непролетарските партии, за работническия конгрес и т. н.). Когато започна обсъждането на принципните въпроси, формалната групировка беше фактически отхвърлена и при гласуванията конгресът се разделяше обикновено на две части: болшевики и меншевики. В конгреса нямаше така нареченият център или блато. Троцки се оказа „красива ненужност". При това всички поляци определено се присъединяваха към болшевиките. Грамадното мнозинство от латвийците също определено поддържаше болшевиките. Бундът, който фактически с грамадното мнозинство свои делегати винаги поддържаше меншевиките, формално водеше във висша степен двусмислена политика, която предизвикваше усмивка от една страна, раздразнение от друга. Др. Роза Люксембург художествено-сполучливо охарактеризира тази политика на Бунда, като каза, че политиката на Бунда не е политика на зряла политическа организация, която влияе върху масите, че тя е политика на дребни търговци, които вечно се оглеждат и вечно очакват с надеждата: дано утре захарта да поевтинее. Само 8—10 делегати от бундистите поддържаха болшевиките, и то не винаги.

Изобщо преобладаваха, и то доста значително, болшевиките.

Така че конгресът беше болшевишки, макар и не рязко болшевишки. От меншевишките резолюции беше

прокарана само резолюцията за партизанските акции, и то съвсем случайно: болшевиките този път не приеха боя, по право не поискаха да го доведат докрай просто от желанието „да дадат поне веднаж на другарите меншевики да се порадват“ ...

II

ДНЕВНИЯТ РЕД. ОТЧЕТЪТ НА ЦК. ОТЧЕТЪТ НА ДУМСКАТА ФРАКЦИЯ

От гледна точка на политическите течения в конгреса работите на конгреса биха могли да се разделят на две части.

Първа част: разисквания по формални въпроси, като дневния ред на конгреса, отчетите на ЦК и отчета на Думската фракция, въпроси, които имат дълбок политически смисъл, но са свързани или могат да бъдат свързани с „честта“ на една или друга фракция, с мисълта „да не бъде обидена“ една или друга фракция, „да не се предизвика разкол“ — и затова наричани формални въпроси. Тази част от конгреса премина най-бурно и погълна най-много време. А това стана, защото принципните съображения се измествaха назад от „морални“ съображения („да не бъдат обидени“), значи строго определени групировки не се създаваха, не можеше изведнаж да се схване „кой ще вземе връх“ и в надежда да увлекат след себе си „неутрално-коректните“, фракциите се впущаха в бясна борба за преобладание.

Втора част: разисквания по принципни въпроси, като въпроса за непролетарските партии, за работнически конгрес и т. н. Тук вече „моралните“ съображения отсъствуваха, образуваха се определени групировки, по строго определени принципни течения, съотношението между силите на фракциите се изясняваше изведнаж и затова тази част на конгреса беше най-спокойна и плодотворна — явно доказателство, че принципността в разискванията е най-добрата гаранция за плодотворност и спокойствие в работата на конгреса.

Да преминем към кратка характеристика на първата част от работата на конгреса.

След речта на др. Плеханов, който откри конгреса и отбеляза в своята реч, че са необходими съглашения „в отделни случаи“ с „прогресивните елементи“ на буржоазното общество, конгресът избра президиум от пет души (по един от всяка фракция), избра комисия по пълномощията и премина към изработване на дневния ред. Характерно е, че и на този конгрес, точно както на миналогодишния, Обединителния, меншевиките се обявиха най-разпалено против предложението на болшевиките да се внесат в дневния ред въпросите за оценката на момента и за класовите задачи на пролетариата в нашата революция. Върви ли революцията към подем, или върви към упадък, и съобразно с това — трябва ли тя да бъде „ликвидирана“ или доведена докрай; какви са класовите задачи на пролетариата в нашата революция, които прокарват рязка граница между него и останалите класи на руското общество—ето от какви въпроси се боят другарите меншевики. Те бягат от тях като сянката от слънцето, те не искат да се изнесат на бял свят корените на нашите разногласия. Защо? Защото в самата меншевишка фракция има дълбоки разногласия по тези въпроси; защото меншевизмът не представлява цялостно течение, меншевизмът е сбирщина от течения, незабележими през време на фракционна борба против болшевизма, но веднага проявяващи се при принципно поставяне въпросите на момента и на нашата тактика. Меншевиките не искат да разкрият тази вътрешна слабост на своята фракция. Болшевиките знаеха това и в интереса на по-голямата принципност в разискванията настояваха да бъдат внесени в дневния ред споменатите по-горе въпроси. Виждайки, че принципността ги убива, меншевиките започнаха да упорствуват, дадоха да разберат на „коректните другари“, че ще се „обидят“ и конгресът не внесе в дневния ред въпроса за момента и т. н. В края на краищата прие се следния дневен ред: отчет на Централния комитет, отчет на Думската фракция, за отношението към непролетарските партии, за Думата, за работническия конгрес, за професионалните съюзи, за партизанските акции, кризите, локаутите и безработицата, Щутгартският международен конгрес[36], организационни въпроси.

———

По въпроса за отчета на ЦК главни докладчици бяха др. Мартов (от меншевиките) и др. Рядовой[37] (от болшевиките). Докладът на Мартов беше всъщност не доклад със сериозно осветляване на явленията, а задушевен разказ за това, как невинният ЦК се бил заел отначало да ръководи партията и след това Думската фракция и как „ужасните" болшевики му пречили да действува, като досаждали със своята принципност. Неприетите след това от партията лозунги на ЦК за отговорно кадетско правителство, за „възобновяване сесията на Думата" и т. н. и др. под. Мартов оправдаваше с това, че моментът бил неопределен и през време на затишието не можело да се издигат други лозунги. Несполучливият призив на ЦК за всеобща стачка, а след това за частични акции непосредствено след разтурянето на първата Дума Мартов оправдаваше със същата неопределеност на положението и невъзможността да се определи точно настроението на масите. Той много малко говори за ролята на ЦК в разцепването на Петербургската организация[38]. Затова пък твърде много говори за конференцията на военните и бойни организации, устроена по инициативата на известна група болшевики и внесла, според Мартов, дезорганизация и анархия в партийните организации. В края на доклада Мартов призоваваше конгреса да вземе под внимание трудните условия за работа по ръководството на партията, поради особената сложност и заплетеност на момента, и да не бъде строг по отношение на ЦК. Очевидно, сам Мартов признаваше, че ЦК има сериозни грехове.

Докладът на др. Рядовой беше от съвсем друг характер. Според него ЦК на партията е задължен: 1) да защищава и провежда програмата на партията, 2) да осъществява тактическите директиви, дадени му от конгреса на партията, 3) да пази целостта на партията, 4) да обединява положителната работа на партията. А ЦК не е изпълнил нито едно от тези задължения. Вместо да защищава и провежда програмата на партията ЦК по повод на известното аграрно обращение на първата Дума[39] предлагаше на Думската социалдемократическа фракция в интерес на единството на опозицията, в интерес на при-

вличането на кадетите, да не внася в думското обращение известния пункт на нашата аграрна програма за конфискуване на цялата (помешчическа) земя, а да се ограничи с простото заявление за отчуждаване на земята, без уговорката: с откуп или без откуп.

Помислете си само: ЦК на партията предлагаше да се изхвърли един от най-важните пунктове на програмата на партията — за конфискуването на земята. ЦК нарушаваше програмата на партията! ЦК — нарушител на програмата — можете ли да си представите този нечуван позор?

По-нататък. Вместо да осъществява поне директивите на Обединителния конгрес; вместо да задълбочава систематически борбата на партиите вътре в Думата, за да се внесе по-голяма съзнателност в борбата между класите извън Думата; вместо да осъществява строго класова независима политика на пролетариата — ЦК издигна лозунг за отговорно кадетско правителство, за „възобновяване сесията на Думата", „за Дума против камарилата" и т. н. и т. н., лозунги, които притулват борбата на партията в Думата, замазват класовите противоречия вън от Думата, заличават всяка граница между бойната политика на пролетариата и съглашателската политика на либералната буржоазия, приспособяват първата към втората. И когато един от членовете на Централния орган, следователно и на Централния комитет, др. Плеханов, отиде още по-далече по пътя на съглашението с кадетите и предложи на партията да влезе в блок с либералната буржоазия, като отхвърли лозунга за Учредително събрание и издигне приемливия за либералната буржоазия лозунг за „пълновластна Дума", ЦК не само не протестира против позорящата партията проява на др. Плеханов, но дори се съгласяваше с нея, като не се осмели, впрочем, официално да изкаже своето съгласие.

Ето как нарушаваше ЦК на партията елементарните изисквания на независимата класова политика на пролетариата и на постановленията на Обединителния конгрес!

ЦК, който затъмнява класовото самосъзнание на пролетариата; ЦК, който подчинява политиката на про-

летариата на политиката на либералната буржоазия; ЦК, който свежда знамето на пролетариата пред шарлатаните на кадетския либерализъм — ето до какво ни доведоха меншевишките опортюнисти!

Да не говорим за това, че ЦК не само не пазеше единството и дисциплината на партията, а систематически ги нарушаваше, като взе инициативата за разцепването в Петербургската организация.

Не искаме да се разпростираме също и върху това, че ЦК не обединяваше работата на партията — това е ясно от само себе си.

С какво се обяснява всичко това, всички тези грешки на ЦК? Разбира се, не с „ужасните" хора, заседаващи в ЦК, а с това, че меншевизмът, който изпълняше тогава ЦК, не е способен да ръководи партията, той окончателно е банкрутирал като политическо течение. От тази гледна точка цялата история на ЦК е история на провала на меншевизма. И когато ни упрекват другарите меншевики, като казват, че ние сме „пречили" на ЦК, че сме се „натрапвали" и т. н. и т. н., ние не можем да не отговорим на тези морализиращи другари: да, другари, ние „пречехме" на ЦК да нарушава нашата програма, ние му „пречехме" да приспособява тактиката на пролетариата към вкусовете на либералната буржоазия и ще му пречим и занапред, защото това е наше свещено задължение...

Така приблизително говореше другарят Рядовой.

От разискванията стана ясно, че по-голямата част от другарите, дори някои бундисти, поддържат гледището на др. Рядовой. И ако все пак не беше прокарана резолюцията на болшевиките, която отбелязваше грешките на ЦК, това е защото на другарите силно действуваше съображението: „да не би да бъде предизвикано разцепление". Не беше прокарана, разбира се, и меншевишката резолюция за доверие към ЦК. Премина се направо към следващите въпроси без оценяване дейността на ЦК...

Разискванията по въпроса за отчета на Думската фракция представляваха в общи линии повторение на разискванията по предидущия въпрос. И това е понятно:

Думската фракция действуваше под прякото ръководство на ЦК и, естествено, критиката или защитата на ЦК беше същевременно критика или защита на Думската фракция.

Интересна беше забележката на втория докладчик, др. Алексински (първият докладчик бе др. Церетели), че лозунгът на меншевишката в своето мнозинство Думска фракция за единство на опозицията в Думата, за неразцепване на опозицията и за необходимостта да се върви заедно с кадетите — този меншевишки лозунг е претърпял, според израза на др. Алексински, пълен крах в Думата, тъй като по най-важните въпроси, като въпросите за бюджета, за армията и т. н., кадетите са вървели заедно със Столипин и социалдемократите меншевики е трябвало да се борят ръка за ръка със селските депутати против правителството и кадетите. Меншевиките е трябвало на дело да констатират краха на своята позиция и да провеждат в Думата лозунга на болшевиките за необходимостта да се водят селските депутати в борбата против десните и кадетите.

Не по-малко интересна беше забележката на полските другари, че е недопустимо Думската фракция да се съгласява за организиране на общи събрания с народовците[40], с тези черносотници на Полша, които неведнаж са организирвали и продължават да организирват сега клане на социалистите в Полша. На това двама водачи на кавказките меншевики[41] отговориха един след друг, че за Думската фракция е важно не какво правят партиите у дома си, а как се държат в Думата, а народовците се държат в Думата повече или по-малко либерално. Излизаше, че партиите трябва да се характеризират не по това, което те *правят* вън от Думата, а по това, което *говорят* в Думата. По-далече от това опортюнизмът не може да отиде...

Повечето оратори се съгласяваха с гледището на др. Алексински, но все пак и по този въпрос не беше приета никаква резолюция, все по същите съображения: „да не бъдат обидени". Като отложи въпроса за резолюцията конгресът премина направо към следващия въпрос.

III

ЗА НЕПРОЛЕТАРСКИТЕ ПАРТИИ

От формалните въпроси ние преминаваме към принципните, към въпросите на нашите разногласия.

Въпросите на нашите тактически разногласия са въпроси за вероятната съдба на нашата революция и за ролята на различните класи и партии на руското общество в тази революция. Че нашата революция е буржоазна, че тя трябва да се свърши с разгром на крепостния, а не на капиталистическия ред, че тя може да бъде увенчана само с демократическа република — с това, изглежда, всички в нашата партия са съгласни. По-нататък, че нашата революция, общо взето, върви към подем, а не към упадък, и че нашата задача е не „ликвидирване" на революцията, а довеждането ѝ докрай — в това също, поне формално, всички са съгласни, тъй като меншевиките, като фракция, никога още не са се изказвали за противното. Но по какъв начин да се доведе докрай нашата революция? Каква е ролята на пролетариата, на селячеството, на либералната буржоазия в тази революция? При какво съчетание на борещите се сили би могла да се доведе докрай извършващата се революция? С кого да вървим, кого да бием и т. н. и т. н. Ето къде започват нашите разногласия.

Мнението на меншевиките. Тъй като нашата революция е буржоазна, единствено буржоазията може да бъде водач на революцията. Буржоазията е била водач на Великата френска революция, тя е била водач на революциите в другите европейски държави — тя именно трябва да бъде водач и на нашата руска революция. Пролетариатът е главният борец в революцията, но той трябва да върви след буржоазията и да я тласка напред. Селячеството също е революционна сила, но у него има твърде много реакционен елемент и затова пролетариатът ще действува заедно с него много по-рядко отколкото с либерално-демократичната буржоазия. Буржоазията е по-надежден съюзник на пролетариата от селячеството. Около либерално-демократичната буржоазия трябва да

се сплотяват като около водач всички борещи се сили. Затова нашето отношение към буржоазните партии трябва да се определя не от революционното положение: заедно със селячеството против правителството и либералната буржоазия, начело с пролетариата, а от опортюнистическото положение: заедно с цялата опозиция против правителството, начело с либералната буржоазия. Оттук — тактиката на съглашения с либералите.

Такова е мнението на меншевиките.

Мнението на болшевиките. Нашата революция наистина е буржоазна, но това още не значи, че неин водач ще бъде нашата либерална буржозия. През XVIII в. френската буржоазия е била водач на френската революция, но защо? Защото френският пролетариат е бил слаб, той не е действувал самостоятелно, не е предявявал свои класови искания, той не е имал нито класово съзнание, нито организация, влачел се е тогава в опашката на буржоазията и буржоазията го е използувала като оръжие за своите буржоазни цели. Както виждате, буржоазията не се е нуждаела тогава от съюзник против пролетариата в лицето на царската власт — пролетариатът сам е бил неин съюзник-слуга — и затова тя е можела да бъде тогава революционна, да върви даже начело на революцията. Съвсем друго се забелязва у нас, в Русия. Руският пролетариат далеч не може да бъде наречен слаб: той вече няколко години действува напълно самостоятелно, като предявява своите класови искания; той е достатъчно въоръжен с класово самосъзнание, за да разбира своите интереси; той е сплотен в своята партия; той има най-силната в Русия партия със своя програма и тактико-организационни принципи; начело с тази партия той вече одържа редица блестящи победи над буржоазията... Може ли при тези условия нашият пролетариат да се задоволява с ролята на опашка на либералната буржоазия, с ролята на жалко оръжие в ръцете на тази буржоазия? Може ли, трябва ли той да върви след тази буржоазия, като я направи свой водач? Може ли той да не бъде водач на революцията? Ами че погледнете какво става в лагера на нашата либерална буржоазия: наплашена от революционността на пролетариата, нашата

буржоазия, вместо да върви начело на революцията, се хвърля в обятията на контрареволюцията, влиза в съюз с нея против пролетариата. А нейната партия, партията на кадетите, влиза открито, пред лицето на целия свят, в съглашение със Столипин, гласува за бюджета и армията в полза на царизма, против народната революция. Не е ли ясно, че руската либерална буржоазия представлява от себе си антиреволюционна сила, срещу която трябва да се води най-безпощадна война? И не е ли прав др. Кауцки, като казва, че там, където пролетариатът започне да действува самостоятелно, буржоазията престава да бъде революционна?...

И така: руската либерална буржоазия е антиреволюционна; тя не може да бъде двигател, а още по-малко водач на революцията; тя е заклет враг на революцията и против нея трябва да се води упорита борба.

Единствен водач на нашата революция, който е заинтересован и може да поведе след себе си революционните сили в Русия на щурм срещу царското самодържавие, е пролетариатът. Само пролетариатът ще сплоти около себе си революционните елменти на страната, само той ще доведе докрай нашата революция. Задачата на социалдемокрацията е да направи всичко възможно за подготовка на пролетариата за ролята водач на революцията.

В това е ядката на болшевишкото гледище.

На въпроса: кой именно може да бъде надежден съюзник на пролетариата за довеждане докрай нашата революция — болшевиките отговарят: единственият щогоде надежден и силен съюзник на пролетариата е революционното селячество. Не изменническата либерална буржоазия, а революционното селячество ще се бие заедно с пролетариата против всички устои на крепостния ред.

Съобразно с това нашето отношение към буржоазните партии трябва да се определя от положението: заедно с революционното селячество против царизма и либералната буржоазия, начело с пролетариата. Оттук — необходимостта от борба против хегемонията (предводи-

телството) на кадетската буржоазия и, значи, недопустимостта на съглашение с кадетите.

Такова е мнението на болшевиките.

В рамките на тези две позиции се движеха речите на докладчиците, на Ленин и Мартинов, и на всички останали оратори.

Др. Мартинов окончателно „задълбочи" гледната точка на меншевиките, като отричаше категорично, че е допустима хегемония на пролетариата и също така категорично защищаваше идеята за блок с кадетите.

В своето огромно мнозинство останалите оратори се изказваха в духа на болшевишката позиция.

Особено интересни са речите на др. Роза Люксембург, която предаде на конгреса поздрав от името на германските социалдемократи и разви възгледа на нашите германски другари за нашите разногласия. (Ние тук свързваме двете речи на Р. Л., произнесени в различно време.) Съгласявайки се напълно с болшевиките по въпросите: за ролята на пролетариата като водач на революцията, за ролята на либералната буржоазия като антиреволюционна сила и т. н. и т. н., Р. Люксембург критикуваше лидерите на меншевизма Плеханов и Акселрод, като ги наричаше опортюнисти и сравняваше тяхната позиция с позицията на жоресистите във Франция. Аз зная, казваше Люксембург, че и болшевиките имат някои грешки, странности, излишна каменна твърдост, но аз напълно ги разбирам и оправдавам: не може да не бъде човек каменно твърд при вида на разплутата, пихтиеста маса на меншевишкия опортюнизъм. Същата излишна каменна твърдост се забелязваше и у гедистите[42] във Франция, лидерът на които, др. Гед, обявяваше в известния изборен афиш: „нека нито един буржоа да не смее да гласува за мене, защото в парламента аз ще отстоявам само интересите на пролетариите против всички буржоа". И въпреки това, въпреки тези рязкости, ние, германските социалдемократи, винаги сме били на страната на гедистите в тяхната борба против изменниците на марксизма, против жоресистите. Същото трябва да се каже и за болшевиките, които ние, германските социалдемократи, ще поддържаме в тяхната борба против опортюнистите меншевики...

Така приблизително говореше др. Р. Люксембург.

Още по-интересно е знаменитото писмо, изпратено до конгреса от Централния комитет на Германската социалдемократическа партия и прочетено от Роза Люксембург. То е интересно с това, че като съветва партията да се *бори* против либерализма и като признава особената роля на руския пролетариат като водач на руската революция — то признава с това всички основни положения на болшевизма.

По такъв начин ставаше ясно, че най-изпитаната и най-революционната в Европа германска социалдемокрация открито и ясно поддържа болшевиките, като истински марксисти, в тяхната борба *против* изменниците на марксизма, *против* меншевиките.

Интересни са също някои места от речта на др. Тишко, представител на полската делегация в президиума. И двете фракции ни уверяват, каза др. Тишко, че те твърдо стоят върху гледната точка на марксизма. И не всекиму е лесно да разбере: кой, най-после, стои на тази гледна точка—болшевиките ли, или меншевиките ... „Ние сме тези, които стоим на гледната точка на марксизма" — прекъсват „отляво" няколко меншевики. „Не, другари — отговори им Тишко, — вие не стоите, а *лежите* на нея: защото цялата ваша безпомощност в ръководенето на класовата борба на пролетариата, фактът, че вие умеете да заучавате великите думи на великия Маркс, но не умеете да ги прилагате — всичко това говори, че вие не стоите, а лежите на гледната точка на марксизма."

Това беше художествено точно.

И наистина, вземете макар и следния факт. Меншевиките често казват, че винаги и навсякъде социалдемокрацията има за задача да превърне пролетариата в самостоятелна политическа сила. Вярно ли е това? Безусловно вярно! Това са велики думи на Маркс, които всеки марксист трябва да помни винаги. Но как ги прилагат другарите меншевики? Съдействуват ли те за фактическото отделяне на пролетариата от масата на окръжаващите го буржоазни елементи в самостоятелна независима класа? Сплотяват ли те революционните елементи около пролетариата и готвят ли пролетариата за ролята на

водач на революцията? Фактите показват, че меншевиките нищо подобно не правят. Напротив: меншевиките съветват пролетариата по-често да прави съглашения с либералната буржоазия и с това съдействуват не за отделянето на пролетариата в самостоятелна класа, а за смесването му с буржоазията; меншевиките съветват пролетариата да се откаже от ролята на водач на революцията, да отстъпи тази роля на буржоазията, да върви след буржоазията, и с това съдействуват не за превръщането на пролетариата в самостоятелна политическа сила, а за превръщането му в опашка на буржоазията... Тоест, меншевиките правят точно обратното на това, което би трябвало да правят, изхождайки от правилното марксистко положение.

Да, прав беше др. Тишко, когато каза, че меншевиките не стоят, а лежат на гледната точка на марксизма...

След приключването на разискванията бяха предложени два проекта за резолюция: меншевишки и болшевишки. С огромно мнозинство от гласове беше приет за основа проектът на болшевиките.

После започнаха поправки на проекта. Бяха внесени около 80 поправки. Те се внасяха главно към два пункта на проекта: към пункта за пролетариата като водач на революцията и към другия пункт—за кадетите като антиреволюционна сила. Това беше най-интересната част от разискванията, защото тук особено рязко се изясниха физиономиите на фракциите. Първата важна поправка беше внесена от др. Мартов. Той искаше да се заменят думите: „пролетариатът като *водач* на революцията" с думите: „пролетариатът като *авангард*". Той се мотивираше с това, че думата „авангард" изразявала по-точно мисълта. Възрази му др. Алексински. Той каза, че не се касае за точност, а за две противоположни гледни точки, които се проявяват в този пункт: защото „авангард" и „водач" са две съвсем различни понятия. Да бъдеш авангард (преден отред) — значи да се биеш в предните редици, да заемаш най-обстрелваните пунктове, да проливаш кръвта си, но в същото време да бъдеш *ръководен от други*, в дадения случай — от буржоазните демократи: авангардът никога не ръководи общата борба, но аван-

гардът винаги бива ръководен. Обратното: да бъдеш водач — значи не само да се биеш в предните редици, *но и да ръководиш общата борба*, да я *насочваш* към своята цел. Ние, болшевиките, не искаме пролетариатът да бъде ръководен от буржоазните демократи — ние искаме пролетариатът сам да ръководи цялата борба на народа и да я насочва към демократическа република.

В резултат поправката на Мартов се провали.

Всички други поправки от такъв характер бяха също провалени.

Другата група поправки беше насочена против пункта за кадетите. Меншевиките предлагаха да се признае, че кадетите още не са тръгнали по пътя на контрареволюцията. Но конгресът не прие това предложение и всички поправки от този характер бяха отхвърлени. После меншевиките предлагаха да се допуснат в известни случаи поне технически съглашения с кадетите. Конгресът не прие и това предложение, като провали съответните поправки.

Най-после беше гласувана цялата резолюция и се оказа, че 159 гласа са дадени за болшевишката резолюция, 104 — против, а останалите са се въздържали.

Конгресът прие с огромно мнозинство резолюцията на болшевиките.

От този момент гледната точка на болшевиките стана гледна точка на партията.

Освен това гласуването даде два важни резултата:

Първо, то сложи край на формалното, изкуствено делене на конгреса на 5 фракции (болшевики, меншевики, поляци, латвийци, бундисти) и откри ново, принципно делене: на болшевики (като в тях се включват всички поляци и повечето латвийци) и меншевики (включващи почти всички бундисти).

Второ, това гласуване даде най-точна статистика за разпределянето на работническите делегати по фракции: стана ясно, че в болшевишката фракция има не 38, а 77 работници (38 плюс 27 поляци, плюс 12 латвийци), а в меншевишката фракция има не 30 работници, а 39 (30 плюс 9 бундисти). Меншевишката фракция се оказа интелигентска фракция.

IV

ЗА РАБОТНИЧЕСКИЯ КОНГРЕС

Преди да преминем към характеристика на разискванията по въпроса за работническия конгрес, необходимо е да се запознаем с историята на въпроса*. Работата е там, че този въпрос е крайно заплетен и неизяснен. Докато по другите пунктове на нашите разногласия в партията вече има две рязко определени течения: болшевишко и меншевишко — по въпроса за работническия конгрес ние имаме не две, а цяла група течения, крайно неизяснени и противоречиви. Наистина, болшевиките действуват сплотено и определено: те са изобщо против работнически конгрес. Затова пък сред меншевиките — пълен хаос и бъркотия: те са се разделили на много групи и всяка от тях пее на свой глас, без да слуша другите. Докато петербургските меншевики начело с Акселрод предлагат работнически конгрес за *създаване на партия,* московските меншевики начело с Ел правят това предложение не за създаване на партия, *а за да се създаде безпартиен „общоруски работнически съюз"*. Южните меншевики отиват още по-далече и начело с Ларин[44] призовават да се свика работнически конгрес с цел да се създаде не партия и не „работнически съюз", *а по-широк „трудов съюз"*, който да може да обхване, освен всички пролетарски елементи, и есеровските, полубуржоазни „трудови" елементи. Няма да говоря за други, по-малко влиятелни групи и лица, като одеската и закаспийската група и като смахнатите „автори" на смешната брошура — тъй наречените „Бродяга" и „Шура"[45].

Такава е бъркотията, която цари в редовете на меншевиките.

Но как да се свика работнически конгрес, как да се организира, с каква дата да се свърже неговото свикване,

---

* Това е още по-необходимо, като се има предвид, че преселилите се в редакциите на буржоазните вестници другари меншевики разпространяват небивалици за миналото и настоящето на този въпрос (виж статията за „Работническия конгрес" в „Товарищ", излязла из под перото на виден меншевик и препечатана в „Бакинский Ден"[43]).

кой да бъде поканен на конгреса, кой да вземе върху себе си инициативата за свикване на конгреса?

По всички тези въпроси сред меншевиките е в ход същата бъркотия, както и по въпроса за целта на конгреса.

Докато едни от тях предлагат изборите за работнически конгрес да бъдат свързани с изборите за Думата и по този начин работническият конгрес да бъде организиран по „насилствен път", други предлагат да се разчита на „недоглеждането" на правителството, в краен случай да се измоли от него „разрешение", а трети съветват делегатите, макар да са и 3—4 хиляди, да бъдат отправени в чужбина и там нелегално да бъде проведен работническият конгрес.

Докато едни от меншевиките предлагат да бъдат допуснати като представители на конгреса само членове на оформени работнически организации, други съветват да бъдат привлечени на конгреса представители на целия изобщо организиран и неорганизиран пролетариат, който наброява в своите редове не по-малко от 10 милиона души.

Докато едни от меншевиките предлагат работническият конгрес да бъде свикан по инициатива на социалдемократическата партия с участието на интелигентите, други съветват да се зарежат и партията, и интелигентите и конгресът да се свика само по инициатива на самите работници без всякакво участие на интелигентите.

Докато едни от меншевиките настояват работническият конгрес да бъде свикан веднага, други предлагат той да се отложи за неопределено време, ограничавайки се засега с агитиране на идеята за работнически конгрес.

Но какво да се прави със съществуващата Социалдемократическа работническа партия, която ето вече няколко години ръководи борбата на пролетариата, сплотила в своите редове 150,000 члена, имала вече 5 конгреса и т. н. и др. т.? „Да се запрати по дяволите" ли, или нещо друго да се измисли?

Всички меншевики, от Акселрод до Ларин, в един глас отговарят на този въпрос, че *ние нямаме пролетарска партия*. „Там е именно работата, че ние нямаме партия" — ни казваха на конгреса меншевиките, — „*ние*

имаме само организация на дребнобуржоазна интелигенция", която трябва да бъде заменена с партия при помощта на работнически конгрес. Така заяви пред партийния конгрес докладчикът от страна на меншевиките, др. Акселрод.

Но моля ви, как така? Значи всички тези конгреси на нашата партия, от първия (1898 г.) до последния (1907 г.), в организирането на които другарите меншевики вземаха най-енергично участие; всичкото това колосално изразходване на пролетарски пари и сили, изразходване, необходимо за организирането на конгресите, изразходване, за което меншевиките са също така виновни, както и болшевиките — всичко това значи е само измама и фарисейство?!

Значи всички тези бойни призиви на партията към пролетариата, призиви, подписани и от меншевиките; всички тези стачки и въстания през 1905—1906—1907 г., разиграли се начело с партията, често по инициатива на партията; всички тези победи на пролетариата начело с нашата партия; всички тези хиляди жертви на пролетариата, паднали по улиците на Петербург, Москва и т. н., живи закопани в Сибир, погубени в затворите *в името* на партията, *под знамето* на партията — всичко това е само комедия и измама?

И значи ние нямаме партия? Значи имаме само „организация на дребнобуржоазна интелигенция"?

Това беше, разбира се, просто лъжа, възмутителна, нахална лъжа.

С това сигурно се обяснява и безграничното възмущение, което споменатото по-горе изказване на Акселрод предизвика сред петербургските и московските делегати-работници. Скочили от местата си, те енергично отговаряха на докладчика Акселрод: „Буржоа си ти, който седиш в чужбина, а не ние; ние сме работници и си имаме своя социалдемократическа партия, която няма да позволим да бъде унизена"...

Но да предположим, че работническият конгрес ще се състои, да си представим, че той вече се е състоял. Съществуващата социалдемократическа партия сме пратили значи в архивата, свикали сме тъй или иначе ра-

ботнически конгрес и искаме да организираме на него нещо като „работнически“ или „трудов“ съюз. Какво ще стане после? Каква програма ще приеме този конгрес? Какъв ще бъде обликът на работническия конгрес?

Едни от меншевиките отговарят, че работническият конгрес би могъл да приеме програмата на социалдемокрацията, разбира се, с някои орязвания, но веднага добавят, че той би могъл и да не приеме програмата на социалдемократите, което според тях не е особено нещастие за пролетариата. Други отговарят по-решително: тъй като нашият пролетариат е силно проникнат от дребнобуржоазни стремежи, работническият конгрес ще приеме, по всяка вероятност, не социалдемократическа, а *дребнобуржоазна демократическа програма.* На работническия конгрес пролетариатът ще изгуби социалдемократическата програма, но за това пък ще придобие работническа организация, свързваща всички работници в един съюз. Така говори например водачът на московските меншевики, Н. Череванин (виж „Проблемы тактики“)[46].

И така: „работнически съюз без социалдемократическа програма“ — такъв е вероятният резултат от един работнически конгрес.

Така поне мислят самите меншевики.

Очевидно е, че меншевиките, между които има несъгласие по някои въпроси за целите и начините на свикването на работнически конгрес, са в съгласие по това, че „у нас няма партия, а има само организация на дребнобуржоазната интелигенция, *която трябва да бъде пратена в архивата*“ ...

В тези именно рамки се движеше докладът на Акселрод.

От доклада на Акселрод стана ясно, че агитацията за работнически конгрес практически неизбежно ще се сведе до агитация *против* партията, до война с нея.

А практическата работа по свикването на работнически конгрес също така неизбежно ще се сведе до практическа работа по дезорганизиране и разлагане на нашата сегашна партия.

В същото време меншевиките — чрез устата на своя докладчик, а също и в своя проект за резолюция — искаха конгресът *да забрани агитацията* против опитите за организиране на работнически конгрес, т. е. против опитите, които водят към дезорганизиране на партията.

И интересно: в речите на меншевишките оратори (с изключение на речта на Плеханов, който всъщност нищо не каза за работническия конгрес) като червена нишка преминаваха лозунгите: долу партията, долу социалдемокрацията — да живее безпартийността, да живее несоциалдемократическият „работнически съюз". Тези лозунги открито не се издигаха от ораторите, но те прозираха в техните речи.

Не напразно всички буржоазни автори, от синдикалистите и есерите до кадетите и октябристите — не напразно всички те се изказват така горещо за работнически конгрес: та всички те са врагове на нашата партия, а практическата работа по свикването на работнически конгрес би могла значително да отслаби и дезорганизира партията. Как тогава да не приветствуват „идеята за работнически конгрес"?

Съвсем друго говореха ораторите болшевики.

Докладчикът от страна на болшевиките, др. Линдов[47], като охарактеризира накратко най-главните течения сред самите меншевики, премина към изясняване на условията, породили идеята за работнически съюз. Агитацията за работнически конгрес започна в 1905 г., преди октомврийските дни, в момент на репресии. През октомврийско-ноемврийските дни тя се прекрати. В последвалите месеци на нови репресии агитацията за работнически конгрес пак се оживи. През време на първата Дума, в дните на относителна свобода, агитацията замря. После, след разтурването на Думата, пак се усили и т. н. Изводът е ясен: в дни на относителна свобода, когато партията има възможност свободно да се разширява, агитацията за работнически конгрес с цел да бъде създадена „широка безпартийна партия" естествено губи почва; и обратно, в дни на репресии, когато приливът на нови членове в партията се сменя с отлив, агитацията за работнически конгрес, като изкуствена мярка за разширяване или заменяне тяс-

ната партия с „широка безпартийна“, намира известна почва. Но от само себе си се разбира, че никакви изкуствени мерки няма да помогнат: защото за истинско разширяване на партията е необходима политическа свобода, а не работнически конгрес, който сам се нуждае от такава свобода.

По-нататък. Взета в своя конкретен вид, идеята за работнически конгрес е фалшива из основи: защото тя се опира не на фактите, а на невярното положение, че „ние нямаме партия“. Работата е там, че ние имаме пролетарска партия, тя високо заявява за своето съществуване, тя твърде сериозно напомня за себе си на враговете на пролетариата — това твърде добре знаят самите меншевики — и именно защото ние имаме вече такава партия, именно затова идеята за работнически конгрес е фалшива из основи. Разбира се, ако ние нямахме партия, която брои повече от 150 хиляди съзнателни пролетарии и води след себе си стотици хиляди борци; ако ние представлявахме от себе си малка група хора със слабо влияние като германските социалдемократи от 60-те години или френските социалисти от 70-те години на миналия век — ние сами бихме се постарали тогава да свикаме работнически конгрес, за да изцедим от него социалдемократическа партия. Но там е именно работата, че ние вече имаме партия, истинска пролетарска партия, която има огромно влияние сред масите, и за да свикаме работнически конгрес, за да създадем фантастична „безпартийна партия“, ние преди всичко трябва неизбежно да „свършим“ със съществуващата партия, трябва преди всичко да я разрушим.

Ето защо работата по свикване на работнически конгрес на практика неизбежно ще се сведе до работа по дезорганизиране на партията. А ще ни се удаде ли в замяна на това да създадем някога „широка безпартийна партия“, пък и нужно ли е тя да бъде създадена — това е още въпрос.

Ето защо враговете на нашата партия, разни кадети и октябристи, така усърдно хвалят меншевиките за агитацията им в полза на работнически конгрес.

Ето защо болшевиките мислят, че работата по свикване на работнически конгрес е опасна, вредна: защото тя дискредитирва партията в очите на масите и подчинява последните на влиянието на буржоазната демокрация.

Така приблизително говорй др. Линдов.

За работнически конгрес против социалдемократическата партия, или за партията против работническия конгрес?

Така стоеше въпросът на конгреса.

Болшевишките работнически делегати веднага разбраха въпроса и излязоха енергично „в защита на партията": „Ние сме партийни патриоти" — казваха те, — „ние обичаме своята партия и няма да дадем да я дискредитирват уморени интелигенти."

Интересно е, че представителката на германската социалдемокрация, др. Роза Люксембург, се съгласяваше изцяло с болшевиките. „Ние, германските социалдемократи — казваше тя, — не можем да разберем смешната забърканост на другарите меншевики, които пипнешком търсят масата, докато масата сама търси партията и неудържимо се стреми към нея" ...

От разискванията стана ясно, че грамадното мнозинство от ораторите поддържа болшевиките.

След свършването на разискванията бяха поставени на гласуване две проекторезолюции: на болшевиките и на меншевиките. За основа беше приет проектът на болшевиките. Почти всички поправки от принципен характер бяха отхвърлени. Прие се само една повече или помалко сериозна поправка против ограничаване свободата на обсъждане въпроса за работнически конгрес. В резолюцията като цяло се казваше, че „идеята за работнически конгрес води към дезорганизация на партията", „към подчиняване широките работнически маси на влиянието на буржоазната демокрация" и като такава е вредна за пролетариата. При това резолюцията правеше строга разлика между работнически конгрес и съвети на работническите депутати и техните конгреси, които не само не дезорганизират партията, не само не я конкурират, а, обратното, укрепват партията, като вървят след нея и й

помагат в разрешаването на практическите въпроси в моменти на революционен подем.

Най-после резолюцията в цялост беше приета с мнозинство от 165 гласа против 94. Останалите се въздържаха.

По такъв начин конгресът отхвърли идеята за работнически конгрес като вредна, антипартийна.

Гласуването по този въпрос ни разкри следното важно явление. Оказа се, че от 114 делегати-работници, участвували в гласуването, за работнически конгрес са гласували само 25. Останалите гласуваха против. В процентно отношение 22% от делегатите работници гласуваха за работнически конгрес, 78% — против. И което е особено важно: от 94 делегати, гласували за работнически конгрес, работници се оказаха само 26%, интелигенти — 74%.

А пък меншевиките през цялото време крещяха, че идеята за работнически конгрес е работническа идея, че само „интелигентите" болшевики противодействуват на свикването на конгреса и пр. Ако се съди по това гласуване, би следвало по-скоро да се признае, че идеята за работнически конгрес е, обратно, идея на интелигентски фантазьори...

Та дори работниците меншевики, както се вижда, не гласуваха за работнически конгрес: от 39 делегати-работници (30 меншевики + 9 бундисти) за работнически конгрес гласуваха само 24 души.

Баку, 1907 г.

Напечатано за пръв път във вестник „Бакинский Пролетарий", бр. 1 и 2; 20 юни и 10 юли 1907 г.

Подпис: Коба Иванович.

ПОРЪЧЕНИЕ ДО СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКИТЕ ДЕПУТАТИ В III ДЪРЖАВНА ДУМА

прието на събранието на пълномощниците от работническата курия в гр. Баку на 22 септември 1907 г.[48]

Социалдемократическите депутати в Държавната дума трябва да образуват особена фракция, която, като една от партийните организации, трябва да бъде най-тясно свързана с партията и да се подчинява на нейното ръководство и на директивите на ЦК на партията.

Основната задача на социалдемократическата фракция в Държавната дума е да съдействува за класовото възпитание и класовата борба на пролетариата както за освобождаване на трудещите се от капиталистическата експлоатация, така и за да изпълни той ролята на политически водач, която е призван да изиграе в сегашната буржоазнодемократическа революция в Русия.

За тези цели фракцията трябва при всички случаи да провежда своя класово-пролетарска политика, отличаваща социалдемокрацията от всички други организации и революционни партии, като се почне с кадетите и се свърши с есерите. Тази задача тя в никакъв случай не може да жертвува за запазване общността на опозиционни действия с каквито и да са политически партии и групи в Думата.

Нашите депутати трябва неотклонно да разобличават в Думата цялата контрареволюционна същност както на помешчическо-черносотническите партии, така и на предателската либерално-монархическа буржоазна партия на кадетите. От друга страна, те трябва да се стремят да откъснат от либералите и да потикват към последователна демократично-революционна политика селските дребно-

буржоазни партии (есери, енеси и трудовики), като ги водят след себе си в своята борба както против черната сотня, така и против кадетската буржоазия. Заедно с това социалдемократическата фракция трябва да води борба против реакционните псевдосоциалистически утопии, с които есерите, енесите и други обличат своите всъщност дребнобуржоазни искания, с помощта на които те затъмняват чисто класовото пролетарско-социалистическо съзнание на работническата класа. От трибуната на Думата нашата фракция трябва да изяснява на целия народ цялата истина за преживяваната революция. Тя трябва да каже на всеуслишание на народа, че в Русия няма възможност освобождението на народа да се добие по мирен път, че единственият път към свободата е пътят на всенародната борба против царската власт.

Лозунгът на социалдемокрацията, в името на който тя трябва да призовава масите към нова открита борба, е свободно избрано от целия народ въз основа на всеобщо, пряко, равно и тайно избирателно право Учредително събрание, което, като свърши окончателно с царското самодържавие, ще установи в Русия демократическа република. Никакви други лозунги, като отговорно правителство и пр., издигани от либералната буржоазия в противовес на пролетарските лозунги, не могат да бъдат приети и поддържани от социалдемократическата фракция.

Участвувайки във всекидневната законодателна и друга дейност на Държавната дума, социалдемократическата фракция трябва да преследва своите постоянни критически и агитационни задачи, а не целите на непосредственото законодателство, като изяснява на народа цялата нетрайност и безрезултатност на последното, докато реалната власт се намира изцяло в ръцете на самодържавното правителство.

Работейки по такъв начин в III Държавна дума, социалдемократическата фракция ще съдействува на революционната борба, която пролетариатът и заедно с него селячеството водят понастоящем извън Думата против царското самодържавие.

Издадено в отделен лист през септември 1907 год. *Печата се по текста на листа.*

ТРЯБВА ДА БОЙКОТИРАМЕ СЪВЕЩАНИЕТО! [49]

Въпросът за участие и бойкот на съвещанието с нефтоиндустриалците е за нас въпрос не на принцип, а на практическа целесъобразност. Ние не можем веднаж завинаги да бойкотирваме всички и всякакви съвещания, както предлагат да се прави някои озлобени и не съвсем нормални „индивиди". И обратното, ние не можем веднаж завинаги да решим въпроса в полза на участие в съвещанието, както се изхитряват да правят нашите кадетоподобни другари. Към въпроса за участие и бойкот ние трябва да пристъпваме от гледна точка на живите факти и само на фактите. При това може да се окаже, че при известни факти, при известни условия нашата задача за сплотяване на масите ще доведе до необходимостта от участие — и тогава ние трябва непременно да приемем участието. И обратно, при други условия същата задача може да доведе до необходимост от бойкот, и ние трябва тогава непременно да бойкотираме съвещанието.

Освен това за избягване на бъркотия трябва предварително да установим понятията, с които оперираме. Какво значи да се „участвува" в съвещанието? Какво значи да се „бойкотира" съвещанието? Ако ние, като формулираме на събрания общите си искания, като избираме пълномощници и т. н. и др. т., не си поставяме за цел да провалим съвещанието, а, напротив — отиваме на съвещание, за да водим преговори с нефтоиндустриалците и да дойдем в края на краищата до един или друг договор, като се подчиняваме на регламента на съвещанието и се опираме на него — такова наше поведение

трябва да наречем участие в съвещанието. Но ако ние, като изработваме исканията и избираме пълномощници за по-добро формулиране на тези искания, като популялизираме и публикуваме вече изработените искания, си поставяме за цел не да участвуваме в работите на съвещанието с нефтоиндустриалците, а да провалим самото съвещание, да осуетим всякакъв договор с нефтоиндустриалците *преди борбата* (договорът *след борба*, особено след успешна борба, ние смятаме за необходим) — такова наше поведение трябва да наречем бойкот на съвещанието, бойкот, разбира се, активен, защото той се свършва с проваляне на съвещанието.

При това не трябва в никакъв случай да се смесва тактиката по отношение на Думата с тактиката по отношение на съвещанието. Участвуването в съвещанието или бойкотирането му има за цел да бъдат подготвени условията за подобряване дадени порядки *на нефтените извори*, а участвуването в Думата или нейното бойкотиране — *подобряване* общите условия *в страната*. Съдбата на съвещанието изцяло се определя *изключително* от пролетариата в дадената местност, защото без участието на пролетариата съвещанието отпада от само себе си, а съдбата на участвуването в Думата или на нейното бойкотиране се определя не само от пролетариата, но и от селячеството. Най-после, активният бойкот на съвещанието (провалянето му) се осъществява удобно без активни акции, което не може да се каже по отношение на резултатите от бойкота на Думата.

След като направихме общи забележки, да преминем към конкретния въпрос за бойкотирането на предстоящото съвещание.

Историята на икономическите борби на работниците в Баку може да се раздели на 2 периода.

Първият период е периодът на борбата до последно време, когато главни действуващи лица бяха механотехническите работници, когато нефтодобивните работници[10] вървяха просто и доверчиво след механотехническите като след свои водачи, когато нефтодобивните работници не съзнаваха още своята огромна роля в производството. Тактиката на нефтоиндустриалците през този период

може да бъде квалифицирана като тактика на кокетничене с механотехническите работници, тактика на систематически отстъпки на механотехническите работници и също такова систематическо игнориране на нефтодобивните работници.

Вторият период започва с пробуждането на нефтодобивните работници, с тяхното самостоятелно излизане на сцената и с изместването в същото време на механотехническите работници на заден план. При това споменатото излизане има най-карикатурен характер, защото то 1) не отива по-далече от позорните наградни пари и 2) носи белезите на най-пагубно недоверие към механотехническите работници. Нефтоиндустриалците се стараят да използуват изменилото се положение и променят своята тактика. Те вече не кокетират с механотехническите работници, те вече не се стараят да им се подмазват — защото добре знаят, че сега нефтодобивните работници не винаги ще тръгнат след тях — напротив, нефтоиндустриалците сами се стараят да предизвикат към стачка механотехническите *без нефтодобивните работници*, за да демонстрират с това относителното безсилие на механотехническите работници и да ги направят послушни. Паралелно с това нефтоиндустриалците, които преди не обръщаха никакво внимание на нефтодобивните работници, сега кокетират по най-нахален начин с тях, като ги гощават с наградни пари. С това те се стараят да откъснат окончателно нефтодобивните работници от механотехническите, да ги развратят съвсем, да ги заразят с ратайско доверие към нефтоиндустриалците, да заменят принципа на непримирима борба с „принципа" на търгашество и лакейска просия и по такъв начин да направят невъзможно всяко сериозно подобрение.

За тези цели „измислиха" и сегашното съвещание.

Оттук е очевидно, че най-близката задача на челните другари е отчаяната борба за нефтодобивните работници, борба за сплотяване на нефтодобивните работници около другарите механотехнически работници *чрез втълпяване в съзнанието им безгранично недоверие към нефтоиндустриалците, чрез избиване от главите им вредните предразсъдъци на търгашество и просия.* На работническата маса при нефтените извори, която излиза за пръв

път на сцената и излиза при това така нескопосно и карикатурно („бакшиш“[51] и т. н.), ние трябва да кажем високо и рязко (да кажем фактически, а не само на думи!), че подобренията в живота се дават не отгоре и не чрез търговия, а отдолу, чрез обща борба заедно с механотехническите работници.

Само като имаме предвид тази задача, ние можем правилно да разрешим въпроса за съвещанието.

И ето, ние мислим, че участието в предстоящото съвещание, призивът за съвместна работа между нефтоиндустриалците и работниците с цел да бъде изработен задължителен договор сега, преди общата борба, когато частичната борба продължава, когато общата борба е още предстояща, когато нефтоиндустриалците раздават надясно и наляво наградни пари, откъсвайки нефтодобивните работници от механотехническите работници и развращавайки тяхното младо съзнание, ние мислим, че в такъв момент „*да се отива на съвещание*“ — значи не да се изгонват, а да се затвърдяват в главите на масата „бакшишните“ предразсъдъци. Това значи да се насажда в съзнанието на масата не недоверие към нефтоиндустриалците, а доверие към тях. Това значи не да бъдат сплотявани нефтодобивните работници около механотехническите работници, не да бъдат сближавани с тях, а да бъдат изоставени за известно време, да бъдат отпращани в лапите на капиталистите.

Разбира се, „няма зло без добро“, съвещанието в дадения момент също би могло да принесе *известна* полза в организационен смисъл, в смисъл на „разширяване борбата“, както се изразява др. *Кочегар*[52]. Но ако вредата, принасяна от съвещанието, безусловно превишава тази *известна* полза, тогава съвещанието трябва да бъде безусловно отхвърлено като нещо напълно излишно. Защото, ако др. Кочегар „отива на съвещание“ *главно* поради това, че съвещанието „организирва“ и „разширява борбата“, съвсем непонятно е защо да не се „отива на съвещание“ и по време на подем, в навечерието на обща борба, в началото на организирваща се обща борба? От какво ще се боим? Нали тогава са особено необходими „общата организация“, „разширява-

нето на борбата“? Нали тогава масата най-малко трябва да се поддава на отстъпки отгоре? Но в това е именно въпросът, че да се избират пълномощници — още не значи да се организирва масата. В това е именно работата, че да се организирва (в *наш* смисъл, разбира се, а не в гапоновски) — значи *преди всичко* да се развива съзнанието за *непримиримата* противоположност между капиталистите и работниците. Стига само да има *такова* съзнание, останалото ще дойде от само себе си.

А предстоящото съвещание именно това не може да даде.

Предвид на това единствената тактика, която отговаря на нашата задача при дадените условия, може да бъде само тактиката на бойкотиране съвещанието.

Тактиката на бойкотиране развива най-добре съзнанието за непримиримата противоположност между работниците и нефтоиндустриалците.

Тактиката на бойкотиране, като разклаща „бакшишните“ предразсъдъци и отблъсква нефтодобивните работници от нефтоиндустриалците, ги сплотява около механотехническите работници.

Тактиката на бойкотиране, като вдъхва недоверие към нефтоиндустриалците, подчертава най-добре в очите на масата необходимостта от борба като единствено средство за подобряване живота.

Затова ние трябва да открием кампанията за бойкотиране: да устройваме събрания по заводите, да изработваме искания, да избираме пълномощници за по-добро формулиране на общите искания, да разпространяваме печатно исканията, да ги разясняваме, още веднаж да ги пренесем сред масите за окончателно утвърждаване и т. н. и т. н., и всичко това да направим под лозунга за бойкот, с цел, като направим популярни общите искания, като използуваме „легалните възможности“, да бойкотираме съвещанието, да го направим за смях и да подчертаем с това необходимостта от борба за общите искания.

И така, трябва да бойкотираме съвещанието!

Вестник „Гудок“, бр. 4,
29 септември 1907 г.
Подпис: Ко . . .

Печата се по текста на вестника.

ПРЕД ИЗБОРИТЕ

Господа нефтоиндустриалците отстъпиха. Те съвсем неотдавна заявиха чрез редактора на своя вестник „Нефтяное Дело“[63], че професионалните съюзи в Баку са „привходящ елемент, стоящ вън от работниците“. Изпълнявайки тяхната воля, властите разлепиха обявление, с което работниците се поканват да избират пълномощници за организационната комисия, като желаеха с това да отстранят професионалните съюзи от ръководството на кампанията. Така беше вчера. А сега, на 7 януари, фабричният инспектор съобщи на секретарите на професионалните съюзи, че се е състояло събрание на нефтоиндустриалците, на което те са решили да предложат на г. градоначалника да издаде на професионалните съюзи разрешителни свидетелства за право на устройване събрания в нефтените извори и заводите.

Господа капиталистите се боят от усилването на влиянието на професионалните съюзи, те биха искали да видят работниците в разединено и дезорганизирано състояние и за тази цел не искат да признават дори комисиите при нефтените извори и заводите. Но ние сега ги заставихме да признаят, че съюзите са тези, които ще ръководят и трябва да ръководят разрешаването на един от най-големите въпроси на работническия живот, въпроса за съвещанието и колективния договор.

Ние ги заставихме да признаят ръководещото значение на професионалните съюзи, въпреки че господа дашнакцаканите[64] и социалистите-революционери дой-

доха на помощ на господа нефтоиндустриалците и на властите в тяхната борба против работническите организации.

Господа дашнакцаканите побързаха да се отзоват на зова на г. градоначалника, пристъпиха незабавно към избори, разбира се, със свои цели — да провалят поставените от професионалните съюзи условия за водене на кампанията и главното от тези условия — признаването на работническите организации.

Но господа нефтоиндустриалците не се задоволиха с прибързаната дейност на дашнакцаканите. След последните тръгнаха само малки фирми, като Абиянц, Радуга, Арарат, Фарос и др., и само в 2—3 големи арменски фирми се произведоха избори.

Работниците от Каспийско-Черноморското дружество, Нобел, Кокорев, „Борн", Шибаев, Асадулаев, Московско-Кавказкото сдружение и от други фирми протестираха в своите резолюции против такива избори и се отказваха да вземат участие в тях, докато не бъдат издадени разрешителните свидетелства на професионалните съюзи.

Работниците от най-големите и влиятелни фирми изразиха ясно и определено своята воля и с това дадоха отговор не само на господа нефтоиндустриалците, но и на онези свои „приятели", които обичат да говорят твърде красиво празни приказки.

В своите резолюции работниците потвърдиха ясно и определено, че условията, поставени от професионалните съюзи, не са измислица на „водачите", както твърдят социалистите-революционери в своята брошура: „Защо ние не отиваме на съвещание".

Властите, нефтоиндустриалците и дашнакцаканите се борят против разширяването на влиянието на професионалните съюзи. Работниците изказват доверие на съюзите и изразяват своята солидарност с условията, които бяха поставени от професионалните съюзи.

Думите „съвещание" и „преговори" не са и не трябва да бъдат плашило за работниците, тъй като работниците не се страхуват да водят преговори и да предявяват искания в навечерието на стачка. Предявяването на искания понякога премахва необходимостта от разрешаване на

конфликта чрез стачка. Най-често се случва обратното. Но за да могат „преговорите“ да разгръщат пред работниците цялата картина на сегашното положение на нещата, за да може кампанията по съвещанието да донесе на работниците неоценими услуги с широко поставяне и гласно обсъждане на всички въпроси на работническия живот, необходимо е да бъдат изпълнени условията, които са поставени от професионалните съюзи и които ще влязат в поръчението до избираните пълномощници.

Никакви преговори „не са страшни“, ако се водят пред очите на цялата маса от работници. Поставените условия осигуряват възможността за широко участие на всички работници в обсъждането на всички въпроси, свързани със съвещанието.

Оставилите след себе си печален спомен съвещания от шендриковски тип са погребани завинаги.

Ние успяхме да се доберем до положението другарите, „присъединяващи се“ към съюза на механическото производство, да тръгнат след нас, да се откажат от лозунга „съвещание на всяка цена“. И те решиха да бойкотират избори без основното условие, без признаване ръководещото значение на професионалните съюзи. Ние ще се доберем и до положението да няма повече привърженици на бойкот „на всяка цена“. Съвещанието, а главно кампанията по съвещанието, е приемливо за работниците, ако бъдат дадени необходимите за това условия.

В последните резолюции работниците потвърдиха правилността на нашата позиция.

Разрешителни свидетелства ни се издадоха. Значи ние извоювахме от властите и нефтоиндустриалците признаване на ръководещата роля на съюзите.

Повечето работници от най-големите фирми се изказаха за участие в изборите при условията, посочени от нас.

Ние можем сега спокойно и уверено да пристъпим към изборите за пълномощници, на които препоръчваме да бъде дадено поръчение: избирайте такива 16 делегати, които ще поискат като задължително условие за водене

на преговори в организационната комисия признаването *преди всичко* на следните точки:

1) Времето на съвещанието трябва да бъде определено от пълномощниците на работниците и работодателите, като равноправни страни, т. е. по взаимно споразумение.

2) Събранието на всички пълномощници, избрани по един на всеки сто работника, трябва да съществува до края на съвещанието, като се събира периодично и според необходимостта, за да обсъжда отчетите на работниците, на членовете на съвещанието, на делегатите и за да им дава ръководещи указания.

3) Пълномощниците имат право да устройват събрания по заводи, нефтени извори и работилници за обсъждане на исканите и предлаганите условия за договор.

4) Управите на професионалните съюзи на нефтоиндустриалните и механотехническите работници получават право да изпращат свои делегати без право на решаващ глас на самото съвещание с нефтоиндустриалците, а също така и правото на доклади във всички комисии на съвещанието, в събранията на пълномощниците, в събранията в заводите, при нефтените извори и т. н.

5) Делегатите за организационната комисия се избират от съвета на пълномощниците като единно цяло, без разделяне по производства. Преговорите се водят в организационната комисия също като единно цяло (един договор за всички работници).

Вестник „Гудок", бр. 14,
13 януари 1908 г.

Статията е без подпис. *Печата се по текста на вестника.*

ОЩЕ ЗА СЪВЕЩАНИЕТО С ГАРАНЦИИ

Кампанията по съвещанието е в разгара си. Изборите за пълномощници се приближават към края си. В недалечно бъдеще ще се събере Съветът на пълномощниците. Ще се състои или не ще се състои съвещанието, при какви гаранции (условия) е желателно съвещанието, как да се разбират тези гаранции — ето с какви въпроси преди всичко ще се занимае Съветът на пълномощниците.

Каква трябва да бъде линията на нашето поведение в Съвета на пълномощниците?

Повтаряме, че съвещанията с нефтоиндустриалците не са ново явление за нас. Ние имахме едно съвещание през 1905 г. Имахме и второ през 1906 г. Какво ни дадоха тези съвещания, на какво ни научиха, оправдаха ли себе си?

Както тогава, така и доскоро още ни се казваше, че съвещанието сплотява масите *самó по себе си*, без всякакви условия. Фактите обаче показаха, че нито едно от тези бивши съвещания не сплоти масите и не можеше да ги сплоти: — бяха произведени само избори и с това се свърши цялото „сплотяване".

Защо?

Защото при организирането на бившите съвещания нямаше и помен от някаква *свобода на словото и събранията*, нямаше възможност да бъдат събирани масите по заводите — нефтените извори — общежитията, да бъдат изработвани поръчения по всеки даден въпрос и изобщо да се осъществява активна намеса във всички

работи на съвещанието. Значи масите трябваше тогава да бездействуват, а действуваха само делегатите далеч от работническите маси. А пък ние отдавна знаем, че масите се организират само в самите действия ...

По-нататък — защото нямаше *Съвет на пълномощниците* като постоянен орган на работниците, който действува свободно през цялото време на съвещанието, обединява около себе си работниците от всички фирми и райони, изработва исканията на тези работници и контролира въз основа на тези искания делегатите на работниците. Но нефтоиндустриалците не искаха да разрешат създаването на такъв Съвет, а инициаторите на съвещанието смирено се примириха с това.

Няма да говорим за това, че тогава нямаше онези центрове на движението — *професионалните съюзи*, — които биха могли да сплотят около себе си Съвета на пълномощниците и да го насочват по пътя на класовата борба ...

Някога ни се казваше, че съвещанието дори и *самó по себе си* би могло да задоволи исканията на работниците. Но опитът от двете първи съвещания опроверга и това предположение. Защото когато нашите делегати на първото съвещание заговориха за исканията на работниците, нефтоиндустриалците ги прекъснаха, като казаха, че „това не се отнася до дневния ред на съвещанието", че съвещанието е призвано да говори „за снабдяването на индустрията с течно гориво", а не за някакви искания. Когато пък на второто съвещание нашите делегати поискаха да участвуват делегати и от страна на безработните, нефтоиндустриалците ги прекъснаха и този път, като казаха, че те не са упълномощени да се съобразяват с подобни искания. Така бяха хванати за врата и изтласкани нашите делегати. И когато някои от другарите поставиха въпроса за поддръжка на нашите делегати чрез обща борба, изясни се, че такава борба е невъзможна, защото и двете съвещания бяха предприети от капиталистите в мъртъв и изгоден за тях сезон — зимата, когато пътят по Волга е затворен, когато цените на нефтените продукти вървят към спадане, когато следователно е чисто и просто неразумно и да се мисли за победа на работниците.

Ето как „оправдаха“ себе си двете предидущи съвещания.

Ясно е, че съвещание *само по себе си,* съвещание без свободен Съвет на пълномощниците, съвещание без участие и ръководство от страна на съюзите, а при това и свиквано през зимата — с една дума *съвещание без гаранции* е празен звук. Такова съвещание не само не сплотява, не само не съдействува за извоюването на нашите искания, но — напротив — внася дезорганизация и отдалечава момента на задоволяване нашите искания: защото то, като не дава нищо, храни работниците с празни обещания.

Ето на какво ни научиха двете предидущи съвещания.

Ето защо съзнателният пролетариат бойкотира третото съвещание през ноември 1907 г.

Нека помнят това онези отделни другари от Съюза на механотехниците, които агитират за съвещание *без гаранции,* въпреки целия опит от предишните съвещания, въпреки волята на мнозинството от нефтения пролетариат, *въпреки, най-после, сключения договор между съюзите!*

Нека те помнят това и не нарушават този договор.

Но значи ли това, че ние трябва да махнем ръка на всички и всякакви съвещания?

Не, не значи!

На забележката на бойкотистите есери, че ние не трябва да отиваме на съвещание, тъй като там ни викат нашите врагове, буржоата — на такава забележка може да се отговори само със смях: защото нали и във фабриката, в завода или на нефтения извор ни викат да работим същите врагове, буржоата. Трябва ли поради това ние да бойкотираме фабриката, завода или нефтения извор само защото нас ни викат там врагове, буржоата? Та така можем да пукнем от глад! Та тогава значи всички работници са се побъркали, щом са се съгласили да отидат на работа по покана на буржоата!

На заявлението на дашнакцаканите, че ние не трябва да отиваме на съвещание, тъй като то е буржоазен институт — на такова нелепо заявление може и съвсем да не се обръща внимание: защото нали днешният обще-

ствен живот е също буржоазен „институт", фабриката, заводът, нефтеният извор са все буржоазни „институти", организирани „по образ и подобие" на буржоазията, в изгода на буржоазията, — ще бойкотираме ли ние всичко това само защото са буржоазни? Къде да се преселим в такъв случай, на Марс, Юпитер, или може би във въздушните замъци на дашнак-есерите?...*

Не, другари! Не гръб трябва да обръщаме на позицията на буржоазията, а да я щурмуваме! Ние трябва не да оставяме позициите в ръцете на буржоазията, а крачка след крачка да ги превземаме и да изтласкваме оттам буржоазията! Само хора, които строят въздушни замъци, не могат да разберат тази проста истина!

Ние няма да отидем на съвещание, ако не получим предварително исканите гаранции — но ние ще отидем на съвещание, ако добием исканите гаранции, за да се опираме на тези гаранции, за да превърнем съвещанието от оръжие на просия в оръжие на по-нататъшната борба, — точно както ние не се отказваме да отиваме на работа след задоволяване на известни необходими условия с цел да превърнем фабриката, завода, нефтения извор от арена на угнетение в арена на освобождение.

А като организирваме съвещанието със завоюваните работнически гаранции и като призоваваме 50-хилядната работническа маса към избиране Съвет на пълномощниците и към изработване на нашите искания, ние ще изведем работническото движение в Баку на нов, изгоден за него път на борба: на пътя на организираното и съзнателното, а не на стихийното (разпокъсаното) и бакшишното движение.

Ето какво чакаме ние всъщност от съвещанието с гаранции, ето защо ние казваме: *съвещание с гаранции или никакво съвещание!*[66]

---

* Цялата несериозност и нежизнеспособност на бойкотистката позиция на г-да дашнакцаканите и есерите се доказва и с това, че самите те се отнасят благосклонно към съвещанието на печатарските работници с техните работодатели и към колективния договор между тях. Нещо повече, на техните отделни членове не се забранява да вземат участие в тази работа.

Нека господа старите съвещатели агитират против гаранциите, нека те превъзнасят съвещанието без гаранции, нека те пълзят по дъното на зубатовското блато — пролетариатът ще ги измъкне от блатото и ще ги научи да ходят по широкото поле на класовата борба!

Нека „подхвръкват" господа дашнак-есерите, нека бойкотират от своите въздушни висини организираните действия на работниците — съзнателният пролетариат ще ги снеме на нашата грешна земя и ще ги застави да преклонят глави пред съвещанието с гаранции!

Нашата цел е ясна: да съберем пролетариата около Съвета на пълномощниците и да сплотим последния около съюзите за достигане на нашите общи искания, за подобряване на нашия живот.

Нашият път е ясен: от съвещанието с гаранции към задоволяване кръвните нужди на нефтоиндустриалния пролетариат.

Когато му дойде времето, ние ще призовем Съвета на пълномощниците да се бори както с блатните привърженици на съвещанието, така и с приказните фантазии на есеро-дашнаковските бойкотисти.

Съвещание с известни гаранции, или не е необходимо съвещание!

Вестник „Гудок", бр. 17,
3 февруари 1908 г.

Статията е без подпис. *Печата се по текста на вестника*

КАКВО ГОВОРЯТ НАШИТЕ СТАЧКИ ОТ ПОСЛЕДНО ВРЕМЕ?

Характерна черта на стачките през януари и февруари са някои нови особености, които внасят нови елементи в нашето движение. За една от тези особености — за отбранителния характер на стачките — вече се говорй в „Гудок“[66]. Но това е външна особеност. Много по-интересни са другите, вътрешните особености, които хвърлят ярка светлина върху развитието на нашето движение. Ние имаме предвид характера на исканията, начина на водене стачките, новите методи на борба и т. н.

Първото, което се хвърля в очи, е съдържанието на стачките. Характерно е, че значителна част от стачките не предявяват искания за наградни пари (Нобел, Мотовилиха, Молот, Мирзоеви, Адамови и т. н.). А там, където са предявени искания за наградни пари, работниците се стараят да ги изместят към края на своите искания, срамувайки се да се борят само за „бакшиш“ (Питоев и т. н.). Очевидно, извършва се сериозно крушение на старите бакшишни предразсъдъци. „Бакшишът“ започва да пада в очите на работниците. От дребнобуржоазните искания (наградни пари) работниците преминават към пролетарски искания: отстраняване на най-дръзките администратори (Нобел, Молот, Адамови), възвръщане на уволнените другари (Мирзоев), разширяване правата на нефтозаводските комисии (Нобел, Мирзоев). В това отношение особено интересна е стачката на мирзоевците[67]. Те искат признаване на комисията и възвръщане на

уволнените другари като гаранция, че в бъдеще фирмата няма да уволни нито един работник без съгласието на комисията. Стачката продължава вече две седмици и се води с рядко единодушие. Трябва да види човек тези работници, трябва да знае с каква гордост те казват: „ние се борим не за наградни пари или за кърпи със сапун, а за правата и честта на работническата комисия" — трябва, казвам, да знае човек всичко това, за да разбере каква промяна се е извършила в главите на работниците.

Втората особеност на последните стачки е пробуждането и активността на работническата маса при нефтените извори. Работата е там, че досега нефтодобивните работници трябваше да вървят след механотехническите работници, вървяха след тях не винаги охотно, а самостоятелно се надигаха само за наградни пари. При това те изпитваха известна вражда към *механотехническите работници*, подклаждана от провокаторско-бакшишната политика на нефтоиндустриалците (Биби-Ейбатското дружество през миналата година, Лапшин неотдавна). Последните стачки показват, че пасивността на нефтодобивните работници потъва в областта на миналото. Стачката у Нобел (януари) вдигнаха те, водейки след себе си механотехническите работници; стачката у Мирзоев (февруари) се вдъхновява също от нефтодобивните работници. От само̀ себе си се разбира, че с пробуждането активността на нефтодобивните работници пада и враждата към механотехническите. Нефтодобивните работници започват да вървят ръка за ръка с механотехническите.

Още по-интересна е третата особеност — приятелското отношение на стачкуващите към нашия съюз и изобщо сравнително организираното водене на стачките. Преди всичко характерно е отсъствието на километрическите искания, които пречат за успешното водене на работата (спомнете си Каспийското сдружение през миналата година) — сега се предявяват само няколко важни искания, които могат да сплотят масите (Нобел, Мирзоеви, Мотовилиха, Молот, Адамови). Второ — почти нито една от тези стачки не минава без активна намеса на съюза: работниците смятат за необходимо да поканват

представители на съюза (Кокорев, Нобел, молотовци, Мирзоеви и пр.). Старото противопоставяне комисиите при нефтените извори и заводите на съюза минава в областта на миналото. На съюза започват да гледат като на своя родна рожба. От конкуренти на съюза комисиите при нефтените извори и заводите започват да се превръщат в опора на съюза. Оттук голямата организованост на стачките от последно време.

Пак оттук произтича и четвъртата особеност — относителната успешност на последните стачки или, по-вярно, фактът, че частичните стачки се провалят не така често и не винаги изцяло. Ние имаме предвид преди всичко кокоревската стачка. Ние мислим, че кокоревската стачка е повратна точка в развитието на методите на нашата борба. Тя и някои други стачки (Питоев, Мотовилиха) показаха, че при 1) организирано водене на работата, 2) активна намеса на съюза, 3) известно упорство и 4) сполучлив избор на момента за борба — частичните стачки могат да бъдат далече не безрезултатни. Поне се изяснява, че „принципните" възгласи „долу частичните стачки" са рискован лозунг, който няма достатъчно оправдание във фактите на последното движение. Обратното, ние мислим, че при ръководство от страна на съюза и при сполучливо избиране момента частичните стачки биха могли да се превърнат в много важен фактор за сплотяване на пролетариата.

Такива са според нас най-важните вътрешни особености на стачките от последно време.

Вестник „Гудок", бр. 21,
2 март 1908 г.

Подпис: К. Като. *Печата се по текста на вестника*

ОБРАТ В ТАКТИКАТА НА НЕФТОИНДУСТРИАЛЦИТЕ

Не беше много отдавна — само преди няколко месеца, — когато нашите нефтоиндустриалци „говореха“ за „европейски“ отношения между работници и господари.

Те тогава се стараеха да се държат примиренчески. И ясно е защо: неуморната проповед на „дълбокоумния“ Рин за божествен произход на колективния договор, все повече усилващата се вълна от частични стачки, намеренията на нефтоиндустриалците да „урегулират производството“ чрез „европейско съвещание“, известен натиск от страна на властите — всичко това настройваше нефтоиндустриалците именно примиренчески, „европейски“.

— Долу стачната анархия — се провикваше Рин.

— Да живее редът — съгласяваха се с него нефтоиндустриалците.

И „ред“ сякаш се туряше. Броят на репресиите от страна на господарите видимо се намаляваше. Броят на стачките също се намаляваше. Нефтоиндустриалците „намираха за нужно да се сговорят“ (виж „Нефтяное Дело“, декември).

Но ето че се откри кампанията. Работниците решително отхвърлиха старото задкулисно съвещание. Огромното мнозинство от тях се изказа за съвещание с гаранции. С това работниците изразиха определеното си желание да използуват всецяло съвещанието, да го превърнат в оръжие на организирана съзнателна борба.

И какво виждаме?

Не се чува повече да се говори за „европейски“ отношения. За „намерения“ „да се урегулира производството“ — нито дума. „Стачната анархия“ не плаши вече нефтоиндустриалците — напротив — те самите тласкат работниците към „анархия“, настъпвайки срещу тях, отнемайки завоюваното, уволнявайки челните другари и т. н. и т. н.

Очевидно, нефтоиндустриалците не намират вече за нужно да се сговарят. Те предпочитат да настъпват.

Те започнаха атаката срещу работниците още на конгреса на нефтоиндустриалците в края на януари. Те запушиха устата на представителите на съюзите. Те погребаха въпроса за селищата. Те решиха да „зарежат“ въпросите за училищата, медицинската помощ и т. н. Те отнеха на работниците правото да участвуват в управлението на народните домове.

С всичко това нефтоиндустриалците даваха да се почувствува, че те тръгват по „нов“, „неевропейски“ път, по пътя на откритите нападения срещу работниците.

Съветът на конгреса продължава „делото“ на техния конгрес. Той нападна работниците, като въведе „десеткопеечната болнична удръжка“. Да не говорим за дребните разпореждания на съвета, които носят печата на същия обрат в тактиката на нефтоиндустриалците.

По-нататък следва обичайното „задълбочаване“ на репресиите във форма на отнемане вече завоюваните права на работниците при нефтените извори и заводите, съкращаване щата, отстраняване на първите работници, локаути и т. н.

Те сведоха до нула комисиите при нефтените извори и заводите. Стълкновенията заради комисията у Ротшилд (Балахани), Каспийското сдружение, Шибаев (Балахани), „Борн“ (Балахани), Биеринг, Мирзоев, Нафталанското дружество ясно говорят за това.

Под форма на „съкращаване щата“ те „изхвърлят“ най-влиятелните другари, особено от пълномощниците за съвещанието. Фактите в Каспийското сдружение, у „Борн“, Мухтаров (Балахани), Шибаев (Балахани), Лапшин (Биби-

Ейбат), Малников не оставят никакво съмнение относно това.

Локаутът у Вотана е венецът на „новата“ тактика на нефтоиндустриалците.

С всичко това те тласкат работниците да тръгнат по пътя на стихийно-анархическите избухвания, които изтощават работниците.

Още по-характерни са формите на разправата със стачкуващите. Ние имаме предвид мирзоевската фирма, собствено управителя на тази фирма г. Маркаров, който насъсква срещу стачкуващите арменци въоръжени с берданки мюсюлмани, и създава по такъв начин условия за арменско-татарски стълкновения.

Такъв е обратът в тактиката на нефтоиндустриалците.

Очевидно, нефтоиндустриалците не искат вече „европейски условия“.

Като се разочароваха в „успеха“ на съвещанието, като изгубиха надежда за възможност „да се урегулира производството“ само чрез съвещанието без задоволяване основните искания на работниците, виждайки как съвещанието от оръжие на дезорганизация се превръща в оръжие за организация на петдесетхилядната маса, нефтоиндустриалците искат да се отърват по някакъв начин от съвещанието, като го отложат за неопределено време или поне като го обезсилят.

За целта те прибягват към системата на репресии, като провокират работниците към преждевременни акции, като раздробяват формиращото се общо движение на отделни, частични движения, като отбиват работниците от широкия път на класовата борба към кривите и тесни улички на груповите стълкновения.

С всичко това те искат да отклонят вниманието на работниците от съвещанието с гаранции, да премахнат в очите на работниците значението на Съвета на пълномощниците, който може да ги сплоти, да попречат на работниците да се обединят, следователно да не им дадат да се подготвят за извоюване на своите искания.

Действувайки по такъв начин, те се стараят да провокират засега още неорганизираните работници към

преждевременна обща акция, която може да им даде възможност „окончателно" да сломят работниците, задълго да осигурят „непрекъснато" добиване на нефт.

Такъв е смисълът на обрата в тактиката на нефтоиндустриалците.

Каква трябва да бъде нашата тактика, като се има предвид всичко казано?

Нефтоиндустриалците провеждат нападение срещу нас, като се ползуват от нашата неорганизираност — следователно нашата задача е да се сплотим около нашия съюз, като се защищаваме от ударите с всички средства, които имаме.

Искат да ни провокират към стихийни частични избухвания, желаейки да раздробят нашето общо движение — следователно наш дълг е да не се хващаме на въдицата на нефтоиндустриалците, по възможност да се въздържаме от частични стачки и да не раздробяваме общото движение.

Искат да ни лишат от оръжието на нашата сплотеност, искат да ни отнемат Съвета на пълномощниците, отлагайки съвещанието за неопределено време, тласкайки ни към преждевременна обща акция, следователно наш дълг е да изискаме незабавното свикване на Съвета на пълномощниците, да се заемем с изработването на работническите искания и да сплотим в хода на тази работа масите около Съвета на пълномощниците.

А като заздравим Съвета на пълномощниците и като съберем около него 50-хилядната маса, няма да ни бъде трудно да се справим както подобава с неевропейските планове на господа нефтоиндустриалците.

Вестник „Гудок", бр. 22,
9 март 1908 г.

Статията е без подпис. *Печата се по текста на вестника.*

ТРЯБВА ДА СЕ ГОТВИМ!

Управата на съюза на нефтоиндустриалните работници реши да вземе мерки за свикване в най-близко време на Съвета на пълномощниците[68].

Действувайки така, управата изхождаше от многобройните заявления на работниците, които не желаят повече да чакат и искат незабавно да бъде свикан Съветът на пълномощниците.

В същия дух реши да действува съюзът на механотехническото производство.

Тези дни двата съюза вече подадоха на старшия фабричен инспектор съответното заявление.

Трябва да се предполага, че въпросът скоро ще се разреши в един или друг смисъл.

Как именно ще отговорят на заявлението на съюзите тези, в чиито ръце са властта и капиталът, ние, разбира се, още не знаем.

Възможно е те да вземат под внимание искането на работниците, ще свикат незабавно Съвета на пълномощниците, и тогава, по всяка вероятност, работите по съвещанието ще тръгнат „нормално".

Възможно е те и да протакат, като не дават засега пряк отговор.

Ние трябва и в единия, и в другия случай да бъдем готови на всичко, за да не дадем на нефтоиндустриалците да измамят работниците.

Ние трябва да бъдем готови всяка минута да се явим пред нефтоиндустриалците в пълна бойна готовност.

А за това е необходимо да се заемем веднага с изработването на исканията.

Ние отиваме на съвещание с гаранции. Но с какво ще се явим пред нефтоиндустриалците, ако не с искания, одобрени от цялата маса на нефтения пролетариат? Тогава нека да изработим работническите искания за работната заплата, за работния ден, за селищата, за народните домове, за болничната помощ и т. н.

Нашият съюз вече пристъпи към работа. Той изказа своето мнение на страниците на „Гудок" по въпросите за селищата, болничната помощ, народните домове, училищата. Тези искания вече са издадени от съюза в отделна брошура под названието „материали към съвещанието".

Но това още не е достатъчно.

Необходимо е всички тези искания да бъдат предадени на масата, за да ги обсъди и изкаже мнението си, което единствено е задължително за нея.

Освен това въпросите за работната заплата и за работния ден още не са разработени от съюза — следователно необходимо е незабавно да се пристъпи към изработване на искания и по тези въпроси.

За тези цели нашият съюз избира специална комисия за изработване на исканията.

Тази комисия се свързва с пълномощниците за съвещанието и комисиите при нефтените извори и заводите от четирите района, за да разработи заедно с тях наболелите въпроси на нашия бит.

След това се свикват общи събрания по заводите, нефтените извори, фабр. казарми и окончателно се утвърждават исканията.

Такъв трябва да бъде планът на нашата работа по подготовката на съвещанието с гаранции.

Само като изработим исканията и ги направим достояние на масите, ще съумеем да сплотим самите тези маси около Съвета на пълномощниците.

А като съберем масите около техния Съвет, ние ще получим възможност да ги застраховаме срещу изненади от страна на нефтоиндустриалците.

Не философстване на дребно за „конкретизация" на точките на гаранциите (виж „Промысловый Вестник"[50]),

и не лекомислени провиквания за „настъпването на пролетта" (спомни си за есерите) — а упорита работа за изработване на работническите искания, ето с какво трябва да се заемем преди всичко предвид на настъпващите събития.

И така, да се готвим по-дружно за съвещанието с гаранции!

Вестник „Гудок", бр. 23,
16 март 1908 г.

Статията е без подпис. *Печата се по текста на вестника.*

ИКОНОМИЧЕСКИЯТ ТЕРОР И РАБОТНИЧЕСКОТО ДВИЖЕНИЕ

Борбата на работниците не винаги и не навсякъде има една и съща форма.

Било е време, когато работниците, борейки се против господарите, са чупели машините, палели са заводите. Машината — ето източника на мизерията! Заводът — ето мястото на потисничеството! Така че чупи ги, пали ги — са казвали тогава работниците.

Това е било времето на неоформени, *анархически-бунтарски стълкновения.*

Ние знаем и други случаи, когато работниците, разочаровани от силата на палежите и разрушенията, са преминавали към „по-резки форми“ — към убийство на директори, управители, завеждащи и т. н. Всички машини и заводи не можем да унищожим, са казвали тогава работниците, а това е и неизгодно за работниците, но да сплашим управителите и да ги наврем в козирог е винаги възможно с помощта на терора — така че бий ги, вдъхвай им страх!

Това е било времето на еднолични *терористични стълкновения* на почвата на икономическата борба.

Работническото движение рязко осъди както едната, така и другата форма на борба, като ги отпрати в миналото.

И това е понятно. Няма съмнение, че заводът е наистина място за експлоатация на работниците, и машината досега още помага на буржоазията да разширява тази експлоатация, но това още не значи, че самата

машина и самият завод са източник на мизерията. Напротив, именно заводът и именно машината ще дадат възможност на пролетариата да разбие веригите на робството, да унищожи мизерията, да се справи с всяко потисничество — необходимо е само те да се превърнат от частна собственост на отделните капиталисти в обществена собственост на народа.

От друга страна, в какво би се превърнал животът, ако ние наистина се заемем с разрушаване и подпалване на машини, заводи, железници? Та тогава животът би напомнял на жалка пустиня, и работниците първи биха се лишили от парчето хляб!...

Ясно е, че трябва не да разрушаваме машините и заводите, *а да ги завладеем, когато бъде възможно, ако наистина се стремим към премахване на мизерията.*

Ето защо работническото движение отхвърля анархическите бунтарски стълкновения.

Няма съмнение, че и икономическият терор има известно, привидно „оправдание", доколкото той се пуска в ход за наплашване на буржоазията. Но какво значи такъв страх, щом той е мимолетен и скоропреходен? А че той може да бъде само мимолетен, това е ясно макар и от факта, че е невъзможно да се практикува икономическият терор винаги и навсякъде. Това — първо. Второ, какво може да ни даде мимолетният страх на буржоазията и предизвиканата от него отстъпка, ако нямаме зад гърба си силна масова организация на работниците, която всякога да е готова да се бори за работническите искания и да може да задържи завоюваните отстъпки? А между това фактите ясно говорят, че икономическият терор убива потребността от такава организация, премахва желанието на работниците да се сплотяват, да действуват самостоятелно — нали те си имат герои терористи, които могат да действуват заради тях. Трябва ли ние да развиваме у работниците дух на самодейност? Трябва ли да развиваме у работниците желание за сплотяване? Разбира се, да! Но можем ли да практикуваме икономическия терор, щом той убива у работниците и едното, и другото.

Не, другари! На нас не ни подхожда да плашим буржоазията с отделни нападения из засада — нека да пре-

доставим на известните нападатели да се занимават с такива „дела". Ние трябва да действуваме срещу буржоазията *открито*, ние трябва *постоянно, до окончателната победа*, да я държим под страх! А за това сѐ изисква не икономически терор, а здрава масова организация, която може да поведе работниците на борба.

Ето защо работническото движение отхвърля икономическия терор.

Като се има предвид казаното, последната резолюция на мирзоевските стачници, насочена против палежите и „икономическите" убийства, придобива особен интерес. В тази резолюция обединената комисия на 1,500 мирзоевци, отбелязвайки подпалването на огнярницата (в Балахани) и извършеното на икономическа почва убийство на завеждащия (Сурахани), заявява, че „протестира против такъв метод на борба като убийството и палежа" (виж „Гудок", бр. 24.).

С това мирзоевци окончателно скъсват със старите, терористически бунтарски тенденции.

С това те решително тръгват по пътя на истинското работническо движение.

Ние поздравяваме другарите мирзоевци и призоваваме всички работници също така решително да тръгнат по пътя на пролетарското масово движение.

Вестник „Гудок", бр. 25,
30 март 1908 г.
Статията е без подпис.

Печата се по текста на вестника.

НЕФТОИНДУСТРИАЛЦИТЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИЯ ТЕРОР

Въпросът за икономическия терор продължава да занимава „публиката".

Ние вече се изказахме по този въпрос, като осъдихме икономическия терор като вреден за работническата класа, а затова и негоден метод на борба.

Приблизително в същия дух се изказаха и работниците при нефтените извори и заводите.

Изказват се, разбира се, и нефтоиндустриалците. И става ясно, че техните „възгледи" се различават коренно от възгледите на работниците, защото те, като клеймят икономическия терор, „изхождащ от работниците", нищо не говорят против същия терор от страна на нефтоиндустриалците. Ние имаме предвид известната уводна статия за икономическия терор в известния орган на нефтоиндустриалците (виж „Нефтяное Дело", бр. 6, статията на г. К—за[60]).

Да поговорим за тази уводна статия. Тя е интересна не само като обосноваване „възгледите" на нефтоиндустриалците, но и като израз на техните настроения в дадения момент на борбата с работниците. За удобство необходимо е да я разделим на три части: първа, в която г. К—за говори за някои частности против работниците и техните организации; втора — за причините на икономическия терор и трета — за мерките на борбата против него.

Да започнем с частностите. Преди всичко за мирзоевците. На всички е известно, че непосредствено след

убийството на сураханския управляващ и пожара в огнярницата обединената комисия на мирзоевците единодушно протестира от името на 1,500 работници против такъв метод на борба, като отхвърли всякаква връзка на пожара и убийството със стачката. Би казал човек, че няма основание за съмнение в искреността на този протест. Но К—за не мисли така. Той, като взискателен „критик", все пак намира за нужно да подложи на съмнение искреността на работниците, казвайки, че „комисията греши" — пожарът и убийството имат пряка връзка със стачката. И това след единодушния протест на представителите на 1,500 работници! Какво е това, ако не желание да се изопачат фактите, да се очернят работниците, „да бъдат приковани към позорния стълб", па макар и с помощта на клеветата? И може ли след това да се вярва в искреността на г. К—за, който толкова много говори в своята статия за „облагородяване престъпната воля на хората".

От мирзоевците г. К—за преминава към нашия съюз. На всекиго е известно, че нашият съюз бързо расте. За неговото огромно влияние сред работниците може да се съди например по това, че цялата кампания по съвещанието се извършва под неговото пряко ръководство. И „Гудок" само отбелязваше общоизвестен факт, когато казваше, че „влиянието и значението на съюза расте с всеки изминат ден, че той постепенно придобива в очите дори на най-изостаналите, некултурни слоеве на работническата маса ролята на естествен ръководител на тяхната икономическа борба". Да, всичко това е общоизвестен факт. Но нашият неумолим „критик" не се съобразява с фактите, той „подлага на съмнение" всичко, той е готов дори да отрича фактите, стига само да орони в очите на читателите престижа и достойнството на работническия съюз! И след всичко това г. К—за има смелост да заявява, че е привърженик на нашия съюз и защитник на „облагородяването на икономическата борба"!

Който е казал *а*, ще каже и *б*, който ругае нашия съюз, той трябва да изругае и нашия вестник—и ето г. К—за преминава към „Гудок". И тук става ясно, че „Гудок" „не прави всичко зависещо от него, за да очисти атмо-

сферата на икономическата борба от ненужна злоба, опасно раздразнение, излишна нервност и некултурна злост", че „Гудок" се занимава само с това — „да напада другите организации, партии, класи, вестници и отделни лица и дори собствения си брат „Промысловый Вестник"".

Така пее г. К—за. Ние бихме могли да не дадем ухо на целия този брътвеж на знаменития „критик" — малко ли неща може да издърдори лакеят на капитала в надеждата си да угоди на своя господар! Но нека този път да посветим няколко думи на великия критик от Баку. И така, „Гудок" „не очиства атмосферата на борбата от ненужна злоба, опасно раздразнение" . . . Да предположим, че всичко това е вярно. Но кажете, в името на свети капитал: какво може да предизвика повече злоба и раздразнение — печатното слово на „Гудок" или живото дело на нефтоиндустриалците, които систематически уволняват работниците, въвеждат 10-копеечната болнична удръжка, отнемат от работниците народните домове, прибягват до помощта на наемни убийци[61], на юмручната разправа и т. н.? Защо г. К—за, този „беззаветен" защитник на „облагородяването на икономическата борба", не намира за нужно да спомене поне с една дума за раздразващите и озлобяващи действия на нефтоиндустриалците? Нали тези „тъмни" елементи, които могат да се впуснат в икономически терор, не четат нашия вестник, нали тях повече от всичко могат да ги раздразват и озлобяват репресиите и потисничеството от страна на нефтоиндустриалците — тогава защо г. К—за, който така много говори против „Гудок", съвсем замълчава за „делата на тъмните" г-да нефтоиндустриалци? И не е ли ясно след това, че нахалството на г. К—за не знае граница?

Второ, откъде е измислил г. К—за, че „Гудок" не се е старал „да очиства атмосферата на икономическата борба от ненужна злоба и опасно раздразнение"? А агитацията на „Гудок" против икономическия терор и италианската стачка, против анархически-бунтарските стачки в полза на организираните стачки, против частичните акции в полза на общокласовото отстояване на своите интереси — какво е това, ако не „очистване на атмосферата на борбата от ненужна злоба и опасно раз-

дразнение"? Нима г. К—за не знае всичко това? Или може би той смята за нужно да се престори на неосведомен, като играе ролята на сладкодумец на капитала? Но защо са тогава всички тези красиви думи за „морал" и „човешка съвест"?

„Гудок" „напада другите организации, партии, класи, вестници, отделни лица, дори „Промысловый Вестник""— продължава да обвинява г. К—за. Съвсем вярно, г. К—за, вие неочаквано казахте истината — „Гудок" наистина води борба против другите класи и техните органи! Но нима може да се иска нещо друго от един вестник на работниците, експлоатирани от всички други класи и групи? Стига сте се престрували на „невинен ангел" и кажете направо, без усуквания: нима вие не знаете, че органът на нефтоиндустриалците „Нефтяное Дело" и неговият собственик, съветът на конгреса, са създадени именно за „нападения" против класата на работниците, против партията на работниците, против вестниците на работниците? Нима не помните последните разпореждания на Съвета на конгреса за десеткопеечната удръжка, за покачването цените на порциите, за намаляване училищата и бараките, за отнемане от работниците народните домове и т. н. И не се ли старае да оправдае тези азиатски разпоредби органът на нефтоиндустриалците „Нефтяное Дело"? Или може би това не са „нападения" против работниците, а „облагородяване на престъпната воля", урегулирване на икономическата борба и т. н.? Но как ще заповядате тогава да действува работническият вестник по отношение на нефтоиндустриалците, които експлоатират работниците, по отношение на тяхната организация, която лъже работниците, по отношение на техния орган, който развращава работниците, по отношение например на г. К—за, който прави смешни напъни да обоснове „философски" азиатски-дивите *стъпки* на нефтоиндустриалците? Нима г. К—за наистина не разбира необходимостта от класова борба между работниците и господарите? О, разбира се! Г. К—за прекрасно разбира всичко това: та той сам води борба против пролетариата и неговата организация! Но, първо, той говори против борбата на работниците, а не против борбата изобщо;

второ, нали нефтоиндустриалците не се борят, а само „облагородяват борбата"; трето, та К—за не е против работниците — той е всецяло за работниците в полза... на нефтоиндустриалците; четвърто, нали К—за „получава" — трябва, знаете, да се съобразява човек и с това...

Очевидно, смелостта на г. К—за успешно може да конкурира с неговата „съвест" в тяхната способност да се разширява според нуждата.

Така стои работата в уводната статия на г. К—за с частностите против пролетариата и неговите организации.

* * *

Да преминем сега към втората част на неговата статия.

В тази част на своята статия авторът говори за причините на икономическия терор. При това „се изяснява", че причината е „тъмнината в умовете" и „престъпността на волята" на изостаналите слоеве от работническата класа. А „тъмнината" и „престъпността" се обясняват с това, че работническите съюзи и вестниците не развиват достатъчно енергично просветителска и облагородяваща дейност сред работниците. Разбира се, добавя г. К—за, „програмите (на съюзите?) не одобряват икономическия терор", но само „програмното неодобрение е недостатъчно, щом като ние виждаме, че животът е тръгнал по погрешен път. Тук е необходима активна борба... на всички партии и съюзи" „с народилото се зло". „Само тогава — пояснява своята мисъл г. К—за, — когато... всички приятели на работниците, без разлика на тяхната партийна групировка, поведат енергична борба против... икономическия терор, *само тогава* ще изчезнат убийствата" и т. н.

И така, работниците са невежи и затова се решават често да извършват убийства, но те са невежи затова, защото техните съюзи и вестници не се стараят да ги „просвещават и облагородяват" — значи за всичко са виновни работническите съюзи и вестници.

Така пее г. К—за.

Ние не ще се спираме върху бъркотията, царяща в главата на г. К—за по въпроса за икономическия терор — имаме предвид неговото невежествено изказване, че икономическият терор е въпрос на програма. Ние искаме да отбележим само, че 1) ако г. К—за, като споменава за „програмен терор", говори за съюзите, нима не знае, че в Русия изобщо съюзите нямат програма — та това го знае всеки работник! 2) ако пък той има предвид партията, нима не знае това, което знае всеки гимназист, че икономическият терор е тактически, а не програмен въпрос! За какво са тогава всички тези глаголствувания за програмата? Учудваме се как г-да нефтоиндустриалците не са съумели да наемат по-добър, поне по-малко невеж „идеолог".

Няма да се спираме и на другото, вече късоумно (а не само невежествено!) изказване на г. К—за, че поради икономическия терор „животът е тръгнал по погрешен път" и че „ние" трябва да се борим с живота. Ще отбележим само, че лоша щеше да ни е работата, ако по погрешен път е тръгнал именно животът, *а не отделни, изостанали от живота лица.* Силата на нашата агитация се състои именно в това, че борбата с икономическия терор се изисква от самия живот, от всесилния, развиващия се живот. Ако г. К—за не разбира това, ние го съветваме да се пресели някъде на друга планета — може би там ще му се удаде да приложи своята късоумна теория за борба с развиващия се живот...

По-добре е да преминем към „анализа" на г. К—за.

И преди всичко ние бихме искали да попитаме: нима г. К—за наистина мисли, че именно съюзите и вестниците на работниците са причина за икономическия терор?

Какво значи „да просвещаваш" работниците? Та това значи да учиш работниците на съзнателна, планомерна борба! (С това е съгласен г. К—за!) Но кой друг можеше да се заеме с тази работа, ако не съюзите и вестниците на работниците с тяхната устна и печатна агитация за организирана борба?

Какво значи „да облагородяваш" икономическата борба? Това значи да я насочваш против *порядките,* но в никакъв случай против *лицата!* (С това е съгласен и

г. К—за!). Но кой именно се занимава с тази работа, освен работническите съюзи и вестници?

И нима не са нефтоиндустриалците, които свеждат борбата против работническата класа до борба против отделни работници, като изгонват и уволняват най-съзнателните работници?

И ако г. К—за наистина е убеден в правотата на своето обвинение против работническите съюзи и вестници, то защо той се обръща със своите съвети именно към тези съюзи и вестници? Нима той не знае, че организациите, „които нападат другите класи, вестници, лица" и т. н., няма да действуват по съвета на г. К—за? За какво тогава се занимава той да говори на тоя, дето духа!

Очевидно, той сам не вярва в своето обвинение.

И ако г. К—за, въпреки това, все пак говори против съюзите, това той прави, за да отвлече вниманието на читателя от истинската причина, да скрие от него истинските „виновници".

Но не, г. К—за! Вие няма да успеете да скриете от читателя истинските причини за икономическия терор!

Не работниците и не техните организации, а раздразващите и озлобяващите действия на г-да нефтоиндустриалците са истинската причина за „икономическите убийства".

Вие сочите на „тъмнотата" и „невежеството" на известни слоеве на пролетариата. Но къде се борят с „тъмнотата" и „невежеството", ако не в училищата и на лекциите? Защо тогава г-да нефтоиндустриалците намаляват броя на училищата и лекциите? И защо вие, „искрени" привърженико на борбата с „тъмнотата", не издигате глас против нефтоиндустриалците, които отнемат от работниците училищата и лекциите?

Вие говорите за „облагородяване" на нравите. Защо тогава вие, милостиви господине, мълчахте, когато г-да нефтоиндустриалците отнемаха от работниците народните домове, тези центрове на народни развлечения?

Вие пеете за „облагородяване на икономическата борба". Но защо мълчахте, когато наемници на капитала убиха работника Ханлар[62] (Нафталанското дружество), когато „Борн", Каспийското сдружение, Шибаев, Мир-

зоев, Молот, Мотовилиха, Биеринг, Мухтаров, Малников и други уволняваха най-съзнателните работници, когато Шибаев, Мухтаров, Молот, „Руно", Кокорев на Биби-Ейбат и др. пребиваха работниците?

Вие говорите за „престъпна воля" на работниците, за „ненужно озлобление" и т. н. Но къде се криехте вие, когато г-да нефтоиндустриалците озлобяваха работниците, като тормозеха най-чувствителните, най-лесно възпламеняващите се от тях — нефирмените и безработните? А знаете ли вие, милостиви господине, че именно тази част от работниците беше обречена на глад от известната 10-копеечна болнична удръжка и повишаването на цените на порциите в столовете на Съвета на конгреса?

Вие говорите за ужасите на „кръвта и сълзите", предизвикани от икономическия терор. Но знаете ли колко кръв и сълзи се проливат поради масата осакатени работници, които не намират място в болниците на Съвета на конгреса? Защо намаляват г-да нефтоиндустриалците броя на бараките? И защо вие не надавате вик по този повод точно така, както крещите против работническите съюзи и вестници?

Вие пеете за „съвест" и т. н. Защо мълчи вашата стъклена съвест при всички тези репресии на г-да нефтоиндустриалците?

Вие говорите... но стига! Струва ни се, ясно е, че основната причина за „икономическите убийства" са не работниците и техните организации, а раздразващите и озлобяващите действия на г-да нефтоиндустриалците.

Не по-малко ясно е това, че г. К—за е жалък наемник на г-да нефтоиндустриалците, стоварващ всичко върху работническите организации и стараещ се по такъв начин да оправдае в очите на „публиката" действията на своите господари.

* * *

Да преминем сега към третата част на статията на г. К—за.

В третата част на своята статия г. К—за говори за мерките за борба срещу икономическия терор, при

което неговите „мерки“ напълно съответствуват на неговата „философия“ „за причините“ на икономическия терор.

Да чуем великия философ от Баку.

„Необходима е активна борба с народилото се зло и нужно е да се издигне лозунг за такава борба. Такъв лозунг за всички партии и организации, съюзи и кръжоци в дадения момент трябва да бъде: „долу икономическият терор!“ Само когато бъде смело издигнат чистият бял флаг с този лозунг, само тогава... ще изчезнат убийствата.“

Така философствува г. К—за.

Както виждате, г. К—за докрай остава верен на своя бог — капитала.

Първо, цялата „вина“ за „икономическите убийства“ той е снел (философски е снел!) от нефтоиндустриалците и е стоварил върху работниците, техните съюзи и вестници. С това той изцяло е „оправдал“ в очите на така наречения „свят“ *азиатски*-настъпателната тактика на г-да нефтоиндустриалците.

Второ — и това е най-главното за нефтоиндустриалците, — той е „измислил“ против „убийствата“ най-евтиното средство, което не изисква от нефтоиндустриалците никакви разноски — усилена агитация на съюзите и вестниците против икономическия терор. С това той още веднаж подчертава, че нефтоиндустриалците не трябва да отстъпват на работниците, не трябва да се „охарчват“.

И евтино, и мило!— могат да възкликнат г-да нефтоиндустриалците, слушайки г. К—за.

Разбира се, г-да нефтоиндустриалците биха могли с „удобство да плюят“ на мнението на тъй наречения „свят“. Но какво могат да имат те против, ако някой си К—за се заема в интерес на „общочовешката съвест“ да ги оправдава в очите на „света“?

И обратно, как да не се радват те, когато след това оправдание същият г. К—за предлага най-„сигурното“ и най-евтиното средство против икономическия терор? Нека съюзите и вестниците си агитират съвсем свободно и безпрепятствено, стига само да са живи и здрави джобовете на нефтоиндустриалците. Е, нима това не е либе-

рално!... И как след това те да не пускат на литературната сцена своя „славей-разбойник“, г. К—за.

А стига само малко човек да помисли, стига само да застане на гледната точка на съзнателните работници, за да разбере изведнаж цялата смехотворност на предлаганата от г. К—за мярка.

Работата тук съвсем не е само в съюзите и вестниците — съюзите и вестниците отдавна водят агитация против икономическия терор, и въпреки това „убийствата“ все пак не изчезват. Работата е в много по-голяма степен в раздразващите и озлобяващи действия на г-да нефтоиндустриалците, в онези икономически репресии, в онези притеснения, в онази *азиатски*-настъпателна тактика на г-да нефтоиндустриалците, които подхранват и ще подхранват занимаващите ни „икономически убийства“.

Кажете, моля ви се: какво може да направи *само агитацията* на съюзите и вестниците, макар и много влиятелни, *при озлобяващите действия* на г-да нефтоиндустриалците, които отнемат от работниците едно завоевание след друго и с това тласкат най-несъзнателните от тях към „икономически убийства“! Ясно е, че само антитерористическата агитация, макар и с „чист бял флаг“, не е в състояние да ги премахне.

Очевидно, за „изчезването“ на „икономическите убийства“ са необходими по-дълбоки мерки от простата агитация, и преди всичко нефтоиндустриалците да се откажат от притесненията и репресиите, да задоволяват справедливите искания на работниците... Само когато нефтоиндустриалците се откажат от своята *азиатски*-настъпателна тактика под форма на намаляване работната заплата, отнемане на народните домове, намаляване на училищата и бараките, десеткопеечната болнична удръжка, повишаване цените на порциите, систематично уволнение на най-будните работници, юмручна разправа с тях и т. н., само когато нефтоиндустриалците определено тръгнат по пътя на културните европейски отношения към работническите маси и техните съюзи, като признаят в тях „равноправна“ сила — само тогава ще бъде създадена почва за „изчезване“ на „убийствата“.

Всичко това е толкова ясно, че няма нужда да се доказва.

Но г. К—за не разбира това, пък и не може, собствено, не иска да го разбере, защото то не е „изгодно" за г-да нефтоиндустриалците, защото то би поискало от тях известни разходи, защото то би открило цялата истина за „виновниците" на икономическите „убийства"...

Изводът е един: К—за е лакей на капитала.

Но какво обаче следва от това, от лакейската роля на К—за?

Ето какво следва от това: онова, което говори г. К—за, принадлежи не на него самия, а на нефтоиндустриалците, които го „вдъхновяват". Значи статията на К—за не е негова философия, а философия на г-да нефтоиндустриалците. Очевидно чрез устата на К—за говорят самите нефтоиндустриалци, К—за само предава техните „мисли, желания и настроения".

С това и само с това може да бъде интересна разглежданата статия на г. К—за.

К—за като Коза, К—за като „личност" за нас е абсолютно нищожество, материя без тегло, нямаща никаква ценност. И напразно г. К—за се оплаква от „Гудок", който извършвал „нападки" против неговата „личност": смеем да уверим г. К—за, че „Гудок" никога не се е интересувал от неговата тъй наречена „личност".

Но К—за като нещо безлично, К—за като отсъствие на „личност", К—за като прост израз на мненията и настроението на г-да нефтоиндустриалците — за нас представлява безусловно известна ценност. От тази именно гледна точка ние разглеждаме както самия К—за, тъй и неговата статия.

Очевидно, г. К—за не пее напразно. Ако той в първата част на своята статия яростно напада съюзите, като се старае да ги дискредитира, ако във втората част на статията си обвинява съюзите в култивиране на икономическия терор, не споменавайки нито една дума за азиатските разпоредби на нефтоиндустриалците, ако той в третата част на статията си сочи антитерористическата агитация като единствена мярка против „убийствата", като оставя настрана настъпателната тактика на своите госпо-

дари, това значи, че нефтоиндустриалците нямат намерение да тръгнат по пътя на отстъпки на работническите маси.

Нефтоиндустриалците ще настъпват, нефтоиндустриалците трябва да настъпват, а вие, работници и съюзи, благоволете да отстъпвате — ето какво ни говори статията на г. К—за, ето какво ни говорят нефтоиндустриалците чрез устата на своя „славей-разбойник“.

Такъв е моралът в статията на г. К—за.

На нас, работниците, на нашите организации и вестници остава зорко да следим г-да нефтоиндустриалците, да не се поддаваме на техните предизвикващи действия и твърдо и спокойно, както и преди, да вървим по пътя на превръщането на нашата стихийна борба в строго класова, планомерна, водеща към определена цел борба.

А що се отнася до лицемерните вопли на разните наемници на капитала, ние можем да ги оставим без внимание.

Вестник „Гудок“, бр. 28, 30 и 32;
21 април, 4 и 18 май 1908 г.

Подпис: К. Като. *Печата се по текста на вестника.*

ПРЕСАТА[68]

С ЛАКЕЙСТВУВАЩИТЕ „СОЦИАЛИСТИ"

Наред с другите вестници, издавани в Тифлис, има и един грузински вестник, наречен „Наперцкали"[64]. Той е нов вестник, но същевременно и твърде стар, тъй като е продължение на всички съществуващи досега меншевишки вестници в Тифлис, като се започне със „Схиви" от 1905 година. „Наперцкали" се редактира от стара група меншевишки опортюнисти. Но работата, разбира се, не е само в това. Работата е главно в това, че опортюнизмът на тази група е някак особен, приказен. Опортюнизмът, знае се, е безпринципност, политическа безхарактерност — и ето ние заявяваме, че нито у една от меншевишките групи не се е забелязвала такава безсрамна безхарактерност, както у тифлиската. През 1905 г. тази група признаваше ролята на *пролетариата* като водач на революцията (виж „Схиви"). През 1906 г. тя измени своята „позиция", като заяви, че „на работниците няма какво да се надяваме ... инициативата може да изхожда само от *селяните*" (виж „Схиви"). През 1907 г. тя още веднаж измени своята „позиция", като каза, че „първенството в революцията трябва да принадлежи на либералната буржоазия" (виж „Азри"[65]) и т. н. и др. т.

Но никога още безпринципността на споменатата група не е стигала до такова безсрамие като сега, през лятото на 1908 г. Ние имаме предвид дадената в страниците на „Наперцкали" оценка за убийството на идейния поробител на онеправданите, тъй наречения екзарх. Историята на това убийство е общоизвестна. Някаква група,

след като убила екзарха, убила също жандармерийския ротмистър, връщащ се с протокол от „мястото на престъплението“, и след това нападнала процесията от хулигани, придружаващи трупа на екзарха. Тази група очевидно не е хулиганска, но не е и революционна, защото никоя революционна група не би се решила на такъв акт в сегашния момент на събиране силите, рискувайки да подкопае делото на сплотяването на пролетариата. Позицията на социалдемокрацията по отношение на такива групи е общоизвестна: изяснила условията за възникване на такива групи и борейки се с тези условия, тя същевременно се бори идейно и организационно и със самите групи, като ги дискредитира в очите на пролетариата, като поставя граница между тях и пролетариата. Не така постъпва „Наперцкали“. Като не изяснява нищо и нищо не дава, той изригва няколко пошли либерални фрази против терора изобщо и след това съветва читателите, и не само ги съветва, но и ги задължава ни повече ни по-малко от това да *донасят* на полицията за такива групи, да ги *издават* на полицията! Това е позор, но за съжаление е факт. Чуйте „Наперцкали“:

„Да се изправят пред съда убийците на екзарха—такова е единственото средство да измием завинаги петното от себе си... Такъв е дългът на прогресивните елементи (виж „Наперцкали“ бр. 5).

Социалдемократите в ролята на доброволни доносчици — ето докъде я докараха меншевишките опортюнисти от Тифлис!

Политическата безхарактерност на опортюнистите не пада от небето. Тя произтича от неудържимия стремеж да се приспособят към вкусовете на буржоазията, да се понравят на „господата“, да изтръгнат от тях похвала. Такава е психологическата основа на опортюнистическата тактика на приспособяване. И ето, за да блеснат пред „господата“, за да им се понравят или поне да избягнат гнева им поради убийството на екзарха — нашите меншевишки опортюнисти лакейски се кълчат пред тях, като вземат върху си ролята на полицейски копои.

По-далече от това не може да отиде тактиката на приспособяване!

ФАРИСЕЙСТВУВАЩИТЕ ЗУБАТОВЦИ

В редицата от други кавказки градове, които дават оригинални типове на опортюнизма, се намира и Баку. В Баку също има група, още по-дясна и затова по-безпринципна от тифлиската. Ние имаме предвид не „Промысловый Вестник“, влязъл в незаконно съжителство с буржоазния „Сегодня“ — за него достатъчно се писа в нашия печат. Ние говорим за шендриковската група „Правое Дело“, родоначалница на бакинските меншевики. Наистина, тази група отдавна не съществува в Баку, тя беше принудена да се пресели в Петербург, преследвана от бакинските работници и техните организации. Но тя изпраща своите писания в Баку, пише само за бакинските работи, търси привърженици именно в Баку, старае се да „завоюва“ бакинския пролетариат. Затова не би било излишно да поговорим за нея. И така, пред нас се намира „Правое Дело“, бр. 2—3. Прелистваме го и пред нас се открива старата картина на старата сдушена компания на господа Шендрикови[66]. Ето Иля Шендриков, известния „ръкостискач“ на г. Джунковски, стар майстор на задкулисни дела. Ето Глеб Шендриков, бивш есер, бивш меншевик, бивш „зубатовец“, сега човек в оставка. А ето знаменитата дърдорка, „всечистата“ Клавдия Шендрикова, дама приятна във всяко отношение. Не липсват и разни „последователи“, като Грошевци и Калининовци, някога играли роля в движението, а сега изостанали от живота, живеещи само със спомени. Даже сянката на покойния Льова изплува пред нас... С една дума, картината е пълна.

Обаче на кого е нужно всичко това, защо се натрапват на работниците безславните сенки на тъмното минало? Не подканват ли те работниците да подпалват нефтените кули? Или да ругаят партията и да я тъпчат в калта? Или да се отиде на съвещание без работниците и след това да се нагласят работниците с г. Джунковски?

Не! Шендрикови искат да „спасят“ бакинските работници! Те „виждат“, че след 1905 г., т. е. след като работниците изгониха Шендрикови, „работниците се на-

мериха на края на пропастта“ (виж „Правое Дело“, стр. 80) и ето, Шендрикови написаха „Правое Дело“, за да „спасят“ работниците, да ги изведат от „задънената улица“. За целта те им предлагат да се върнат към старото, да се откажат от придобивките през последните три години, да обърнат гръб на „Гудок“ и „Промысловый Вестник“, да махнат с ръка на съществуващите съюзи, да пратят по дяволите социалдемокрацията и като изгонят от работническите комисии всички нешендриковци, да се сплотят около *камарата за съглашение*. Няма нужда вече от стачки, няма нужда и от нелегални организации — на работниците е необходима само камара за съглашение, където Шендриковци и Гукасовци[67] ще „решават въпросите“ с разрешението на г. Джунковски...

Така искат те да извадят от „задънената улица“ бакинското работническо движение.

Точно като хамелеона от „Нефтяное Дело“ г. К—за (виж „Нефтяное Дело“, бр. 11).

Но нима не така „спасяваха“ работниците: Зубатов в Москва, Гапон в Петербург, Шаевич в Одеса? И нима всички те не се оказаха най-отявлени врагове на работниците?

Тогава кого искат да измамят сред бял ден тези фарисеи-„спасители“?

Не, г-да Шендрикови — макар вие да твърдите заедно с г. К—за, че бакинският пролетариат още не е „узрял“, че той тепърва „трябва да държи изпит (пред кого да държи?) за атестат за зрелост“ (виж „Правое Дело“, стр. 2), — вие все пак няма да успеете да го измамите!

Бакинският пролетариат е достатъчно съзнателен, за да ви смъкне маската и да ви посочи къде ви е мястото!

Кои сте вие, откъде сте вие?

Вие не сте социалдемократи, защото сте израснали и живеете в борба със социалдемокрацията, в борба с партийността!

Вие не сте и синдикални дейци, защото вие тъпчите в калта работническите съюзи, естествено, проникнати от духа на социалдемокрацията!

Вие сте същите тези гапоновци и зубатовци, криещи се фарисейски под маската на „приятели на народа“!

Вие сте вътрешни и затова най-опасни врагове на пролетариата!

Долу шендриковците! Гръб на шендриковците!

Ето как отговаряме ние на вашето „Правое Дело“, г-да Шендрикови!

Ето как ще отговори бакинският пролетариат на вашите фарисейски кокетничения с него!...

Вестник „Бакинский пролетарий“, бр. 5,
20 юли 1908 г.

Подпис: Ко... *Печата се по текста на вестника.*

СЪВЕЩАНИЕТО И РАБОТНИЦИТЕ

Кампанията по съвещанието е прекратена. Преговорите между двете страни са прекъснати[68]. Старото, но вечно ново съвещание още веднаж е провалено. Съветът на пълномощниците, организационната комисия, изработването на исканията, докладите сред масите, *широкото* обединение на работниците около своите комисии, на комисиите около съюзите, на съюзите около социалдемокрацията — всичко това е прекъснато и отпратено в областта на миналото. Забравени са и старите фарисейски приказки за „урегулирване на производството" чрез съвещание, за „облагородяване на отношенията" между работниците и господарите. Старият клоун от Тифлис г. Джунковски обявява „представлението" за закрито. Изтърканият лакей на капитала г. Кара-Мурза му ръкопляска. Завесата пада, и пред нас се открива отдавна известната картина: нефтоиндустриалците и работниците си остават на старите позиции в очакване на нови бури, на нови стълкновения.

Само малко нещо е „неразбираемо": нали още до вчера нефтоиндустриалците умоляваха работниците да дойдат на съвещание, да свършат с „анархията на частичните стачки", да се „сговорят" с тях, а властите, в лицето на прословутия Джунковски, канеха при себе си влиятелни работници, устройваха с тях официални преговори, убеждаваха ги в изгодността на колективния договор — и изведнаж такава рязка промяна — съвеща-

нието се обявява за излишно, колективният договор за вреден, „анархията на частичните стачки“ за желателна!

Какво значи това, с какво да се обясни тази „странност“, кой, най-после, е „виновник“ за провалянето на съвещанието?

Виновни са, разбира се, работниците, отговаря г. Джунковски: ние още не сме започнали преговорите, а те ни натрапват ултимативни искания за съюзи — нека работниците да се откажат от съюзите и тогава ще има съвещание, в противен случай съвещанието не ни е нужно!

Съгласни сме, повтарят в хор нефтоиндустриалците, именно работниците са виновни, нека те се откажат от съюзите, на нас не ни са нужни съюзи!

Та те са прави, работниците наистина са виновни, повтаря след враговете на работниците съюзът без работници, „съюзът на механотехническото производство“: защо работниците наистина не се откажат от съюзите, не е ли по-добре отначало да се попазарят, след като се откажат от своите искания, а след това да заговорят за искания?

Така, така, кима утвърдително на съюза без работници вестникът без читатели „Промысловый Вестник“: порядъчните работници отначало се пазарят, а след това говорят за ултиматуми, отначало отстъпват позициите си, а след това обратно ги завоюват, а бакинските работници нямаха тази порядъчност, те се оказаха твърде непорядъчни, почти бойкотисти.

Та ние знаехме това, та ние отдавна предвидихме всичко това, отбелязват дълбокомислено дашнаците и социалистите-революционери: виж, ако работниците бяха обявили гръмко бойкот, като скъсат съвсем със съюзите, ако бяха се хвърлили направо в стачка без всякаква подготовка и сплотяване на някакви си там широки маси, те биха разбрали, че без „земя и воля“ няма да има съвещание и че „в борба ще придобиеш ти своето право“[69]...

Така говорят „приятелите“ и неприятелите на бакинския пролетариат.

Нужно ли е да се доказва необосноваността на тези обвинения против бакинския пролетариат? Стига само да

бъдат противопоставени едни на други дашнаците и социалистите-революционери, които обвиняват работниците *в любов* към съвещанието, на механиците и нефтоиндустриалците, които обвиняват същите тези работници *в бойкот* на съвещанието — стига, казвам, да бъдат противопоставени едни на други тези взаимно изключващи се възгледи, за да бъде разбрана изведнаж цялата глупост и лъжливост на споменатите обвинения...

Но кой именно в такъв случай е истинският „виновник" за провалянето на съвещанието?

Да хвърлим бегъл поглед върху историята на съвещанието. Нефтоиндустриалците не за първи път канят работниците на съвещание — ние преживяваме вече четвърто съвещание (1905, 1906, 1907, 1908 г.). Винаги нефтоиндустриалците първи отправяха покана за съвещание и винаги властите им помагаха да се „сговорят" с работниците, да сключат колективен договор. Нефтоиндустриалците си имаха своя цел: те искаха за малки отстъпки да се гарантират от стачки, да си осигурят непрекъснато черпене на нефт. Властите още повече бяха заинтересовани от „тишината и спокойствието" в нефтеното царство, като не говорим за това, че мнозина от членовете на правителството са акционери на най-големи нефтени фирми, че налозите върху нефтената индустрия са едно от най-важните доходни пера на държавния бюджет, че бакинският мазут подхранва „отечествената индустрия", поради което и най-малката задръжка в нефтената индустрия неизбежно се отразява върху състоянието на индустрията в Русия.

Но това не е всичко. Като оставим всичко казано по-горе, мирът в Баку е важен за правителството още в това отношение, че масовите акции на бакинския пролетариат — както на този от нефт. индустрия, така и на свързания с него морски пролетариат—действуват заразително върху пролетариата от другите градове. Спомнете си фактите. Първата обща стачка в Баку, през пролетта 1903 год., сложи начало на знаменитите юлски стачки-демонстрации в южните градове на Русия[70]. Втората обща стачка през ноември-декември 1904 г.[71] послужи като сигнал за славните януарско-февруарски акции в цяла Русия. През

1905 г., оправил се бързо от армено-татарското клане, бакинският пролетариат отново се впуска в бой, като заразява със своя ентусиазъм „целия Кавказ". Най-после, като се почне от 1906 г., вече след отстъплението на революцията в Русия, Баку все още не „мирясва", досега се ползува на дело от някои свободи и всяка година празнува по-добре откъдето и да е другаде в Русия пролетарския Първи май, като предизвиква в другите градове чувство на благородна завист... След всичко това не е трудно да се разбере защо властите са се старали да не раздразват бакинските работници, като поддържаха всеки път нефтоиндустриалците в техните опити да се съвещават с работниците, да се „сговарят" с тях, да сключат колективен договор.

Но ние, болшевиките, всеки път отговаряхме с бойкот.

Защо?

Защото нефтоиндустриалците искаха да се съвещават и да сключат договор не с масата, не пред очите на масата, а с групичка лица, зад гърба на масата: те добре знаят, че само по такъв път могат да измамят многохилядната маса от нефтени работници.

В какво е същината на *нашето* съвещание? Нашето съвещание представлява преговори за исканията между нефтения пролетариат и нефтената буржоазия. Ако преговорите доведат до съглашение, съвещанието се свършва с колективен договор за известен срок, задължителен за двете страни. *Казано изобщо,* ние нямаме нищо против съвещанието, защото то при известни условия, въз основа на общите искания, *може* да обедини работниците в единно цяло. Но съвещанието може да обедини работниците само в случай че: 1) масите вземат в него най-активно участие, свободно обсъждат своите искания, контролират своите делегати и т. н.; 2) масите имат възможност в случай на необходимост да поддържат своите искания с обща стачка. Могат ли работниците активно да се съвещават, да обсъждат исканията и т. н., без известна свобода на събранията при нефтените извори и в заводите, без свободно събиращ се Съвет на пълномощниците, без ръководство от съюзите? Разбира се, не! Могат ли да поддържат своите искания през зимата, когато корабо-

плаването и износът на нефт са прекратени, когато господарите повече от когато и да е могат да се съпротивляват на общата стачка? Също така не! А всички досегашни съвещания се насрочваха именно през зимата и се предлагаха именно без свобода на обсъждане исканията, без свободен Съвет на пълномощниците, без намеса на съюзите, работническите маси и техните организации старателно се отстраняваха от сцената, цялата работа се предаваше на групичка шендриковски настроени „индивиди". Дето ще рече, вие там, господа работници, избирайте си делегати, а след това можете да се разотидете по домовете! Съвещание *без* работници, съвещание *за измама* на работниците — ето какво ни се предлагаше в продължение на три години. *Такива* съвещания са достойни само за бойкот, и ние, болшевиките, им обявихме бойкот...

Работниците не изведнаж разбраха всичко това и ето защо през 1905 г. отидоха на първото съвещание. Но те бяха принудени да се оттеглят от съвещанието, като го провалят.

Работниците сгрешиха и в 1906 г., отивайки на второто съвещание. Но те пак бяха принудени да изоставят съвещанието, като още веднаж го провалиха.

Всичко това говореше, че самият живот осъждаше и поправяше грешките на работниците, като тласкаше последните по пътя на бойкота на задкулисните, измамнически, шендриковски съвещания.

Меншевиките, които подканваха работниците към *такива* съвещания, несъзнателно съдействуваха на нефтоиндустриалците за измамване на работниците...

Но през 1907 г. работата взе друг обрат. Опитът от двете съвещания, от една страна, усилената агитация на болшевиките, от друга — извършиха своето: на предложението на властите и на нефтоиндустриалците да отидат на съвещание (вече на трето съвещание!) работниците отговориха с решителен отказ.

От този момент започва нов период в бакинското работническо движение...

Но значи ли това, че работниците са се бояли от съвещание? Разбира се, не! Те ли, преживели грандиоз-

ните стачки, ще се боят от преговори с нефтоиндустриалците?

Значи ли това, че работниците са бягали от колективния договор? Разбира се, не! Те ли, преживели „декемврийския договор“, ще се боят от колективен договор?

Като бойкотирваха съвещанието през ноември 1907 г., работниците казваха с това, че те са достатъчно зрели, за да не позволят повече на враговете на работниците да ги мамят с шендриковско-задкулисно съвещание.

И ето, когато властите и нефтоиндустриалците, виждайки призрака на бойкота, ни попитаха при какви именно условия, най-после, ние бихме могли да приемем съвещанието, ние отговорихме, че само при условие на най-широко участие на работническите маси и техните съюзи през целия ход на съвещанието. Само тогава, когато се даде възможност на работниците 1) свободно да обсъждат своите искания, 2) свободно де свикват бъдещия Съвет на пълномощниците, 3) свободно да се ползуват от услугите на своите съюзи, 4) свободно да избират момента на откриване съвещанието — само тогава работниците ще приемат съвещанието. При това на преден план се поставяше точката за признаване на съюзите. А самите точки се наричаха гаранции. Тук за пръв път беше пусната знаменитата формула: *съвещание с гаранции или никакво съвещание!*

Изменяхме ли ние с това на тактиката на бойкотиране старите, шендриковски съвещания без работници? Ни на йота! Бойкотирането на старите съвещания си оставаше в пълна неприкосновеност — ние провъзгласявахме само ново съвещание, съвещание с гаранции, и само такова съвещание!

Необходимо ли е да се доказва правилността на такава тактика, необходимо ли е да се доказва, че само при такава тактика ние бихме могли да превърнем съвещанието от оръжие за измамване работниците в оръжие за тяхното сплотяване около съюзите в единна многохилядна армия, която може да защити своите искания?

Дори меншевиките, съюзът на механотехническите работници, „Промысловый Вестник“, дори те не можаха да устоят против такава позиция, като провъзгласиха след

нас ултимативността на точката за съюзите. Ние имаме у себе си документи, от които се вижда, че меншевиките не се съгласяваха не само на съвещание, но и на избори на пълномощници без предварително изпълняване точката за съюзите, без издаване на съюзите разрешителни документи. Всичко това ставаше *преди* преговорите в организационната комисия, *преди* Съвета на пълномощниците, *преди* избирането на пълномощниците. Разбира се, сега те могат да заявят, че „ултимативността трябва да се яви едва *в края* на преговорите", че те „*от самото начало* са се борили против ултимативността на исканията" (виж „Промысловый Вестник", бр. 21), но това са обикновените, отдавна известни „премятания" на безхарактерните опортюнисти от лагера на меншевиките, които за последен път доказват издържаността на нашата тактика!

Даже есерите и дашнаците, които бяха анатемосали „всичко съвещателско", дори те „преклониха глави" пред нашата тактика, като решиха да вземат участие в подготвителната работа по съвещанието!

Работниците разбраха, че нашата позиция е правилна, и в голямото си мнозинство гласуваха за нея. От тридесет и пет хиляди запитани работници за есерите и дашнаците (безусловен бойкот) гласуваха само 8 хиляди, за меншевиките (безусловно съвещание) — 8 хиляди, за нашата тактика, за тактиката на съвещание с гаранции — 19 хиляди.

Така че работниците не възприеха тактиката на меншевиките, тактика на съвещание без работници, без гаранции. Работниците не възприеха и тактиката на дашнако-есерите, тактиката на задоблачен бойкот и неорганизирана обща стачка. Работниците се изказаха за съвещание с гаранции, за планомерно използуване целия ход на съвещанието с цел да се организира обща стачка.

Ето къде е тайната за провалянето на съвещанието!

Нефтоиндустриалците единодушно се изказаха за съвещание без гаранции. С това те одобриха тактиката на меншевиките. Ние заявяваме, че това е най-доброто доказателство за погрешността на позицията на меншевиките.

Но тъй като работниците отхвърлиха съвещанието без гаранции, нефтоиндустриалците обърнаха своята тактика и... провалиха съвещанието, бойкотирвха го. С това те изразиха своята солидарност с тактиката на дашнако-есерите. Ние заявяваме, че това е най-доброто доказателство за негодността на позицията на дашнако-есерите.

Тактиката на бакинския пролетариат се оказа единствено правилна.

Затова именно я нападат всички сили на нефтената буржоазия. Докато нефтената буржоазия напълно одобрява меншевишкото съвещание без гаранции, а в краен случай сама се залавя за бойкота на дашнако-есерите, тя в никакъв случай не иска да се помири с бакинския пролетариат, който провъзгласява съвещание с гаранции!

И това е понятно. Представете си само следната картина: изпълняват се известните точки — гаранции; извършва се най-широко обсъждане на работническите искания; Съветът на пълномощниците все повече и повече се затвърдява сред масите; в процеса на изработване исканията масите се сплотяват около своя съвет, а чрез него около съюзите; петдесетхилядната маса, организирана в единна армия, предявява на нефтоиндустриалците своите искания; нефтоиндустриалците са принудени да се предадат без бой или да се справят със сериозно организирана обща стачка, вдигната в най-неудобния за тях момент — та нима това е изгодно за нефтоиндустриалната буржоазия? И как след всичко това да не лаят и не мяукат буржоазните зверчета от „Нефтяное Дело" и „Баку"[72]? Тогава долу това съвещание, щом то е неосъществимо без проклетите гаранции — казват нефтоиндустриалците, проваляйки съвещанието.

Ето къде е причината за провалянето на съвещанието от страна на властите и нефтоиндустриалците.

Така говори историята на съвещанието.

А „Промысловый Вестник", забравил всичко това, продължава де пее за „нетактичност на ръководителите", като глупаво повтаря и преживя уводните статии на „Баку" и „Нефтяное Дело"! Дори грузинският вестник на тифлиските меншевики е сметнал за нужно „да из-

дигне своя глас", пригласяйки на бакинските кадети[73]! Жалки подражатели!

Каква трябва да бъде обаче нашата тактика предвид на новото положение на нещата?

Нефтоиндустриалците провалиха съвещанието. Те предизвикват към обща стачка. Значи ли това, че ние трябва да отговорим с незабавна обща стачка? Разбира се, не! Като не говорим за това, че нефтоиндустриалците вече успяха да съберат грамадни запаси нефт, че те отдавна се готвят за отпор на общата стачка, ние не трябва да забравяме, че сами още не сме готови за такава сериозна борба. Ние трябва засега решително да се откажем от обща икономическа стачка.

За целесъобразна форма на отстъпление, която отговаря на момента, трябва да бъде призната само стачката по фирми. Меншевиките, които отричат едва ли не по „принцип" целесъобразността на такива стачки (виж брошурата на Л. А. Рин[74]), дълбоко се заблуждават. Опитът от есенните стачки показва, че при активна намеса на съюзите и на нашата организация стачката по фирми може да се окаже едно от най-верните средства за сплотяване на пролетариата. Затова толкова по-здраво ние трябва да се хванем за това средство: не трябва да забравяме, че нашата организация ще расте само при активна намеса във всички работи на борбата на пролетариата.

Такава е нашата най-близка тактическа задача.

Властите, след като провалиха съвещанието, искат докрай да премахнат така наречената „бакинска свобода". Значи ли това, че ние трябва съвсем да преминем в нелегалност, като предоставим на черните сили полето за дейност? Разбира се, не! Колкото и да свирепствува реакцията, колкото и да разрушава нашите съюзи и организации, тя не може да премахне комисиите при нефтените извори и на заводите, без да предизвика „анархия и стълкновения" на заводите и нефтените извори. Наше задължение е да заздравим тези комисии, като ги заразим с духа на социализма и ги обединим по фирми. А за това на свой ред е необходимо нашите низови организации при заводите и нефтените извори систематически да застават начело на такива комисии, като се обединят

на свой ред чрез своите представители също по фирми, междурайонно.

Такива са нашите най-близки организационни задачи.

А като изпълняваме тези най-близки задачи и укрепяваме с това съюзите и нашата организация, ние ще съумеем да сплотим в едно многохилядната маса от нефтени работници за бъдещите битки против нефтения капитал.

Напечатано в приложение към вестник „Бакинский Пролетарий", бр. 5, 20 юли 1908 г.

Подпис: Коба.

Печата се по текста на приложението към вестник „Бакинский Пролетарий".

ПАРТИЙНАТА КРИЗА И НАШИТЕ ЗАДАЧИ

За никого не е тайна, че нашата партия преживява тежка криза. Излизане от партията на членове, намаляване и слабост на организациите, откъснатост на последните едни от други, отсъствие на обединена партийна работа — всичко това говори, че нашата партия е болна, че тя преживява сериозна криза.

Първото нещо, което особено угнетява партията, е откъснатостта на нейните организации от широките маси. Беше време, когато нашите организации наброяваха в своите редове хиляди, а водеха след себе си стотици хиляди. Тогава партията имаше здрави корени в масите. Сега не е така. Вместо хиляди, в организациите останаха десетки, в най-добрия случай — стотици. А що се отнася до ръководене на стотици хиляди, за това не струва и да се говори. Наистина, нашата партия се ползува с широко *идейно* влияние върху масите, тя е известна на масите, уважавана е от масите. С това именно са отличава преди всичко партията „след революцията“ от партията „преди революцията“. Но с това всъщност се и изчерпва цялото влияние на партията. А само идейното влияние далеч не е достатъчно. Работата е в това, че широтата на *идейното* влияние се разбива в ограничеността на *организационното* закрепяване — ето къде е източникът на откъснатостта на нашите организации от широките маси. Достатъчно е да посочим Петербург, където през деветстотин и седма година се наброяваха около 8 хиляди члена, а сега едва ще се съберат

300—400 члена,—за да разберем изведнаж цялата сериозност на кризата. Да не говорим за Москва, Урал, Полша, Донецкия басейн и т. н., които преживяват същото състояние.

Но това още не е всичко. Партията страда не само от откъснатост от масите, но и от това, че нейните организации с нищо не са свързани помежду си, не живеят един партиен живот, откъснати са една от друга. Петербург не знае какво се прави в Кавказ, Кавказ не знае какво се прави в Урал и т. н., всеки кът живее свой отделен живот. Строго казано, фактически вече няма онази единна, живееща един общ живот партия, за която ние всички с гордост говорехме в деветстотин и петашеста-седма година. Ние преживяваме най-безобразна разпокъсаност. Съществуващите задгранични органи „Пролетарий“[75] и „Голос“[76], от една страна, „Социал-Демократ“[77], от друга, не свързват и не могат да свържат разпръснатите из Русия организации, не могат да им дадат единен партиен живот. А и странно би било да се мисли, ча задграничните органи, които се намират далеч от руската действителност, ще смогнат да свържат в едно работата на партията, отдавна преминала стадия на кръжоковщината. Наистина, между откъснатите една от друга организации съществуват много общи, *идейно* свързващи ги неща — те имат една обща, издържала критиката на революцията програма, общи, одобрени от революцията практически принципи, славни революционни традиции. В това именно се и състои втората важна разлика на партията „след революцията“ от партията „преди революцията“. Но това още не е достатъчно. Работата е в това, че *идейното* единство на партийните организации далеч още не спасява партията от тяхната организационна раздробеност и откъснатост една от друга. Достатъчно е да се посочи, че дори простото писмено осведомяване не е поставено в партията на що-годе желателна висота. А да не говорим за действително свързване на партията в единен организъм.

И така: 1) откъснатост на партията от широките маси и 2) откъснатост на нейните организации една от друга — такава е същината на кризата, преживявана от партията.

Не е трудно да се разбере, че причина за всичко това е кризата на самата революция, временното възтържествуване на контрареволюцията, затишието след борбите, загубата, най-после, на всички тези полусвободи, от които партията се ползуваше в продължение на деветстотин и пета-шеста година. Партията се развиваше, разширяваше и укрепваше, докато революцията се придвижваше напред, докато съществуваха свободи. Революцията отстъпи, свободите бяха отнети—и партията започна да слабее, започна бягството на интелигентите от партията, а след това и на най-колебаещите се работници. По-специално, бягството на интелигентите се ускоряваше от израстването на партията, собствено на челните работници, надраснали със своите сложни изисквания оскъдния умствен багаж на „интелигентите от пета година".

Оттук, разбира се, далече още не следва, че до настъпването на бъдещите свободи партията трябва да води жалко съществуване в криза, както погрешно мислят някои. Защото, първо, настъпването на самите свободи в много отношения зависи от това, дали ще съумее партията да излезе от кризата здрава и обновена: свободите не падат от небето, те се вземат между другото благодарение на добре организирана работническа партия. Второ, известните на всички закони на борбата между класите ни казват, че все повече усилващата се организираност на буржоазията неминуемо трябва да повлече след себе си съответна организираност на пролетариата. А на всекиго е известно, че предварителното обновяване на нашата партия, като единствено работническа, е необходимо условие за засилване организираността на нашия пролетариат като класа.

Следователно излекуването на партията преди настъпването на свободите, освобождаването й от кризата не само е възможно, но е и неизбежно.

Целият въпрос е в това, да се намерят начините за това излекуване, да се открият пътищата, по които партията 1) ще се свърже с масата и 2) ще обедини в единен организъм откъснатите една от друга организации.

* * *

И така, как нашата партия може да излезе от кризата, какво е необходимо да се предприеме за това?

Да се направи партията по възможност легална и да се сплоти около легалната фракция в Думата, ни казват едни. Но как да се направи по възможност легална, когато най-безобидните легални институти, като културните дружества и т. н., търпят жестоки гонения? Нима чрез отказване от нейните революционни искания? Но това би значело всъщност да се погребе партията, а не да се обнови! Освен това как може думската фракция да свърже партията с масата, когато тя самата е откъсната не само от масите, но и от партийните организации?

Ясно е, че такова разрешение на въпроса още повече ще го забърка, като затрудни излизането на партията от кризата.

Да се предадат на самите работници по възможност повече партийни функции и с това да се освободи партията от непостоянните интелигентски елементи, казват ни други. Няма съмнение, че освобождаването на партията от ненужните гости и съсредоточаването на функциите в ръцете на самите работници би помогнало в много отношения за обновяването на партията. Но не по-малко ясно е и това, че само „предаването на функциите" при старата система на организация, при старите начини на партийна работа, при „ръководство" от чужбина не ще може да свърже партията с масата и да я спои в единно цяло.

Очевидно, нищо сериозно не може да се направи с полумерки — необходимо е да се издирят основните средства за основно излекуване на болната партия.

Партията страда преди всичко от откъснатост от масите, тя трябва на всяка цена да бъде свързана с тези маси. Но при нашите условия това е възможно преди всичко и главно на почвата на въпросите, които особено вълнуват широките маси. Да вземем например обедняването на масите и настъплението на капитала. Над главите на работниците преминаха като ураган грандиозни локаути, а намаляването на производството, произ-

волните уволнявания, намаляването на заплатата, увеличаването на работния ден и изобщо настъплението на капитала продължава досега. Трудно е да си представи човек какви болки, какво напрежение на мисълта предизвиква всичко това сред работниците, каква маса от „недоразумения" и конфликти възникват между работниците и господарите, каква маса от интересни въпроси се появяват на тази почва в главите на работниците. Затова нека нашите организации наред с общополитическата работа неуморно да се намесват във всички тези малки стълкновения, нека ги свързват с великата борба между класите и като поддържат масите в техните всекидневни протести и искания, да демонстрират с живи факти великите принципи на нашата партия. Защото за всекиго трябва да бъде ясно, че само на такава почва могат да бъдат раздвижени „притиснатите към стената" маси, само на тази почва могат да бъдат „отместени" от проклетата мъртва точка. А да бъдат „отместени" от тази точка — това именно значи да бъдат сплотени около нашите организации.

Фабричните и заводските партийни комитети — ето онези органи на партията, които биха могли с най-голям успех да развият такава дейност сред масите. Челните работници, които влизат във фабрично-заводските комитети — ето онези живи хора, които биха могли да сплотят около партията окръжаващите ги маси. Необходимо е само фабрично-заводските комитети неуморно да се намесват във всички работи на борбата на работниците, да отстояват техните всекидневни интереси и да свързват последните с коренните интереси на класата на пролетариите. Фабрично-заводските комитети като основни крепости на партията — такава е задачата.

По-нататък, в интереса на същото сближаване с масата е необходимо и останалите, по-висши организации на партията да се изграждат с оглед да защищават не само политическите, но и икономическите интереси на масите. Необходимо е от вниманието на организацията да не се изплъзва нито един що-годе важен клон от производството. А за това е необходимо териториалният принцип при изграждането на организацията да се

допълва от производствения принцип, т. е. например фабрично-заводските комитети от различните клонове на производството да се групирват в различни подрайони по производство, за да може тези подрайони териториално да се обединяват в райони и т. н. Не е беда, ако броят на подрайоните твърде се увеличи — затова пък организацията ще спечели откъм здравина и устойчивост на своята основа, ще се свърже по-тясно с масата.

Още по-голямо значение за разрешаване на кризата има съставът на партийните организации. Необходимо е най-опитните и най-влиятелните от челните работници да се намират във всички местни организации, за да може работите на организацията да се съсредоточват в техните здрави ръце, за да може те, именно те, да заемат най-важните постове в организацията от практическите и организационните, та до литературните. Не е беда, ако заелите важни постове работници се окажат недостатъчно опитни и подготвени, нека даже се препъват на първо време — практиката и съветите на по-опитните другари ще разширят техния кръгозор и ще изработят от тях в края на краищата истински литератори и вождове на движението. Не трябва да се забравя, че Бебеловците не падат от небето, те се създават само в процеса на работата, в практиката, а нашето движение сега повече от когато и да е се нуждае от руски Бебеловци, от опитни и издържани вождове от средата на работниците.

Ето защо нашият организационен лозунг трябва да бъде: „по-широк път за челниците във всички сфери на партийната работа", „повече простор за тях"!

От само себе си се разбира, че освен желанието и инициативата да ръководят, на челниците са необходими и сериозни знания. А ние имаме малко работници със знания. Но тук именно ще изиграе ролята си и помощта на опитните и дейни интелигенти. Необходимо е да се създадат по-висши кръжоци, „събеседвания" на челниците, макар по един в район, и систематически да се „минава" теорията и практиката на марксизма — всичко туй би дало на челниците в значителна степен това, което им липсва, като формира от тях бъдещи лектори и идейни ръководители. Едновременно с това необходимо

е челниците по-често да излизат с реферати в своите заводи и фабрики, да „практикуват с все сила", като не се спират пред опасността да се „провалят" в очите на аудиторията. Трябва веднаж завинаги да се отхвърли излишната скромност и страхът пред аудиторията, трябва да се въоръжиш с дързост и с вяра в своите сили: не е беда, ако сгрешиш на първо време, един два пъти ще се спънеш, а след това ще свикнеш самостоятелно да крачиш като „Христос по водата".

С една дума, 1) усилена агитация въз основа на всекидневните нужди, свързвани с общокласовите нужди на пролетариата, 2) организиране и укрепване на фабрично-заводските комитети като най-сериозни районни пунктове на партията, 3) „предаване" на най-важните партийни функции в ръцете на челниците, 4) организиране на „събеседвания" на челниците — такива са пътищата, които ще дадат възможност на нашите организации да сплотят около себе си широките маси.

Не може да не се отбележи, че самият живот набелязва посочените пътища за разрешаване на партийната криза. Централният район и Урал отдавна се справят без интелигенти, там самите работници водят работите на организацията. В Сормово, Луганск (Донецки басейн), Николаев работниците издаваха през деветстотин и осма година позиви, в Николаев освен позиви — и нелегален орган. А в Баку организацията систематически се намесваше и се намесва във всички работи на борбата на работниците, не пропускаше и не пропуска почти нито едно стълкновение на работниците с нефтоиндустриалците, като води, разбира се, наред с това и общополитическа агитация. С това именно се обяснява между другото, че организацията в Баку е запазила досега връзките си с масата.

Така стои работата с начините за свързване партията с широките работнически маси.

Но партията страда не само от откъснатост от масите. Тя страда още от откъснатост на своите организации помежду им.

Да преминем към този последен въпрос.

* * *

И така, как да свържем помежду им откъснатите една от друга местни организации, как да ги съберем в една сплотена, живееща единен живот партия?

Би могло да се помисли, че урежданите понякога общопартийни конференции ще разрешат задачата, ще обединят организациите. Или издаваните в чужбина „Пролетарий", „Голос" и „Социал-Демократ" в края на краищата ще съберат, ще сплотят партията. Няма съмнение, че както едните, така и другите имат немалко значение за свързването на организациите. Поне досега конференциите и задграничните органи бяха единствено средство за обединяване откъснатите една от друга организации. Но, първо, конференциите, уреждани при това твърде рядко, могат да свържат организациите само за известно време и затова не така здраво, както това е нужно изобщо: през времето между конференциите връзките се прекъсват и фактическата разпокъсаност си остава по старому. Второ, що се отнася до задграничните органи, като не говорим, че идват в Русия в твърде ограничено количество — те, естествено, изостават от хода на партийния живот в Русия, не са в състояние своевременно да забележат и да засегнат вълнуващите работниците въпроси и затова не могат да свържат със здрави връзки в едно нашите местни организации. Фактите говорят, че от времето на Лондонския конгрес партията успя да уреди две конференции[78] и да издаде десетки броеве на задграничните органи, и все пак свързването на нашите организации в действителна партия, разрешаването на кризата едва-едва се придвижи напред. Следователно конференциите и задграничните органи са твърде важни за свързването на партията, но са недостатъчни за разрешаването на кризата, за здравото обединение на местните организации.

Очевидно, нужна е радикална мярка.

А такава мярка би могла да бъде само общоруски вестник, вестник, който да се намира в центъра на партийната работа и да се издава в Русия.

Да се обединят разпръснатите из Русия организации е възможно само при обща партийна работа. А общата работа е невъзможна без обединяване опита на местните организации в един общ център, откъдето обобщеният партиен опит би се разпространявал след това по всички местни организации. Общоруският вестник би могъл да бъде именно такъв център, център, който ръководи партийната работа, обединява я и я направлява. Но за да може той действително да ръководи работата, необходимо е от различните места да се стичат систематически към него искания, заявления, писма, дописки, жалби, протести, планове за работа, въпроси, които вълнуват масите, и т. н.; необходимо е между вестника и отделните места да съществува най-тясна връзка, най-здрави нишки; необходимо е вестникът, като разполага по този начин с достатъчно количество материал, да може своевременно да забележи, засегне и осветли необходимите въпроси, да извлече от материалите необходимите указания, лозунги и да ги направи достояние на цялата партия, на всички свои организации...

Без тези условия няма ръководство на партийната работа, без ръководство на работата — няма здраво свързване на организациите в едно цяло!

Ето защо ние подчертаваме необходимостта именно от общоруски (а не задграничен) и именно ръководещ (а не просто популярен) вестник.

Излишно е и да се говори, че единственият институт, който може да вземе в ръцете си организирането и ръководенето на такъв вестник, е Централният комитет на партията. Задачата да ръководи партийната работа е и без това длъжност на Централния комитет. Но тя лошо се изпълнява понастоящем, резултат на което е почти пълната откъснатост на местните организации. А добре организираният общоруски вестник би могъл да бъде в ръцете на ЦК най-действително оръжие за действително сплотяване на партията и за ръководене на партийната работа. Нещо повече, ние твърдим, че само по този път ЦК може да се превърне от фиктивен център в действителен, общопартиен център, на дело свързващ партията и на дело даващ тон на нейната работа. Предвид на това органи-

зирането и ръководенето на общоруски вестник е пряка задача на Централния комитет.

И така, общоруски вестник, като орган, обединяващ и сплотяващ партията около Централния комитет — такава е задачата, такъв е пътят за разрешаване на кризата, преживявана от партията.

Да резюмираме всичко казано. Вследствие на кризата на революцията настъпи криза и в партията — организациите загубиха здравите си връзки с масата, партията се раздроби на отделни организации.

Необходимо е да се свържат нашите организации с широките маси — това е местна задача.

Необходимо е да се свържат споменатите организации помежду си, около Централния комитет на партията — това е централна задача.

За разрешаването на местната задача е необходима, наред с общополитическата агитация, икономическа агитация на почвата на острите всекидневни нужди, систематическа намеса в борбата на работниците, създаване и укрепване на фабрично-заводски партийни комитети, съсредоточаване в ръцете на челните работници по възможност повече партийни функции, организиране на „събеседвания“ между челниците за възпитаване на издържани и въоръжени със знания водачи на работниците.

За разрешаването пък на централната задача е необходим общоруски вестник, свързващ местните организации с Централния комитет на партията и обединяващ ги в едно цяло.

Само ако се разрешат тези задачи, партията може да излезе от кризата здрава и обновена, само ако се изпълнят тези условия, партията може да вземе върху себе си отговорната роля на достоен авангард на героичния руски пролетариат.

Такива са пътищата за разрешаване на партийната криза.

Излишно е и да се говори, че колкото по-пълно бъдат използувани от партията окръжаващите я легални

възможности, от трибуната на Думата и професионалните съюзи до кооперациите и посмъртните каси, толкова по-скоро ще бъде изпълнена задачата за разрешаване кризата, задачата за обновяване и излекуване на Руската социалдемократическа работническа партия.

Вестник „Бакинский Пролетарий",
бр. 6 и 7 от 1 и 27 август 1909 г.

Статията е без подпис. *Печата се по текста на вестника.*

КЪМ ПРЕДСТОЯЩА ОБЩА СТАЧКА

Тежко време преживяват бакинските работници. Настъплението на нефтоиндустриалците, което започна през пролетта миналата година, все още продължава. Старите завоевания на работниците се отнемат без остатък. А работниците „трябва“ да мълчат, да търпят „безкрай“.

Работната заплата се намалява направо или чрез отнемане на квартирните, наградните пари и др. т. Работният ден се увеличава, доколкото трисменната работа се заменя с двусменна, а извънредната и нарядна работа става фактически задължителна. Така нареченото „съкращаване на щата“ продължава като преди. Работниците — особено съзнателните — биват уволнявани за дреболии, а дори и без всякакъв повод. „Черните списъци“ се прилагат най-безцеремонно. Системата на „постоянни“ работници се заменя със системата на „временни“, маркирани, които винаги могат да бъдат лишени от заплатата си заради дреболии. „Системата“ на глоби и побои действува с пълна сила. Комисиите при нефтените извори и заводите не се признават вече. Законът за злополуките се заобикаля по най-нахален начин. Медицинската помощ е доведена до минимум. „Каторжният закон“ за десеткопеечната болнична удръжка продължава да действува. Хигиената и санитарните грижи са в задънена улица. Куца училищната работа. Няма народни домове. Няма вечерни курсове. Няма лекции. Има само уволнявания и пак уволнявания! Докъде е дошло нахалството на нефтоиндустриалците се

вижда от това, че много крупни фирми, например „Каспийското сдружение“, за да избягнат даването на пари за квартира, направо забраняват на „своите“ работници да се женят без разрешение на администрацията на фирмата. И всичко това минава безнаказано за кралете на нефта. И те продължават да издевателствуват над работниците, като чувствуват своята сила и виждат, че хитро замислената им настъпателна тактика има успех.

А успешността на настъплението на нефтоиндустриалците далеч не е случайна. Тя напълно се обуславя от много благоприятни за това външни обстоятелства. Това е преди всичко общото затишие в Русия, създалата се контрареволюционна обстановка, представляваща благоприятна атмосфера за настъпление на капитала. Не ще и дума, че при други условия нефтоиндустриалците биха били принудени да понамалят своите апетити. Освен това тук играе роля и чисто лакейската услужливост на местната администрация начело с погромаджията Мартинов, готов на всичко, за да угоди на нефтоиндустриалците — да си спомним макар и „мирзоевското дело“. По-нататък — слабата организираност на работниците, обусловена в значителна степен от непостоянния характер на състава на работническата маса при нефтените извори. На всекиго е ясна важността на нефтодобивните работници в борбата против нефтоиндустриалците, а именно те са най-много свързани със селото, най-малко „способни“ към организирана борба. Най-после — раздробеността на работната заплата (която се състои между другото от наградни, квартирни, пътни, банни и др. т.), улесняваща намаляването на последната. Излишно е да се доказва, че прякото намаляване на работната заплата не е така лесно като замаскираното ѝ намаляване на части във вид на постепенно отнемане наградните, квартирните, пътните и др. т., при илюзията, че „самата“ работна заплата остава в предишните размери.

Естествено, всичко това във връзка с увеличаването на опита и организираността на нефтоиндустриалците значително улеснява настъплението на капитала в царството на нефта.

Кога ще се прекрати това бясно настъпление на кралете на нефта, има ли предели за тяхната нахалност — това зависи от обстоятелството, дали те ще срещнат силен, организиран отпор от страна на работниците.

Засега е ясно само, че нефтоиндустриалците искат „окончателно“ да сломят работниците, „веднаж завинаги“ да им отнемат желанието да се борят, „на всяка цена“ да превърнат „своите“ работници в послушни роби. Такава цел те преследваха още през пролетта на миналата година, когато, като провалиха съвещанието, се опитаха да предизвикат работниците към неорганизирана обща стачка, за да свършат веднага с тях. Тази същата цел те преследват и сега, като настъпват злостно-систематически срещу работниците и често ги предизвикват към стихийни акции.

Работниците засега мълчат, безмълвно понасят ударите на нефтоиндустриалците, като набират в гърдите си злоба. Но имайки предвид, от една страна, че нефтоиндустриалците стават все по-нагли, като отнемат безкрай останалите трохи, довеждат работниците до просия, издевателствуват над тях и ги предизвикват към стихийни избухвания; че, от друга страна, търпението на работниците все повече се изчерпва, като отстъпва място на глух, все повече усилващ се ропот против нефтоиндустриалците — като се има предвид всичко това, може с увереност да се каже, че взривът на негодуванието на работниците от нефтената индустрия е пряка неизбежност в най-близко бъдеще. Едно от двете: или работниците наистина „безкрай“ ще търпят, като изпаднат до положението на робски покорни китайски кули — или те ще се надигнат срещу нефтоиндустриалците, като си разчистят пътя към по-добър живот. Все повече засилващото се негодуване сред масите свидетелствува, че работниците неизбежно ще тръгнат по втория път, по пътя на борбата против нефтоиндустриалците.

А положението на нефтената индустрия е такова, че то напълно допуска не само отбранителна борба на работниците, не само задържане на старите позиции, но и преминаване в настъпление, завоюване на нови позиции,

по-нататъшно увеличаване на работната заплата, по-нататъшно намаляване на работния ден и т. н.

И наистина, ако печалбите на нефтоиндустриалците понастоящем са приказно големи в сравнение с печалбите на другите предприемачи в Русия и Европа; ако нефтеният пазар не само не намалява, а напротив, се разраства, като обхваща нови области (например България); ако броят на фонтаните все повече се увеличава; ако цените на нефта не само не спадат, а напротив, имат тенденция да се увеличават — то не е ли ясно, че работниците имат пълна възможност да строшат веригите на робското търпение, да отхвърлят ярема на срамното мълчание, да издигнат знамето на контранастъплението против нефтоиндустриалците и да извоюват от тях нови, по-добри условия на труда? ...

Но като се помни всичко това, не трябва да се забравя и обстоятелството, че предстоящата обща стачка ще бъде най-сериозната, най-продължителната и упорита от всички стачки в Баку досега. Трябва да се има предвид, че ако в предидущите стачки ни благоприятствуваха 1) общият подем в Русия, 2) обусловеният от това относителен „неутралитет" на местната администрация, 3) неопитността и неорганизираността на нефтоиндустриалците, които се объркваха при първата стачка — сега ние нямаме нито едното, нито другото, нито третото. Общият подем се смени от общо затишие, което ободрява нефтоиндустриалците; относителният „неутралитет" на местната администрация — от пълната ѝ готовност да пусне в действие всички средства за „усмиряване"; неопитността и дезорганизираността на нефтоиндустриалците — от тяхната организираност. Нещо повече, нефтоиндустриалците до такава степен са се измайсторили в борбата, че сами предизвикват работниците към стачки. Те нямат нищо против да ги провокират дори и към обща стачка, стига само тя да е неорганизирана, да дава възможност „изведнаж да се превият" вратовете на работниците.

Всичко това говори, че на работниците предстои сериозна и трудна борба против организирани врагове. Борбата е неизбежна. Победата е възможна въпреки многото неблагоприятни условия. Необходимо е само бор-

бата на работниците да бъде не стихийна, не разпокъсана — а организирана, планомерна и съзнателна.

Само при това условие ще може да се разчита на победа.

Ние не знаем кога именно ще започне общата стачка — във всеки случай не тогава, когато ще е угодно на нефтоиндустриалците. Засега знаем само, че трябва веднага да започнем упорита подготвителна работа за обща стачка, като вложим в нея цялата сила на своя ум, енергия, храброст.

Усилване на нашата сплотеност, на нашата организираност — такова е знамето на нашата подготвителна работа.

Затова необходимо е веднага да се пристъпи към масово сплотяване на работниците около социалдемокрацията, около съюзите. Трябва преди всичко да ликвидираме разкола в организацията, като обединим двете фракции в едно цяло. Трябва да ликвидираме също разкола в съюзите, като ги обединим в един силен съюз. Необходимо е да оживим комисиите при нефтените извори и заводите, да ги заразим с духа на социализма, да ги свържем с масите и чрез тях сами да се свържем с цялата нефтена армия. Необходимо е да пристъпим към изработване на общи искания, които да могат да сплотят работниците в една силна армия. Необходимо е постоянно да се намесваме във всички стълкновения на работниците с нефтоиндустриалците и с това на дело да сплотяваме работниците около социалдемокрацията. С една дума, трябва да се готвим неуморно, с цялата си енергия, за да срещнем достойно трудната, но славна наближаваща обща стачка.

Ние призоваваме към дружна работа по подготовката на общата икономическа стачка.

Вестник „Бакинский Пролетарий“
бр. 7, 27 август 1909 г.

Подпис: К. Ко . . . *Печата се по текста на вестника.*

ИЗ ПАРТИЯТА[79]

По-долу поместваме резолюцията на Бакинския комитет за разногласията в редакцията на „Пролетарий". Тези разногласия не са нещо ново, по повод на тях отдавна се води полемика в нашия задграничен печат. Говори се даже за разкол във фракцията на болшевиките. А бакинските работници са запознати малко или съвсем не са запознати със съдържанието на тези разногласия. Затова ние смятаме за необходимо да придружим резолюцията с някои пояснения.

Преди всичко за разкола във фракцията на болшевиките. Ние заявяваме, че във фракцията няма и не е имало никакъв разкол, има само разногласия по въпроса за легалните възможности. А разногласия от такъв характер винаги е имало и ще има в такава богата и жива фракция като болшевишката. На всекиго е известно, че във фракцията по едно време имаше доста сериозни разногласия по въпроса за аграрната програма, за партизанските акции, за съюзите и партията, и въпреки това фракцията не се разцепваше, тъй като по другите големи тактически въпроси в нея цареше пълна солидарност. Същото трябва да се каже и за дадения случай. Значи приказките за разкол във фракцията са най-чиста измислица.

Що се отнася до самите разногласия, в разширената редакция на „Пролетарий[80]", състояща се от 12 души, се набелязаха две течения: мнозинството в редакцията (10 души против 2 души) мисли, че легалните възмож-

ности, като съюзите, клубовете, особено трибуната на Думата, трябва да бъдат използувани в интерес на укрепването на партията, че партията не трябва да отзовава от Думата думската фракция, че тя, напротив, трябва да помага на фракцията да поправи своите грешки и да води правилна открита социалдемократическа агитация от трибуната на Думата. Малцинството в редакцията (двама), около което се групират така наречените отзовисти и ултиматисти, мисли, напротив, че легалните възможности не представляват особена ценност, то гле́да с недоверие на думската фракция, не намира за нужно да поддържа фракцията и няма нищо против при известни условия дори да я отзове от Думата.

Бакинският комитет намира, че гледището на малцинството на редакцията не отговаря на интересите на партията и пролетариата и затова решително се изказва за позицията на мнозинството в редакцията, представител на което е другарят Ленин.

РЕЗОЛЮЦИЯ НА БАКИНСКИЯ КОМИТЕТ ЗА РАЗНОГЛАСИЯТА В РАЗШИРЕНАТА РЕДАКЦИЯ НА „ПРОЛЕТАРИЙ"

Бакинският комитет обсъди положението на работите в разширената редакция на „Пролетарий" по печатните документи, изпратени от двете части на редакцията, и дойде до следното заключение:

1) От гледна точка на същината на работата позицията на мнозинството в редакцията по въпросите за работата в Думата и извън нея е единствено правилната. БК смята, че само такава позиция може да бъде наречена действително болшевишка, болшевишка по дух, а не само по буква.

2) „Отзовизмът", като течение във фракцията, е резултат на вредно за партията недооценяване на легалните възможности, особено на трибуната на Думата. БК утвърждава, че при сегашните условия на затишие, при отсъствието на други по-сериозни средства за открита социалдемократическа агитация, работата от трибуната на

Думата може и трябва да бъде един от важните клонове на партийната работа.

3) „Ултиматизмът", като постоянно напомняне на Думската фракция за партийната дисциплина, не е никакво течение във фракцията на болшевиките. А доколкото той се старае да заеме положението на особено течение, *ограничаващо се* с демонстрация на правата на ЦК по отношение на думската фракция — „ултиматизмът" е по-лош вид „отзовизъм". БК утвърждава, че само непрекъснатата работа на ЦК във фракцията и над фракцията може да направи последната действително партийна и дисциплинирана. БК смята, че фактите от последните месеци из дейността на думската фракция доказват всичко това с очевидност.

4) Така нареченото „богостроителство", като литературно течение, и изобщо внасянето на религиозни елементи в социализма, е резултат на ненаучно и затова вредно за пролетариата тълкуване основите на марксизма. БК подчертава, че марксизмът се е формирал и изработил в определен мироглед не благодарение на съюз с религиозните елементи, а в резултат на безпощадна борба против тях.

5) Изхождайки от всичко казано, БК смята, че една от належащите предстоящи задачи на партийната работа е безпощадната *идейна* борба против посочените течения, групирани около малцинството в редакцията.

6) От друга страна, като излиза от това, че двете части на редакцията, въпреки посочените разногласия, са солидарни помежду си по въпросите от по-голяма важност за фракцията (оценка на момента, ролята на пролетариата и другите класи в революцията и т. н.) — БК смята, че единството на фракцията, а значи и съвместната работа и на двете части на редакцията са възможни и необходими.

7) Предвид на това БК не е съгласен с организационната политика на мнозинството в редакцията и протестира против всякакви „изхвърляния от нашата среда" на привържениците на малцинството в редакцията. БК протестира също така против поведението на др. Максимов, заявил, че няма да се подчини на решенията на

редакцията и с това дал нов повод за нови, по-силни търкания.

8) Като практическа мярка за ликвидирване на създалото се ненормално положение БК предлага конференция на болшевиките, паралелна на общопартийната конференция[81].

По въпросите за „школата в NN“ и за отношението към „левите меншевики“ БК се въздържа засега от вземане на определени резолюции, тъй като не разполага с достатъчно количество материали.

2 август 1909 г.

Вестник „Бакинский Пролетарий“, бр. 7,
27 август 1909 г. *Печата се по текста на вестника.*

ЗА ДЕКЕМВРИЙСКАТА СТАЧКА И ДЕКЕМВРИЙСКИЯ ДОГОВОР

(По случай петата годишнина)

Другари!

Днес се навършиха 5 години от деня на обявяването в районите на Баку на обща икономическа стачка през декември 1904 г.

Тези дни ще се навършат 5 години от времето на изработването от страна на работниците и нефтоиндустриалците на знаменития декемврийски договор, нашата „мазутна конституция“.

Ние с гордост си спомняме за тези дни, защото те са дни на нашата победа, дни на поражение на нефтоиндустриалците!

Пред нас изпъква известната на всички ни славна картина, когато хилядни маси от стачкуващи работници, окръжили „Электрическая Сила“, диктуваха на своите делегати декемврийските искания, а представителите на нефтоиндустриалците, приютили се в „Электрическая Сила“ и обсадени от работниците — „изразяваха своята солидарност“, подписваха договора, „съгласяваха се на всичко“ . . .

Това беше истинска победа на бедняците-пролетарии над богаташите-капиталисти, победа, която сложи началото на „новите порядки“ в нефтената индустрия.

До декемврийския договор ние работехме средно 11 часа на ден, а след договора установихме 9-часова работа, като въвеждахме постепенно за работниците по добива 8-часов работен ден.

До декемврийския договор ние получавахме средно около 80 копейки, а след договора повишихме заплатата си на рубла и нещо дневно.

До декемврийската стачка не ни даваха нито пари за наем, нито безплатни квартири, а благодарение на стачката ние придобихме за работниците във фабриките както едното, така и другото, оставаше само да извоюваме тези придобивки и за останалите работници.

До декемврийската стачка на нефтените извори и в заводите цареше пълен произвол на лакеите на капитала, които безнаказано ни изтезаваха и глобяваха, а благодарение на стачката се установи известен ред, известна „конституция", по силата на която ние получихме възможност да изразяваме своята воля чрез свои делегати, общо да се договаряме с нефтоиндустриалците, общо да установяваме с тях взаимните си отношения.

От „амшари"[82] и „товарно животно" ние изведнаж се превърнахме в хора, които се борят за по-добър живот!

Ето какво ни дадоха декемврийската стачка и декемврийският договор!

Но това не е всичко. Основното, което ни даде декемврийската борба — това е вярата в своите сили, увереността в победата, готовността за нови битки, съзнанието, че веригите на капиталистическото робство ще можем да разбием „само със собствената си ръка" . . .

Оттогава ние през цялото време се придвижвахме напред, като увеличавахме работната заплата, придобивахме квартирни и за нефтодобивните работници, заздравявахме „мазутната конституция", добивахме частично признание на комисиите при нефтените извори и заводите, като се организирахме в съюзи и се сплотявахме около социалдемокрацията . . .

Но всичко това не продължи дълго време. След отстъплението на революцията и засилването на контрареволюцията, особено от началото на 1908 г., нефтоиндустриалците, позовавайки се фарисейски на намаляването на добива и нефтения пазар, започват да отнемат старите завоевания. Те отнемат наградните и квартирните. Въвеждат двусменна работа с 12 часа работа вместо трисменна

с 8 часа. Те намаляват медицинската помощ. Те вече са отнели народните домове и отнемат училищата, като отделят за тях жалки грошове, докато за полицията изразходват годишно повече от 600 хиляди рубли. Да не говорим за възстановяването на побоищата и глобите, за премахването на комисиите, за гоненията на съюзите от страна на слугите на царското правителство — лакея на едрия капитал...

Така че през последните 2 години не само ни заставиха да се откажем от по-нататъшно подобряване на нашето положение, но и влошиха старото положение, отнеха старите завоевания, като ни върнаха към старите, преддекемврийски времена.

И ето сега, на 13 декември, в деня на петата годишнина от победоносната декемврийска стачка, когато нефтоиндустриалците трепереха пред нас, а ние настъпвахме и завоювахме нови права — именно днес се изправя пред нас сериозният въпрос, вълнуващ масите на нефтените работници... дълго ли още ще мълчим, има ли граница за нашето търпение и не трябва ли да скъсаме веригите на мълчанието и вдигнем знамето на общата икономическа стачка за нашите кръвни искания?

Съдете сами. Добивът през тази година достигна 500 милиона пуда — цифра, до която не е достигал добивът през нито една от последните четири години. Цените на нефта съвсем не спадат, защото средната цена за годината се получава същата, каквато беше и през миналата година — 21 копейки. Фонтанният нефт, който не изисква разноски, все повече и повече се увеличава. Пазарът се разширява от ден на ден, като се отказва от каменните въглища и преминава на нефт. Износът на нефт непрекъснато расте. Но колкото повече се подобряват работите на нефтоиндустриалците, колкото повече „печалба" изстискват те от работниците, толкова по-непоносими стават по отношение на последните, толкова по-силно потискат работниците, толкова по-усърдно уволняват съзнателните другари, толкова по-решително отнемат последните трохи!

Не е ли ясно, другари, че положението на нефтената индустрия става все по-благоприятно за обща борба на

нефтените работници, а предизвикателните действия на нефтоиндустриалците неминуемо тласкат работниците към такава борба?

Защото, другари, едно от двете: или ние ще търпим безкрай, като изпаднем до положението на безсловесни роби — или ще се вдигнем на обща борба за нашите общи искания.

Цялото наше минало и настояще, нашата борба и нашите победи говорят, че ние ще изберем втория път, пътя на общата стачка за увеличаване работната заплата и за 8-часов работен ден, за работн. селища и квартирни, за народни домове и училища, за медицинска помощ и възнаграждаване пострадалите от злополука, за права на комисиите при нефтените извори и заводите и на съюзите.

И ние ще постигнем своето, другари, въпреки нечуваните репресии, въпреки растящата организираност на нефтоиндустриалците, ние ще превием нашите господари, както ги превихме преди 5 години, ако засилим подготвителната си работа за обща стачка, ако заздравим нашите комисии при нефтените извори и заводите, ако разширим нашите съюзи, ако се сплотим около социалдемокрацията.

Социалдемокрацията ни доведе до победа през декември 1904 г., тя ще ни доведе и до бъдещи победи чрез организирана обща стачка.

Така говори опитът от славната декемврийска борба.

И нека днешният ден, денят на започване победоносната стачка през декември четвърта година, да ни вдъхнови за дружна и упорита работа по подготовката на обща стачка!

Нека нашето общо съчувствие към този ден послужи на нефтоиндустриалците като зловеща поличба за бъдещата обща стачка, ръководена от социалдемокрацията!

Да живее наближаващата обща стачка!

Да живее Социалдемокрацията!

Бакински комитет на РСДРП

13 декември 1909 г.

Издадено в отделна прокламация.

Печата се по текста на прокламацията.

ПИСМА ОТ КАВКАЗ[88]

I

БАКУ

Положението на нефтената индустрия

След известно „успокоение" в страната, след урожая в Русия и оживлението на работите в централно-индустриалния район, нефтената индустрия навлезе във фазата на известен подем. Поради рисковаността на частичните стачки (предвид на жестоките политически репресии и растящата организираност на нефтоиндустриалците) дефицитът на нефт, обусловен от стачките, се понижи до някакви си половин милион пуда (през 1908 г. той се равняваше на 11, а през 1907 г. — на 26 милиона пуда). Отсъствието на стачки и равномерният ход на черпенето на нефта послужиха като едно от благоприятните условия за увеличаване количеството на фонтанния нефт. А създалата се (относителна) стабилност на положението в нефтената индустрия върна на последната загубения през последните години пазар. Добивът на нефт през тази година се увеличи на 500 милиона пуда — цифра, до която не е достигал добивът през нито една от последните четири години (през миналата година — 467 милиона пуда). Благодарение на увеличението на търсенето на течното гориво от страна на централния индустриален район и преминаването на Югоизточната, Рязанско-Уралската и Московско-Казанската железница от донецки каменни въглища на нефт, износът на нефт през тази година значително надхвърли износа през миналата година. Цените на нефта, въпреки воплите на нефтоиндустриалците, не падат, а си остават старите, защото сред-

ната цена за годината се получава същата, каквато беше и за миналата година (21 копейки). А благословените нефтени кладенци току изригват фонтани, като награждават нефтоиндустриалците с дъжд от нефт.

С една дума, „работите“ на нефтоиндустриалците се поправят

А икономическите репресии не само не отслабват, а напротив, още повече се усилват. Отнемат се „наградните“ и квартирните. Трисменната работа (8 часа работа) се заменя с двусменна (12 часа работа), а извънредната нарядна работа се въвежда като система. Медицинската помощ и разходите за училища се свеждат до минимум (а за полицията нефтоиндустриалците изразходват повече от 600 хиляди рубли годишно!). Столовете и народните домове вече са отнети. Комисиите при заводите и нефтените извори и професионалните съюзи съвсем се игнорират, уволняванията на съзнателните другари продължават като преди. Глобите и побоищата се възобновяват.

Слугите на царската власт, полицията и жандармерията са изцяло в услуга на кралете на нефта. Наводнение на нефтените райони на Баку с шпиони и провокатори, масово изгонване на работниците за най-малко спречкване с нефтоиндустриалците, пълно разрушаване на фактическите „свободи“ — привилегии на Баку — и арести след арести — такава е картината на „конституционната“ работа на местната администрация. И това е понятно: първо, тя „по природа“ не може да не задушава всяка, макар и най-елементарна „свобода“; второ, тя е задължена да постъпва така още затова, защото нефтената индустрия, която всяка година доставя на държавното съкровище не по-малко от 40 милиона рубли „доход“ във вид на плащания на пуд налог и процентни отделяния от добива на държавните периметри, на акциз и транспортна тарифа, се „нуждае“ от спокойствие, от непрекъснато черпене на нефт. Ние няма да говорим за това, че всяка задръжка в нефтеното производство се отразява угнетяващо върху централния индустриален район, а това, на свой ред, разстройва „работите“ на правителството. Наистина, в недалечното минало правителството смяташе за нужно да допуска известна „свобода“ в нефтените райони, като

устройваше „съвещание" на работниците и нефтоиндустриалците. Но това беше в миналото, когато шансовете на контрареволюцията изглеждаха още неизяснени — тогава политиката на кокетиране с работниците беше най-изгодната политика. Сега вече положението се изясни, контрареволюцията „окончателно" се утвърди и политиката на зверски репресии зае мястото на политиката на кокетиране, погромаджията Мартинов замести сладкопойника Джунковски.

Между това работниците окончателно се разочароват в целесъобразността на частичните стачки, те все по-решително заговорват за обща икономическа стачка. Фактът, че „работите" на нефтоиндустриалците се поправят, а притесненията все пак растат — възмущава до дълбочината на душата работниците, настройва ги бойно. И колкото по-решително се отнемат старите завоевания, толкова по-пълно назрява в главите на работниците идеята за обща стачка, с толкова по-голямо нетърпение „чакат" те „обявяването" на стачката.

Организацията взе под внимание както положението на нефтената индустрия, благоприятно за стачка, така и стачното настроение на работниците и реши да открие подготвителната работа за обща стачка. Понастоящем Бакинският комитет е зает с допитване до масите и изработване на общи искания, които ще могат да сплотят целия нефтен пролетариат. В исканията по всяка вероятност ще влязат: 8-часов работен ден, увеличаване на работната заплата, отменяване на извънредната и нарядна работа, усилване на медицинската помощ, селища и квартирни пари, народни домове и училища, признаване на комисиите и съюзите. Организацията и нейният изпълнителен орган, Бакинският комитет, смятат, че въпреки засилването на контрареволюцията и растящата организираност на нефтоиндустриалците, на работниците ще се удаде да вземат своето, ако противопоставят на вражеските сили своята класова организираност във вид на обединяване комисиите при нефтените извори и заводите, разширяване и укрепване съюзите, сплотяване около социалдемокрацията. Избирането на момента зависи от много и различни условия, които е трудно да се предвидят отнапред. Засега

е ясно само, че стачката е неизбежна и трябва да се готвим за нея, без да губим „нито една минута“...

Самоуправлението на нефтения район

Оживяването на нефтената индустрия не е единственото важно явление в живота на бакинския пролетариат. Друго не по-малко важно събитие е открилата се неотдавна у нас „земска кампания“. Ние говорим за самоуправлението в нефтените райони на Баку. След известните „предположения“ на министерството на вътрешните работи за земството в покрайнините и съответния „циркуляр“ на кавказкия наместник за практическите мерки по въвеждането на земство в Кавказ нефтоиндустриалците се заеха с изработване на проект за самоуправление на нефтения район. Основите на проекта, които, без съмнение, ще бъдат утвърдени от следващия (28-и) конгрес на нефтоиндустриалците, са приблизително такива. Нефтеният район (Балахани, Романи, Сабунчи, Сурахани, Биби-Ейбат) се отделя от града и уезда в особена земска единица, наречена самоуправление на нефтения район. Функциите на самоуправлението на нефтената област са: водоснабдяване, осветление, прокарване на пътища, трамваи, медицинска помощ, народни домове, училища, уреждане на кланици и бани, работнически селища и др. т. Самоуправлението се организирва общо взето по типа на „положението“ от 12 юни 1890 г.[84], с тази разлика, че според „положението“ половината от броя на членовете на земството задължително се запазва за дворянството, а тук, поради липса на дворянство (като отделиха нефтения район от уезда, нефтоиндустриалците се предпазиха от преобладание на земевладелците, тъй създавайки свое собствено преобладание), същият брой се запазва дори не за всички, а за 23 едри нефтоиндустриалци. От 46 места в самоуправлението 6 места се предоставят на представителите на ведомствата и обществените учреждения; 4 места — на стохилядното работническо население; 18 места — на плащащите $^{2}/_{3}$ от всички налози, т. е. 23 едри нефтоиндустриалци (целият

бюджет е около 600 хиляди рубли); 9 места — на плащащите 1/6 от налозите, т. е. на 140—150 средни нефтоиндустриалци, намиращи се във васална зависимост от едрите; останалите 9 места — на дребната търговско-промишлена буржоазия (около 1400 души).

Както виждате, пред нас са, от една страна, привилегировани капиталисти, от друга — чисто индустриално земство, което трябва да представлява от себе си арена на резки стълкновения между труда и капитала.

Създавайки такова именно земство, нефтоиндустриалците искат: първо, да прехвърлят повечето от културностопанските функции от своя „конгрес“ на самоуправлението на нефтения район, като превърнат „конгреса“ в чист синдикат; второ —да привлекат към участие в разходите за нуждите на работническото население при нефтените извори и останалата буржоазия, притежателите на спомагателни предприятия, предприемачите на пробиване нефтени кладенци и др. т. Що се отнася до четирите гласа за работниците, които избират „съгласно закона за III Държавна дума“ (пълномощници от работническата курия, а след това 4 гласни) — това не само че не представлява жертва от страна на нефтоиндустриалците, но дори е много изгодно: четири гласа на работници за декорация на самоуправлението — това е така „либерално“ и... евтино, че кралете на нефта свободно биха могли да се съгласят на това.

От друга страна, няма съмнение, че доколкото самоуправлението на нефтения район ще обедини в едно цяло нефтоиндустриалната и, тъй да се каже, „спомагателната“ буржоазия, дотолкова то трябва да обедини и разпокъсаните досега работници в нефтената индустрия и работниците от спомагателните предприятия, давайки им възможност да демонстрират своите общи искания чрез своите четири представители.

Вземайки под внимание всичко това, Бакинският комитет реши в своята резолюция за самоуправлението на нефтения район да използува проектираното самоуправление *в смисъл на участие в него* за целите на агитацията за общоикономическите нужди на работниците и за усилено организиране на последните.

По-нататък, като се има предвид, че се разширяват рамките на избирателната система и излизайки от това, че самоуправлението на нефтения район, общо взето, ще се заеме със същите вълнуващи работниците въпроси, с които се занимаваха свикваните досега съвещания — а в последните на работниците винаги се предоставяше равен брой гласове с тези на нефтоиндустриалците, — организацията изисква в своята резолюция равен брой работнически гласове в самоуправлението, като подчертава пак там, че борбата вътре в самоуправлението може да има сила само дотолкова, доколкото тя се поддържа от борбата извън самоуправлението и служи на интересите на последната.

От друга страна, като взема под внимание неизгодното за работниците решение на губернското съвещание за отделяне от самоуправлението на нефтения район селищата: Балахани, Сабунчи, Романи — всъщност работнически селища, — организацията иска включването на последните в самоуправлението на нефтения район.

Най-после, в общата част на резолюцията, изтъквайки, че всеобщото, равно, пряко и тайно гласуване е необходимо условие за свободно развитие на местните самоуправления и свободно проявяване на съществуващите класови противоречия, Бакинският комитет подчертава необходимостта от събаряне на царската власт и свикване на всенародно Учредително събрание като предварително условие за създаване на последователно-демократични местни самоуправления...

Самоуправлението на нефтения район засега е в стадий на формиране. Проектът на комисията на нефтоиндустриалците трябва да бъде утвърден от конгреса на нефтоиндустриалците, по-нататък, чрез канцеларията на наместника ще постъпи в Министерството на вътрешните работи, след това в Държавната дума и т. н. Въпреки това, организацията реши веднага да открие кампанията, да свиква събрания при нефтените извори и в заводите с цел да се разобличават нефтоиндустриалците, да се популяризира сред широките маси нашата платформа, да се агитира за всенародно Учредително събрание. За същите цели тя не ще се откаже както от „участие“ в конгреса

на нефтоиндустриалците, така и от използуване трибуната на Думата, като снабди предварително нашата фракция с необходимите материали.

Положението на организацията

Предвид на някои специфични бакински условия при нефтените извори (известна възможност за събиране, не напълно още унищожена от администрацията; съществуването на комисии при нефтените извори и заводите), положението на организацията в Баку изгодно се различава от това в другите части на Русия. Освен това наличността на така наречените легални възможности също улеснява работата. Поради това организацията има доста много връзки. Но връзките остават неизползувани вследствие на недостиг на сили и средства. Нужна е устна и главно печатна агитация на татарски, арменски и руски език, но поради недостига на средства (и сили) сме принудени да се ограничаваме с руски език, въпреки че например мюсюлманските работници заемат извънредно важен пост в производството (черпене) и те са сравнително повече в количествено отношение отколкото руските или арменците. „Бакинский Пролетарий" (орган на Бакинския комитет)[85], който се издава на руски език, не е излизал вече три месеца главно поради липса на средства. На последното си заседание Бакинският комитет прие предложението на Тифлиския комитет за издаване на общ орган по възможност на четири или три езика (руски, татарски, грузински, арменски). Членовете (в строгия смисъл на думата) на нашата организация не са повече от 300. Обединението с другарите меншевики (около 100 члена) още не е преминало в сферата на осъществяване — засега се отбелязват само пожелания, но само с пожелания не може да се ликвидира разкола... Пропаганда се води само във висшите кръжоци, наречени у нас „събеседвания". Системата е лекционна. Чувствува се голям недостиг на сериозна пропагандистка литература... Лошо действува на партийната маса откъснатостта от партията, пълната неосведоменост за работите на пар-

тийните организации в Русия. Общоруски орган, редовно устройвани общопартийни конференции и систематически обиколки на членовете на ЦК биха могли да помогнат на работата. От решенията от общоорганизационен характер, взети от Бакинския комитет, най-важни са две: за общопартийна конференция и общоруски орган*. По първия въпрос Бакинският комитет смята за необходимо да се свика по възможност в най-скоро време конференция за разрешаване на назрелите, главно организационни въпроси. Наред с нея Бакинският комитет смята също така за необходима конференция на болшевиките за ликвидиране на създалото се през последните месеци ненормално положение вътре във фракцията. По втория въпрос Бакинският комитет, като констатирва разединеността на организациите една от друга и като смята, че само *общоруски орган*, издаван в Русия, би могъл да свърже партийните организации в единно цяло, предлага на партията да се заеме с организирането на такъв вестник.

„Легалните възможности"

Ако нашата организация сравнително лесно се справи с кризата, ако тя не е прекъсвала никога своята дейност и винаги така или иначе се е отзовавала на всички въпроси на деня — това тя до голяма степен дължи на окръжаващите я „легални възможности", които съществуват и досега. Разбира се, „легалните възможности" дължат на свой ред съществуването си на особените условия на нефтената индустрия, на нейната особена роля в общонационалното стопанство, но сега не за това става дума... От „легалните възможности" в Баку особено интересни са комисиите при нефтените извори и заводите. Тези комисии се избират от всички без изключение работници на дадена фирма без разлика на националност и политически убеждения. Техните функции се състоят във воденето на преговори от името на работниците с администрацията на фирмата по въпроси от характера на

* Виж този том, стр. 166—168. *Ред.*

работите в нефтените извори и заводите. Те още не са легални организации в прекия смисъл на думата, но косвено и фактически са напълно легални, защото съществуват въз основа на „декемврийския договор", влязъл изцяло в „трудовите книжки" на работниците, издавани с разрешението на властите. Значението на комисиите при нефтените извори и заводите за нашата организация е ясно: чрез тях нашата организация получава възможност да влияе организирано върху цялата маса на работниците в нефтената индустрия, необходимо е само комисиите да отстояват пред масата решенията на организацията. Наистина, значението на комисиите сега не е вече така голямо, защото с тях не се съобразяват вече нефтоиндустриалците, но с комисиите „се съобразяват" работниците, а това за нас е по-важно от всичко...

Освен комисиите съществуват и съюзи, всъщност два съюза: на „нефтоиндустриалните работници" (около 900 члена) и на „механотехническите" (около 300 члена). Съюзът „по добиването" може да се игнорира, защото неговото значение е твърде нищожно. Ние нищо не говорим за съюзите в другите професии, които нямат пряко отношение към нефтената индустрия, а също за нелегалния съюз на моряците (около 200 члена) с влияние на есерите, макар последният и да има значение за нефтената индустрия. От двата споменати съюза първият (с влияние на болшевиките) е особено популярен сред работниците. Той е изграден върху производствения принцип и обединява работници от всички разреди на нефтения труд (по добиването, по пробиване на нефтени кладенци, механотехнически, нефтодестилационни работници, общи работници). Такъв тип организация се диктува от условията на борбата, които правят нецелесъобразна стачката например на механотехническите работници независимо от работниците по добиването и т. н. Това разбраха работниците* и започнаха масово да

* Това още не е разбрал Дмитриев, който в своята книга „Из практиката на професионалното движение" „доказва", че е необходимо съществуването на трите съюза въз основа на „анализ"

напускат съюза на „механотехническите работници“. Работата е там, че съюзът на „механотехническите работници“ (с влияние на меншевиките), изграден върху професионални начала, отхвърля производствения принцип, като предлага вместо един общ — три отделни съюза (механотехнически, по добиването, по преработването на нефта). Но принципът на организиране по професии е отдавна отхвърлен от практиката в Баку. С това между другото се обяснява прогресивното западане на съюза на „механотехническите работници“. Впрочем, това съзнават и ръководителите на съюза, като допускат за членове на съюза и не механотехнически работници и нарушават с това своя собствен принцип. Ако споменатите ръководители нямаха това фалшиво самолюбие, съюзът на „механотехническите работници“ отдавна би се слял със съюза на „нефтоиндустриалните работници“ като открито признае своята грешка.

Тук му е мястото да кажем нещо за сливането. Две години вече се водят „преговори“ за сливане на съюзите, но засега те не са довели до нищо, тъй като: 1) меншевишките ръководители съзнателно спъват сливането, като се боят да не се загубят в болшевишкото мнозинство; 2) фракциите, под влияние на които действуват съюзите, засега още не са се обединили. А и с кого ще се обединят? 80-те—100 „члена“, които имат може би меншевиките, засега сами още не са обединени. Поне през последните 8 месеца ние не знаем от меншевишкия „ръководен колектив“ нито един позив, нито една акция, въпреки че през това време нефтените райони преживяха такива важни кампании като общостачната, земската, алкохолната и др. т. Организацията на меншевиките фактически липсва, ликвидирана е. Казано просто, няма с кого да се обединяваме. А такова положение на нещата естествено спъва сливането на съюзите...

Двата съюза са безпартийни. Но това не им пречи да поддържат най-тесни връзки с партийната организация.

не на условията на борбата на работниците в нефтената индустрия, а . . . на техниката на труда, професиите, казва, са различни, а затова и съюзите трябва да бъдат различни . . .

Влиянието на съюзите върху масите не е малко, особено на съюза на „нефтоиндустриалните работници". А това от само себе си улеснява сплотяването на най-живите елементи около нашата организация.

От останалите „легални възможности" достойни за внимание са клубовете (с есдековско* влияние) и потребителната кооперация „Труд"[86] (с есеро-есдековско влияние), като центрове, в които са съсредоточени най-живите елементи на бакинския пролетариат. За техните отношения към организацията, особено на клуба „Знанието е сила"[87], действуващ във всички нефтени райони (клубът „Наука" действува само в града), може да се каже същото, което казахме и за съюзите...

Последните 2 седмици бяха заети с противоалкохолната кампания, за която се изискваше работа на почти всички легални апарати. Позицията на Бакинския комитет по дадения въпрос е изразена в неговата резолюция. В последната алкохолизмът се разглежда като неизбежно зло при капитализма, което може да бъде премахнато само с падането на капитализма и с възтържествуването на социализма. При това съществуващите самодържавно-крепостнически порядки, като свеждат работниците и селяните до положението на безправни роби и им отнемат възможността да задоволяват културните си нужди, спомагат с това до най-голяма степен за разпространяване на пиянството сред трудещите се слоеве. А да не говорим за това, че представителите на „властта" поощряват и пряко пиянството като източник на приходи за държавното съкровище. Предвид на всичко това БК твърди, че нито проповедта на „либералите", които организират конгреси за борба с пиянството и „въздържателни дружества", нито внушенията на поповете не ще могат да намалят, а още по-малко да премахнат пиянството, породено от неравенството в живота и задълбочено от самодържавните порядки. В пределите на капиталистическите порядки е възможна и необходима само борбата, която си поставя за цел не да премахне пиянството, а да го

* есдеки — съкратено от първите букви на социалдемократи. *Бълг. ред.*

сведе до минимум. Но за да успее тази борба, е необходимо преди всичко да бъде съборена царската власт и да бъде извоювана демократическа република, която да дава възможност за свободно развитие на класовата борба и за организиране на пролетариата в града и селото, за повдигане на неговото културно ниво и широка подготовка на неговите сили за великата борба за социализъм. БК гледа на предстоящия конгрес за борба с пиянството [88] като на средство за агитация на демократическите и социалистически искания на руския пролетариат и предлага на нашия делегат да се бори против опортюнистическите членове на конгреса, които замъгляват класовите задачи на пролетариата.

20 декември.

За пръв път е напечатано във вестник „Социал-Демократ", бр. 11, 13 (26) февруари 1910 г. Подпис: К. С.

Главата „Легалните възможности" е написана на 20 декември 1909 г. Подпис: К. Стефин.

Печата се по текста на вестника. Главата „Легалните възможности" се печата по ръкописа.

II

ТИФЛИС

По отношение на развитието на индустрията Тифлис е пряка противоположност на Баку. Ако Баку е интересен като център на нефтената индустрия, Тифлис може да бъде интересен само като административно-търговски и „културен" център на Кавказ. Всички индустриални работници в Тифлис са около 20 хиляди, т. е. по-малко от войниците и полицията. Единственото голямо предприятие са железопътните работилници (около 3500 работници). В останалите предприятия има по 200, 100 и в повечето от тях по 40 — до 20 души. Затова пък Тифлис буквално е изпълнен с търговски заведения и със свързания с тях „търговски пролетариат". Слабата зависимост от големите пазари на Русия, вечно живи и трескави, слага върху Тифлис отпечатък на застоялост. А отсъствието на резки класови стълкновения, свойствени само на големите индустриални центрове, го превръща в нещо като блато, което чака тласък отвън. С това именно се и обяснява, че меншевизмът, истинският „десен" меншевизъм, така дълго се задържа в Тифлис. Съвсем друго е положението в Баку, където рязко класовата позиция на болшевиките намира жив отклик сред работниците!

Това, което в Баку е „ясно от само себе си", в Тифлис става ясно само в резултат на продължителни дискусии — непримиримите речи на болшевиките се смилат с голям труд. С това именно се и обяснява „особената склонност" на тифлиските болшевики към дискусии и, обратното, желанието на меншевиките по възможност да се

„избавят“ от дискусии. Но от казаното произтича само това, че работата на революционните социалдемократи по социалистическото просвещаване на тифлиския пролетариат много често и неизбежно ще се излива във формата на идейна борба с меншевизма. Предвид на това особен интерес добива макар и беглият анализ на онази идейна атмосфера, с която преди всичко трябва да се борим и която създават тифлиските меншевики, засега още преобладаващи в Тифлис. Тази атмосфера може да бъде квалифицирана като ликвидаторска, ликвидаторска не само в организационен смисъл, но и в тактически и програмен. С характеризирането на тази именно атмосфера ще започнем нашия бегъл очерк за положението на партийните работи в Тифлис.

Програмното ликвидаторство

Органът, в който намира отражение „общественото мнение“ на меншевиките, е грузинската меншевишка преса. Кредото на тифлиските меншевики е изразено в статиите „Злободневни въпроси“ (виж броевете на „Азри“ и „Дасацкиси“[89]). Автор на тези статии е най-влиятелният от тифлиските меншевики *др. Ан*[90].

Да преминем към излагане на тези статии, които идейно подготвиха ликвидаторството в Тифлис.

В споменатите статии авторът предприема „преоценка на всички ценности“ и идва до извода, че партията (особено болшевиките) се е заблуждавала що се отнася до някои нейни програмни и особено тактически положения. Според автора необходимо е „да се измени коренно цялата партийна тактика“, за да се направи възможно „обединяването на силите на буржоазията и пролетариата“ — единственият залог за победата на революцията. Впрочем, нека говори сам авторът.

„Болшевиките доказваха — казва авторът, — че той (пролетариатът) трябва да осъществи (в буржоазната революция) целия минимум на своята програма. Но нали осъществяването на социалната част на този минимум би довело до положението да бъде сковано производството на буржоазията, би предизвикало протест на цялата буржоазия, като сложи начало на грандиозна контрарево-

люция ... Кой ще се осмели да твърди, че осъществяването на осемчасов работен ден отговаря на интересите на съвременната неразвита буржоазия?" Ясно е, че „осъществяването на програмата-минимум на болшевиките е проста декламация" (виж „Азри", бр. 17, февруари 1908 г.).

Разбира се, за осъществяването на цялата програма-минимум говореха не само болшевиките, и историята не познава никаква друга болшевишка програма-минимум освен общопартийната — но в дадения случай интересно е не това. Важното е това, че поради „неразвитостта на буржоазията" и произтичащата оттук контрареволюционна опасност нашият автор се опълчва против „социалната част" на програмата като „проста декламация", подлежаща очевидно на ликвидирване.

Никакъв анализ на действителното положение на индустрията (др. *Ан* очевидно неправилно се изразява, като нарича изостаналостта на индустрията „неразвитост на буржоазията" — *К. Ст.)*, никакви цифри, никакви що-годе сериозни данни няма да намерите у др. *Ан*. Той просто излиза от голата теза, че буржоазията няма да понесе осъществяването на 8-часовия работен ден, а без „обединяването на силите на пролетариата и буржоазията" победата на революцията е невъзможна — значи долу „социалната част" на програмата...

Ние няма да доказваме безсмислието на твърденията на автора, твърдения, постоянно издигани против социалдемократите от либералите на нашето време. Според нас напълно достатъчно е да ги процитираме, за да се долови веднага физиономията на тифлиските меншевики...

Но нашият автор се въоръжава не само против „социалната част" на програмата. Той не щади също така и нейната политическа част, макар не така пряко и открито. Да го изслушаме:

„Борбата само на пролетариата или само на буржоазията* в никакъв случай не ще сломи реакцията... Ясно е, че обединяването на техните сили, едно или друго тяхно комбиниране и насочването им към една обща цел е *единственият път* (курсивът е наш) към победата над реакцията" ... „Поражението на реакцията,

* Под „буржоазия" авторът навсякъде разбира „средната" либерална буржоазия, „идеолози на която са кадетите". *К. Ст.*

извоюването на конституция и провеждането на последната в живота зависи от съзнателното обединяване на силите на буржоазията и пролетариата и насочването им към общата цел"... При това „пролетариатът трябва да шествува така, че да не отслаби със своята непримиримост общото движение". Но тъй като „най-близкото искане на буржоазията може да бъде само умерена конституция", то очевидно дълг на пролетариата е да отхвърли своята „радикална конституция", щом не иска „да отслаби общото движение със своята непримиримост" и да разстрои „съзнателното насочване силите на буржоазията и пролетариата към една обща цел", с една дума, щом не иска да подготви победата на контрареволюцията (виж „Дасацкиси", бр. 4, 1908 г.).

Изводът е ясен: долу демократическата република, да живее „общото движение" и... „умерената конституция", разбира се, „в интереса на победата" на революцията...

Пред нас е, както виждате, лошо преразказване на известната статия на бившия социалдемократ Василев в „Товарищ" от 1906 г. за „обединяване на класите", за временно забравяне на класовите задачи на пролетариата, за отказване от демократическата република и др. т. Разликата е в това, че Василев говореше направо, ясно, а др. *Ан* се срамува да говори достатъчно ясно.

Ние сега нямаме нито време, нито желание да разглеждаме цялото това либерално дърдорене, отдавна вече разгледано и оценено в своята основа в руския социалдемократически печат. Ние само бихме искали да наречем нещата със собствените им имена: програмните упражнения на нашия автор, приети от тифлиските меншевики за „нов" фракционен манифест, са ликвидация на програмата-минимум на партията, ликвидация, изискваща приспособяване на нашата програма към програмата на кадетите.

Да преминем от „новата" програма на тифлиските меншевики към тяхната „нова тактика".

Тактическото ликвидаторство

Др. *Ан* е особено недоволен от тактиката на партията, която според него трябва „коренно да се измени" (виж Дасацкиси", бр. 4). Затова в по-голямата част от

своите статии той се занимава с критика на тази тактика. Той особено напада известната „формула на Плеханов" („революцията в Русия ще победи като работническо движение или изобщо няма да победи"[91]), като я отъждествява с положението за хегемония на пролетариата и решава, че тя не издържа критика. Тази „формула" той предлага да бъде заменена с „новото" (старо!) положение за „обединяване силите на буржоазията и пролетариата" в интереса на „общото движение" ... „към една обща цел". Слушайте:

„Положението за ръководната роля на пролетариата в буржоазната революция не се оправдава нито от теорията на Маркс, нито от историческите факти."

Позоваване на теорията:

„Пролетариатът не може със своите собствени ръце да изгради строя на своите собствени врагове. Следователно, ръководство на буржоазната революция от страна на пролетариата е невъзможно."

Позоваване на историческите факти:

„Нашата революция беше същевременно наше работническо движение, въпреки това революцията не победи. Ясно е, че формулата на Плеханов не се оправда" (виж „Азри", бр. 17).

Кратко и ясно. Трябва само да съжаляваме германската социалдемокрация, която призна (навярно от лекомислие!) още в своето приветствено писмо до Лондонския конгрес, че ръководната роля на пролетариата в нашата революция се оправдава напълно както от „теорията на Маркс", така и от „историческите факти". Да не говорим за нашата (нещастна!) партия ...

Но с какво заменя нашият автор ръководната роля на пролетариата, какво предлага той вместо нея?

„Борбата само на пролетариата — казва др. *Ан* — или само на буржоазията в никакъв случай не ще сломи реакцията ... Ясно е, че обединяването на техните сили, едно или друго тяхно комбиниране и насочването им към една обща цел е единственият път към победата над реакцията." При това, „пролетариатът трябва да шествува така, че да не отслаби със своята непримиримост общото движение" ... (виж „Дасацкиси", бр. 4). Защото, уверява авторът, „*колкото по-слаба* е класовата борба между пролетариата и буржоазията, толкова *по-победоносна* (курсивът навсякъде е наш. — *К. Ст.*) е буржоазната революция, разбира се, при равни други условия" (виж „Азри", бр. 15).

За какви „равни други условия“ говори авторът — аллах знае. Ясно е само едно, че той проповядва отслабяне на класовата борба в интерес на... революцията. Потвърденото от опита на цялата наша революция положение, че победата на тази революция ще бъде толкова по-пълна, колкото повече революцията се опре на класовата борба на пролетариата, който води след себе си бедните селски слоеве против помешчиците и либералните буржоа — това положение е останало за нашия автор тайна със седем печата. „Обединяването на силите на пролетариата със силите на буржоазията“ — ето в какво намира др. *Ан* единствения залог за възтържествуването на революцията.

Но що за буржоазия е тази, на която така много надежди възлага нашият автор? Слушайте:

„Реакционерите — казва нашият автор — особено силно се борят против партията на кадетите ... тъй като ... бъдещите господари на Русия ще излязат от същата тази средна класа, идеологията на която изразяват кадетите. Само узрялата за господство средна буржоазия е способна да изтръгне държавната власт от реакционерите; тази класа е техен пряк конкурент и затова реакционерите се боят най-много от нея.“ Изобщо „във всички революции реакционното съсловие се е бояло не толкова от революционерите, колкото от *умерената* буржоазия. Защо?Защото само тази класа е приемник на кормилото на управлението от ръцете на стария режим, както говорихме за това по-горе. Следователно, тази именно класа е призвана благодарение на своята *умерена* конституция да направи новия строй приемлив за грамадното мнозинство и по такъв начин да премахне почвата под реакцията“ (виж „Азри“, бр. 24). Но тъй като „без пролетариата буржоазията не ще може да установи новия ред“, „пролетариатът ще трябва да поддържа буржоазната опозиция“ (виж „Дасацкиси“, бр. 4).

И така, „умерената“ кадетска буржоазия с нейната „умерена“ монархическа конституция — ето кой щял да спасява нашата революция.

А селячеството, каква е неговата роля в революцията?

„Разбира се — казва нашият автор, — селячеството ще се намеси в движението и ще му придаде стихиен характер, но решаваща роля ще играят само две съвременни класи“: умерената буржоазия и пролетариатът (виж „Дасацкиси“, бр. 4).

И така, излиза, че на селячеството няма какво особено да се разчита.

Сега всичко е ясно. За възтържествуването на революцията е нужна умерена кадетска буржоазия с умерена конституция. Но тя не е способна да победи, необходима ѝ е помощта на пролетариата. Пролетариатът трябва да ѝ помогне, защото той, освен на умерената буржоазия, не може да разчита на никого, включително и на селячеството. Но за това той трябва да отхвърли своята непримиримост и като протегне ръка на умерената буржоазия, да поведе обща борба за умерена кадетска конституция. Останалото ще се нареди от само себе си. Партията, която вижда залога за възтържествуване на революцията в борбата на работниците и селяните против умерената буржоазия и крепостниците, се заблуждава.

С една дума, вместо ръководна роля на пролетариата, водещ след себе си селяните — ръководна роля на кадетската буржоазия, водеща за носа пролетариата.

Такава е „новата" тактика на тифлиските меншевики.

Да се разглежда цялата тази пошло-либерална вехтория, според нас, не е необходимо. Необходимо е само да се отбележи, че „новата" тактика на тифлиските меншевики е ликвидация на потвърдената от революцията партийна тактика, ликвидация, която изисква превръщането на пролетариата в опашчица на умерената кадетска буржоазия.

За пръв път напечатано в „Дискуссионный Листок" (приложение към вестник „Социал-Демократ"), бр. 2, 25 май (7 юни) 1910 г.

Подпис: *К. Ст.*

РЕЗОЛЮЦИИ, ПРИЕТИ ОТ БАКИНСКИЯ КОМИТЕТ НА 22 ЯНУАРИ 1910 г.

(Във връзка с предстоящата общопартийна конференция)

I

ЗА ПОЛИТИЧЕСКАТА АГИТАЦИЯ И ФАКТИЧЕСКОТО СПЛОТЯВАНЕ НА ПАРТИЯТА

Състоянието на пребитост и оцепенение, овладяло по едно време движещите сили на руската революция, започва да преминава.

Провалът на политиката на царската власт на Балканите, в Персия и Далечния изток; смешните напъни на правителството да успокои селяните с помощта на закона от 9 ноември[92], който обезземява бедните и обогатява богатите; пълната незадоволителност на „работническата политика" на правителството, която лишава работниците от елементарните свободи и ги принася жертва на хищниците на капитала; растящите задължения на държавното съкровище и частичната разпродажба на Русия на задграничния капитал; пълното разкапване на административните апарати, изразило се в разбойничеството на интендантите и на тези, които се разпореждат с железниците, в шантажа на тайната полиция, в мошеничеството на охранката и др. т. — всичко това, като прави за масите очевидна неспособността на контрареволюцията да се справи с дремещите сили на революцията, спомага на забелязващото се през последните месеци сред работниците оживление, възбужда сред тях интерес към политическия живот на страната, поражда въпросите: какво именно да се прави, накъде да се върви и др. т.?

Пред партията се изправя парливият въпрос за необходимостта от широка политическа партийна агитация. А опитите на ползуващите се от свобода на печата либералствуващи контрареволюционери да укротят масите

чрез легални „конгреси“ и „дружества“ и да подкопаят сред тях влиянието на социалдемокрацията — превръща въпроса за необходимостта от партийно-политическа агитация във въпрос на живот и смърт за партията.

Между това откъснатостта на нашите организации една от друга и отсъствието на (ръководещ) практически център, който да действува редовно в Русия и на дело да обединява местните организации в единна партия, изключва възможността да се осъществи действително партийна (а не разпокъсано-групова) политическа агитация, поставят партията пред невъзможността да противопостави нещо що-годе сериозно на систематическото гонение от страна на „либералите“ и оронва с това партията в очите на работниците.

Ние няма да говорим за това, че такова положение на нещата, вместо да води към използуване на „легалните възможности“, може да повлече след себе си най-истинско използуване на раздробените и затова слаби нелегални организации от страна на „легалните възможности“, разбира се, в ущърб на интересите на социалдемокрацията.

Предвид на всичко това Бакинският комитет смята за предстоящ и неотложен въпроса за изработването на мерки за фактическото сплотяване на партията, а следователно и за осъществяването на партийно-политическата агитация.

БК смята, че в редицата на необходимите мерки главно място трябва да заемат:

1) преместване на практическия (ръководен) център в Русия;

2) организиране на свързан с отделните места общоруски ръководещ вестник, издаван в Русия и редактиран от споменатия практически център;

3) организиране в най-важните центрове на работническото движение местни печатни органи (Урал, Донецки басейн, Петербург, Москва, Баку и т. н.).

БК е твърдо убеден, че осъществяването на споменатите по-горе мерки би могло да сплоти в социалдемократическата партия всички действително партийни елементи без разлика на фракции, би създало възможност за широка политическа агитация и би улеснило съще-

ствено широкото използуване на „легалните възможности" за разширяване и укрепване на нашата партия.

Затова БК предлага на Централния комитет на партията незабавно да свика общопартийна конференция, на която именно поставя да бъдат обсъдени споменатите по-горе въпроси.

II

ЗА ПРЕДСТАВИТЕЛСТВОТО В ПРЕДСТОЯЩАТА ОБЩОПАРТИЙНА КОНФЕРЕНЦИЯ

Бакинският комитет, като разгледа организационния план („Предстоящата задача", бр. 50 на „Пролетарий") за свикване на общопартийна конференция, намира, че трябва да бъдат привлечени да участвуват (извън установеното представителство) представители от действуващите и действително съществуващите партийни нелегални организации, при което главно внимание трябва да бъде обърнато на големите центрове, в които са съсредоточени грамадни маси на пролетариата.

Излишно е да се обосновава необходимостта от такъв род представителство (виж специалната резолюция по въпроса за дневния ред на конференцията).

Признавайки необходимостта конференцията да има разширен състав, Бакинският комитет въпреки това решително се изказва против специално представителство от групите, които работят в легалните „организации".

БК смята, че специалното представителство от такива групи няма да внесе нищо съществено в работата на конференцията както в случай че групата влиза в местната партийна организация, като се подчинява на нейното ръководство, така и в случай че групата само смята себе си за социалдемократическа, но не признава ръководството на местната организация. В първия случай представителството на партийната организация премахва необходимостта на каквото и да е друго, специално представителство. Във втория случай специалното представителство противоречи на самия характер на конференцията, която трябва да бъде безусловно партийна.

Издадено в отделен позив. *Печати се по текста на позива.*

АВГУСТ БЕБЕЛ, ВОЖДЪТ НА ГЕРМАНСКИТЕ РАБОТНИЦИ

Кой не знае Бебел, маститият вожд на германските работници, някога „прост“ стругар, а сега знаменит политически деец, пред критиката на когото, като пред ударите на чук, неведнаж са отстъпвали „коронованите особи“, патентованите учени, в словото на когото, като в словото на пророк, се вслушва многомилионният пролетариат на Германия?

На 22 февруари тази година се навършиха 70 години от деня на неговото раждане.

В този ден борещият се пролетариат на цяла Германия, Интернационалното бюро на социалистите, организираните работници от всички страни на земното кълбо тържествено празнуваха 70-годишния юбилей на стария Бебел.

С какво именно е заслужил Бебел такава почит, какво е направил той за пролетариата?

Как се е издигнал Бебел от работническите низини, как от „прост“ стругар се е превърнал във велик борец на световния пролетариат?

Каква е историята на неговия живот?

Детството на Бебел е преминало в нищета и лишения. Още на 3 години той се лишава от хранителя си баща, беден туберкулозен подофицер. За да намери на децата си друг хранител, майката на Бебел се омъжва за втори път, вече за тъмничен надзирател. От казармата, в която живяла дотогава, майката се премества с децата си в тъмничното здание.

Но след 3 години умира и вторият мъж. Останалото без издръжка семейство се премества в родното място, в глухата провинция, където живее полугладен живот. Като беден, Бебел го вземат в „училището за бедни“, което той свършва с успех на четиринадесетата си година. Но една година преди свършването на училището го постига ново нещастие — той се лишава от майка си — неговата последна опора. Кръгъл сирак, предоставен сам на себе си, нямайки възможност да продължи образованието си, Бебел постъпва чирак при един свой познат стругар.

Започва се еднообразен, каторжен живот. От пет часа сутринта до седем вечерта Бебел прекарва в работилницата. Известно разнообразие внасят в неговия живот книгите, на четене на които той посвещава цялото си свободно време. За тази цел се записва в библиотеката с онези 5—6 копейки в седмицата, които той изработва, мъкнейки вода за своята хазяйка всяка сутрин, преди работа.

Очевидно, нищетата и лишенията не само че не сломили младия Бебел, не само не убили у него стремежа към просвета, а напротив — още повече закалили неговата воля, засилили жаждата му за знания, породили у него въпроси, отговорите на които той жадно търсел в книгите.

Така, в борба с нуждата се изработва бъдещият неуморим борец за освобождението на пролетариата.

На 18 години Бебел свършва срока за изучаване на занаята и започва живот на самостоятелен стругар. На 20 години той вече присъствува на работническо събрание в Лайпциг и слуша речите на работници-социалисти. Това е било първото събрание, на което Бебел се срещнал лице с лице с работнически оратори. Бебел не е още социалист, той съчувствува на либералите, но искрено се радва на самостоятелните речи на работниците, завижда им — у него пламва желанието да стане също такъв работнически оратор като тях.

От това време Бебел започва нов живот — той има вече определен път. Бебел прониква в работническите организации и усилено работи в тях. Скоро той става

влиятелен, избират го в комитета на работническите професионални съюзи. Работейки в съюзите, той се бори против социалистите, действува заедно с либералите, но, борейки се против социалистите, той постепенно се убеждава в тяхната правота.

На 26 години той е вече социалдемократ. Известността на Бебел расте така бързо, че след една година (1867 г.) той бива избран за председател на комитета на съюзите и за пръв работнически депутат в парламента.

Така, Бебел, като се бори и побеждава, като преодолява стъпка по стъпка окръжаващите го препятствия — се издига най-после от работническите низини, превръща се във вожд на борещите се германски работници.

От това време Бебел вече открито се бори за социалдемокрацията. Неговата най-близка цел е войната против либералите, освобождаването на работниците от тяхното влияние, обединяването на работниците в своя работническа социалдемократическа партия.

Бебел постига своята цел в следващата, 1868 година, на Нюрнбергския конгрес. Умелата безпощадна атака от страна на Бебел на този конгрес довежда до пълно поражение на либералите, а върху развалините на либерализма се ражда германската социалдемокрация.

Освобождението на работниците може да бъде дело само на самите работници, казва Бебел на конгреса, затова работниците трябва да скъсат с буржоазните либерали и да се обединят в собствена работническа партия — и огромното мнозинство на конгреса, против шепата либерали, повтаря след него великите думи на Карл Маркс.

За пълното освобождение на работниците е необходимо обединяване на работниците от всички страни, казва Бебел, затова е необходимо да се присъединим към Международното дружество на работниците — и мнозинството на конгреса единодушно повтаря след него думите на великия учител.

Така се ражда социалдемократическата работническа партия в Германия. Бебел е нейната акушерка.

Оттогава животът на Бебел се слива с живота на партията, неговите скърби и радости — със скърбите и радостите на партията. А сам Бебел става любимец и

вдъхновител на германските работници, защото, другари, не може да не се обича човека, който е направил толкова много, за да постави работниците на собствените им крака, за да ги освободи от опекунството на буржоазните либерали и да им даде собствена работническа партия.

1870 година донася на младата партия първото изпитание. Започва войната против Франция, германското правителство иска пари за войната от парламента, член на който е и Бебел, налагало се определено изказване за или против войната. Бебел разбирал, естествено, че войната е изгодна само за враговете на пролетариата, но всички слоеве на германското общество, от буржоата до работниците, били обхванати от фалшив патриотически жар, отказването на пари за правителството било наричано измяна на отечеството. Но Бебел не се съобразява с „патриотическите" предразсъдъци, той не се бои да плава против течението и гръмогласно заявява от трибуната на парламента: аз, като социалист и републиканец, съм не за войната, а за братството между народите, не за вражда с френските работници, а за обединение на нашите германски работници с тях. Укори, насмешки, презрение — такъв бил отговорът дори от страна на работниците на смелите думи на Бебел. Но верен на принципите на научния социализъм, Бебел ни за минутка не свежда знамето до предразсъдъците на своите събратя, напротив, той по всякакъв начин се старае да ги издигне до ясното съзнание за пагубността на войната. По-късно работниците разбират своята грешка и още повече обикват своя твърд, силен Бебел. Затова пък правителството го награждава с две години затвор, където той обаче не се прозява, а написва знаменитата си книга „Жената и социализмът".

Краят на 70-те години и 80-те години донасят на партията нови изпитания. Разтревожено от растежа на социалдемокрацията, германското правителство издава „изключителни закони против социалистите", разтурва партийните и съюзни организации, спира всички без изключение социалдемократически вестници; премахва свободата на събрания и на сдружаване, хвърля в нелегалност до вчера още легалната социалдемократическата партия. С всичко това

правителството е искало да предизвика социалдемокрацията към безуспешни, пагубни акции, да я деморализира и разруши. Нужна е била особена твърдост и безпримерна прозорливост, за да не настъпи объркване, навреме да се измени тактиката, да се извърши разумно приспособяване към новите условия. Мнозина от социалдемократите се поддават на провокацията и изпадат в анархизъм. Други съвсем опошляват и слизат до либералите. Но Бебел неизменно стои на поста си, ободрява едни, сдържа неразумната разгореценост на други, разобличава фразьорството на трети и умело направлява партията по истинския път все напред, само напред. След 10 години правителството е принудено да отстъпи на растящата сила на работническото движение и отменя „изключителните закони". Линията на Бебел се оказва единствено правилна.

Краят на 90-те години и деветстотинте години донасят на партията още едно изпитание. Поощрени от индустриалния подем и сравнителната лекота на икономическите победи, умерените елементи на социалдемокрацията започват да отричат необходимостта от непримирима класова борба и социалистическа революция. Не е нужна непримиримост, не е нужна революция, казват те, нужно е сътрудничество между класите, нужни ни са съглашения с буржоазията и правителството, за да ремонтираме заедно с тях съществуващия ред — затова нека да гласуваме за бюджета на буржоазното правителство, нека да участвуваме в съществуващото буржоазно правителство. С това умерените подкопавали основите на научния социализъм, революционната тактика на социалдемокрацията. Бебел разбира цялата опасност на положението и заедно с други водачи обявява непримирима война на умерените. На Дрезденския конгрес (1903 г.) той разбива напълно германските водачи на умерените, Бернщайн и Фолмар, като провъзгласява необходимостта от революционни методи на борба. През следващата година в Амстердам той разбива пред социалистите от всички страни вече международния водач на умерените, Жан Жорес, като провъзгласява още един път необходимостта от непримирима борба. Оттогава той не дава покой на

„умерените врагове на партията", като им нанася поражение след поражение в Йена (1905 г.), в Нюрнберг (1908 г.). В резултат на това партията излиза от вътрешната борба единна и силна, поразително укрепнала, колосално пораснала, задължена за всичко това главно пак на Август Бебел ...

Но Бебел не се задоволява само с дейност в рамките на партията. Неговите гръмовни речи в германския парламент, които бичуват мухлясалите дворяни, смъкват маската на либералите, приковават към позорния стълб „имперското правителство", неговата многогодишна дейност в професионалните съюзи — всичко това говори, че Бебел, като верен страж на пролетариата, се е появявал навсякъде, където е кипяла борбата, където е била нужна неговата бурна пролетарска енергия.

Ето за какво така уважават Бебел германските и международните социалисти.

Разбира се, Бебел е правил и грешки — кой не ги прави (само мъртвите не грешат), — но всички дребни грешки бледнеят в сравнение с големите му заслуги пред партията, която сега, след 42-годишното ръководство на Бебел, наброява повече от 600 хиляди члена, има около 2 милиона професионалноорганизирани работници, разполага с доверието на 3—4 милиона избиратели, с едно махване на ръката устройва стохилядни демонстрации в Прусия.

И забележително е, че дните на юбилейното честуване на Бебел съвпаднаха с дните на най-яркото изразяване мощта на германската социалдемокрация, с дните на безпримерно организираните многолюдни демонстрации за всеобщо избирателно право в Прусия.

Бебел има пълно право да каже, че не е работил напразно.

Такива са животът и дейността на стария Бебел, да, много стар, но твърде млад по душа, по старому стоящ на пост и чакащ нови битки, нови победи.

Само борещият се пролетариат можа да роди такъв жив, вечно млад, като самия него, Бебел, гледащ вечно напред.

Само теорията на научния социализъм можа да даде широк простор на кипящата натура на Бебел, който се стреми неуморно към разрушаването на стария, гнилия, капиталистическия свят.

С живота и дейността си Бебел свидетелствува за силата и непобедимостта на пролетариата, за неизбежното възтържествуване на социализма...

Нека да пратим привет, другари, на стария учител — на стругаря Август Бебел!

Нека той да послужи за пример на нас, руските работници, особено нуждаещи се от Бебеловци в работническото движение.

Да живее Бебел!

Да живее международната солидарност!

Бакински комитет на РСДРП

Издадено в отделна прокламация на 23 март 1910 г.

Печата се по текста на прокламацията.

ПИСМО ДО ЦК НА ПАРТИЯТА ОТ СОЛВИЧЕГОДСКОТО ЗАТОЧЕНИЕ

Другарю Семьон! Вчера аз получих от другарите вашето писмо. Преди всичко горещ привет на Ленин и др. А после по повод на вашето писмо и изобщо за „проклетите въпроси".

Според мене линията на блока (Ленин — Плеханов) е единствено правилната: 1) тя, и само тя, отговаря на истинските интереси на работата в Русия, изискващи сплотяване на всички действително партийни елементи; 2) тя, и само тя, ускорява процеса на освобождаване легалните организации от гнета на ликвидаторите, като изкопава яма между работниците-меншевики и ликвидаторите, като разпръсква и убива последните. Борбата за влияние в легалните организации е злобата на деня, необходим етап по пътя към възраждане на партията, а блокът е единственото средство за очистване на тези организации от сметта на ликвидаторството.

В плана на блока личи ръката на Ленин — той е умен мъж и знае къде зимуват раците. Но това още не значи, че всеки блок е хубав. Блокът на Троцки (той би казал „синтез") — това е вмирисана безпринципност, маниловска амалгама от разнородни принципи, безпомощно тъгуване на безпринципен човек по „добрия" принцип. Логиката на нещата е строго принципна по своята природа и тя не ще търпи амалгами. Блокът Ленин—Плеханов затова именно е жизнен, защото той е дълбоко принципен, основан на единство на възгледите по въпроса

за пътищата за възраждане на партията. Но именно защото това е блок, а не сливане — именно затова на болшевиките е нужна своя фракция. Много е възможно в процеса на работата болшевиките окончателно да опитомят плехановците, но това е само възможно. Ние, във всеки случай, не трябва да спим и да се надяваме на такъв изход, макар той да е много вероятен. Колкото по-сплотено действуват болшевиките, колкото по-организирано предприемат акциите си, толкова по-големи са шансовете за опитомяване. Затова ние трябва неуморно да ковем върху всички наковални. За вперьодовците нищо не говоря, защото те сега са по-малко интересни от ликвидаторите и плехановците. Ако някога се опомнят — добре ще е, разбира се, ако ли не — бог да им е на помощ, нека се пържат в собственото си масло.

Така мисля аз за работите зад граница.

Но това не е всичко и дори не е главното. Главното е организирането на работата в Русия. Историята на нашата партия показва, че въпросите на разногласията се разрешават не в спорове, а главно в процеса на работата, в процеса на прилагане принципите. Затова задачата на деня е организиране на работата в Русия около строго определен принцип. Ликвидаторите веднага разбраха работата (нюхът им е много развит) и започнаха да се наместват (вече се наместиха) в легалните работнически организации, и при това се оказва, че имат свой нелегален руски център, който направлява и т. н. работата. А ние все се „готвим", стоим в стадия на репетициите. Според мене нашата предстояща, нетърпяща отлагане задача е организирането на централна (руска) група, обединяваща нелегалната, полулегалната и легалната работа на първо време в главните центрове (Питер, Москва, Урал, Юг). Наречете я както искате — „руска част на ЦК" или спомагателна група при ЦК — това е безразлично. Но такава група е нужна като въздуха, като хляба. Сега по места сред работниците цари неизвестност, самотност, откъснатост, всички отпускат ръце. А тази група би могла да оживи работата, да внесе яснота. Това пък би разчистило пътя за истинско използуване на легалните възможности. Според мене с това именно ще

тръгне възраждането на партийността. Не би било лошо да се организира предварително съвещание на партийните работници, признаващи решенията на пленума[93], разбира се, под ръководството на ЦК. Всичко това — след „реформирането" на централните учреждения[94] и при условие че плехановците са съгласни. Твърде е възможно това именно съвещание да даде подходящите хора за споменатата по-горе централна група. Ползата от такова съвещание и в много други отношения, според мене, е ясна. А да се действува ще трябва неотклонно и безпощадно, без страх от хулите на ликвидаторите, троцкистите, впериодовците. Ако плехановците и ленинците се сплотят на почвата на работата в Русия, те могат да не обръщат внимание на каквито и да е било хули.

Така мисля аз за работата в Русия

Сега за себе си. Остават ми още шест месеца[95]. След изтичането на срока аз съм цял на разположение. Ако нуждата от партийни работници наистина е остра, аз мога да се дигна незабавно. Книжка първа на „Мысль"[96] четох. Представям си колко яснота и бодрост ще внесе сред работниците дори само фактът на съвместното излизане на вчерашните противници, колко смут и хаос ще посее в редовете на ликвидаторите. И всеки порядъчен човек ще каже, че това няма да бъде лошо.

На заточение има порядъчен народ и би било много хубаво да го снабдяваме с периодическите нелегални издания. Изпратете бр. 17 и следващите на „Социал-Демократ", а също „Приложението" към „Социал-Демократ". Нямаме ни бр. 1, ни бр. 2 на „Рабочая Газета"[97], нямаме и „Голос Социал-Демократа". „Звезда"[98] навярно ще получим. Адреси за пратки: 1) Солвичегодск, Вологодска губерния, за Иван Исаакович Богомолов; 2) Солвичегодск, Вологодска губерния, за Петър Михайлович Серафимов. Адрес за преписка с мене: Солвичегодск, Вологодска губерния, дом Григоров — Николай Александрович Вознесенски.

С другарски поздрав *К. С.*

Препоръчано недейте праща. Пишете за работите у вас, много ви моля.

Написано на 31 декември 1910 г. Печата се по копие от писмото.

ЗА ПАРТИЯТА[99]

Интересът към политическия живот в страната се оживява и заедно с това настъпва краят на кризата в нашата партия. Мъртвата точка на вцепеняване започва да преминава. Състоялата се неотдавна обща партийна конференция[100] е явен признак за възраждане на партията. Закрепнала заедно с възхода на руската революция и разгромена заедно с упадъка на последната, нашата партия неминуемо трябваше да стъпи на крака заедно с политическото пробуждане на страната. Оживлението в основните клонове на индустрията и увеличаването на капиталистическите печалби редом с падането на реалната работническа заплата; свободното развитие на икономическите и политически организации на буржоазията редом с насилственото разтуряне на легалните и нелегални организации на пролетариата; покачването на цените на продуктите за нуждите на живота и увеличаване на помешчическата печалба редом с разоряването стопанството на селяните; обхваналият повече от 25 милиона от населението глад, който демонстрира безпомощността на „обновения" контрареволюционен режим — всичко това не можеше да не подействува върху трудещите се слоеве, и преди всичко върху пролетариата, в смисъл да пробуди в тях интерес към политическия живот. Един от ярките изрази на това пробуждане е, между другото, състоялата се през януари тази година конференция на Руската социалдемократическа работническа партия.

Но оживлението в умовете и сърцата не може да се затвори самò в себе си — при сегашните политически условия то неминуемо трябва да премине в открити масови акции.

Необходимо е да се подобри живота на работниците, да се повиши работната заплата, да се съкрати работния ден, трябва да се измени основно положението на работниците в заводите, фабриките и рудниците. Но как да се направи всичко това, ако не по пътя на все още забранените частични и общи икономически акции?

Нужно е да се извоюва правото на свободна борба с господарите, правото на стачка, на съюзи, на събрания, на слово, на печат и т. н.: без това борбата на работниците за подобряване на техния живот ще бъде затруднена до крайни предели. Но как да се направи всичко това, ако не по пътя на откритите политически акции, по пътя на демонстрациите, на политическите стачки и т. н?

Трябва да се оздрави страната, страдаща от хронически глад, трябва да се сложи край на сегашното положение на нещата, при което десетки милиони труженици на земята са изложени периодично на глад с всичките негови ужаси: немислимо е да се гледа със скръстени ръце как гладните бащи и майки със сълзи на очи „продават на безценица" своите дъщери и синове! Трябва да се премахне из основи сегашната хищническа финансова политика, която разорява оскъдното стопанство на селяните и при всеки неурожай неизбежно тласка милиони селяни по пътя на опустошителния глад! Нужно е да се спаси страната от мизерия и деморализация! Но може ли да се направи всичко това, без да се събори отгоре додолу цялата сграда на царизма? И как да се свали царското правителство с всичките му крепостнически отживелици, ако не по пътя на широкото народно революционно движение, ръководено от неговия признат от историята вожд — социалистическия пролетариат?...

Но за да не бъдат предстоящите акции разединени и безредни, за да може пролетариатът да изпълни с чест високата роля на обединител и ръководител на бъдещите борби — за всичко това, освен революционното съзнание на широките слоеве от народа и класовото самосъзнание

на пролетариата, необходимо е още да има силна и гъвкава пролетарска партия, която да е в състояние да обединява отделните усилия на местните организации в едно общо усилие и така да насочи масовото революционно движение срещу главните укрепления на враговете. Да организираме добре партията на пролетариата — Руската социалдемократическа работническа партия, ето кое е особено необходимо, за да може пролетариатът с достойнство да срещне бъдещите революционни борби.

Наложителната нужда от сплотяване на партията още по-ясно проличава поради приближаването на изборите за IV Държавна дума.

Но как да стегнем партията?

Необходимо е да се укрепят преди всичко местните партийни организации. Разбити на дребни и съвсем дребни групи, обкръжени с море от отчаяние и неверие в делото, лишени от интелигентни сили и често разрушавани от провокатори — кой не познава тази грозна картина на живота на местните организации? Трябва и може да се сложи край на тази разпокъсаност на силите! Започналото се пробуждане на работническите маси, от една страна, и състоялата се неотдавна конференция, като израз на това пробуждане, от друга страна, облекчават значително работата за ликвидиране на тази дезорганизираност. Да направим всичко, което зависи от нас, за да ликвидираме организационната разпокъсаност! Нека във всеки град и във всеки индустриален пункт да се групират социалдемократическите работници, всички, без разлика на фракции, всички, които вярват в необходимостта от нелегална Руска социалдемократическа работническа партия — нека всички те се групират в местни партийни организации! Нека машините, които обединяват работниците в единна армия на експлоатираните — нека същите машини да ги спојат в единната партия на борците против експлоатацията и насилието!... Няма нужда при това да се стремим към голямо число членове: при днешните условия за работа това може да се окаже дори опасно. Цялата работа е в качеството на другарите, цялата работа се състои в това: влиятелните другари, групирани в местните организации, да съзнават важността на делото на,

което те служат, и да водят упорито своята работа по линията на революционната социалдемокрация. И нека образуваните по такъв начин местни организации да не се затварят в себе си, нека те непрекъснато да се намесват във всичките прояви на пролетарската борба — от най-„дребните" и обикновени до най-крупните и „необикновени", нека не се изплъзва от тяхното влияние ни едно стълкновение на труда с капитала, ни един протест на работническите маси против зверствата на царското правителство: трябва да се помни винаги, че само по този път ще може да се постигне укрепването и оздравяването на местните организации. Ето защо, между другото, необходимо е да имаме най-живи връзки с явните масови организации на работниците, със съюзите и клубовете, и всякак да съдействуваме за тяхното развитие.

И нека другарите работници не се смущават от трудността и сложността на задачите, които падат изключително върху тях поради липсата на интелигентни сили — трябва веднаж завинаги да се отхвърли тази никому ненужна скромност и боязън от „непривичната" работа, трябва да имаме смелостта да се заемаме със сложните партийни работи! Не е беда, ако при това се открият някои грешки: веднаж-два пъти ще се спънеш и след това ще привикнеш да крачиш свободно. Бебеловци не падат от небето, те израстват само отдолу в процеса на партийната работа във всичките нейни области...

Но местните организации, макар и здрави и влиятелни, взети отделно, не съставляват още партия. За това трябва още да се съберат наедно, да се свържат в едно цяло, което живее единен, общ живот. Разединени местни организации, които не само не са свързани една с друга, но и не знаят за взаимното си съществуване, организации предоставени изцяло сами на себе си, действуващи на свой риск и отговорност и водещи често противоположни линии в работата си — всичко това са познатите картини на разпокъсаността в партията. Да се свържат местните организации една с друга и да се групират около Централния комитет на партията — това именно значи да се тури край на разпокъсаността и да се прокара път за работата по организирането на пролетар-

ската партия. Влиятелен Централен комитет, свързан чрез живи корени с местните организации, който систематично информира последните и ги свързва помежду им, Централен комитет, който непрекъснато се намесва във всичките работи на общопролетарските акции, Централен комитет, който — за целите на широката политическа агитация — разполага с нелегален вестник, излизащ в Русия — ето по каква посока трябва да тръгне работата по обновяване и сплотяване на партията.

Няма нужда и да се говори, че Централният комитет самичък не е в състояние да се справи с тази трудна задача: другарите от местните организации трябва да помнят, че без тяхната системна поддръжка от местата Централният комитет неминуемо ще се превърне в пусто място, а партията — във фикция. Затова задружната работа на Центъра и на местните организации — ето необходимото условие за обновяване на партията, ето към какво ние зовем другарите.

И така, за партията, другари, за възраждащата се нелегална Руска социалдемократическа работническа партия!

Да живее единната Руска социалдемократическа работническа партия!

Централен комитет на РСДРП

Издадено в отделна прокламация
през март 1912 год. *Печата се по ръкописа*

ДА ЖИВЕЕ ПЪРВИ МАЙ![101]

Другари!

Още в миналия век работниците от всички страни решиха да празнуват всяка година днешния ден, деня Първи май. Това беше в 1889 година, когато на Парижкия конгрес на социалистите от всички страни решиха работниците именно днес, в деня на Първи май, когато природата се пробужда от зимния сън, горите и планините се покриват със зеленина, полята и ливадите се украсяват с цветя, слънцето започва да грее по-силно, във въздуха се чувствува радостта на обновата, а природата се отдава на игра и ликуване — те решиха именно днес да заявят гръмко и открито на целия свят, че работниците носят на човечеството пролет и освобождение от оковите на капитализма, че работниците са призвани да обновят света върху основата на свободата и социализма.

Всяка класа има свои любими празници. Дворяните са си създали свои празници, и на тях те провъзгласяват „правото" да обират селяните. Буржоата имат свои, и на тях те „оправдават" „правото" да експлоатират работниците. Имат празници и поповете, и на тях те възхваляват съществуващите порядки, при които тружениците гинат в нищета, а тунеядците плуват в разкош.

Свой празник трябва да имат и работниците, и на него те трябва да провъзгласят: всеобщ труд, всеобща свобода, всеобщо равенство за всички хора. Този празник — е празникът Първи май.

Така решиха работниците още в 1889 година.

Оттогава бойният вик на работническия социализъм все по-силно се разнася на митингите и демонстрациите в деня на Първи май. Все по-широко се разлива океанът на работническото движение, като обхваща нови страни и държави от Европа и Америка до Азия, Африка и Австралия. Слабият някога международен съюз на работниците израсна в продължение само на няколко десетки години в грандиозно интернационално братство, което има редовни конгреси и обединява милиони работници от всички краища на света. Като високи вълни се издига морето на пролетарския гняв и все по-застрашително настъпва срещу разклатените крепости на капитализма. Разразилата се неотдавна голяма стачка на въглекопачите в Англия, Германия, Белгия, Америка и т. н., стачка, която навя страх у експлоататорите и царете от целия свят, е явен признак, че социалистическата революция не е далече...

„Ние не тачим златния кумир!" Не ни е нужно царството на буржоата и потисниците! Проклятие и смърт на капитализма с неговите ужаси на мизерия и кръвопролития! Да живее царството на труда, да живее социализмът!

Ето какво провъзгласяват на днешния ден съзнателните работници от всички страни.

И уверени в своята победа, спокойни и силни, гордо шествуват те по пътя към обетованата земя, по пътя към светлия социализъм, като осъществяват стъпка по стъпка великия призив на Карл Маркс: „Работници от всички страни, съединявайте се!"

Така празнуват Първи май работниците от свободните страни.

Откато руските работници започнаха да съзнават своето положение, те не желаят да изостават от своите другари и всякога са се присъединявали към общия хор на своите задгранични другари, празнувайки заедно с тях Първи май, въпреки всичко, въпреки зверските репресии на царското правителство. Наистина,през последните двe-три години, в периода на контрареволюционната вакханалия и разпадането на партията, на индустриалната де-

пресия и мъртвешкото политическо равнодушие сред широките маси, руските работници се лишиха от възможността да празнуват по старому своя светъл работнически празник. Но започналото в последно време оживление в страната, икономическите стачки и политическите протести сред работниците по повод например на новото разглеждане в съда делото на депутатите-социалдемократи от втората Дума, набиращото се сред широките слоеве на селяните недоволство поради глада, който обхвана повече от двайсет губернии, протестите на стотици хиляди търговски служащи против „обновения“ строй на руските зубри* — всичко това говори, че мъртвешкият сън премина, като отстъпва място на политическо оживление в страната и преди всичко сред пролетариата. Ето защо тази година руските работници могат и трябва в днешния ден да протегнат ръка на своите задгранични другари. Ето защо те трябва в една или друга форма да празнуват заедно с тях Първи май.

Те трябва да кажат днес, че те заедно с другарите от свободните страни не тачат и няма да тачат златния кумир.

Те трябва освен това да добавят към общото искане на работниците от всички страни своето собствено, руско искане за сваляне на царизма, за установяване на демократическа република.

„Ние ненавиждаме коронованите тирани!“ „Веригите на народа-страдалец ние почитаме!“ Смърт на окървавения царизъм! Смърт на дворянската поземлена собственост! Смърт на господарската тирания във фабриките, заводите и рудниците! Земята — на селяните! Осем часа работа — за работниците! Демократическа република — за всички граждани на Русия!

Ето какво ще трябва още да провъзгласят в днешния ден руските работници.

Лъжа и лакейство пред Николай последни е, когато руските либерали уверяват себе си и другите, че царизмът в Русия се е заздравил и че е способен да задоволи основните нужди на народа.

---

* зубри (бизони) — иронично название на крайните реакционери-помешчици. — *Бълг. ред.*

Измама и фарисейство е, когато руските либерали пеят на всички гласове, че революцията е умряла и ние живеем в „обновен" строй.

Погледнете около себе си: нима многострадална Русия прилича на „обновена", „благоустроена" страна?

Вместо демократична конституция — режим на бесилки и необуздан произвол!

Вместо всенароден парламент — черна Дума на черни помешчици!

Вместо „нерушими основи на гражданска свобода", вместо свобода на словото, събранията, печата, на съюзите и стачките, обещани още в манифеста от 17 октомври — мъртвата ръка на „усмотренията" и „запрещенията"*, спрени вестници, заточени редактори, разтурени съюзи, разгонени събрания!

Вместо неприкосновеност на личността — избивания в тъмниците, издевателства над гражданите, кървава разправа със стачниците в Ленските рудници!

Вместо задоволяване нуждите на селяните — политика на по-нататъшно обезземяване на селските маси!

Вместо уредено държавно стопанство — кражба в интендантствата, кражба в железопътните управления, кражба в горското стопанство, кражба в морското ведомство!

Вместо ред и дисциплина в правителствения механизъм — фалшификации в съдилищата, шантаж и изнудване в тайната полиция, убийства и провокации в обществената безопасност!

Вместо международно величие на руската държава — позорен провал на руската „политика" в Близкия и Далечния изток, роля на палач и разорител в обляната с кръв Персия!

Вместо успокоение и благоденствие на населението — самоубийства в градовете и ужасен глад на трийсетмилионно селячество в селата!

Вместо оздравяване и очистване на нравите — нечуван разврат в манастирите, в тези крепости на официалния морал!

---

* „Усмотрения" и „запрещения" — термини на царската полиция, които изразяват пълния произвол на полицейските началници тогава по отношение на работническото движение. — *Бълг. ред.*

И като завършък на картината — зверският разстрел на стотици труженици в Ленските рудници!...

Разрушители на придобитите свободи, поклонници на бесилките и разстрелите, автори на „усмотрения“ и „запрещения“, крадци-интенданти, крадци-инженери, грабители-полицаи, убийци-шпиони, развратници-разпутиновци — това са „обновителите“ на Русия!

И има още хора на света, които се осмеляват да твърдят, че в Русия всичко е благополучно, че революцията е умряла!

Не, другари: там, дето гладуват милиони селяни, а работниците разстрелват заради стачка, там революцията ще живее, докато не бъде заличен от лицето на земята позорът на човечеството — руският царизъм.

И ние трябва да кажем в днешния ден, в деня на Първи май, в една или друга форма, на митинги, на публични или тайни събрания—в зависимост от това, къде как ще бъде по-целесъобразно, — че се заклеваме да се борим за пълното сваляне на царската монархия, че поздравяваме наближаващата руска революция, освободителка на Русия!

Да протегнем ръка на нашите другари зад границата и да извикаме заедно с тях:

Долу капитализмът!

Да живее социализмът!

Нека издигнем знамето на руската революция и да напишем на него:

Долу царската монархия!

Да живее демократическата република!

Другари! Днес ние празнуваме Първи май!

Да живее Първи май!

Да живее международната социалдемокрация!

Да живее Руската социалдемократическа работническа партия!

Централен комитет на РСДРП

Издадено в отделна прокламация през април 1912 год.

Печата се по ръкописа.

НОВ ПЕРИОД

След икономическите акции на работниците идват политическите им акции.

След стачките за работна заплата — протести, митинги, политически стачки по повод на ленските разстрели.

В Петроград и Москва, в Рига и Киев, в Саратов и Екатеринослав, в Одеса и Харков, в Баку и Николаев, навсякъде по всичките краища на Русия работниците издигат глава в защита на своите убити другари на Лена.

„Ние сме живи, нашата алена кръв кипи с огъня на младежки сили!...“

Работническото движение преминава трета степен в своето усилващо се оживление. И това след контрареволюционните вакханалии.

Преди две години работниците още се опитваха да се съпротивляват срещу нарастващите нападения на ненаситните господари. Отбранителни стачки, а тук-таме и настъпателни стачки — ето в какво се изразяваше оживяването на движението. Това беше първото стъпало. Московският район беше инициаторът.

Преди година и половина работниците преминаха към настъпателни стачки. Издигаха нови икономически искания, бореха се за придобивките на 1905—1906 година, отнети на работниците по време на беснуването на контрареволюцията. Това беше второто стъпало. Инициатори бяха западните покрайнини.

Сега настъпи третото стъпало — периодът на политическото движение.

От стъпало на стъпало!

И това трябваше да се очаква. Подемът в основните клонове на индустрията и увеличаването на капиталистическите печалби редом с падането на реалната работна заплата; растежът на професионалните и политически организации на буржоазията редом с разтурянето на работническите организации; покачването цените на хранителните продукти и увеличаването на помешчическите доходи редом с глада на трийсет милиона селяни, когато гонените от нуждата бащи и майки са принудени да продават своите дъщери и синове — всичко това не можеше да не внесе политическо оживление в редовете на работническата класа.

Ленските изстрели послужиха само като сигнал.

Очевидно, „на Шипка не е съвсем спокойно". Това чувствуват и представителите на властта, които бърже се готвят за „омиротворяване" на страната. Това се отразява, очевидно, дори върху делата на нашата външна политика.

А известия за политически стачки-протести все продължават да се получават.

Няма съмнение, че подземните сили на освободителното движение започнаха да работят...

Поздрав вам, първи ластовички!

Петербургския вестник „Звезда",
брой 30, 15 април 1912 год.
Подпис К. С.

Печата се по текста на вестника.

ЛИБЕРАЛНИ ФАРИСЕИ

„Речь“ още един път „се излъга“! Тя, оказва се, „не очаквала“ от „правителството“ „безтактни“ обяснения по повод на Ленските зверства. Тя, видите ли, „се е надявала“, че министър Макаров ще привлече „да отговарят пред закона“ господа Трешченко. И изведнаж — изявлението на Макаров, че Трешченко е прав, а работниците и занапред ще бъдат разстрелвани!

„Ние се излъгахме“, с фалшива съкрушеност отбелязва по този повод либералната „Речь“ (виж „Речь“ от 12 април).

Бедните кадети, за кой ли път те „се излъгват“ в своите надежди спрямо правителството!

Още не твърде отдавна те „мислеха“, че в Русия има конституция; и те се кълняха на всички езици пред Европа, че „нашето обединено правителство“ е „напълно конституционно“. Това беше в Лондон, далече от Русия. Но трябваше да се върнат в Русия, в страната на „усмотренията“ и „запрещенията“, за да признаят своята „грешка“ и „да се разочароват“.

Още не твърде отдавна те „вярваха“, че Столипин е успял да насочи страната по пътя на парламентарното „обновяване“. Но трябваше Столипин да пусне в ход знаменития 87 член[102], и кадетите отново да запеят за „грешки“ и „недоразумения“.

Отдавна ли кадетите прокарваха паралел между руското правителство (спомнете си стачката на пристанищ-

ните работници) и английското за отношението им към стачките? Но трябваше да се разиграе Ленската драма, за да изпеят кадетите още един път своето фарисейско „ние се излъгахме“.

И знаменателно е: „грешките“ и „разочарованията“ все растат, а кадетската тактика на кокетиране с правителството остава без изменение!

Бедните, бедните кадети! Те очевидно „разчитат“ на наивни читатели, които вярват в тяхната искреност.

Те „мислят“, че населението не забелязва тяхното лакейско кълчене пред враговете на освобождението на Русия.

Те още не знаят, че ако досега постоянно са се „лъгали“ в своите надежди за правителството, то сега им предстои да се „разочароват“ в масите от населението, които най-после ще разберат техния контрареволюционен характер и ще им обърнат гръб.

Кого ще мамят тогава господа кадетите?

Лакейство пред правителството, фарисейство пред страната — защо ли ги наричат „партия на народната свобода“?

Петербургския вестник „Звезда“
бр. 30, 15 април 1912 г.

Подпис: С. *Печата се по текста на вестника*

БЕЗПАРТИЙНИ ЧУДАЦИ

Безпартийният прогресизъм излезе на мода. Такава е тя природата на руския интелигент — тя има нужда от мода. Увличаха се от санинство*, занимаваха се с декадентство — сега е редът на безпартийността.

Какво нещо е безпартийност?

В Русия има помешчици и селяни, техните интереси са противоположни, борбата между тях е неизбежно явление. Но безпартийността игнорира този факт, тя е склонна да замълчава противоречията на интересите.

В Русия има буржоа и пролетарии, победата на една от тези класи означава поражение на другата. Но безпартийността замазва противоположността на интересите, тя затваря очи пред борбата между тях.

Всяка класа има своя партия, с особена програма, с особена физиономия. Партиите ръководят борбата на класите: без партиите би имало не борба, а хаос, липса на яснота, смесване на интересите. Но безпартийността не обича яснотата и определеността, тя предпочита мъглявостта и безпрограмността.

Замазване на класовите противоречия, замълчаване на класовата борба, липса на физиономия, борба с програмността, стремеж към хаос и смесване на интересите — такава е безпартийността.

---

* От романа на Арцибашев „Санин", написан след първата революция, в който авторът, като оплюва и се надсмива над революцията, възпява половия разврат под формата на „свободна любов" и „култа на личността", освободена от всякакви стеснения. — *Бълг. ред.*

Към какво се стреми безпартийността?

— Към обединяване на необединимото, към осъществяване на неосъществимото.

Да обедини в съюз буржоата и пролетариите, да прехвърли мост между помешчиците и селяните, да подкара колата с помощта на орела, рака и щуката — ето към какво се стреми безпартийността.

Безпартийността чувствува своето безсилие да обедини необединимото и затова въздиша:

„Ах если бы, да кабы
во рту росли грибы!“*

Но гъбите не растат в устата, и безпартийността всеки път остава с празни ръце, на сухо.

Човек без глава, или по-точно — с кратуна на раменете, вместо глава — това е то безпартийността.

Такава именно позиция заема „прогресивното“ списание „Запросы Жизни“[103].

„Десните партии взеха вече своето решение — казват „Запросы Жизни“, — те се съединяват в една реакционна маса за борба с цялата прогресивна опозиция... Затова на блока на десните трябва да бъде противопоставен блокът на левите, който обхваща всички прогресивни обществени елементи“ (виж „Запросы Жизни“, бр. 6).

Но кои са тези „прогресивни елементи“?

Това са мирнообновленците[104], кадетите, трудовиките, социалдемократите. Тоест „прогресивните“ буржоа, либералствуващите помешчици, жадуващите за помешческа земя селяни и борещите се с буржоата пролетарии.

И „Запросы Жизни“ се стремят да обединят тези „елементи“!

Наистина: много оригинално и ... глупаво.

И този орган на безпринципни хора се готви да чете лекции на социалдемократите върху тактиката по изборите за IV Дума?

Чудаци!...

Петербургския вестник „Звезда“,
бр. 30, 15 април 1912 год.

Подпис: К. С—н. *Печата се по текста на вестника.*

* „Ах, ако да можеха гъбите да растат в устата“.

ЖИВОТЪТ ПОБЕЖДАВА!

„Петициите, които работниците изпратиха с искане за свобода . . . на коалиции, ни най-малко не облекчиха тяхното положение, а напротив — в отговор на това искане работниците получиха разстрел“ . . .

Из речта на депутата Кузнецов.

Това беше не така отдавна — всичко преди една година, — когато ревностните привърженици на „легална партия“, господа ликвидаторите, с шум и трясък откриха така наречената петиционна кампания.

„Публицистическият“ орган на ликвидаторите, известното на всички „Дело Жизни“[105], писа, че предстоящата задача на работническото движение е борбата за право на коалиции *чрез петиции*.

„Научният“ орган на ликвидаторите, „Наша Заря“[106], като „обосноваваше“ тази задача, уверяваше работниците, че петициите ще организират около себе си „широки маси“.

Но ето че в Ленските рудници се разигра кървава драма, на сцената се появи живият живот с неговите неумолими противоречия, и петиционната тактика на ликвидаторите се разпръсна като прах. Законната стачка, петициите, молбите — всичко отиде по дяволите. „Обновеният“ строй показа своето истинско лице. А представителят на този строй, министър Макаров, като че за по-голяма яснота, заяви, че разстрелването на 500 работници още не е всичко, че това е само началото, че и занапред с божия помощ ще става същото . . .

Точно в целта! Започналата с шум петиционна тактика се разби о живота! Политиката на петиции се оказа безсилна!

Значи не на петициите е съдено да разрешат вековната разпра между стара и нова Русия...

А многочислените митинги и стачки на работниците, избухнали по всички кътища на Русия по повод на ленската касапница — нима те не говорят за лишен път, че работниците не ще тръгнат по пътя на петициите?

Я послушайте депутата на работниците Кузнецов:

„Всъщност петициите, които работниците изпратиха с искане за свобода на коалициите, ни най-малко не облекчиха тяхното положение, а напротив — в отговор на тези искания работниците получиха разстрел“...

Ето какво казва депутатът Кузнецов.

А другояче не може и да говори един депутат на работниците, който се вслушва в гласа на родната му работническа среда.

Не, не им върви на ликвидаторите!...

Е, ами петиционната тактика? Къде да я денем?

— Разбира се, някъде по-далече от работниците...

Да, да — уроците на живота, очевидно, не отиват напусто дори за ликвидаторите. Петиционното опиянение изглежда започва да преминава. Щом е така — поздравяваме ги с отрезвяването, от все сърце ги поздравяваме!

Нали ние отдавна твърдим: животът е всесилен, и той винаги побеждава...

Петербургския вестник „Звезда“, брой 30, 15 април 1912 год.

Подпис: К. Салин.

Печата се по текста на вестника.

ТЕ РАБОТЯТ ДОБРЕ...

След ленските изстрели — стачки и протести в Русия.

След думските „обяснения“ на министър Макаров — демонстрация в столицата на Русия.

Правителството искаше да постави Русия в клещите на кървавите „разпореждания“.

А Русия се оказа по-силна от правителството и реши да върви по свой път...

Нека още веднаж хвърлим поглед върху историята на ленските събития.

В Ленските рудници стачкуваха 6,000 работници. Стачка мирна, организирана. Разбира се, лъжливата „Речь“ може да говори за „стихиен бунт“ на Лена (виж бр. 103). Но ние съдим не по лъжливата „Речь“, а по „донесението“ на очевидеца Тулчински. А г. Тулчински твърди, че в този ден работниците са се държали образцово, че „не е имало никакви камъни и тояги“ у работниците. И после, адски условия на работа в рудниците, минимални искания от страна на работниците, доброволен отказ от искането за осем часа, готовност на работниците към по-нататъшни отстъпки — всичко това е позната картина от мирната ленска стачка.

Въпреки това, правителството намери за нужно да разстреля работниците — мирни, невъоръжени работници, с тютюневи кесии в ръце, със заявления в джобовете за освобождаване на арестуваните другари...

Трешченко не е привлечен към отговорност — не е ли ясно, че той е действувал по разпореждане отгоре?

Решено е да бъдат привлечени работниците, а не Трешченко — нима не е ясно, че някому е била нужна кръвта на пролетариата?

В деня на изстрелите са искали да убият два заяка. Първо, да задоволят алчните апетити на ленските людоеди. Второ, да сплашат работниците от другите градове и местности — един вид носете безропотно ярема на капитала, инак ще направим с вас същото, което направихме с ленските работници.

В резултат — не постигнаха нито едното, нито другото.

Ленските людоеди не са задоволени, защото стачката в рудниците продължава.

А работниците от другите градове не само че не са изплашени, а наопаки — в знак на протест против разстрелите обявяват стачка след стачка.

Нещо повече. Срещу „обясненията" на Макаров столицата на Русия, Петербург, отговори с демонстрация на хиляди студенти и работници.

Най-отзивчивата част от руското общество, учащата се младеж, протегна ръка на най-революционната част от руския народ, пролетариата, и като издигна червените знамена, провъзгласи: да, „така е било", но така вече не трябва да бъде!

От мирната икономическа стачка на Лена — към политически стачки в Русия, от политически стачки в Русия — към многохилядни демонстрации на студентите и работниците в самия център на Русия — ето какво постигнаха представителите на властта в своята борба с работниците.

Да, хубаво „рови къртицата" на освободителното движение, далновидното руско правителство!

Още два-три такива „подвига", и ще може да се каже без съмнение, че от кресливата фраза на министър Макаров ще остане само един жалък спомен.

Работете, господа, работете!

Петербургския вестник „Звезда",
бр. 31, 17 април 1912 год.

Подпис: К. Солин.

Печата се по текста на вестника.

ОТПРИЩИ СЕ!...

Обкована във вериги лежеше страната в краката на поробителите.

Тя имаше нужда от народна конституция, а получи див произвол, мерки за „запрещения“ и „усмотрения“.

Тя имаше нужда от народен парламент, а й поднесоха господарска Дума, Думата на Пуришкевич и Гучков

Тя имаше нужда от свобода на словото, на печата на събранията, на стачките, на съюзите, а вижда около себе си само разтурени работнически организации, забранени вестници, арестувани редактори, разгонени събрания, заточени стачници.

Тя искаше земя за селяните, а й поднесоха аграрни закони, които хвърлиха селските маси в още по-голяма нужда за земя за угода на шепа селски богаташи.

Обещаха й защита на „личността“ и „собствеността“, а тъмниците и местата за заточения са препълнени от „неблагонадеждни“, а началниците на тайната полиция (спомнете си Киев, Тифлис!) влизат в съюз с бандитите и крадците, за да потискат личността и да разграбват собствеността.

Обещаха й „благоденствие“ и „преуспяване“, а стопанството на селяните все запада, десетки милиони селяни гладуват, скорбутът и тифът вземат хиляди жертви...

А страната все търпеше и търпеше...

Онези пък, които не можеха да търпят, свършваха със самоубийство.

Но всичко има край — настъпи край и за търпението на страната.

Ленските изстрели разбиха леда на мълчанието и — отприщи се реката на народното движение.

Отприщи се!...

Всичко, което беше зло и гибелно в съвременния режим, всичко, от което боледуваше многострадална Русия — всичко това се събра в един факт, в събитията на Лена.

Ето защо именно ленските изстрели послужиха като сигнал за стачки и демонстрации.

В това — и само в това — трябва да се търсят обясненията на последните събития.

А ръководителите на Думата — октябристи, кадети, прогресисти[107] — чакат „обяснения" отгоре, от устата на представителите на властта!

Октябристите „запитват", прогресистите просто „питат" кадетите „намират за своевременно" да говорят за някакви си Трешченковци, жалки марионетки в ръцете на събитията!

И това тъкмо тогава, когато Макаров вече им хвърли своето самохвално: „така е било, така ще бъде"!

В столицата на Русия стачкуват десетки хиляди работници, войската е поставена в бойна готовност, заради вътрешните „усложнения" се разстройват делата на „нашата" външна политика по въпроса за Дарданелите — а те чакат отговор отгоре, от „сферите"!

Слепци! Не виждат, че в тези дни думата принадлежи на пролетариата, а не на представителите на властта..

Петербургския вестник „Звезда",
бр. 32, 19 април 1912 год.

Подпис: К. С. *Печата се по текста на вестника.*

КАК ТЕ СЕ ГОТВЯТ ЗА ИЗБОРИ

Приближават се изборите за IV Дума[108], и враговете на освободителното движение мобилизират сили.

Пред нас са преди всичко контрареволюционните партии: крайните десни, националистите, октябристите. Тъй или инак, всички те поддържат правителството. На какво могат те да разчитат в предстоящата избирателна кампания? Разбира се, не на съчувствието на широките слоеве от населението: партиите, свързали своята съдба със съдбата на правителството на ленските разстрели, не могат да разчитат на съчувствието на масите! Единствената им надежда са правителствените „разпореждания". А „разпореждания", както му е редът, няма да липсват. Министерството на вътрешните работи вече е разпратило окръжно до губернаторите, в което препоръчва „мерки за осигуряване избирането от околиите пълномощници напълно благонадеждни и непринадлежащи към левите хора". А до какво ще се сведат всъщност всичките тези „мерки" — ние знаем от практиката: отстраняване от списъците на левите кандидати, изкуствено създавани процеси против тях, арест, заточение — ето тези „мерки"! От друга страна, пресветият синод съветва епархиалните епископи да вземат най-горещо участие в предстоящите избори, да прокарат в Думата най-твърди защитници на църковните интереси, за тази цел да свикат предизборни събори на епархиалното духовенство, да пристъпят към издаване на специални предизборни вестници и т. н.

Лоша, лоша е работата на правителствените партии, ако дори отците на църквата трябва да захвърлят „църковните работи“ заради „светските работи“!

Избори под натиска на духовните и светски губернатори — ето значи на какви средства могат да разчитат те.

Наистина, има още едно средство — да си залепят етикета на безпартийността и като заблудят избирателите, да се промъкнат някак в Думата, за да хвърлят след това маската. Именно към това насочват „работата“ ковенските националисти, които излязоха тези дни под маската на безпартийността. Но това средство е тънко и, навярно, не ще прилегне на нашите недодялани зубри...

Другояче стои работата с руските либерали: кадетите, мирнообновленците, прогресистите. Това е извъртлива публика и на нея може би ще ѝ се удаде да използува докрай етикета на безпартийността... А такава безпартийност е нужна на избелелите кадети, на всяка цена им е нужна.

Работата е там, че през времето на III Дума обикновените хора се научиха да гледат критично на октябристите, на кадетите. От друга страна, хората от „първата курия“, крупните градски буржоа, „се разочароваха“ от октябристите, които не „оправдаха“ надеждите им. Има значи възможност „да се свалят от седлото“ октябристите, конкурентите на кадетите за министерските чакални. Но как да се прехвърли мост към „първата курия“, ако не чрез прогресивните мирнообновленци? Затова — да живее съюзът с мирнообновленците! Наистина, за това е нужно да станеш „малко“ по-десен, но какво от това: нима не бива да станеш по-десен, ако това е така изгодно?

И така, равнение надясно!

От друга страна, „дребният и среден градски народ“ от „втората курия“, интелигенцията, търговските служащи и други, е успял както се следва да полевее, особено във връзка с разрастващите се ленски събития. Кадетите чувствуват върху си тежки политически грехове, те много често се опитваха да изменят на делото на „народната свобода“, те и сега с радост биха се устремили към министерските чакални, ако биха били уверени, че ще ги допуснат — бог вижда! Но именно затова градските

демократически слоеве започват да поглеждат накриво на кадетите. Трябва ли да се говори още, че е опасничко да се излезе пред такива избиратели без маска, със собствената физиономия на либерални изменници? Но в такъв случай какво да се измисли за полевялото градско население, отдръпващо се вече от кадетите, но още не дошло до социалдемократите? Разбира се, прогресивна мъгла... тоест — прогресивна безпартийност. О, не мислете, че прогресистите са кадети! Не, те съвсем не са кадети, те само ще гласуват за кадетските кандидати, те са само „безпартийни" слуги на кадетите... И кадетите рекламират „безпартийните" прогресисти: другояче не може, трябва поне на думи да се полевее в насока... на безпартийността!

И така, равнение наляво!

От една страна... от друга страна... по-надясно... по-наляво... Такава е политиката на партията на либералното измамване на народа, на кадетската партия.

Да заблуждават избирателите — ето на какво средство ще разчитат руските либерали.

И — това трябва да се подчертае — безпартийното шарлатанство може да изиграе голяма роля в изборите. То може да изиграе голяма роля, ако социалдемократите не се заемат да разобличават либералните господа с маски, ако те не поведат енергична кампания във връзка с настъпващите избори, ако не приложат всички сили, с които разполагат, за да се сплотят градските демократични слоеве около водача на освободителното движение, около руския пролетариат.

Петербургския вестник „Звезда",
бр. 32, 19 април 1912 год.

Подпис: К. Солин. *Печата се по текста на вестника.*

ИЗВОДИ

Първата вълна на политически подем започна да преминава. В ход са „последните" стачки. Тук-там се раздават още гласовете на протестиращите стачници, но това ще бъдат „последните" гласове. Страната засега започва да придобива „обикновения" си вид . . .

Какви уроци може да извлече пролетариатът от последните събития?

Да възстановим картината от „дните на движението".

4 април. Разстрел на Лена. Около 500 жертви убити и ранени. В страната видимо е спокойно. Настроението на правителството е твърдо. Започват се стачки-протести на юг.

10 април. Питане в думата. Числото на стачките нараства. Става тревожно.

11 април. Отговор на министър Макаров: „така е било, така ще бъде". Тимашов „не е напълно" съгласен с Макаров. Първо смущение в редовете на представителите на властта. В Петербург митинги и стачки. В провинцията движението се засилва.

15 април. В Петербург демонстрация на студенти и работници.

18 април. В Петербург стачкуват повече от 100,000 работници. Устройват се демонстрации на работниците. Властта се обърква. Макаров не смее да се покаже в Думата. Тимашов се извинява. Властта отстъпва. Отстъпка пред „общественото мнение".

Изводът е ясен: с мълчание, с търпение е невъзможно да се постигне разкрепостяване. Колкото по-гръмко се раздава гласът на работниците, толкова повече си загубват ума силите на реакцията, толкова по-скоро те отстъпват...

„Дните на движението" са най-добрата почва за изпитание на политическите партии. Партиите трябва да се оценяват не по онова, което те говорят, а по държането им „през дните на борба". А как се държаха в тези дни партиите, които се наричат „народни"?

Групата на крайно-черносотническите помешчици, начело със Замисловскиевци и Марковци, трудно скриваха своята радост по повод на ленските разстрели. Почакайте, властта показа сила и строгост — нека знаят „безделниците"-работници с кого имат работа! Те ръкопляскаха на Макаров. Те гласуваха против питането на социалдемократическата фракция в Думата. Техният вестник „Земщина"[109] по всякакъв начин насъскваше властта срещу ленските „агитатори", срещу стачкуващите работници в Русия, срещу работническия вестник „Звезда".

Групата на умерено-черносотническите помешчици, начело с Балашовци и Крупенскиевци, всъщност нямаше нищо против разстрелите — тя съжаляваше само, че властта е действувала много прозрачно, открито. Затова, като проливаше крокодилски сълзи по повод „убитите", в същото време тя пожелаваше на правителството „тактичност" при разстрелите. Тя гласува против питането на социалдемократическата фракция, а нейният орган „Новое Время"[110] предлагаше на властта „да не се церемони" с „убедените стачници", да подлага демонстрантите „не на малка глоба или арест, а на много строго наказание", а арестуваните „агитатори" да не се пускат повече от тъмниците.

Партията на консервативните помешчици и на паразитните слоеве на буржоазията, партията на октябристите, начело с Гучковци и Гололобовци, скърбеше не за разстреляните, а за това, че поддържаното от нея правителство имаше „неприятности" (стачки) заради „неправилното употребяване на огнестрелно оръжие" на Лена. Като нарече изявлението на Макаров „не напълно тактично", в своя орган „Голос Москвы"[111] тя изрази уве-

реност, че правителството „не е виновно за пролятата кръв." Тя провали питането на социалдемократите. Тя насъскваше властта срещу „подстрекателите". А когато Тимашов се зае да реабилитира Макаров, тя му ръкопляскаше, считайки „инцидента" за изчерпан.

Партията на либералните помешчици и средните слоеве на буржоазията, партията на кадетите, начело с Милюковци и Маклаковци, хвърляйки гръмове от фрази против ленските разстрели, намираше обаче, че работата се състои не в основите на режима, а в лицата от рода на Трешченко и Белозьоров. Затова, като пропя фарисейското „ние се излъгахме" по повод изявлението на Макаров, тя се задоволи напълно от „разкаятелните" изявления на Тимашов и затихна. *От една страна*, тя поддържаше социалдемократическата фракция, която искаше представителите на властта да бъдат съдени. *От друга страна*, тя приветствува представителите на индустриалната буржоазия, господа мирнообновленците, които молеха същите тези представители на властта да усмирят стачкуващите работници с „културни мерки". А за да не останат никакви съмнения относно нейната, на партията на кадетите, благонамереност, тя взе, че обяви в своята „Речь" ленската стачка за „стихиен бунт".

Ето как се държаха всички тези „народни" партии в „дните на движението".

Нека запомнят това работниците и да им дадат дължимото в „дните на изборите" за IV Дума.

В „дните на борбата" само социалдемокрацията защищаваше интересите на работниците, само тя казваше цялата истина.

Изводът е ясен: социалдемокрацията е единствената защитница на пролетариата. Всичките останали поменати партии са врагове на работническата класа, с тази обаче разлика, че те по различен начин се борят с работниците: кой с „културни мерки", кой с „не съвсем културни", а кой „със съвсем некултурни".

Сега, когато първата вълна на подема минава, тъмните сили, които се бяха скрили зад паравана на крокодилските сълзи, започват отново да се появяват. „Земщина" призовава към „мерки" против работническия

печат. „Новое Время“ кани да не се щадят „убедените“ работници. А властите се заемат за „работа“, като арестуват все повече и повече „неблагонадеждни“. На какво могат да разчитат те в своя „нов поход“, откъде такава смелост у объркалите се до неотдавна власти?

Те могат да разчитат само на едно: на невъзможността да се повдигат всеки път масови протести, на неорганизираността на работниците, на тяхната недостатъчна съзнателност.

Петербургския вестник „Звезда“, бр. 33, 22 април 1912 год.

Подпис: К. Солин.

Печата се по текста на вестника.

НАШИТЕ ЦЕЛИ

Който чете „Звезда" и знае нейните сътрудници, които са също така сътрудници и на „Правда"[112], не му е трудно да разбере в каква насока ще работи „Правда". Да осветлява пътя на руското работническо движение със светлината на международната социалдемокрация, да сее сред работниците правдата за приятелите и враговете на работническата класа, да стои на стража за интересите на работническото дело — ето какви цели ще преследва „Правда".

Като си поставяме такива цели, ние съвсем нямаме намерение да замазваме разногласията, които съществуват сред работниците-социалдемократи. Нещо повече: ние мислим, че мощното и пълно с живот движение е немислимо без разногласия — само на гробищата е осъществимо „пълното тъждество на възгледите"! Но това още не значи, че има повече пунктове на разногласие отколкото пунктове на съгласие. Съвсем не! Колкото и да се различават напредничавите работници, те не могат да забравят, че всичките те, без разлика на фракции, са еднакво експлоатирани, че всичките те, без разлика на фракции, са еднакво безправни. Затова „Правда" ще призовава, преди всичко и главно, към единство в класовата борба на пролетариата, към единство каквото и да става. Колкото по-непримирими трябва да бъдем по отношение на враговете, толкова повече отстъпчивост се изисква от нас по отношение един към друг. Война срещу враговете на работническото движение, мир и дружна работа

вътре в движението — ето от какво ще се ръководи „Правда" в своята всекидневна работа.

Това е особено необходимо да се подчертае сега, когато ленските събития и настъпващите избори за IV Дума с изключителна настойчивост поставят пред работниците въпроса за необходимостта да се сплотят в единна класова организация...

Като започваме работа, ние знаем, че нашият път е осеян с тръни. Достатъчно е да напомним за „Звезда", която претърпя редица конфискации и „привличания". Но тръните не са страшни, ако съчувствието на работниците, които окръжават сега „Правда", продължи и занапред. От това съчувствие тя ще черпи енергия за борба! Ние бихме желали това съчувствие да расте. Ние бихме желали, освен това, работниците да не се ограничават само със съчувствие, а да вземат активно участие в работата по списването на нашия вестник. Нека работниците не казват, че писателството е „непривична" за тях работа: работниците литератори не падат готови от небето, те се създават само постепенно, в хода на литературната работа. Трябва само по-смело да се заемем за работа: веднаж-дваж ще се спънеш и така ще се научиш да пишеш...

И така, по-дружно на работа!

Вестник „Правда", бр. 1, 22 април 1912 год.

Печата се по текста на вестника.

Статията е без подпис.

ПОРЪЧЕНИЕ НА ПЕТЕРБУРГСКИТЕ РАБОТНИЦИ КЪМ СВОЯ РАБОТНИЧЕСКИ ДЕПУТАТ[113]

Исканията на руския народ, издигнати от движението на 1905 година, останаха неразрешени.

Развитието на реакцията и на „обновения строй" не само не удовлетвори тези искания, а наопаки — още повече ги изостри.

Работниците често са лишени от възможността не само да стачкуват — защото няма гаранция, че за това не ще стрелят в тях; не само да правят съюзи и събрания — защото няма гаранция, че за това не ще ги арестуват, но и да избират за Думата, тъй като тях все едно ще ги „разяснят"[114] или ще ги заточат: нали тези дни „разясниха" путиловците и работниците от Невския строителен завод!

Да не говорим за гладуващите десетки милиони селяни, предоставени на произвола на помешчиците и земските началници...

Всичко това говори за необходимостта да се удовлетворят исканията от 1905 година.

А състоянието на икономическия живот на Русия появяващите се вече признаци на бъдеща индустриална криза и все повече засилващото се обедняване на широките слоеве от селячеството правят необходимостта да се разрешат задачите на 1905 година настоятелна.

Затова ние мислим, че Русия живее в навечерието на приближаващи се масови движения, може би по-дълбоки отколкото през 1905 година. За това свидетелствуват

ленските събития, стачките-протести против „разясненията" и т. н.

Инициатор в тези движения ще бъде, както и през 1905 година, най-напредничавата класа в руското общество — руският пролетариат.

А негов съюзник може да бъде само многострадалното селячество, заинтересовано кръвно от разкрепостяването на Русия.

Борба на два фронта — с феодално-бюрократическите порядки и с либералната буржоазия, която търси съюз със старата власт, — ето каква форма трябва да вземат бъдещите борби на народа.

И тази борба ще бъде победоносна само дотолкова, доколкото работническата класа излиза начело на народното движение.

Но за да може работническата класа да изпълни с чест ролята си на вожд на народното движение, тя трябва да бъде въоръжена със съзнанието за своите интереси и да бъде добре организирана.

Думската трибуна е именно едно от най-добрите средства при дадените условия за просвета и организиране на широките пролетарски маси.

Именно затова изпращаме ние в Думата нашия депутат, като поръчваме на него и на цялата социалдемократическа фракция в IV Дума широко да разгласяват от думската трибуна нашите искания, а не за празна игра на законодателствуване в господарската Дума.

Ние бихме искали социалдемократическата фракция в IV Дума и, частно, нашият депутат да държат високо знамето на работническата класа във враждебния им лагер на черната Дума.

Ние бихме искали да се раздават от висотата на думската трибуна гръмко гласовете на членовете на социалдемократическата фракция за крайната цел на пролетариата, за пълните и неокастрени искания на 1905 година, за руската работническа класа като водач на народното движение, за селячеството като най-надежден съюзник на работническата класа, за либералната буржоазия като изменница на „народната свобода".

Ние бихме искали в своята работа върху почвата на поменатите по-горе лозунги социалдемократическата фракция в IV Дума да бъде единна и сплотена.

За да черпи своята сила в постоянно общение с широките маси.

За да върви в крак с политическата организация на работническата класа в Русия.

Издадено в отделен лист през първата половина на октомври 1912 год.

Печата се по текста на листа.

ВОЛЯТА НА ПЪЛНОМОЩНИЦИТЕ

Резултатите от изборите в работническите курии са окончателно изяснени[115]. От шестима гласни — трима ликвидатори и трима привърженици на „Правда“. Кого от тях да посочим за депутат? Кой, собствено, трябва да бъде посочен? В това отношение даде ли някакви указания събранието на пълномощниците?

Ликвидаторите прокараха своите привърженици, защото скриха от пълномощниците своите възгледи, замазаха разногласията, като играеха на „единство“. Тях поддържаха повярвалите на думите им безпартийни пълномощници, които не обичат разногласията. Но колкото и да се стараеха ликвидаторите да размътят водата, в едно отношение — и в най-главното — все пак се прояви волята на пълномощниците. Това е въпросът за поръчението. Събранието на пълномощниците прие с огромно мнозинство определено поръчение до депутата, поръчението на привържениците на „Правда“.

В своя отчет за изборите „Луч“[116] премълчава това, но нему не ще се удаде да скрие от читателите истината, известна на всички пълномощници. Ние не ще му позволим да изопачи волята на пълномощниците.

Поръчението — това е директива за депутата. Поръчението прави депутата. Каквото е поръчението, такъв е депутатът. А какво говори поръчението, издигнато от големите петербургски заводи и прието от събранието на пълномощниците?

Поръчението говори преди всичко за задачите на 1905 година — за това, че тези задачи останаха нераз-

решени, че икономическото и политическото положение на страната прави тяхното разрешение неминуемо. Освобождението на страната, според поръчението, може да бъде постигнато с борба, с борба на два фронта: против феодално-бюрократическите отживелици, от една страна, и против изменническата либерална буржоазия, от друга. При това надежден съюзник на работниците може да бъде само селячеството. Но борбата може да бъде победоносна само при едно условие: хегемонията (ръководната роля) на пролетариата. Колкото повече съзнание и организираност има всред работниците, толкова по-добре те ще изпълнят ролята на народен вожд. А тъй като думската трибуна при дадените условия е едно от най-добрите средства за организация и просвета на масите, то работниците изпращат депутата в Думата с цел той, а също така и цялата социалдемократическа фракция на IV Дума да защищават основните задачи на пролетариата, пълните и неокастрени искания на страната...

Такова е съдържанието на поръчението.

Не е трудно да се разбере, че това поръчение коренно се различава от „платформата" на ликвидаторите — то е изцяло антиликвидаторско.

Поставя се въпроса: ако ликвидаторите все пак се осмелят да издигнат свой кандидат за депутат, то какво ще стане с поръчението, което депутатът трябва да провежда, щом като за това има определено решение от събранието на пълномощниците?

Антиликвидаторско поръчение, провеждано от ликвидатор — ще стигнат ли до такъв позор нашите ликвидатори?

Чувствуват ли те, че играта на „единство" ги тикна в задънена улица?

Или може би те имат намерение да нарушат поръчението, да оставят да бъде забравено?

Но какво ще стане тогава с волята на пълномощниците, в чиято защита несъмнено ще излязат петербургските работници?

Ще се осмелят ли ликвидаторите да потъпчат волята на пълномощниците?

Те още говорят за победа, но чувствуват ли те, че поръчението им нанесе смъртно поражение, като подчерта, че депутатът може да бъде само антиликвидатор?

Вестник „Правда", бр. 147, 19 октомври 1912 год.
Подпис: К. Ст.

Печата се по текста на вестника.

ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗБОРИТЕ В РАБОТНИЧЕСКИТЕ КУРИИ НА ПЕТЕРБУРГ

1. ИЗБОРИТЕ ЗА ПЪЛНОМОЩНИЦИ

Най-характерната черта в настроението на работниците, в сравнение с 1907 година, е големият подем на интереса към изборите. Ако не се смятат малките групички, пръснати тук-там по предприятия, може смело да се каже, че настроение за бойкот съвсем липсва. Обухов[117] не бойкотира, а по волята на заводската администрация беше лишен от възможността да избира. Невският корабостроителен завод беше единственият, дето бойкотистите излязоха организирано, но и там работниците се изказаха с огромно мнозинство за участието. Широките работнически маси бяха за изборите. Нещо повече, те се стремяха към изборите и избираха с голям интерес, доколкото не им поставяха непреодолими прегради. За това свидетелствуват и неотдавнашните масови протести против „разясненията"...

Избираха почти изключително социалдемократи или близки до социалдемократите. По независещи обстоятелства само в някои предприятия се удаде да се разгърне платформата на последователната работническа демокрация, толкова повече, че ликвидаторите благоразумно криеха от работниците своята платформа. Но там, дето това се удаваше, навсякъде работниците приемаха във вид на „поръчение" платформата на антиликвидаторите. В такива случаи ликвидаторите — очевидно, като не уважаваха нито себе си, нито своите възгледи — заявяваха, че „всъщност те също са за такова поръчение" (Невския корабостроителен завод), при което внасяха „поправки"

за свобода на коалицията, които се отхвърляха като излишни. Следователно, избираха главно „според лицата". И огромното мнозинство от пълномощниците се оказаха социалдемократи или близки до тях.

Социалдемокрацията е единствената изразителка на интересите на работническата класа — ето какво говорят изборите за пълномощници.

2. ИЗБОРИТЕ ЗА ГЛАСНИ

От събралите се 82 пълкомощници, установени антиликвидатори имаше 26, установени ликвидатори — 15, останалите 41 — „просто социалдемократи", близки до социалдемократите и безпартийни леви.

За кого ще се изкажат тези 41, каква политическа линия ще одобрят—това бе въпросът, който преди всичко интересуваше „фракционерите".

Събранието на пълномощниците се изказа с огромно мнозинство за поръчението, предложено от привържениците на „Правда". С това то определи своята физиономия. Възтържествува политическата линия на антиликвидаторите. Опитът на ликвидаторите да попречат на това се провали.

Ако ликвидаторите бяха политически честни, ако уважаваха своите възгледи, те биха оттеглили своите кандидати, предоставяйки всичките места на привържениците на „Правда". Защото от само себе си е ясно, че кандидати можеха да бъдат само привърженици на поръчението. *Противници* на поръчението в качеството на *защитници* на поръчението — на това можеха да се решат само политически банкрутирали хора. Ликвидаторите се решиха на това! Като скриха пред пълномощниците своите възгледи, като се престориха временно за „свои", които уж „нямат нищо против" приетото поръчение, като играеха на единство и се оплакваха от антиликвидаторите като разколници, те се стараеха да трогнат нефракционния пълномощник, за да „промъкнат" някак си своите хора. И действително, те ги промъкнаха, като измамиха пълномощниците.

Беше ясно, че авантюризмът на ликвидаторите не ще има край.

Не по-малко ясно беше, че политическата линия на „Правда“, и само тя, среща съчувствието на петербургския пролетариат, че съгласно волята на пълномощниците депутат от работниците може да бъде само привърженик на „Правда“.

По-голяма победа ние и не желаехме...

3. ДВЕ ЕДИНСТВА

Преди да премина към избора на депутата, необходимо е да кажа две думи за онова „единство“, което при избора на гласни изигра съдбоносна роля и за което ликвидаторите се хващат като давещия се за сламка.

Троцки писа неотдавна в „Луч“, че „Правда“ била някога за единството, а сега уж била против единството. Вярно ли е това? И вярно, и невярно. Вярно е, че „Правда“ беше за единството. Невярно е, че сега тя е против единството: „Правда“ винаги призовава последователната работническа демокрация към единство.

Тогава в какво се състои работата? В това, че „Правда“ и „Луч“ с Троцки гледат съвсем различно на единството. Има, очевидно, разни единства.

„Правда“ мисли, че в единно цяло могат да бъдат обединени само болшевиките и партийците-меншевики. Единство върху почвата на разграничаване с антипартийните елементи, с ликвидаторите! За такова единство „Правда“ винаги е била и ще бъде.

А Троцки гледа на работата другояче: той струпва в един куп всички — както противниците на партийността, така и нейните привърженици. И, разбира се, у него не се получава никакво единство: пет години той разпространява тази детинска проповед за обединение на необединимото, и ето той достигна дотам, че у нас има два вестника, две платформи, две конференции и нито капка единство между работническата демокрация и ликвидаторите!

И докато болшевиките и партийците-меншевики все повече се сплотяват в единно цяло, ликвидаторите копаят пропаст между себе си и това цяло.

Практиката на движението потвърждава плана на „Правда" за единството.

Практиката на движението разбива детинския план на Троцки за обединение на необединимото.

Нещо повече. От проповедник на фантастичното единство Троцки се превръща в слуга на ликвидаторите, който върши работа, угодна на ликвидаторите.

Троцки направи всичко възможно, за да има у нас два конкуриращи се вестника, две конкуриращи се платформи, две отричащи се една друга конференции — и сега този шампион с фалшиви мускули сам ни пее за единство!

Това не е единство, а игра, достойна за комедиант.

И ако тази игра даде възможност на ликвидаторите да прокарат трима свои гласни, то е, защото в краткия промеждутък от време беше невъзможно да се разоблачи единството на комедиантите, скрили своето знаме от работниците...

4. ИЗБОРЪТ НА ДЕПУТАТА

Оттук не е трудно да се разбере за какво „единство" можеха да говорят ликвидаторите, когато се обърнаха към привържениците на „Правда" с предложение за един кандидат в Думата. Те просто предложиха да се гласува за кандидата на ликвидаторите, въпреки волята на пълномощниците, въпреки поръчението на петербургския пролетариат. Какво можеха да отговорят на това привържениците на „Правда", освен туй, че поръчението на пълномощниците е свещено и депутат може да бъде само поддръжник на поръчението? Да се наруши ли волята на пълномощниците в полза на безхарактерността на ликвидаторите, или да се пренебрегнат капризите на последните в полза на поръчението на петербургския пролетариат? „Луч" крещи за разколничеството на „Правда" и разпространява небивалици срещу гласните, но защо ликвидаторите не се съгласиха да се хвърли жребие

между шестте гласни от работниците, което им беше предложено от „Правда“? В интерес на единната кандидатура от работниците ние се съгласихме дори на такава отстъпка, но защо, питаме, ликвидаторите отхвърлиха жребието? Защо привържениците на „Луч“ предпочетоха шест кандидатури за Думата пред една? Може би в интереса на „единството“?

„Луч“ казва, че Гудков предложил за кандидат привърженика на „Правда“ Бадаев, но, скромно добавя ликвидаторският вестник, предложението не било прието. Но нима ликвидаторите от „Луч“ са забравили, че техният привърженик Петров, а не „правдист“, се отказа да снеме своята кандидатура и с това прояви на дело ликвидаторското влечение към „единство“. И това все пак наричат единство! Може би и това също представлява единство, че другият привърженик на „Луч“ Гудков постави своята кандидатура след като беше вече избран привърженикът на „Правда“ Бадаев? Кой ще повярва на това?

„Луч“ фарисейски рекламира политически безличния Судаков, че уж бил снел своята кандидатура в интерес на единството. Но нима „Луч“ не знае, че Судаков просто *не може* да се балотира, защото той получи само два гласа? Как да се нарече такъв вестник, който се решава да лъже пред очите на всички?

Политическа безхарактерност — нима това е единственото „достойнство“ на ликвидаторите?

Ликвидаторите по волята на кадетите и октябристите, въпреки волята на петербургските работници, се стремяха да прокарат в Думата свой човек. Но нима откъснатият от работническите маси „Луч“ все пак не разбира, че към такъв депутат петербургските работници ще се отнесат с недоверие?

Вестник „Правда“, бр. 151, 24 октомври 1912 год.

Подпис: К. Ст.

Печата се по текста на вестника.

ДНЕС — ИЗБОРИ

Днес стават изборите в Петербург. Изборите във втората курия. Борят се два лагера: социалдемократи и кадети. Избирателите трябва да решат кому ще поверят съдбата на страната.

Какво искат социалдемократите?

Какво искат кадетите?

Социалдемократите, като представители на работническата класа, се стремят към освобождение на човечеството от всякаква експлоатация.

А кадетите, като представители на либералната буржоазия, градят своето бъдеще върху експлоатацията на човек от човека, експлоатация наистина по-рафинирана, но все пак експлоатация.

Социалдемократите мислят, че въпросът за обновяването на страната остана неразрешен, че той трябва да се разреши — да се разреши с усилията на самата страна.

А кадетите смятат, че разговорите за обновяване са излишни, тъй като „у нас, слава богу, има конституция“...

Социалдемократите мислят, че по пътя към обновяване на страната Русия се раздели на две Русии: стара, официална, и нова, бъдеща.

А кадетите смятат, че след „даруването на конституцията“ „такова противопоставяне“ на две Русии е „повече невъзможно“, защото „Русия е една“.

Изводът е един: конституционният идеал на кадетите е вече осъществен. Рамките на третоюнското положение за тях не са стеснителни.

Ето например какво е говорил Милюков на банкета в Лондон през 1909 година, дето заедно с него „представляваха“ Русия октябристът Гучков и „умереният“ черносотник Бобрински:

„Вие виждате пред себе си хора с твърде различни нюанси в политическите убеждения, но тези различия, като се допълнят едно друго, представляват нашият велик идеал за конституционна Русия“ (виж книгата на И. Ефремов „Русские народные представители“ и пр., стр 81).

Следователно, черносотникът Бобрински, който „допълня“ кадета Милюков в интересите на... „народната свобода“ — такъв е, оказва се, „великият идеал“ на кадетите.

На лондонския банкет не е имало *нито един* представител на работниците, *нито един* представител на селяните, но, оказва се, „великите идеали“ на кадетите могат да минат и без работници, без селяни...

Конституция на Бобринскиевци, Гучковци и Милюковци *без* представители на работниците, *без* представители на селяните — това са те „идеалите“ на кадетите!

Трябва ли да се учудваме след това, че кадетите гласуваха в третата Дума за: 1) антинародния бюджет, 2) за косвените данъци, 3) кредити за затвори и т. н.?

Трябва ли да се учудваме след това, че кадетите се изказват против исканията на работниците, на селяните и на цялата демокрация?

Трябва ли да се учудваме след това, че кадетите, чрез устата на Маклаков, искаха „повече енергия, строгост и жестокост“ към студентското движение, а мирната стачка на ленските работници третираха в „Речь“ като „стихиен бунт“?

Не, това не е партия на „народната свобода“, а партия на изменниците на „народната свобода“.

Само такива хора са способни да правят пазарлъци с бюрокрацията зад гърба на народа. „Преговорите“ с Вите, Столипин и Трепов, а сега със Сазонов съвсем не са нещо случайно.

Само такива хора са способни да провалят социалдемократите в съюз с черните на изборите в Харков, Кострома, Екатеринодар, Рига.

Да се повери на такива хора съдбата на страната — то е все едно да се отдаде страната за присмех на враговете.

Ние сме уверени, че уважаващите себе си избиратели не ще свържат своята чест със съдбата на кадетите.

Нека днес кадетите понесат достойно възмездие за своите тежки грехове против руския народ!

Избиратели-*работници*! Гласувайте за представителите на вашите интереси, за социалдемократите!

Избиратели-*търговски служащи*! Не гласувайте за кадетите, които пренебрегнаха интересите на вашата почивка — гласувайте за социалдемократите, единствените последователни защитници на вашите интереси!

Избиратели-*поляци*! Вие се стремите към правото за свободно национално развитие — помнете, че свободата на националностите е немислима без обща свобода, а кадетите изменят на свободата!

Избиратели-*евреи*! Вие се стремите към равноправие на евреите, но помнете, че ония, които се целуват с Бобринскиевци, Милюковци и влизат в блок с десните кадети, няма да се борят за равноправие!

За предателите на народната свобода или за нейните защитници, за кадетите или за социалдемократите — избирайте, граждани!

Вестник „Правда", бр. 152,
25 октомври 1912 год.

Подпис: К. Ст. *Печата се по текста на вестника.*

КЪМ ВСИЧКИ РАБОТНИЦИ И РАБОТНИЧКИ В РУСИЯ![118]

9 януари

Другари!

Ние посрещаме отново девети януари — деня, отбелязан с кръвта на стотици наши братя работници, които на 9 януари 1905 година цар Николай Романов разстреля за това, че те, мирно и без оръжие, отидоха при него да молят за по-добър живот.

Оттогава изминаха осем години. Осем дълги години, в продължение на които, освен краткия миг на блесналата свобода, през цялото време царят и помешчиците терзаха и мъчеха нашата страна!

Та и сега, както по-рано, в Русия разстрелват работниците за мирна стачка — както направиха това на Лена. И сега, както по-рано, милиони и милиони селяни гладуват — както това беше през 1911 година. И сега, както по-рано, в царските тъмници измъчват и се гаврят над най-добрите синове на народа, като ги довеждат до масови самоубийства — както това стана неотдавна в Кутомар, Алгач[119] и т. н. И сега, както по рано, разстрелват по присъди на царските съдилища моряците и войниците, които искат земя за селяните и свобода за целия народ — както това стана неотдавна със седемнайсетте черноморски моряци[120]. Така Николай Романов, по милостта на помешчиците всеруски самодържец, упражнява своята власт, дадена му „от бога“ и благославяна от синодалните злодеи в раса и от черносотниците — Пуришкевичевци и Хвостовци.

Както и по-рано, монархията на Романовци, която тази година се готви да отпразнува тристагодишния юбилей на своето кърваво господство над нашата страна, души Русия в своите лапи.

Но Русия не е вече онази наплашена и покорна Русия, която дълги години мълчаливо стенеше под игото на Романовци. И преди всичко — не е онази нашата руска работническа класа, която върви начело на всички борци за свобода. И 9 януари 1913 година ние ще срещнем не като приведени, унижени роби, а с вдигната глава — като сплотена армия от бойци, които предугаждат, които знаят, че отново се пробужда народна Русия, че ледът на контрареволюцията е разбит, че отново се отприщи реката на народното движение, че „след нас върви строй от нови бойци“...

Осем години! Колко малко сме живели, колко много сме преживели... През това време ние видяхме три Държавни думи. Първите две, в които либералите имаха болшинство, но в които гръмко се разнасяше гласът на работниците и селяните, царят разгони, като изпълняваше желанието на черносотническите помешчици. Третата Дума сама беше черносотническа и в продължение на пет години работи заедно с царската шайка за още по-голямото заробване и потискане на селяните, работниците — на цяла народна Русия.

През годините на черната контрареволюция най-горчивата чаша се падна да изпие работническата класа. От 1907 година, когато на силите на стария ред се удаде временно да задушат революционното движение на масите, работниците стенат под двойно иго. На тях найбезжалостно отмъщава царската банда. И върху тях се стоварва и настъплението на капитала. Фабрикантите и заводчиците, възползувани от политическата реакция, стъпка по стъпка отнемат всичко, което е извоювано от работниците с такъв труд, с такива жертви. С помощта на локаутите, под защитата на жандармерията и полицията, господарите увеличават работния ден, съкращават работната заплата, въвеждат старите порядки във фабриките и заводите.

Стиснали зъби, работниците мълчат. Осма и девета година бяха за черносотниците години на най-голямо упоение от своего тържество и на най-голям упадък на работническото движение. Но вече през лятото на 1910 година започват да се възраждат работническите стачки. А краят на 1911 година донася активен протест на десетки хиляди работници против това, че социалдемократическите депутати от втората Дума, осъдени чрез провокация, остават на каторга[121].

Масовото движение на работниците *се завърши* със стачката от 22 ноември 1907 година по повод каторжната присъда над социалдемократическите депутати от II Дума. И масовото движение на работниците отново се възроди в края на 1911 година пак във връзка със съдбата на социалдемократическите депутати от II Дума, на тези предни борци, на тези герои на работническата класа, чието дело сега продължават работническите депутати от IV Дума.

Оживяването на политическата борба носи със себе си и оживяване на икономическата борба на работниците. Политическата стачка подхранва икономическата и обратно. Вълна догоня вълна, и като мощен поток работническото движение се насочва против опорите на царската монархия и самовластието на капитала. Все нови и нови слоеве от работниците се събуждат за нов живот, все по-широки маси се въвличат в новата борба. Стачките по повод на ленския разстрел, първомайските стачки, стачките за протест против лишаването на работниците от избирателни права и стачката за протест против екзекутирането на черноморските моряци привлякоха около милион участници. Това бяха революционни стачки, стачки, които пишеха на своето знаме: „Долу монархията на Романовци, долу целия стар, прогнил, помешчически строй, който души Русия!"

Разширява се, расте революционното движение на работниците. Работническата класа започва да буди за нова борба и другите слоеве на населението. Всичко честно, всичко, което се стреми към по-добър живот, започва да протестира против насилията на царската

глутница. Дори буржоазията ръмжи, дори тя е недоволна от пълното и неограничено господство на Пуришкевичевци.

Режимът от 3 юни никого и нищо не усмири. Всичките години на контрареволюцията доказаха, че няма свободен живот в Русия, докато стои непокътната монархията на Романовци, докато стои неприкосновено господството на помешчиците.

Нараства нова революция, в която работническата класа ще изиграе отново почетната роля на водач на цялата освободителна армия.

На знамето на работническата класа са написани, както по-рано, трите стари искания, за които са дадени толкова много жертви, за които е пролята толкова кръв.

8-часов работен ден — за работниците!

Всичката помешчическа, царска и манастирска земя, без откуп — на селяните!

Демократическа република — за целия народ!

Около тези искания се е водела и се води борбата в съвременна Русия. Те бяха издигнати от работниците и през неотдавнашните дни на ленските стачки. Ще ги издигне работническата класа и на 9 януари.

Работниците в Петербург, Рига, Николаев вече се опитаха да отбележат със стачки и демонстрации 9 януари 1912 година. На 9 януари 1913 година ние ще направим това навсякъде — *по цяла Русия*. На 9 януари 1905 година в кръвта на работниците се роди първата руска революция. Началото на 1913 година нека послужи като преддверие към *втората* революция в Русия. Домът на Романовци, готвейки се да празнува през 1913 година своя 300-годишен юбилей, се кани още задълго да стои върху гърба на Русия. Нека на 9 януари 1913 година кажем на тази шайка:

Стига! Долу монархията на Романовци! Да живее демократическата република!

Другари! Нека 9 януари 1913 година да не мине неотбелязан никъде, където живее и се бори руският работник.

Със събрания, резолюции, митинги и, дето може,

с еднодневна стачка и

демонстрации

да отбележим навсякъде този ден.

Да си спомним в този ден за падналите в борбата герои! Най-добре ще почетем тяхната памет, ако в този ден из цяла Русия се раздадат нашите стари искания:

Демократическа република!

Конфискация на помешчическите земи!

8-часов работен ден!

Централен комитет на Руската социал-демократическа работническа партия.

Другари!

Гответе се за протест на 9 януари!

Издадено като отделна прокламация в края на декември 1912 година — началото на януари 1913 год.

Печата се по текста на прокламацията

ИЗБОРИТЕ В ПЕТЕРБУРГ

(Писмо от С.-Петербург)

За разлика от изборите през 1907 година, изборите през 1912 година съвпаднаха с революционното оживление сред работниците. Докато тогава вълните на революцията спадаха, а контрареволюцията тържествуваше, в 1912 година се започна първата вълна на новата революция. Именно затова *тогава* работниците избираха вяло, а тук-таме дори бойкотираха изборите, бойкотираха, разбира се, *пасивно*, като показаха с това, че пасивният бойкот е несъмнен признак на вялост и упадък на силите. Именно затова *сега*, в атмосферата на надигащата се революция, работниците с голям интерес отиваха на изборите, като отхвърлиха настрана безволното политическо равнодушие. Нещо повече: работниците се бориха за избори, те се домогваха и добиха правото на избори чрез грандиозни стачки против „разясненията", въпреки всичките полицейски хитрости и препятствия. Това е несъмнен признак, че политическото вцепенение е преминало, че революцията е излязла от мъртвата точка. Наистина, вълната на новата революция *още* не е така силна, за да може да се постави въпроса, да речем, за обща политическа стачка. Но тя *вече* е толкова силна, че на отделни места може да разкъса паяжината на „разясненията" в интерес на изборното оживление, в интерес на организирането на пролетарските сили, в интерес на политическото просвещаване на масите.

РАБОТНИЧЕСКАТА КУРИЯ

1. Борбата за избори

Не ще бъде излишно да се отбележи, че инициативата за стачната кампания принадлежеше на представителя на Централния комитет, а също на Петербургския комитет на нашата партия. Късно вечерта на 4 октомври, в навечерието на изборите за гласни, ни стана известно, че от околийската комисия са „разяснени" пълномощниците от най-големите заводи (Путиловския и други). След час се събира Изпълнителната комисия на Петербургския комитет заедно с представителя на ЦК[122] и като съставя нов списък на гласните, взема решение за еднодневна протестна стачка. Същия ден през нощта се събира Путиловската заводска социалдемократическа група и възприема решението на Петербургския комитет. На 5 се започва Путиловската стачка. Стачкува целият завод. На 7 (в неделя) се събира заводската социалдемократическа група на Невския корабостроителен завод и се присъединява към решението на Петербургския комитет. На 8 стачкува целият завод. След тях вървят другите фабрики и заводи. Стачкуват не само „разяснените" предприятия, но и не-„разяснените" (Пал), а също и онези, които според „правилата за изборите" нямаха право да избират в работническата курия. Стачкуват от солидарност. Не се чувствува недостиг от революционни песни и манифестации... Късно през нощта на 8 октомври става известно, че губернската комисия по изборите касира изборите за гласни, отменява „разясненията" на околийската комисия, „възстановява правата" на путиловците, привлича към изборите по-голямо число предприятия. Работниците празнуват победата. Работниците победиха.

Интересна е резолюцията, приета от работниците на Невския корабостроителен и Путиловския завод при обявяване на стачката:

„Като протестираме против нарушаването на нашите избирателни права, заявяваме, че само сваля-

нето на царизма и извоюването на демократическа република могат да осигурят на работниците правото и действителната свобода на избори."

Резолюцията на ликвидаторите, че „... само всеобщото избирателно право *за Държавната дума* би могло да гарантира правото на избори" — бе отхвърлена. Тези резолюции предварително се обсъждаха в заводските социалдемократически групи, и когато се изясни например в групата на Невския корабостроителен завод, че резолюцията на ликвидаторите не среща съчувствие, нейните привърженици се задължиха да не я предлагат на митинга пред безпартийната маса, а да поддържат приетата от групата. За тяхна чест трябва да се отбележи, че те удържаха своята дума. На това антиликвидаторите отговориха със също такава лоялност, като прокараха като пълномощник Гудков, когото, имайки мнозинство в завода, можеха да „провалят". Не би било зле, ако би имало поне капка такова чувство на отговорност у „Луч", който умее така хубаво да пише за онова, *което не е било* в заводите, но който премълча горепоменатата резолюция на Невския, а резолюцията на путиловците в добавък на това още и изопачи.

И така, работниците се бориха за избори и извоюваха изборите. Нека от това извлекат поука петербургските есери, които така безуспешно се обявиха в Невския корабостроителен завод против изборите.

Работниците се бориха за право на избори под лозунга за демократическа република. Нека от това извлекат поука фетишистите на „частичните реформи", ликвидаторите от „Луч".

2. Поръчението до депутата

„Разяснителните" стачки още не бяха ликвидирани, когато се събра съвещанието на пълномощниците. Можеше от по-рано да се каже, че поръчението, изработено от Петербургския комитет и одобрено от големите заводи на Питер (Путиловския, Невския корабостроителен завод, Пал), ще бъде прието от пълномощниците. И действително, поръчението беше прието с огромно мнозинство при незначителна група въздържали се ликви-

датори. Опитът на последните да попречат на гласуването беше посрещнат с възгласите „не пречете!“

В своето поръчение до депутата пълномощниците говорят за „задачите на пета година“, за това, че тези задачи „са останали неразрешени“, че икономическото и политическото развитие на Русия „прави тяхното разрешение неминуемо“. Борбата на работниците и революционните селяни за събаряне на царизма, въпреки съглашателската политика на кадетската буржоазия, борба, чийто вожд може да бъде само пролетариатът — ето какво би могло да разреши, според поръчението, задачите на пета година (виж „Поръчение“ в „Социал-Демократ“, бр. 28—29).

Както виждате, това съвсем не е либерално-ликвидаторската „ревизия на аграрните постановления на III Дума“ или „всеобщите избори за Държавната дума“ (вж. платформата на ликвидаторите)[123].

Петербургските работници останаха верни на революционните традиции на нашата партия. Лозунгите на революционната социалдемокрация, и само те, получиха признание от събранието на пълномощниците. На събранието въпроса решаваха безпартийните (от 82 пълномощници 41 са „просто социалдемократи“ и безпартийни), и ако дори на такова събрание е прието поръчението на Петербургския комитет, това значи, че лозунгите на Петербургския комитет имат здрави корени в чувствата и мислите на работническата класа.

Как се отнесоха към всичко това ликвидаторите? Ако те вярваха в своите възгледи и не куцаха относно политическата си честност, те биха повели открита борба против поръчението, предлагайки свое поръчение, или, като претърпяха поражение, биха снели от листите своите кандидати. Щом като излязоха със своя кандидатска листа за гласни, в противовес на антиликвидаторската листа, защо също така да не излязат открито със своите възгледи, със свое поръчение? И когато е прието поръчението на антиликвидаторите, защо да не заявят честно и открито, че те, като противници на поръчението, не могат да бъдат избирани за бъдещи защитници на поръчението, че те снемат своите канди-

датури, като опразват мястото за привържениците на поръчението? Та това е елементарно правило на политическа честност. Или може би ликвидаторите пренебрегнаха поръчението, защото въпросът не е достатъчно пълно дебатиран, а на събранието той се решаваше с гласовете *на безпартийните?* Но защо в такъв случай те не се подчиниха на решението на 26 пълномощници-*социалдемократи*, събрали се нелегално няколко дни преди събранието на пълномощниците и след дискусия приели платформата на антиликвидаторите (с мнозинство 16 против 9 при един въздържал се), при което на събранието присъствуваха и лидерите на ликвидаторите, и техните пълномощници? От какви висши съображения се ръководеха ликвидаторите, като потъпкаха едновременно и поръчението на цялото събрание, и волята на 26 социалдемократически пълномощници? Очевидно, тук би могло да има само едно съображение: да затруднят антиликвидаторите и „някак си“ да промъкнат своите хора. Но именно там е работата, че ако ликвидаторите биха почнали открита борба, те не биха прокарали нито един свой привърженик, защото за всички беше ясно, че ликвидаторската „ревизия на аграрните постановления на III Дума“ няма да намерят съчувствие сред пълномощниците. Оставаше едно: да скрият своето знаме, да се престорят за привърженици на поръчението, като заявят, че „собствено ние също сме за почти такова поръчение“, и „някак си“ да прокарат свои хора. Така и постъпиха. Постъпвайки така, ликвидаторите признаха своето поражение, като се зачислиха между политически банкрутиралите.

Но да заставиш противника да свие своето знаме, т. е. да го заставиш да признае *негодността* на своето знаме, т. е. да го заставиш да признае идейното превъзходство на своя враг — това именно значи да одържиш морална победа.

И каква „странност“: ликвидаторите имат „широка работническа партия“, а антиликвидаторите само „закостенял кръжок“, и все пак „тесният кръжок“ победи „широката партия“.

Какви само чудеса не стават по света!...

3. Единството като маска и изборите за депутат

Когато буржоазните дипломати готвят война, те започват усилено да крещят за „мир“ и за „дружески отношения“. Ако някой министър на външните работи започне горещо да пледира за „мирна конференция“, то знайте, че „неговото правителство“ вече е поръчало нови дреднаути и моноплани. У дипломата думите *трябва* да се различават от делото — инак какъв дипломат е той? Едно нещо са думите, съвсем друго — делата. Хубавите думи са маска за прикритие на мръсни дела. Искрен дипломат — това е суха вода, дървено желязо.

Същото трябва да се каже за ликвидаторите с техните фалшиви крясъци за единство. Неотдавна др. Плеханов, привърженик на обединението в партията, писа по повод на резолюциите на ликвидаторската конференция[124], че „от тях на десет километра мирише на дипломация“. И затуй същият този др. Плеханов нарече тяхната конференция „разколническа“. По-откровено казано, ликвидаторите мамят работниците с дипломатически крясъци за единство, защото те, говорейки за единство, създават разкол. И действително, ликвидаторите — това са дипломати в социалдемокрацията, които прикриват с хубави думи за единство мръсната работа на вършения от тях разкол. Когато ликвидаторът разпалено защищава единството, то знайте, че той вече е потъпкал единството в името на разкола.

Изборите в Петербург са пряко доказателство за това.

Единството — това е преди всичко единство в действията на организираните социалдемократически работници вътре в работническата класа, която е още неорганизирана, непросветена още от светлината на социализма. Социалдемократически организираните работници поставят на своите събрания въпросите, обсъждат ги, вземат решения и след това, като единно цяло, излизат пред безпартийните с тези решения, безусловно задължителни за малцинството. *Без това няма и не може да има единство на социалдемокрацията!* Имаше ли такова решение в Петербург? Да, имаше. Това е решението на 26 социалдемократически пълномощници (от двете на-

правления), които приеха платформата на антиликвидаторите. Защо ликвидаторите не се подчиниха на това решение? Защо те провалиха волята на мнозинството от социалдемократическите пълномощници? *Защо те потъпкаха единството на социалдемократите* в Петербург? Защото ликвидаторите са дипломати в социалдемокрацията, създаващи разкол под маската на единството.

По-нататък, единството — това е единство в действията на пролетариата пред лицето на целия буржоазен свят. Представителите на пролетариата вземат решения и ги провеждат, излизайки като единно цяло, при условие малцинството да се подчинява на мнозинството. *Без това няма и не може да има единство на пролетариата!* Имаше ли такова решение у петербургския пролетариат? Да, имаше. Това е антиликвидаторското поръчение, прието от мнозинството на съвещанието на пълномощниците. Защо ликвидаторите не се подчиниха на това поръчение на пълномощниците? Защо те пренебрегнаха волята на мнозинството от пълномощниците? *Защо те потъпкаха единството на работническата класа в Петербург?* Защото ликвидаторското единство е дипломатическа *фраза,* която прикрива *политиката* на проваляне на единството...

Когато ликвидаторите, нарушавайки волята на мнозинството, промъквайки колебливи елементи (Судаков), раздавайки обещания от чисто дипломатически характер, получиха най-после трима гласни — възникна въпросът какво да се прави?

Единственият *честен* изход беше да се хвърли жребие. И антиликвидаторите *предложиха* на ликвидаторите да се хвърли жребие, а ликвидаторите го *отблъснаха!!*

Ликвидаторът У, който води преговори с болшевика Х по повод на предложението (имената на водилите преговорите и от двете страни могат да бъдат назовани от нас, ако стане нужда и при условие да се спази необходимата конспиративност)[125], след като се допита до своите съмишленици, отговори, че „хвърляне на жребие е неприемливо, тъй като нашите гласни са свързани с решението на нашия ръководещ колектив".

Нека се опитат да опровергаят това наше твърдение г. г. ликвидаторите!

Нарушаване волята на мнозинството социалдемократически пълномощници, нарушаване волята на мнозинството на събранието на пълномощниците, отказ от жребие, отказ от единна кандидатура за Думата, всичко това все в интереса на единството — твърде много оригинално е у вас „единството", г. г. ликвидатори!

Впрочем разколническата политика на ликвидаторите не е нова. Още от 1908 г. те водят агитация против нелегалната партия. Ликвидаторските безчинства на изборите в Петербург са продължение на тяхната стара разколническа политика.

Казват, че Троцки със своята „обединителна" кампания внесъл „нова струя" в старите „работи" на ликвидаторите. Това не е вярно. Въпреки „геройските" усилия на Троцки и неговите „ужасни заплахи", той се оказа в края на краищата прост шумлив шампион с фалшиви мускули, защото след пет години „работа" той не съумя да обедини никого освен ликвидаторите. Нова шумотевица — стари работи!

Но да се върнем към изборите. Като отхвърлиха жребието, ликвидаторите можеха да разчитат само на едно: на това, че буржоазията (кадети и октябристи) *ще предпочете ликвидатора!* За да парализира тази хитра сметчица, Петербургският комитет не можеше да постъпи по друг начин, освен да даде директива да се балотират всички гласни, защото между ликвидаторите имаше и „колебаещи се" (Судаков), и изобщо те нямаха сплотена група. Като изпълняваха директивата на ПК, всички гласни-антиликвидатори се балотираха. И хитрата сметчица на ликвидаторите не успя! Деморализация имаше не между антиликвидаторите, а сред ликвидаторските гласни, които, против решенията на техния „колектив", се балотираха с взаимно надпреваряне. Би трябвало да се учудваме не на това, че Гудков се съгласи с кандидатурата на Бадаев (над Гудков тежеше антиликвидаторското поръчение, което беше прието от неговия завод!), а на факта, че ликвидаторът Петров, а след

него и самият Гудков, се кандидатираха *след избирането* на Бадаев.

От казаното изводът е един: за ликвидаторите единството е маска, която прикрива тяхната разколническа политика, хитрост, с която те искаха да се промъкнат в Думата против волята на социалдемокрацията и пролетариата в Петербург.

II

ГРАДСКАТА КУРИЯ

Ленските събития и изобщо оживлението сред работниците не минаха напразно за избирателя на втората курия. Демократическите слоеве от градското население значително полевяха. Ако преди пет години, след поражението на революцията, те „погребваха" идеалите на пета година, то сега, след масовите стачки, старите идеали започнаха да оживяват. Създаде се определено настроение на недоволство от двойствената политика на кадетите, което кадетите не можеха да не забележат.

От друга страна, октябристите „не оправдаха" надеждите на едрите търговци и фабриканти. Откриваха се ваканции, което кадетите също така не можеха да не забележат.

И още през май тази година кадетите решиха да играят на два фронта. Не да се борят, а да играят.

С това се и обяснява онази двойственост в избирателната кампания на кадетите в двете различни курии, която не можеше да не поразява избирателя.

Център на избирателната кампания на социалдемократите стана борбата с кадетите за влияние върху демократическите слоеве. Хегемония на контрареволюционната буржоазия или хегемония на революционния пролетариат — това е именно оная „схема" на болшевиките, против която много години безнадеждно се борят ликвидаторите и на която сега те бяха принудени да се подчинят като пред очевидна и неизбежна жизнена необходимост.

Победата във втората курия зависеше от поведението на демократическите слоеве, демократични по положение, но които още не са осъзнали своите интереси. С кого ще отидат тези слоеве, със социалдемокрацията ли или с кадетите? Имаше и трети лагер — десни и октябристите, но не можеше сериозно да се говори за „черносотническа опасност“, защото беше ясно, че десните могат да съберат само незначително число гласове. А приказките „да не изплашим буржоазията“, макар и да ги имаше (виж ст. на Ф. Д. в „Невский Голос“[126]), предизвикваха само усмивка, защото беше ясно, че на социалдемокрацията предстоеше не само „да изплаши“, но и да събори от позицията ѝ същата тази буржоазия в лицето на нейните адвокати — кадетите.

Хегемония на социалдемокрацията или хегемония на кадетите — така се поставяше въпроса от самия живот.

От това стана ясно, че за социалдемокрацията е необходимо да бъде извънредно сплотена през целия ход на кампанията.

Именно затова избирателната комисия при Петербургския комитет влезе в съглашение с другата комисия, съставена от меншевики и от отделни ликвидатори. Съглашение относно лицата при пълна свобода на избирателната агитация със задължителното условие, че в листата на кандидатите за Думата „не може да влезе лице, което е свързало своето име или дейност с борбата против партийността“ (извлечение от „протокола“ за преговорите). Известната листа на социалдемократите във втората курия се състави след като антиликвидаторите направиха отвод на Аб... и Л..., известни питерски ликвидатори, „които са свързали своето име и дейност“ и прочее. Не е излишно да се отбележи тук, за да се характеризират „привържениците на единството“, че те, след избора на Чхеидзе в Тифлис, решително се отказаха да го заменят с кандидатурата на бившия член от III Дума, социалдемократа Покровски, като заплашваха с друга паралелна листа и с разстройство на кампанията.

Но уговорката за „свобода на избирателната агитация“ се оказа като че ли излишна, защото ходът на кампанията показа явно, че никаква друга кампания не

е възможна в борбата с кадетите, освен кампанията на революционната социалдемокрация, т. е. — на болшевишката. Кой не помни речите на петербургските оратори и на кандидатите на социалдемокрацията за „хегемонията на пролетариата" и за „старите методи на борба" в противовес на „новите парламентарни", за „второто движение" и за „негодността на лозунга за отговорно кадетско правителство"? Къде останаха брътвежите на ликвидаторите за „неразцепване на опозицията", за „полевяване на кадетската буржоазия", за „натиск" върху тази буржоазия? А антикадетската агитация на ликвидаторите от „Луч", които „гризеха" кадетите и ги „заплашваха", понякога дори прекомерно — нима всичко това не свидетелствува, че дори „с устата на младенците" самият живот изричаше истината.

А къде се дяна принципната съвест на Дан, Мартов и другите противници на „кадетоядството"?

„Широката работническа партия" на ликвидаторите още веднаж претърпя поражение в борбата с „тайния кръжок". Помислете само: „широката работническа (?) партия" в плен на малкия, ама съвсем малък „кръжок"! Чудеса . . .

III

ИЗВОДИ

От казаното става ясно преди всичко, че приказките за два лагера, лагер на привържениците на третоюнския режим и лагер на неговите противници, нямат почва под себе си. Всъщност в изборите се очертаха три, а не два лагера: лагер на революцията (социалдемократи), лагер на контрареволюцията (десни) и лагер на съглашателите, които подриват революцията, наливат вода във воденицата на контрареволюцията (кадети). От „единна опозиция" против реакцията не ставаше и дума.

По-нататък, изборите говорят, че разграничаването на двата крайни лагера ще расте, че средният лагер поради това ще се топи, освобождавайки демократически настроените в полза на социалдемокрацията, а сам посте-

пенно ще се придвижва към страната на контрареволюцията.

Поради това разговорите за „реформи“ отгоре, за невъзможността да има „взривове“ и за „органическо развитие“ на Русия под егидата на „конституцията“ губят всякаква почва. Ходът на нещата неизбежно води към нова революция, и ние ще трябва да преживеем „нова пета година“, въпреки уверенията на Лариновци и други ликвидатори.

Най-после, изборите говорят, че пролетариатът и само той е призван да застане начело на бъдещата революция, като събира около себе си стъпка по стъпка всичко честно и демократично в Русия, което жадува освобождаването на родината от робство. Достатъчно е да се запознаем с хода на изборите в работническата курия, достатъчно е да се запознаем със симпатиите на петербургските работници, ясно изразени в поръчението на пълномощниците, достатъчно е да се запознаем с тяхната революционна борба за изборите, за да се убедим в това.

Всичко това дава основание да се твърди, че изборите в Петербург изцяло потвърдиха правилността на лозунгите на революционната социалдемокрация.

Жизнеността и мощта на революционната социалдемокрация — такъв е първият извод.

Политически банкрут на ликвидаторите — такъв е вторият извод.

Вестник „Социал-Демократ“, бр. 30,
12 (25) януари 1913 год.

Подпис: К. Сталин. *Печата се по текста на вестника.*

ПО ПЪТЯ НА НАЦИОНАЛИЗМА

(Писмо от Кавказ)

В редица постановления, които увековечават славата на ликвидаторската конференция, постановлението за „културно-националната автономия“ заема не последно място.

Ето го:

„Като изслуша съобщението на кавказката делегация, че както на последната конференция на кавказките организации на РСДРП, така и в печатните органи на тези организации се е изяснило мнението на кавказките другари за необходимостта да се постави искането за национално-културна автономия, конференцията, като не се изказва по съществото на това искане, констатира, че такова тълкуване на пункта от партийната програма, който признава на всяка националност правото на самоопределение, не е в разрез с точния смисъл на последната, и изказва пожелание националният въпрос да бъде включен в дневния ред на най-близкия конгрес на РСДРП.“

Това постановление е важно не само защото изразява опортюнистическото увъртане на ликвидаторите пред факта на надигналата се националистическа вълна. То е важно още затова, че в него всяка фраза е злато.

Какво струва например твърдението, че конференцията, „като не се изказва по съществото на това искане“, при все това „констатира“ и решава? Но така „решават“ само в оперетките!

Или фразата, че „такова тълкуване на пункта от партийната програма, която признава на всяка националност правото на самоопределение, не е в разрез с точния смисъл на последната“. Помислете само! Поменатият

пункт на програмата (пункт девети) говори за свобода на националностите, за *право* на националностите да се развиват свободно, за задължения на партията да се бори против всякакви насилия над тях. Общо казано, *правото* на националностите според смисъла на този пункт не трябва да бъде ограничено, то може да доведе както до автономия и федерация, така и до сепарация. Значи ли това, че за партията е безразлично, еднакво добре, как именно ще реши своята съдба дадена националност, в полза на централизма или на сепаратизма? Значи ли това, че въз основа само на абстрактното право на националностите, „като не се изказва по съществото на това искане", може да се препоръча, макар и косвено, автономия на едни, федерация на други, сепарация на трети? Националността решава своята съдба, но значи ли това, че партията не трябва да повлияе върху волята на националността в духа на решение, което най-много съответствува на интересите на пролетариата? Партията е за свободата на вероизповеданията, за правото на хората да изповядват каквато искат религия. Оттук може ли да се заключи, че партията ще поддържа католицизма в Полша, православието в Грузия, грегорианството в Армения, че тя няма да се бори с тези форми на мироглед?... И не е ли ясно само по себе, че пункт девети от партийната програма и културно-националната автономия са две съвсем различни плоскости, които могат „да са в разрез" една с друга толкова, колкото, да речем, Хеопсовата пирамида и прословутата конференция на ликвидаторите?

А именно тъкмо по такъв еквилибристически начин конференцията „разрешава" въпроса.

В поменатото постановление на ликвидаторите най-важното е идейното разложение сред кавказките ликвидатори, които измениха на старото знаме на интернационализма в Кавказ и прокараха в конференцията това постановление.

Повратът на кавказките ликвидатори към национализма не е нещо случайно. Ликвидацията на партийните традиции е започната от тях отдавна. Премахването на „социалната част" от програмата-минимум, отмяната на „хегемонията на пролетариата" (виж „Дискуссионный

Листок", бр. 2[127]), обявяването на нелегалната партия за спомагателна организация при легалните организации (виж „Дневник", бр. 9[128]) — всичко това са общоизвестни неща. Сега дойде ред и до националния въпрос.

От самото начало на своята поява (началото на 90-те години) организациите в Кавказ носеха строго интернационален характер. Единна организация на грузинските, руските, арменските и мюсюлманските работници, които водеха дружна борба с враговете — такава беше картината на партийния живот... В 1903 година, на първия учредителен конгрес на кавказките (по-точно закавказките) социалдемократически организации, който постави началото на Кавказкия съюз, интернационалният принцип за построяване на организацията отново беше провъзгласен като единствено правилен. Оттогава кавказката социалдемокрация растеше в борба с национализма. Грузинските социалдемократи се бореха със „своите" националисти, с национал-демократите и федералистите; арменските социалдемократи—със „своите" дашнакцакани; мюсюлманските — с панислямистите[129]. И в борба с тях кавказката социалдемокрация, независимо от фракциите, разширяваше и заякчаваше своите организации... В 1906 година на Кавказката областна конференция за първи път изплува въпросът за културно-националната автономия. Внесе го и искаше решение в положителен смисъл групичката на кутаисците. Въпросът беше „провален с трясък", както се изразяваха тогава, между другото затова, че против него еднакво рязко се изказаха двете фракции в лицето на Костров и пишещия тези редове. Беше решено, че така нареченото „областно самоуправление на Кавказ" е най-доброто разрешение на националния въпрос, най-съответствуващо на интересите на обединения в борбата кавказки пролетариат. Да, така беше в 1906 година. И това решение се повтаряше на последвалите конференции, защищаваше се и се популяризираше както в меншевишкия, така и в болшевишкия кавказки печат, легален и нелегален...

Но ето че настъпи 1912 година, и се „оказа", че „ние" имаме нужда от културно-национална автономия, разбира се (разбира се!), в интереса на пролетариата! В

какво именно се състои работата? Какво се е изменило? Може би кавказкият пролетариат е станал по-малко социалистически? Но тъкмо тогава най-неразумно е да се издигат национални организационни и „културни" прегради между работниците! Може би той е станал повече социалистически? Но в такъв случай как да се нарекат ония, с позволение казано, „социалисти", които изкуствено издигат и укрепяват разрушаващите се и никому ненужни прегради?... И тъй, в какво именно се състои работата? В това, че селският Кутаис повлече след себе си „социалдемократическите октябристи" на Тифлис. С работите на ликвидаторите в Кавказ отсега ще се разпорежда наплашеният от воинствуващия национализъм кутаиски селянин. Кавказките ликвидатори не можаха да устоят против националистическата вълна, те изпуснаха изпитаното знаме на интернационализма и... тръгнаха да се люшкат „по вълните" на национализма, като изхвърлиха зад борта последното богатство: „за какво ни е, празна работа"...

Но който е казал А, трябва да каже и Б: всичко има своята логика! След грузинската, арменската, мюсюлманската (и руската?) национално-културна автономия на кавказките ликвидатори ще последват партии на грузинските, арменските, мюсюлманските и други ликвидатори. Вместо обща организация ще се явят отделни организации по националности, така да се каже грузински, арменски и прочее „Бундове".

Не към това ли насочват своето „решение" по националния въпрос г. г. кавказките ликвидатори?

Та какво, ние можем да им пожелаем смелост. Правете каквото искате да правите!

Във всеки случай можем да ги уверим, че другата част от кавказките организации, партийните социалдемократи измежду грузинците, русите, арменците и мюсюлманите ще скъсат решително с г. г. национал-ликвидаторите, с тези изменници на славното знаме на интернационализма в Кавказ.

Вестник „Социал-Демократ", бр. 30,
12 (25) януари 1913 год.

Подпис: К. Ст. *Печата се по текста на вестника.*

МАРКСИЗМЪТ И НАЦИОНАЛНИЯТ ВЪПРОС[130]

Периодът на контрареволюцията в Русия донесе не само „гръм и мълния“, но и разочарование в движението, неверие в общите сили. Вярваха в „светлото бъдеще“ — и хората се бореха заедно, независимо от националността: общите въпроси преди всичко! Промъкна се в душата съмнение — и хората започнаха да се разотиват по националните квартири: нека всеки се осланя само на себе си! „Националната проблема“ преди всичко!

В същото време в страната се извършваше сериозен прелом в икономическия живот. 1905 година не мина напразно: на остатъците от крепостния строй в село бе нанесен още един удар. Редица плодородни години след гладуванията и настъпилия след това индустриален подем тласнаха напред капитализма. Диференциацията в селото и растежът на градовете, развитието на търговията и на пътищата за съобщения направиха голяма крачка напред. Това е особено вярно относно покрайнините. Но това не можеше да не ускори процеса на стопанската консолидация на националностите в Русия. Последните трябваше да дойдат в движение...

В същата насока на пробуждане на националностите действуваше установилият се през това време „конституционен режим“. Увеличението на вестниците и въобще на литературата, известна свобода на печата и на културните учреждения, увеличението на народните театри и др. т., без съмнение съдействуваха за усилването на „националните чувства“. Думата с нейната избирателна

кампания и политически групи даде нови възможности за раздвижване на нациите, нова широка арена за мобилизиране на последните.

А повдигналата се отгоре вълна на воинствуващия национализъм, цяла редица репресии от страна на „властимащите", които отмъстяваха на покрайнините за тяхното „свободолюбие" — предизвикаха съответна вълна на национализъм отдолу, който преминаваше понякога в груб шовинизъм. Усилването на ционизма[181] сред евреите, растящият шовинизъм в Полша, панислямизмът сред татарите, усилването на национализма сред арменците, грузинците, украинците, общият уклон на изостаналите слоеве от населението към антисемитизъм — всичко това са общоизвестни факти.

Вълната на национализма все по-силно се навдигаше, като заплашваше да обхване работническите маси. И колкото повече спадаше освободителното движение, толкова по-буйно разцъфтяваше национализмът.

В този труден момент на социалдемокрацията се падна високата мисия да даде отпор на национализма, да предпази масите от общата „епидемия". Защото социалдемокрацията, и само тя, можеше да направи това, като противопостави на национализма изпитаното оръжие на интернационализма, единството и неделимостта на класовата борба. И колкото по-силно се навдигаше вълната на национализма, толкова по-гръмко трябваше да се раздава гласът на социалдемокрацията за братство и единство на пролетариите от всички националности на Русия. При това изискваше се особена издържливост от социалдемократите от покрайнините, които (с. д.) непосредствено се сблъскваха с националистическото движение.

Но не всички социалдемократи се оказаха на висотата на задачата, и преди всичко — социалдемократите от крайнините. Бундът, който по-рано подчертаваше общите задачи, сега започна да издига на пръв план свои особени, чисто националистически цели: работата стигна дотам, че той обяви „празнуването на съботата" и „признаването на жаргона" за боен пункт на своята избирателна кампания*. След Бунда последва Кавказ: една част от кавказ-

* Виж „Отчет о IX конференции Бунда".

ките социалдемократи, която по-рано заедно с останалите кавказки социалдемократи отричаше „културно-националната автономия", сега я издига като искане на деня*.

Да не говорим вече за конференцията на ликвидаторите, която санкционира дипломатически националистическите колебания**.

Но от това следва, че възгледите на руската социалдемокрация по националния въпрос още не са ясни на всички социалдемократи.

Необходимо е, очевидно, сериозно и всестранно обсъждане на националния въпрос. Нужна е задружна и неуморна работа на последователните социалдемократи против националистическата мъгла, откъдето и да иде тя.

I

НАЦИЯ

Що е нация?

Нацията е преди всичко общност, определена общност на хора.

Тази общност не е расова, нито племенна. Днешната италианска нация се е образувала от римляни, германци, етруски, гърци, араби и т. н. Френската нация се е създала от гали, римляни, брити, германци и т. н. Същото трябва да се каже за англичаните, немците и други, които са се оформили в нации от хора на различни раси и племена.

И така, нацията не е расова и не е племенна, а исторически създала се общност на хора.

От друга страна, несъмнено е, че великите държави на Кир или Александър не могат да бъдат наречени нации, макар и да са се образували исторически, да са се образували от разни племена и раси. Това са били не нации, а случайни и малко свързани конгломерати от групи, които се разпадали и обединявали в зависимост от успехите или пораженията на един или друг завоевател.

---

* Виж „Извещение Августовской конференции".

** Виж пак там.

И така, нацията не е случаен и скоропреходен конгломерат, а устойчива общност на хора.

Но не всяка устойчива общност създава нация. Австрия и Русия също са устойчиви общности, обаче никой не ги нарича нации. По какво се отличава националната общност от държавната общност? Между другото по това, че националната общност е немислима без общ език, когато за държавата общият език не е задължителен. Чешката нация в Австрия и полската в Русия биха били невъзможни без общ за всяка от тях език, докато на цялостта на Русия и Австрия не пречи съществуването вътре в тях на цяла редица езици. Става дума, разбира се, за народно-разговорни езици, а не за официално-канцеларски.

И така, *общността на езика* е една от характерните черти на нацията.

Това, разбира се, не значи, че различните нации всякога и навсякъде говорят на разни езици или че всички, които говорят на един и същи език, задължително образуват една нация. Всяка нация има *общ* език, но не е задължително различните нации да имат разни езици! Няма нация, която да говори едновременно на разни езици, но това още не значи, че не може да има две нации, които да говорят на един и същи език! Англичаните и североамериканците говорят на един език, и все пак те не образуват една нация. Същото трябва да се каже за норвежците и датчаните, за англичаните и ирландците.

Но защо например англичаните и североамериканците не образуват една нация, въпреки общия език?

Преди всичко затова, че те не живеят заедно, а на разни територии. Нацията се образува само в резултат на продължителни и редовни общувания, в резултат на съвместен живот на хората поколение след поколение. А продължителният съвместен живот е невъзможен без обща територия. Англичаните и американците по-рано са населявали една територия, Англия, и са образували една нация. След това една част от англичаните се изселила от Англия на нова територия, в Америка, и тук, на новата територия, с течение на времето, се образувала новата

североамериканска нация. Разните територии са довели до образуване на разни нации.

И така, *общността на територията* е една от характерните черти на нацията.

Но това още не е всичко. Общността на територията сама по себе си още не прави нация. За това е нужна още вътрешна икономическа връзка, която да обединява отделните части на нацията в едно цяло. Между Англия и Северна Америка няма такава връзка и затова те образуват две различни нации. Но и самите североамериканци не биха заслужавали названието нация, ако отделните кътове на Северна Америка не бяха свързани помежду си в икономическо цяло вследствие разделението на труда между тях, развитието на пътищата за съобщения и т. н.

Да вземем например грузинците. В дореформените времена* грузинците са живеели върху обща територия и са говорели на един и същи език, при все това те не са образували, строго казано, една нация, защото те, разделени на цяла редица откъснати едно от друго княжества, не са могли да живеят общ икономически живот, векове са водели помежду си войни и са се разорявали взаимно, като са насъсквали един срещу друг персите и турците. Кратковременното и случайно обединение на княжествата, което понякога някой цар-щастливец сполучвал да прокара, в най-добрия случай обхващало само повърхностно-административната сфера, като бързо се е разбивало в капризите на князете и равнодушието на селяните. Инак не е и могло да бъде при икономическата разпокъсаност на Грузия... Грузия, като нация, се появява едва във втората половина на XIX век, когато падането на крепостничеството и засилването на икономическия живот на страната, развитието на пътищата за съобщение и възникването на капитализма създадоха разделение на труда между областите на Грузия, разклатиха окончателно стопанската затвореност на княжествата и ги свързаха в едно цяло.

Същото трябва да се каже и за другите нации, които са преминали стадия на феодализма и в които се разви капитализмът.

---

* До премахването на крепостничеството в Русия в 1861 г. — *Бълг. ред.*

И така, *общността на икономическия живот, икономическата свързаност* е една от характерните особености на нацията.

Но и това не е всичко. Освен всичко казано, нужно е още да се вземат под внимание особеностите на духовния облик на хората, обединени в нация. Нациите се отличават една от друга не само по условията на своя живот, но и по духовния облик, който се изразява в особеностите на националната култура. Ако говорещите един език Англия, Северна Америка и Ирландия образуват при все това три различни нации, то в това не малка роля играе онова своеобразно психическо устройство, което се е изработило у тях поколение след поколение в резултат на нееднаквите условия на съществуване.

Разбира се, само̀ по себе си психическото устройство или — както другояче го наричат — „националният характер“, за наблюдателя е нещо неуловимо, но доколкото то се изразява в своеобразието на културата, обща за нацията, то е уловимо и не може да бъде игнорирано.

Не ще и дума, че „националният характер“ не представлява нещо веднаж завинаги дадено, а се изменя заедно с условията на живота, но доколкото съществува във всеки даден момент, той слага своя печат върху физиономията на нацията.

И така, *общност на психическото устройство*, която се проявява в същността на културата, е една от характерните черти на нацията.

По такъв начин ние изчерпихме всичките признаци на нацията.

Нацията е исторически създала се устойчива общност на хора, възникнала върху базата на общността на езика, територията, икономическия живот и психическото устройство, което се проявява в общността на културата.

При това само̀ по себе си се разбира, че нацията, както и всяко историческо явление, подпада под законе за изменението, има своя история, начало и край.

Необходимо е да се подчертае, че нито един от посочените признаци, взет отделно, не е достатъчен за определяне на нацията. Нещо повече: достатъчно е да

липсва макар и един от тези признаци, за да престане нацията да бъде нация.

Можем да си представим хора с общ „национален характер“ и все пак не можем да кажем, че те образуват една нация, ако те са икономически разединени, живеят на разни територии, говорят на разни езици и т. н. Такива са например руските, галицийските, американските, грузинските и кавказките *евреи*, които, според нас, не съставят единна нация.

Можем да си представим хора с общност на територията и на икономическия живот, и все пак те да не образуват една нация, ако липсват общността на езика и „националният характер“. Такива са например германците и латвийците в Прибалтийския край.

Най-после, норвежците и датчаните говорят на един и същи език, но те не образуват една нация поради липсата на другите признаци.

Само наличността на всичките признаци, взети заедно, прави нация.

Може да се стори, че „националният характер“ е не един от признаците, а *единственият* съществен признак на нацията, при което всички останали признаци съставляват собствено *условия* за развитието на нацията, а не нейни признаци. Такова гледище поддържат например известните в Австрия социалдемократически теоретици по националния въпрос Р. Шпрингер и особено О. Бауер. Да разгледаме тяхната теория за нацията.

Според Шпрингер, „нацията е съюз на еднакво мислещи и еднакво говорещи хора“. Това е „културна общност на група съвременни хора, *не свързана със „земя“** (курсивът е наш).

И така, „съюз“ на еднакво мислещи и говорещи хора, колкото и да са разединени един от друг, където и да живеят.

Бауер отива още по-нататък.

---

* Виж „Национальная проблема“ от Р Шпрингер, стр. 43, изд. „Общественная польза“, 1909 г.

„Що е нация? — пита той. — Общността на езика ли е, която обединява хората в нация? Но англичаните и ирландците... говорят на един и същи език, без да образуват обаче единен народ; евреите съвсем нямат общ език и при все това образуват нация"*.

Тогава що е нация?

„Нацията е относителна общност на характера"**.

Но що е характер, в дадения случай — национален характер?

Националният характер е „сума от признаци, които отличават хората на една от хората на друга националност, комплекс от физически и духовни качества, които отличават една нация от друга"***.

Бауер, разбира се, знае, че националният характер не пада от небето, и затова той прибавя:

„Характерът на хората не се определя от нищо друго освен от тяхната съдба", че ... „нацията не е нищо друго освен общност на съдбата", която на свой ред се определя от „условията, в които хората произвеждат средствата за своето съществуване и разпределят продуктите на своя труд"****.

По такъв начин ние дойдохме до най-„пълното", както се изразява Бауер, определение за нацията.

„Нация е цялата съвкупност от хора, свързани с общността на характера върху почвата на общността на „съдбата" *****.

И така, общността на националния характер върху почвата на общността на съдбата, взета вън от задължителната връзка с общността на територията, езика и икономическия живот.

Но в такъв случай какво остава от нацията? За каква национална общност може да става дума у хора, разединени икономически един от друг, които живеят на разни територии и поколение след поколение говорят на разни езици?

---

* Виж „Национальный вопрос и социал-демократия" от О. Бауер изд. „Серп", 1909 г., стр. 1—2.

** Виж пак там, стр. 6.

*** Виж пак там, стр. 2.

**** Виж пак там, стр. 24—25.

***** Виж пак там, стр. 139.

Бауер говори за евреите като за нация, макар че те „съвсем нямат общ език“*, но за каква „общност на съдбата“ и национална свързаност може да става дума например между грузинските, дагестанските, руските и американските евреи, които, откъснати съвсем едни от други, живеят на разни територии и говорят на разни езици?

Поменатите евреи, без съмнение, живеят общ икономически и политически живот с грузинците, дагестанците, русите и американците, в обща с тях културна атмосфера; това не може да не сложи своя отпечатък върху техния национален характер; ако у тях е останало нещо общо, това е религията, общият произход и известни остатъци от националния характер. Всичко това е несъмнено. Но как може да се говори сериозно, че закостенелите религиозни обреди и изчезващите постепенно психологически остатъци влияят върху „съдбата“ на поменатите евреи по-силно отколкото окръжаващата ги жива социално-икономическа и културна среда? А само при такова предположение може да се говори за евреите изобщо като за единна нация.

По какво тогава се отличава нацията на Бауер от мистическия и самозадоволяващ се „национален дух“ на спиритуалистите?

Бауер прокарва непроходима граница между „отличителната черта“ на нацията (националния характер) и „условията“ на техния живот, като откъсва едното от другото. Но що е национален характер, ако не отражение на условията на живота, ако не сгъстеност от впечатления, получени от окръжаващата среда? Как можем да се ограничаваме само с националния характер, като го обособяваме и откъсваме от породилата го почва?

Вън от това, по какво собствено се е отличавала английската нация от северноамериканската в края на XVIII и в началото на XIX век, когато Северна Америка се е наричала още „Нова Англия“? Разбира се, че не по националния характер: защото северноамериканците са били преселници от Англия, те са взели със себе си

* Виж „Национальный вопрос и социал-демократия“ от О. Бауер, изд. „Серп“, 1909 г., стр. 2.

в Америка освен английския език още английския национален характер и, разбира се, не са могли така скоро да го загубят, макар че под влияние на новите условия у тях, навярно, да се е изработвал свой особен характер. И все пак, въпреки по-голямата или по-малка общност в характера, тогава те вече са образували отделна от Англия нация! Очевидно „Нова Англия" като нация се е отличавала тогава от Англия като нация не с особения национален характер, или не толкова с националния характер, колкото с различната от Англия среда, с условията на живота.

По такъв начин, ясно е, че в действителност не съществува никакъв *единствено* отличителен признак на нацията. Има само сума от признаци, от които при съпоставяне на нациите изпъква по-релефно ту един признак (националният характер), ту друг (езикът), ту трети (територията, икономическите условия). Нацията е съчетание от всички признаци, взети заедно.

Гледището на Бауер, което отъждествява нацията с националния характер, откъсва нацията от почвата и я превръща в някаква си невидима, самозадоволяваща се сила. Получава се не нация, жива и действуваща, а нещо мистично, неуловимо и задгробно. Защото, повтарям, що за нация е например еврейската нация, която се състои от грузински, дагестански, руски, американски и други евреи, чиито членове не се разбират един друг (говорят на разни езици), живеят в разни части на земното кълбо, никога не се виждат един друг, никога не действуват заедно — нито в мирно, нито във военно време?!

Не, не за такива книжни „нации" социалдемокрацията съставя своята национална програма. Тя може да държи сметка само за действителните нации, които действуват и се движат, и затова ни заставят да държим сметка за тях.

Бауер очевидно смесва *нацията*, която е историческа категория, с *племето*, което е етнографска категория.

Впрочем, сам Бауер, както изглежда, чувствува слабостта на своята позиция. Като заявява решително в нача-

лото на своята книга, че евреите са нация *, в края на книгата Бауер се поправя, като твърди, че „капиталистическото общество изобщо не им дава (на евреите) да се запазят като нация“ **, като ги асимилира с другите нации. Причината, оказва се, се състои в това, че „евреите нямат затворена колонизационна област“ ***, в това време когато такава област имат например чехите, които трябва да се запазят, според Бауер, като нация. Накъсо: причината е в липсата на територия.

Разсъждавайки така, Бауер е искал да докаже, че националната автономия не може да бъде искане на еврейските работници ****, но с това той без да ще сам събаря своята собствена теория, която отрича общността на територията като един от признаците на нацията.

Но Бауер отива по-нататък. В началото на своята книга той заявява решително, че „евреите съвсем нямат *общ* език и при все това образуват нация“ *****. Но още не успял да достигне до сто и тридесетата страница, той вече променя фронта, като заявява също така решително: *„несъмнено е, че никаква нация не е възможна без общ език“* ****** (курсивът наш).

Тук Бауер е искал да докаже, че „езикът е най-важното оръдие за човешко общуване“ *******, но той заедно с това неочаквано е доказал и онова, което не е имал намерение да доказва, а именно: несъстоятелността на своята собствена теория за нацията, която отрича значението на общността на езика.

Така сшитата с идеалистически конци теория сама се опровергава.

---

* Виж стр. 2 от неговата книга.

** Виж пак там, стр. 389.

*** Виж пак там, стр. 388.

**** Виж пак там, стр. 396.

***** Виж пак там, стр. 2.

****** Виж пак там, стр. 130.

******* Виж пак там, стр. 130.

II

НАЦИОНАЛНОТО ДВИЖЕНИЕ

Нацията не е просто историческа категория, а историческа категория от определена епоха — епохата на възходящия капитализъм. Процесът на ликвидиране на феодализма и развитие на капитализма е в същото време процес за формиране на хората в нации. Така е ставало например в Западна Европа. Англичаните, французите, германците, италианците и другите са се оформили като нации при победоносното шествие на тържествуващия над феодалната разпокъсаност капитализъм.

Но образуването на нациите там е означавало заедно с това превръщането им в самостоятелни национални държави. Английската, френската и другите нации са в същото време английска и пр. държави. Ирландия, останала вън от този процес, не изменя общата картина.

Малко по-инак стои работата в Източна Европа. Докато на Запад нациите се развивали в държави, на Изток се образували междунационални държави — държави, които се състоят от няколко националности. Такива са Австро-Унгария, Русия. В Австрия най-развити в политическо отношение са били немците — затова те поели върху себе си работата по обединяването на австрийските националности в държава. В Унгария най-приспособени към държавна организираност са били маджарите — ядрото на унгарските националности, те са и обединителите на Унгария. В Русия ролята на обединител на националностите поели върху себе си великорусите, начело на които е стояла исторически образувала се силна и организирана дворянска военна бюрокрация.

Така е било на Изток.

Този своеобразен начин за образуване на държави е бил възможен само в условията на неликвидирания още феодализъм, в условията на слабо развития капитализъм, когато изтласканите на заден план националности не са успели още да се консолидират икономически в цялостни нации.

Но капитализмът започва да се развива и в източните държави. Развиват се търговията и пътищата за

съобщения. Възникват големи градове. Нациите се консолидират икономически. Нахлулият в спокойния живот на изтласканите националности капитализъм разтърсва последните и ги привежда в движение. Развитието на печата и театъра, дейността на райхсрата (в Австрия) и на Думата (в Русия) помагат за усилването на „националните чувства“. Създалата се интелигенция се прониква от „националната идея“ и действува в същата насока...

Но пробудилите се към самостоятелен живот изтласкани нации вече не се оформяват в независими национални държави: те срещат в своя път извънредно силно противодействие от страна на ръководните слоеве на командуващите нации, отдавна вече застанали начело на държавата. Те са закъснели!...

Така чехи, поляци и т. н. се оформяват като нации в Австрия; хървати и пр.—в Унгария; латвийци, литванци, украинци, грузинци, арменци и пр. — в Русия. Онова, което бе изключение в Западна Европа (Ирландия), на Изток става правило.

На Запад Ирландия отговори на изключителното положение с национално движение. На Изток пробудилите се нации трябваше да отговорят със същото.

Така се сложиха обстоятелствата, които тласкаха към борба младите нации от Източна Европа.

Борбата започва и се разпалва, собствено, не между нациите като цяло, а между господствуващите класи на командуващите и изтласканите нации. Борбата водят обикновено или градската дребна буржоазия на потиснатата нация против едрата буржоазия на командуващата нация (чехи и немци), или селската буржоазия на потиснатата нация против помешчиците на господствуващата нация (украинците в Полша), или цялата „национална“ буржоазия на потиснатите нации против управляващото дворянство на командуващата нация (Полша, Литва, Украйна в Русия).

Буржоазията е главното действуващо лице.

Основният въпрос за младата буржоазия е пазарът. Да продаде своите стоки и да излезе победител в конкуренцията с буржоазията от другата националност — такава е нейната цел. Оттук нейното желание да си

осигури „свой", „отечествен" пазар. Пазарът е първото училище, дето буржоазията се учи на национализъм.

Но работата обикновено не се ограничава с пазара. В борбата се намесва полуфеодалната-полубуржоазна бюрокрация на господствуващата нация със своите методи „да мъкне и да не пуща". Буржоазията на командуващата нация — все едно дали тя е дребна или едра — има възможност „по-скоро" и „по-решително" да се разправи със своя конкурент. „Силите" се обединяват и—започва цяла редица от ограничителни мерки против „инородната" буржоазия, които преминават в репресии. От стопанската сфера борбата се пренася в политическата. Ограничаване свободата на преселването, ограничаване на езика, ограничаване на избирателните права, съкращаване на училищата, религиозни притеснения и др. т. се сипят върху главата на „конкурента". Разбира се, такива мерки имат за цел да защитят не само интересите на буржоазните класи на командуващата нация, но и специфичните, така да се каже, кастовите цели на управляващата бюрокрация. Но от гледище на резултатите това е съвършено безразлично: буржоазните класи и бюрокрацията вървят в дадения случай ръка за ръка — все едно, дали става дума за Австро-Унгария или за Русия.

Притеснената от всички страни буржоазия на потиснатата нация естествено се раздвижва. Тя апелира към „родните низини" и започва да крещи за „отечеството", като представя своето собствено дело за общонародно дело. Тя си вербува армия от „съотечественици" в интересите на... „родината". И „низините" не винаги остават безучастни към повиците, като се събират около нейното знаме: репресиите отгоре засягат и тях, като предизвикват недоволство в тях.

Така се започва националното движение.

Силата на националното движение се определя от степента на участието в него на широките слоеве на нацията, на пролетариата и селячеството.

Ще застане ли пролетариатът под знамето на буржоазния национализъм — това зависи от степента на развитието на класовите противоречия, от съзнателността

и организираността на пролетариата. Съзнателният пролетариат има свое собствено изпитано знаме, и той няма защо да застава под знамето на буржоазията.

Що се отнася до селяните, то тяхното участие в националното движение зависи преди всичко от характера на репресиите. Ако репресиите засягат интересите на „земята", както това стана в Ирландия, то широките селски маси незабавно застават под знамето на националното движение.

От друга страна, ако например в Грузия няма някакъв сериозен *антируски* национализъм, причината е преди всичко това, че там няма руски помешчици или едра руска буржоазия, които биха могли да дадат храна за такъв национализъм в масите. В Грузия има *антиарменски* национализъм поради това, че там още има едра арменска буржоазия, която, като надвива дребната, още неукрепнала грузинска буржоазия, тласка последната към антиарменски национализъм.

В зависимост от тези фактори националното движение приема или масов характер, като се разраства все повече и повече (Ирландия, Галиция), или се превръща във верига от дребни схватки, като се изражда в скандали и „борба" за фирми (някои градчета в Бохемия).

Съдържанието на националното движение, разбира се, не може да бъде навсякъде еднакво: то се определя изцяло от разнообразните искания, издигани от движението. В Ирландия движението има аграрен характер, в Бохемия — „езиков", тук искат гражданско равноправие и свобода на вероизповеданието, там — „свои" чиновници или свой сейм. В разнообразните искания често прозират разнообразни черти, които характеризират нацията въобще (език, територия и пр.). Заслужава внимание, че никъде не срещаш искания за бауеровския всеобхващащ „национален характер". То се разбира: „националният характер", взет *сам по себе си,* е неуловим и, както правилно забележи И. Щрасер, „от него няма защо да се прави политика" *.

---

* Виж неговата „Der Arbeiter und die Nation", 1912 год., стр. 33.

Такива са изобщо формите и характерът на националното движение.

От казаното е ясно, че националната борба в условията на *възходящия* капитализъм е борба на буржоазните класи помежду им. Понякога буржоазията сполучва да въвлече в националното движение пролетариата, и тогава националната борба *външно* приема „общонароден“ характер, но това е само външно. *По своята същност* тя винаги си остава буржоазна, изгодна и угодна главно на буржоазията.

Но от това съвсем не следва, че пролетариатът не трябва да се бори против политиката на потисничество на националностите.

Ограничаването на свободното преселване, лишаването от избирателни права, езиковите пречки, съкращаването на училищата и други репресии засягат работниците не по-малко, ако не и повече, отколкото буржоазията. Такова положение може само да спъне свободното развитие на духовните сили на пролетариата от подчинените нации. Не може да се говори сериозно за пълно развитие на духовните дарби на татарския или еврейския работник, когато не им дават да се ползуват от родния си език на събранията и лекциите, когато им закриват училищата.

Но политиката на националистически репресии е опасна за делото на пролетариата и от друга страна. Тя отвлича вниманието на широките слоеве от социалните въпроси, от въпросите на класовата борба — по посока на националните въпроси, на въпросите, „общи“ за пролетариата и буржоазията. А това създава благоприятна почва за лъжлива проповед за „хармония на интересите“, за замазване на класовите интереси на пролетариата, за духовното поробване на работниците. С това се поставя сериозна преграда за обединяване на работниците от всички националности. Ако значителна част от полските работници и досега остава под духовното робство на буржоазните националисти, ако и досега тя стои настрана от интернационалното работническо движение, то е главно поради това, че водената от незапомнени времена антиполска политика на „властимащите“ създава почва

за такова робство, затруднява освобождаването на работниците от такова робство.

Но политиката на репресии не се спира тук. От „системата" на *потисничество* често тя преминава към „системата" на *насъскване* на нациите, към „системата" на кланета и погроми. Разбира се, последната не навсякъде и не винаги е възможна, но там, дето тя е възможна — при условията, когато липсват елементарни свободи, — там често тя приема ужасяващи размери, като заплашва да потопи в кръв и сълзи делото на сплотяване работниците. Кавказ и Южна Русия дават не малко примери. „Разделяй и владей" — такава е целта на политиката на насъскване. И доколкото такава политика има успех, тя представлява най-голямо зло за пролетариата, най-сериозна преграда за сплотяване на работниците от всички националности в държавата.

Но работниците са заинтересовани в пълното сливане на всички свои другари в единна интернационална армия, в скорошното и окончателно тяхно освобождаване от духовното робство на буржоазията, в пълното и свободно развитие на духовните сили на своите събратя, към каквато и нация да принадлежат те.

Ето защо работниците се борят и ще се борят против политиката на национално потисничество във всичките нейни видове, от най-тънките до най-грубите, както и и против политиката на насъскване във всичките нейни видове.

Ето защо социалдемокрацията от всички страни провъзгласява правото на нациите на самоопределение.

Правото на самоопределение, т. е.: само самата нация да има право да определи своята съдба, никой да няма право *насилствено* да се намесва в живота на нацията, да *разрушава* нейните училища и други учреждения, да *потъпква* нейните нрави и обичаи, да *ограничава* нейния език, да *окастря* нейните права.

Това, разбира се, не значи, че социалдемокрацията ще поддържа всички и всякакви обичаи и учреждения на нацията. Като се бори против насилията над нацията, тя ще защищава само правото на *нацията* сама да определи своята съдба, като в същото време води агитация

против вредните обичаи и учреждения на тази нация, за да даде възможност на трудещите се слоеве от дадената нация да се освободят от тях.

Право на самоопределение, т. е. — нацията може да се устрои според своето желание. Тя има право да устрои своя живот върху началата на автономията. Тя има право да встъпи във федеративни отношения с други нации. Тя има право да се отдели напълно. Нацията е суверенна, и всичките нации са равноправни.

Това, разбира се, не значи, че социалдемокрацията ще защищава което и да е искане на нацията. Нацията има право да се възвърне дори към старите порядки, но това още не значи, че социалдемокрацията ще се подпише под такова постановление на едно или друго учреждение на дадената нация. Задълженията на социалдемокрацията, защищаваща интересите на пролетариата, и правата на нацията, състояща се от различни класи, са две различни неща.

Като се бори за правото на нациите на самоопределение, социалдемокрацията си поставя за цел да сложи край на политиката на национално потисничество, да я направи невъзможна и с това да подкопае борбата между нациите, да я притъпи, да я сведе до минимум.

С това политиката на съзнателния пролетариат съществено се отличава от политиката на буржоазията, която се старае да задълбочи и раздуха националната борба, да продължи и изостри националното движение.

Именно затова съзнателният пролетариат не може да застане под „националното" знаме на буржоазията.

Именно затова така наречената „еволюционно-национална" политика, предлагана от Бауер, не може да стане политика на пролетариата. Опитът на Бауер да отъждестви своята „еволюционно-национална" политика с политиката на „съвременната работническа класа" * е опит да се приспособи класовата борба на работниците към борбата на нациите.

Съдбата на националното движение, буржоазно по своето същество, е естествено свързана със съдбата на

* Виж книгата на Бауер, стр. 166.

буржоазията. Окончателното изчезване на националното движение е възможно само с изчезването на буржоазията. Само в царството на социализма може да бъде установен пълен мир. Но да се доведе националната борба до минимум, да се подреже от корен, да се направи тя максимално безвредна за пролетариата — това е възможно и в рамките на капитализма. За това свидетелствуват да речем примерите на Швейцария и Америка. За това е нужно да се демократизира страната и да се даде на нациите възможност за свободно развитие.

III

ПОСТАНОВКА НА ВЪПРОСА

Нацията има право свободно да определи своята съдба. Тя има право да се устрои така, както ѝ е угодно, без да потъпква, разбира се, правата на другите нации. Това е безспорно.

Но *как* именно тя трябва да се устрои, *какви форми* трябва да приеме нейната бъдеща конституция, ако се вземат под внимание интересите на мнозинството от нацията и преди всичко на пролетариата?

Нацията има право да се устрои автономно. Тя има право дори да се отдели. Но това още не значи, че тя трябва да прави това при всякакви условия, че автономията или отделянето винаги и навсякъде ще бъдат изгодни за нацията, т. е. за нейното мнозинство, т. е. за трудещите се слоеве. Закавказките татари, като нация, могат да се съберат, да кажем, на свой сейм и като се подчинят на влиянието на своите бекове и мулли, да възстановят у себе си старите порядки, да решат да се отделят от държавата. Според смисъла на пункта за самоопределението те имат пълно право за това. Но ще бъде ли това в интерес на трудещите се слоеве от татарската нация? Може ли социалдемокрацията да гледа равнодушно как бековете и муллите водят след себе си масите при разрешаването на националния въпрос? Не трябва ли социалдемокрацията да се намеси и да повлияе по определен начин върху волята на нацията? Не трябва ли

тя да излезе с конкретен, най-изгоден за татарските маси план за разрешаване на въпроса?

Но какво решение повече от всичко е съвместимо с интересите на трудещите се маси? Автономия, федерация или отделяне?

Всичко това са въпроси, чието решение зависи от конкретните исторически условия, които окръжават дадена нация.

Нещо повече. Условията, както и всичко друго, се изменят, и решението, правилно за даден момент, може да се окаже съвсем неприемливо за друг момент.

В средата на XIX век Маркс е бил привърженик на отделянето на руска Полша, и той е бил прав, защото тогава въпросът е бил да се освободи една по-висока култура от разрушаващата я по-ниска такава. И въпросът се е поставял тогава не само теоретически, не академически, а практически, в самия живот...

В края на XIX век полските марксисти се изказват вече против отделянето на Полша, и те също са прави, защото през последните петдесет години станаха дълбоки изменения по посока на икономическото и културно сближение на Русия и Полша. Освен това, през това време въпросът за отделянето се превърна от предмет на практика в предмет на академически спорове, които вълнуваха едва ли не само задграничните интелигенти.

Това не изключва, разбира се, възможността да се появят известни вътрешни и външни конюнктури, при които въпросът за отделянето на Полша отново може да бъде поставен на дневен ред.

От това следва, че разрешаването на националния въпрос е възможно само във връзка с историческите условия, взети в тяхното развитие.

Икономическите, политическите и културните условия, които окръжават дадена нация — такъв е единственият ключ за решаване на въпроса, *как* именно трябва да се устрои една или друга нация, *какви форми* трябва да приеме нейната бъдеща конституция. Възможно е при това всяка нация да поиска особено решаване на въпроса. Ако някъде е тъй необходима диалектическа постановка на въпроса, то е именно тук, по националния въпрос.

Предвид на това ние трябва решително да се изкажем против един много разпространен, но и много общ способ за „разрешаване" на националния въпрос, който води своето начало от Бунда. Ние говорим за лесния метод да се позоваваме на австрийската и южнославянската * социалдемокрация, която вече уж била решила националния въпрос и от която руските социалдемократи трябвало просто да заимствуват решението. При това се предполага, че всичко, което, да кажем, е правилно за Австрия, е правилно и за Русия. Изпуска се изпредвид най-важното и решаващо в дадения случай: конкретните исторически условия в Русия изобщо и в живота на всяка отделна нация в пределите на Русия в частност.

Послушайте например известния бундовец В. Косовски:

„Когато на IV конгрес на Бунда се обсъждаше принципната страна на въпроса (става дума за националния въпрос. *Й. Ст.*), то предложеното от един измежду членовете на конгреса решение на въпроса в духа на резолюцията на южнославянската социалдемократическа партия предизвика всеобщо одобрение **.

В резултат „конгресът единодушно прие"... националната автономия.

И—само това! Нито анализ на руската действителност, нито изясняване условията на живота на евреите в Русия: отначало заимствували решението от южнославянската социалдемократическа партия, след това „одобрили", а след това „единодушно приели!" Така поставят и „решават" бундовците националния въпрос в Русия...

Между това условията в Австрия и Русия са съвършено различни. С това се и обяснява, че социалдемокрацията в Австрия, приела националната програма в Брюн (1899 г.) [132] в духа на резолюцията на южнославянската социалдемократическа партия (наистина, с известни незначителни поправки), съвсем, тъй да се каже, не по руски пристъпва към въпроса и, разбира се, не по руски го решава.

---

* Южнославянската социалдемокрация работи в Южна Австрия.

** Виж „Вопросы национальности", В. Коссовский стр. 16—17, 1907 г.

Преди всичко постановката на въпроса. Как поставят въпроса австрийските теоретици на културно-националната автономия, тълкувателите на брюнската национална програма и на резолюцията на южнославянската социалдемократическа партия, Шпрингер и Бауер?

„Ние оставяме тук — казва Шпрингер — без отговор въпроса, възможна ли е изобщо държава от националности и принудени ли са частно австрийските националности да образуват едно политическо цяло; тези въпроси ние ще смятаме за решени. За тогова, който не е съгласен с поменатата възможност и необходимост, нашето изследване ще бъде, разбира се, безпочвено. Нашата тема гласи: известни нации са *принудени* да водят съвместно съществуване; какви *правни форми* ще им дадат възможност да *живеят най-добре?*" (курсивът на Шпрингер)*.

И така, държавната цялост на Австрия като изходен пункт.

Същото казва и Бауер.

„Ние изхождаме от предположението, че австрийските нации ще си останат в същия държавен съюз, в който те живеят сега, и питаме — в рамките на този съюз какви ще бъдат отношенията на нациите помежду им и на всичките тях към държавата."**

Пак същото: на първо място целостта на Австрия.

Може ли да постави *така* въпроса руската социалдемокрация? Не, не може. И не може, защото от самото начало тя поддържа гледището за самоопределение на нациите, по силата на което нацията има право на отделяне.

Дори бундовецът Голдблат призна на втория конгрес на руската социалдемокрация, че последната не може да се откаже от възгледа за самоопределението. Ето какво каза тогава Голдблат:

„Против правото на самоопределение не може да се възрази нищо. Ако някоя нация се бори за самостоятелност, на това не трябва да се противопоставяме. Ако Полша не иска да встъпи в „законен брак" с Русия, то не ние ще й пречим."

Всичко това е така. Но оттук следва, че изходните пунктове у австрийските и руските социалдемократи не

---

* Виж „Национальная проблема" от Шпрингер, стр 14.

** Виж „Национальный вопрос и социал-демократия" от Бауер, стр. 399.

само не са еднакви, а, наопаки, те са право противоположни. Може ли след това да се говори, че е възможно да се заимствува националната програма от австрийците?

По-нататък. Австрийците мислят да осъществят „свободата на националностите“ по пътя на дребните реформи, постепенно. Предлагайки културно-национална автономия като практическа мярка, те съвсем не се надяват на коренно изменение, на демократически-освободително движение, което у тях не стои в перспектива. Между това, руските марксисти свързват въпроса за „свободата на националностите“ с вероятното коренно изменение, с демократически-освободителното движение, като нямат основание да разчитат на реформи. А това съществено изменя въпроса за вероятната съдба на нациите в Русия.

„Разбира се — казва Бауер, — трудно е да се мисли, че националната автономия ще се яви в резултат на голямо решение, на смело, решително действие. Австрия ще върви към национална автономия стъпка по стъпка, чрез бавен и мъчителен процес, с тежка борба, поради която законодателството и управлението ще се намират в състояние на хроническа парализираност. Не, не по пътя на голям законодателен акт, а чрез множество отделни закони, издавани за отделните области, отделните общини, ще бъде създаден новият държавноправов строй.“ *

Същото казва и Шпрингер:

„Аз прекрасно зная — пише той, — че институти от подобен род (органите на националната автономия. *И. Ст.*) се създават не в течение на една година и не за десетина години. За реорганизацията само на пруското управление се изискваше продължително време. . . На Прусия бяха необходими две десетилетия, за да установи окончателно своите основни административни учреждения. Затова нека не мислят, че аз не зная колко време и колко трудности ще са необходими и на Австрия.“ **

Всичко това е твърде определено. Но могат ли руските марксисти да не свързват националния въпрос със „смели решителни действия“? Могат ли те да разчитат на частичните реформи, на „множество отделни закони“, като на средство за завоюване „свободата на

---

* Виж „Национальный вопрос“ Бауер, стр. 422.

** Виж „Национальная проблема“ от Шпрингер, стр. 281—282.

националностите"? А ако те не могат и не трябва да правят това, то не е ли ясно оттук, че методите на борба и перспективите у австрийците и русите са съвършено различни? Как е възможно при такова положение да се ограничаваме с едностранчивата и половинчата културно-национална автономия на австрийците? Едно от двете: или привържениците на заимствуването не смятат за възможни „решителни и смели действия" в Русия, или те ги смятат за възможни, но „не знаят какво правят"?

Най-после, Русия и Австрия стоят пред съвсем различни непосредствени задачи, поради което се налага и различен метод за разрешаване на националния въпрос. Австрия живее в условия на парламентаризъм, при сегашните условия там развитието е невъзможно без парламент. Но парламентарният живот и законодателството в Австрия често съвсем се прекратяват вследствие резките стълкновения на националните партии. С това се и обяснява хроническата политическа криза, от която Австрия отдавна боледува. Предвид на това националният въпрос там образува оста на политическия живот, въпрос на съществуване. Ето защо не е чудно, че австрийските социалдемократически политици се стараят да разрешат тъй или инак преди всичко въпроса за националните сблъсквания, да го разрешат, разбира се, на почвата на вече съществуващия парламентаризъм, по парламентарен начин...

Не е така в Русия. В Русия, първо, „слава богу, няма парламент"[133]. Второ — и това е главното, — оста на политическия живот в Русия е не националният въпрос, а аграрният. Затова съдбата на руския въпрос, а значи и „освобождението" на нациите се свързва в Русия с разрешаването на аграрния въпрос, т. е. с унищожаването на крепостническите остатъци, т. е с демократизацията на страната С това се и обяснява, че в Русия националният въпрос се издига не като самостоятелен и решаващ, а като част от общия и по-важен въпрос за разкрепостяване на страната.

„Безплодието на австрийския парламент — пише Шпрингер — е предизвикано именно само от това, че всяка реформа поражда вътре в националните партии противоречия, които разрушават тяхната сплотеност, и поради това вождовете на партиите старателно

избягват всичко, което мирише на реформи. Прогресът на Австрия е мислим въобще само в случай ако на нациите бъдат дадени неотнимаеми правови позиции; това ще ги избави от необходимостта да държат в парламента постоянни боеви отреди и ще им даде възможност да се обърнат към разрешаването на стопанските и социални задачи." *

Същото казва и Бгуер.

„Националният мир е необходим преди всичко на държавата. Държавата съвършено не може да търпи да се прекратява законодателството заради най-глупавия въпрос върху езика, заради най-малката свада на възбудени хора някъде на националната граница, заради всяко ново училище." **

Всичко това е ясно. Но не по-малко ясно е, че в Русия националният въпрос стои на съвършено друга плоскост. Не националният, а аграрният въпрос решава съдбата на прогреса в Русия. Националният въпрос е подчинен.

И така, различно поставяне на въпроса, различни перспективи и методи на борба, различни непосредствени задачи. Нима не е ясно, че при такова положение на нещата могат да вземат примери от Австрия и да се занимават със заимствуване на програми само книжни хора, които „решават" националния въпрос вън от пространството и времето?

Още веднаж: конкретните исторически условия като изходен пункт, диалектическата постановка на въпроса като единствено вярна постановка — такъв е ключът за разрешаване на националния въпрос.

IV

КУЛТУРНО-НАЦИОНАЛНАТА АВТОНОМИЯ

По-горе ние говорихме за формалната страна на австрийската национална програма, за методологическите основания, по силата на които руските марксисти не могат просто да вземат пример от австрийската социалдемокрация и да направят нейната програма своя.

---

* Виж „Национальная проблема" от Шпрингер, стр. 36.
** Виж „Национальный вопрос" от Бауер, стр. 401.

Да поговорим сега за самата програма по същество.

И така, каква е националната програма на австрийските социалдемократи?

Тя се изразява с две думи: културно-национална автономия.

Това значи, първо, че автономия се дава, да речем, не на Чехия или Полша, населени главно с чехи и поляци—а изобщо на чехите и поляците, независимо от територията, все едно каква местност в Австрия те населяват.

Именно затова тази автономия се нарича *национална*, а не териториална

Това означава, второ, че пръснатите по разните кътища на Австрия чехи, поляци, немци и т. н., взети персонално, като отделни лица, се организират в цялостни нации и като такива влизат в състава на австрийската държава. Австрия ще представлява в такъв случай не съюз от автономни области, а съюз от автономни националности, конституирани независимо от територията.

Това означава, трето, че общонационалните учреждения, които трябва да бъдат създадени с тази цел за поляците, чехите и т. н., ще се занимават не с „политически" въпроси, а само с „културни". Специфичните политически въпроси се съсредоточават в общоавстрийския парламент (райхсрат).

Затова тази автономия се нарича още *културна*, културно-национална.

А ето и текста на програмата, приета от австрийската социалдемокрация на Брюнския конгрес през 1899 год.*

Като споменава, че „националните разпри в Австрия пречат на политическия прогрес", че „окончателното разрешение на националния въпрос... е преди всичко културна необходимост", че „разрешението е възможно само при истински демократично общество, построено върху основата на всеобщото, пряко и равно избирателно право" — програмата продължава:

---

* За нея са гласували и представителите на южнославянската социалдемократическа партия. Виж „Дебаты по национальному вопросу на Брюнском партейтаге", стр. 72, 1906 год

„*Запазването и развитието на националните особености** на народите в Австрия е възможно само при пълно равноправие и при липса на всякакво потисничество. Ето защо преди всичко трябва да бъде отхвърлена системата на бюрократическия държавен централизъм, както и феодалните привилегии върху отделните земи.

При тези и само при тези условия в Австрия ще може да се установи национален ред вместо национални раздори, а именно върху следните основи:

1. Австрия трябва да бъде преобразувана в държава, която представлява демократически съюз на националностите.

2. Вместо историческите коронни земи трябва да бъдат образувани национално-обособени самоуправляващи се корпорации, във всяка от които законодателството и управлението да се намират в ръцете на национални камари, избирани въз основа на всеобщо, пряко и равно гласуване.

3 Самоуправляващите се области от една и съща нация образуват заедно национално-единен съюз, който решава своите национални работи напълно автономно.

4. Правата на националните малцинства се осигуряват с особен закон, издаден от имперския парламент."

Програмата свършва с повик за солидарност на всичките нации в Австрия.**

Не е трудно да се забележи, че в тази програма са останали някои следи от „териториализъм", но изобщо тя е формулировка на националната автономия. Не напразно Шпрингер, първият агитатор на културно-националната автономия, я посреща с възторг***. Бауер също така я споделя, като я нарича „теоретическа победа"**** на националната автономия; само в интереса на по-голямата яснота той предлага пункт 4 да се замени с по-определена формулировка, която да говори за необходимостта от „конституиране на националното малцинство вътре във всяка самоуправляваща се област в публичноправна

* В руския превод на М. Панин (виж книгата на Бауер в превод на Панин) вместо „национални особености" е казано „национални индивидуалности". Панин е превел невярно това място, в немския текст няма думата „индивидуалност", там се говори за „nationalen Eigenart", т. е. за *особености*, което далеч не е едно и също.

** Виж „Verhandlungen des Gesammtparteitages" в Брюн, 1899 год.

*** Виж „Национальная проблема" от Шпрингер, стр. 286.

**** Виж „Национальный вопрос", стр. 549.

корпорация" за водене на училищните и другите културни дела.*

Такава е националната програма на австрийската социалдемокрация.

Да разгледаме нейните научни основи.

Да видим как австрийската социалдемокрация обосновава проповядваната от нея културно-национална автономия.

Да се обърнем към теоретиците на последната, към Шпрингер и Бауер.

Изходен пункт за националната автономия е понятието за нацията като съюз на лица независимо от определена територия.

„Националността — според Шпрингер — не се намира в каквато и да било съществена връзка с територията; нациите са автономни персонални съюзи." **

Бауер също говори за нацията като за „персонална общност", на която „не е предоставено изключителното господство в каквато и да било определена област" ***.

Но лицата, които съставляват нацията, не винаги живеят като компактна маса — често те се разбиват на групи и в такъв вид се внедряват в чужди национални организми. Капитализмът ги разгонва по разни области и градове, за да си изкарват прехраната. Но като влизат в чужди национални области и съставляват там малцинство, тези групи са подхвърлени от местните национални мнозинства на притеснение откъм езика, училището и др. т. Оттук националните сблъсквания. Оттук „непригодността" на териториалната автономия. Единственият изход от такова положение, според мнението на Шпрингер и Бауер, е да се организират разсеяните в разните места на държавата малцинства от дадена националност в един общ междукласов национален съюз. Само такъв съюз би могъл да защити, според тяхното мнение, културните интереси на националните малцинства, само той е способен да прекрати националните раздори.

---

* Виж „Национальный вопрос", стр. 555.

** Виж „Национальная проблема" от Шпрингер, стр. 19.

*** Виж „Национальный вопрос", стр, 286.

„Необходимо е — казва Шпрингер — да се даде на националностите правилна организация, да им се предоставят права и задължения" * . . . Разбира се, „лесно е да се създаде закон, но оказва ли той онова действие, което се очаква от него" . . . „Ако искат да създадат закон за нациите, преди всичко трябва да създадат самите нации" ** . . . „Без конституиране на националностите създаването на национално право и отстраняването на националните раздори е невъзможно." ***

В същия дух говори и Бауер, когато той издига като „искане на работническата класа" „конституирането на малцинствата в публично-правни корпорации върху основата на персоналния принцип" ****.

Но как да се организират нациите? Как да се определи принадлежността на лицето към една или друга нация?

„Тази принадлежност — казва Шпрингер — се установява с националните свидетелства; всеки, който живее в областта, е длъжен да обяви своята принадлежност към някоя нация."*****

„Персоналният принцип — казва Бауер — предполага, че населението ще се раздели по националности. . . въз основа на свободните заявления на пълнолетните граждани", за което „трябва да бъдат приготвени национални кадастри."******

По-нататък.

„Всички немци — казва Бауер — в национално еднородните окръзи, след това всички немци, внесени в националните кадастри на двойствените окръзи, образуват немската нация и избират *национален съвет*."*******

Същото трябва да се каже за чехите, поляците и пр.

„*Националният съвет* — според Шпрингер, — това е културно-национален парламент, който трябва да установи основите и да одобри средствата, нужни за подпомагане на националното училищно дело, на националната литература, изкуство и наука, за устройство на академии, музеи, галерии, театри и пр."********

* Виж „Национальная проблема", стр. 74.

** Виж пак там, стр. 88-89.

*** Виж пак там, стр. 89.

**** Виж „Национальный вопрос", стр. 552.

***** Виж „Национальная проблема", стр. 226.

****** Виж „Национальный вопрос", стр. 368.

******* Виж пак там, стр. 375.

******** Виж „Национальная проблема", стр. 234.

Такива са организацията на нацията и централното учреждение на последната.

Като създава такива междукласови институти, австрийската социалдемократическа партия се стреми, според мнението на Бауер, „да направи националната култура... достояние на целия народ и по такъв единствено възможен начин *да сплоти всичките членове на нацията в национално-културна общност*"* (курсивът наш).

Може да се помисли, че всичко това се отнася само до Австрия. Но Бауер не е съгласен с това. Той твърди решително, че националната автономия е задължителна и за другите държави, които са съставени, както Австрия, от няколко националности.

„На националната политика на имущите класи, на политиката за завоюване на властта в държава на националности пролетариатът от всички нации противопоставя, според мнението на Бауер, своето искане за национална автономия"**.

След това, като заменя незабелязано самоопределението на нациите с националната автономия, продължава:

„Така националната автономия, самоопределението на нациите, неизбежно става конституционна програма на пролетариата от всички нации, които живеят в държава на националности."***

Но той отива още по-нататък. Той дълбоко вярва, че „конституираните" от него и Шпрингер междукласови „национални съюзи" ще послужат като някакъв прототип на бъдещото социалистическо общество. Защото той знае, че „социалистическият обществен строй... ще разчлени човечеството на национално-разграничени общества"****, че при социализма ще се извърши „групиране на човечеството в автономни национални общества"*****, че „по такъв начин социалистическото общество несъмнено ще представлява от себе си пъстра картина от лични национални съюзи и териториални корпорации"******, че следователно

* Виж „Национальный вопрос", стр. 553.

** Виж пак там, стр. 337.

*** Виж „Национальный вопрос", стр. 333.

**** Виж пак там, стр. 555.

***** Виж пак там, стр. 556.

****** Виж пак там, стр. 543.

„социалистическият принцип на националността е висш синтез на националния принцип и националната автономия"*.

Струва ми се, стига толкова...

Така е обоснована културно-националната автономия в трудовете на Бауер и Шпрингер.

Преди всичко, бие в очи съвършено неразбраното и с нищо неоправданото заменяване на самоопределението на нациите с националната автономия. Едно от двете: или Бауер не е разбрал самоопределението, или го е разбрал, но кой знае защо съзнателно го стеснява. Защото несъмнено е, че: а) културно-националната автономия има за предпоставка държавата от националности да бъде цялостна, а самоопределението излиза вън от рамките на такава цялост; б) самоопределението предава на нацията всичките нейни права, националната пък автономия — само „културните" права. Това — първо.

Второ, в бъдеще е напълно възможно такова съчетание на вътрешни и външни конюнктури, при което една или друга националност да се реши да излезе от държавата на националностите, да кажем от Австрия — нали русинските социалдемократи заявиха на Брюнския партайтаг, че са готови да обединят „двете части" на своя народ в едно цяло**. Какво ще стане тогава с *„неизбежната за пролетариата от всички нации"* национална автономия?

Какво „решение" на въпроса е това, което механически вмъква нациите в прокрустовото ложе на държавната цялост?

По-нататък. Националната автономия противоречи на целия ход от развитието на нациите. Тя издига лозунг да се организират нациите, но можем ли ние изкуствено да ги споим, ако животът, ако икономическото развитие откъсва от тях цели групи и разсейва последните по разни области? Няма съмнение, че на първите стадии на капитализма нациите се сплотяват. Но несъмнено е и

---

* Виж „Национальный вопрос", стр. 542.

** Виж „Дебати по национальному вопросу на Брюнском партейтаге, стр. 48.

това, че на висшите стадии на капитализма се започва процес на разсейване на нациите, процес на отделяне от нациите на цяла редица групи, които отиват да си изкарват прехраната, а след това и съвсем се преселват в други области на държавата; при това преселилите се губят старите връзки, придобиват нови в новите места, усвояват поколение след поколение нови нрави и вкусове, а може би и нов език. Пита се: възможно ли е да се обединят такива обособили се една от друга групи в единен национален съюз? Де са тези чудодейни връзки, с чиято помощ би било възможно да се обедини необединимото? Мислимо ли е „да се сплотят в една нация" например прибалтийските и закавказките немци? Но ако всичко това е немислимо и невъзможно, то по какво се отличава в такъв случай националната автономия от утопията на старите националисти, които са се стараели да върнат назад колелото на историята?

Но единството на нацията се руши не само вследствие на разселването. То се руши още извътре, вследствие изострянето на класовата борба. В първите стадии на капитализма все още може да се говори за „културна общност" на пролетариата и буржоазията. Но с развитието на едрата индустрия и с изострянето на класовата борба „общността" започва да изчезва. Не може да се говори сериозно за „културна общност" на нацията, когато господарите и работниците от една и съща нация престават да се разбират едни други. За каква „общност в съдбата" може да става дума, когато буржоазията жадува за война, а пролетариатът обявява „война на войната"? Може ли от такива противоположни елементи да се организира единен междукласов национален съюз? Може ли след това да се говори за „сплотяване на всички членове на нацията в национално-културна общност"*? Не е ли ясно от това, че националната автономия противоречи на целия ход на класовата борба?

Но да допуснем за минута, че лозунгът: „организирай нацията" — е осъществим лозунг. Можем още да разберем буржоазно-националистическите парламента-

* Виж „Национальный вопрос" от Бауер, стр. 553.

ристи, които се стараят да „организират" нацията, за да получат повече гласове. Но от кога социалдемократи започнаха да се занимават с „организиране" на нации, с „конституиране" на нации, със „създаване" на нации?

Какви са тези социалдемократи, които в епохата на най-силното изостряне на класовата борба организират междукласови национални съюзи? Досега австрийската — както и всяка друга — социалдемокрация имаше една задача: да организира пролетариата. Но тази задача, очевидно, е „остаряла". Сега Шпрингер и Бауер поставят „нова", по-занимателна задача: да „създадат", да „организират" нацията.

Впрочем, логиката задължава: възприелият националната автономия трябва да възприеме и тази „нова" задача, но да се възприеме последната — значи да се напусне класовата позиция, да се застане на пътя на национализма.

Културно-националната автономия на Шпрингер и Бауер е изтънчен вид национализъм.

И съвсем не е случайност, че националната програма на австрийските социалдемократи ги задължава да се грижат за „*запазване* и *развитие* на националните особености на народите". Помислете само: „да се запазят" такива „национални особености" на закавказките татари, като самобичуването в празника „Шахсей-Вахсей"! „Да се развият" такива „национални особености" на грузинците, като „правото на мъст"!

Мястото на такъв пункт е в една фанатична буржоазно-националистическа програма, и ако той е попаднал в програмата на австрийските социалдемократи, то е поради това, че националната автономия търпи такива пунктове, не им противоречи.

Но непригодна за настоящето, националната автономия е още по-непригодна за бъдещето, за социалистическото общество.

Пророчеството на Бауер за „разчленяването на човечеството на национално-разграничени общества" * се

---

* Виж началото на тази глава.

опровергава от целия ход на развитието на съвременното човечество. Националните прегради не се укрепяват, а се разрушават и падат. Маркс още в четиридесетте години казваше, че „националната обособеност и противоположността на интересите на различните народи и сега вече все повече и повече изчезват", че „господството на пролетариата още повече ще ускори тяхното изчезване"[184]. По-нататъшното развитие на човечеството, с неговия гигантски растеж на капиталистическото производство, с неговото размесване на националностите и обединяване на хората върху все по-обширни територии решително потвърждава мисълта на Маркс.

Желанието на Бауер да представи социалистическото общество във вид на „пъстра картина от лични национални съюзи и териториални корпорации" е плах опит да се замени Марксовата концепция за социализма с реформираната концепция на Бакунин. Историята на социализма показва, че всички такива опити крият в себе си елементи на неминуем крах.

Да не говорим вече за някакъв прехвален от Бауер „социалистически принцип на националността", който е, според нас, заменяване на социалистическия принцип на *класовата борба* с буржоазния *„принцип на националността"*. Ако националната автономия изхожда от такъв съмнителен принцип, необходимо е да се признае, че тя може да донесе на работническото движение само вреди.

Наистина, този национализъм не е така прозрачен, защото той е изкусно замаскиран със социалистически фрази, но толкова повече той е вреден за пролетариата. С открития национализъм винаги можем да се справим: него не е трудно да разпознаем. Много по-трудно е да се борим с национализма, който е замаскиран и в своята маска е неузнаваем. Като се прикрива с бронята на социализма, той е по-малко уязвим и повече жизнен. А като съществува сред работниците, той отравя атмосферата, като разпространява вредните идеи на взаимно недоверие и на обособяване на работниците от различните националности.

Но вредата от националната автономия не се изчерпва с това. Тя подготвя почвата не само за обособяване на

нациите, но и за разпокъсване на единното работническо движение. Идеята за национална автономия създава психологически предпоставки за разделянето на единната работническа партия на отделни, изградени според националностите партии. След партията се разпокъсват съюзите и се получава пълно обособяване. Така се разкъсва единното класово движение на отделни национални поточета.

Австрия, родината на „националната автономия“, дава най-печални примери за такова явление. Австрийската социалдемократическа партия, някога единна, започна да се разпокъсва на отделни партии още от 1897 година (Вимбергския партайтаг [136]). След Брюнския партайтаг (1899), който прие националната автономия, разпокъсването се засили още повече. Най-после, работата дойде дотам, че вместо единна интернационална партия сега има шест национални, от които чешката социалдемократическа партия дори не иска да има работа с немската социалдемокрация.

Но с партиите са свързани професионалните съюзи. В Австрия както в едните, така и в другите главната работа се извършва от същите тези социалдемократически работници. Ето защо имаше опасност, че сепаратизмът в партията ще доведе до сепаратизъм в съюзите, че съюзите също ще се разцепят. Тъкмо така и стана: съюзите също така се разделиха по националности. Сега често работата идва дори дотам, че чешките работници провалят стачката на немските работници или участвуват в общинските избори заедно с чешките буржоа против немските работници.

Оттук се вижда, че културно-националната автономия не разрешава националния въпрос. Нещо повече: тя го изостря и заплита, като създава благоприятна почва за разрушаване на единството в работническото движение, за обособяване на работниците по националности, за усилване търканията между тях.

Такава е жътвата от националната автономия.

V

БУНД, НЕГОВИЯТ НАЦИОНАЛИЗЪМ, НЕГОВИЯТ СЕПАРАТИЗЪМ

По-горе ние говорихме, че Бауер, като признава националната автономия, необходима за чехите, поляците и т. н., се изказва, при все това, против такава автономия за евреите. На въпроса: „трябва ли работническата класа да иска автономия за еврейския народ", Бауер отговаря, че „националната автономия не може да бъде искане на еврейските работници" *. Причината, според Бауер, се състои в това, че „капиталистическото общество не им позволява (на евреите. *И. Ст.*) да се запазят като нация" **.

Накратко: еврейската нация престава да съществува — значи няма за кого да се иска национална автономия. Евреите се асимилират.

Този възглед за съдбата на евреите като нация не е нов. Той е изказан от Маркс още през четиридесетте години*** [136], като е имал предвид главно немските евреи. Повтори го Кауцки през 1903 г.****, имайки предвид руските евреи. Сега го повтаря Бауер относно австрийските евреи, с тази обаче разлика, че той отрича не сегашното, а бъдещето на еврейската нация.

Невъзможността да се запазят евреите като нация Бауер обяснява с това, че „евреите нямат затворена колонизационна област" *****. Това обяснение, в основата си правилно, не изразява обаче цялата истина. Работата преди всичко е там, че у евреите няма свързан със земята широк устойчив слой, който естествено споява нацията не само като неин скелет, но и като „национален" пазар. От 5—6 милиона руски евреи само 3—4 процента са свързани по един или друг начин със селското стопан-

* Виж „Национальный вопрос", стр. 381, 396.

** Виж пак там, стр. 389.

*** Виж неговата „К еврейскому вопросу", 1906 год.

**** Виж неговата „Кишинёвская резня и еврейский вопрос", 1903 г.

***** Виж „Национальный вопрос", стр. 388.

ство. Останалите 96% са заети в търговията, индустрията, в градските учреждения и въобще живеят в градовете, при това са разсеяни из Русия и нито в една губерния не представляват мнозинство.

По такъв начин, закрепени в други национални области като национални малцинства, евреите обслужват главно „чуждите" нации и като индустриалци и търговци, и като хора на свободните професии, приспособявайки се, естествено, към „чуждите нации" относно езика и пр. Всичко това, във връзка с растящото разместване на националностите, свойствено на развитите форми на капитализма, води към асимилация на евреите. Унищожаването „чертите на уседналост" може само да ускори асимилацията.

Предвид на това въпросът за национална автономия за руските евреи приема донякъде куриозен характер: предлага се автономия за нация, бъдещността на която се отрича, съществуването на която още трябва да се докаже!

При все това, Бунд застана върху тази куриозна и несигурна позиция, като прие на своя VI конгрес (1905 г.) „национална програма" в духа на националната автономия.

Две обстоятелства тикаха Бунд към такава стъпка.

Първото обстоятелство — това е съществуването на Бунд като организация на еврейските социалдемократически работници, и само на еврейските. Още преди 1897 г. социалдемократически групи, които работеха сред еврейските работници, си поставиха за цел да създадат специална еврейска работническа организация" *. В 1897 година те създадоха такава организация, която се обедини в Бунд. Това бе по онова време, когато руската социалдемокрация, като цяло, фактически не съществуваше. Оттогава Бунд непрекъснато расте и се разширява, като все повече изпъква върху фона на сивите дни на руската социалдемокрация... Но ето че настъпват деветстотинте години. Започва се *масово* работническо дви-

* Виж „Формы национального движения" etc. под редакцията на Кастелянски, стр. 772.

жение. Расте полската социалдемокрация и въвлича в масовата борба еврейските работници. Расте руската социалдемокрация и привлича към себе си „бундовските" работници. Националните рамки на Бунд, лишени от териториална база, стават тесни. Пред Бунд възниква въпросът: или да се разтвори в общата интернационална вълна, или да защищава своето самостоятелно съществуване като екстериториална организация. Бунд избира последното.

Така се създава „теорията" за Бунд, като „единствен представител на еврейския пролетариат".

Но да се оправдае някак си „просто" тази странна „теория" става невъзможно. Необходима е някаква „принципиална" основа, „принципиално" оправдание. Такава основа се оказа именно културно-националната автономия. И Бунд се залови за нея, като я заимствува от австрийската социалдемокрация. Ако у австрийците нямаше такава програма, Бунд би я измислил, за да оправдае „принципиално" своето самостоятелно съществуване.

По такъв начин, след боязливия опит през 1901 година (IV конгрес) Бунд окончателно приема „националната програма" в 1905 год. (VI конгрес).

Второто обстоятелство — това е особеното положение на евреите като отделни национални малцинства в чужди национални компактни мнозинства на цялостни области. Ние вече говорихме, че такова положение подкопава съществуването на евреите като нация, насочва ги по пътя на асимилацията. Но това е обективен процес. Субективно, в главите на евреите, той предизвиква реакция и поставя въпроса за гарантиране правата на националното малцинство, за гарантиране от асимилация. Като проповядва жизнеността на еврейската „националност", Бунд не можеше да не застане върху гледището на „гаранцията". А застанал на такава позиция, той не можеше да не възприеме националната автономия. Защото ако Бунд можеше да се залови за някаква автономия, то бе само за националната, т. е. за *културно-националната*: за териториално-политическа автономия на евреите не можеше и дума да става поради липсата у евреите на определена цялостна теоритория.

Характерно е, че Бунд от самото начало подчертаваше характера на националната автономия като гаранция за правата на националните малцинства, като гаранция за „свободното развитие" на нациите. Не е случайно и това, че представителят на Бунд на II конгрес на руската социалдемокрация, Голдблат, формулира националната автономия като „учреждение, което им *гарантира* (на нациите. *И. Ст.*) пълна свобода за културно развитие" *. Със също такова предложение влязоха в четвъртата социалдемократическа думска фракция привържениците на идеите на Бунд...

Така Бунд застана на куриозната позиция за национална автономия на евреите.

По-горе ние разгледахме националната автономия изобщо. Разглеждането показа, че националната автономия води към национализъм. По-долу ще видим, че Бунд стигна до същия край. Но Бунд разглежда националната автономия още от специална страна — от страна на *гарантиране* правата на националните малцинства. Да разгледаме въпроса и откъм тази специална страна. Това е толкова по-необходимо, тъй като въпросът за националните малцинства — и не само еврейските — има за социалдемокрацията сериозно значение.

И така, „*учреждения, които гарантират*" на нациите „пълна свобода на културно развитие" (курсивът наш. *И. Ст.*).

Но какви са тези „учреждения, които гарантират" и пр.?

Това е преди всичко „националният съвет" на Шпрингер — Бауер, нещо като сейм по културните работи.

Но могат ли тези учреждения да гарантират „пълна свобода за културно развитие" на нацията? Могат ли някакви си сеймове по културните работи да гарантират нациите от националистически репресии?

Бунд смята, че могат.

Но историята говори обратното.

В руска Полша едно време съществуваше сейм, политически сейм, и той, разбира се, се стараеше да гарантира свободата за „културното развитие" на поляците, но

* Виж Протоколы II съезда, стр. 176.

той не само не успя в това, а — напротив — сам загина в неравна борба с общополитическите условия в Русия.

Във Финландия отдавна съществува сейм, който също така се старае да защищава финската националност от „покушения", но удава ли му се да направи много в това направление — това виждат всички.

Разбира се, има разлика между сейм и сейм и с демократически организирания финландски сейм не е така лесно да се справиш, както с аристократическия полски. Но *решаващото* е все пак не самият сейм, а общите порядки в Русия. Ако сега в Русия имаше такива грубо-азиатски обществено-политически порядки, както в миналото, в годините, когато бе разпуснат полският сейм, за финландския сейм би било много по-зле. Освен това политиката на „покушения" върху Финландия се усилва и не може да се каже, че тя търпи поражения...

Ако работата стои така със стари, исторически формирали се учреждения, с политическите сеймове, то толкова повече не могат да гарантират свободното развитие на нациите младите сеймове, младите учреждения, и то такива слаби, като „културните" сеймове.

Работата, очевидно, не е в „учрежденията", а в общите порядки в страната. Няма ли в страната демократизация — няма и гаранции за „пълната свобода на културното развитие" на националностите. Може да се каже с увереност, че колкото страната е по-демократична, толкова по-малко има „покушения" върху „свободата на националностите", толкова по-големи са гаранциите от „покушения".

Русия е полуазиатска страна и затова политиката на „покушения" често взема там най-груби форми, форми на погром. Няма нужда и да се говори, че „гаранциите" в Русия са доведени до крайния минимум.

Германия е вече Европа с повече или по-малко политическа свобода. Не е чудно, че политиката на „покушения" там никога не взема формата на погром.

Във Франция, разбира се, има още повече „гаранции", тъй като Франция е по-демократична от Германия.

Ние дори и не говорим за Швейцария, дето, благодарение на нейната висока, макар и буржоазна демо-

кратичност, националностите живеят свободно — все едно дали те представляват малцинство или мнозинство.

И така, Бунд стои на погрешен път, като твърди, че „учрежденията“ сами по себе си могат да гарантират пълното културно развитие на националностите.

Могат да забележат, че Бунд сам смята демократизацията в Русия като *предварително* условие за „създаване на учреждения“ и гаранции за свобода. Но това не е вярно. От „Отчета за VIII конгрес на Бунд“ [187] се вижда, че Бунд мисли да придобие „учреждения“ *въз основа* на сегашните порядки в Русия, по пътя на „реформирането“ на *еврейската община.*

„Общината — казва на тази конференция един от лидерите на Бунд — може да стане ядро на бъдещата културно-национална автономия. Културно-националната автономия е форма за самообслужване на нацията, форма за удовлетворяване на националните потребности. Под формата на общината се крие същото съдържание. Това е звено от една верига, етапи от една еволюция.“ *

Като изхожда от това, конференцията решава, че е нужно да се борят „за *реформирането* на еврейската община и за превръщането ѝ по *законодателен път* в светско учреждение“, организирано демократически ** (курсивът наш. *И. Ст.*).

Ясно е, че Бунд смята за условие и гаранция не демократизацията на Русия, а бъдещото „светско учреждение“ на евреите, получено чрез „реформирането на еврейската община“, така да се каже, по „законодателен“ ред, чрез Думата.

Но ние вече видяхме, че „учрежденията“ сами по себе си, без демократически порядки в цялата държава, не могат да служат за „гаранции“.

А все пак, как ще бъде при бъдещия демократически строй? Няма ли да стане нужда и при демократизма от специални „културни учреждения, които да гарантират“ и пр.? Как стои работата в това отношение например в демократическа Швейцария? Има ли там специални културни учреждения от рода на Шпрингеровия „национа-

* Виж „Отчёт о VIII конференции Бунда“, 1911 г., стр. 62.
** Виж пак там, стр. 83—84.

лен съвет“? Такива там няма. Но не страдат ли от това културните интереси например на италианците, които съставляват там малцинство? Не се чува за такова нещо! Та това е понятно: демокрацията в Швейцария прави излишни всякакви специално-културни „учреждения“, които уж „гарантират“ и прочее.

И така, безсилни в настоящето, излишни в бъдещето — такива са *учрежденията* на културно-националната автономия, такава е националната автономия.

Но тя става още по-вредна, когато я натрапват на „нация“, чието съществуване и бъдеще е под съмнение. В такива случаи привържениците на националната автономия трябва да запазват и консервират всичките особености на „нацията“, не само полезните, но и вредните, само за да „спасят нацията“ от асимилация, само да я „запазят“.

На този опасен път неминуемо трябваше да стъпи Бунд. И той действително стъпи. Ние имаме предвид известните постановления на последните конференции на Бунд за „съботата“, „жаргона“ и пр.

Социалдемокрацията се домогва до правото на роден език *за всички нации*, но Бунд не се задоволява с това — той иска „с особена настойчивост“ да се защищават „правата на *еврейския* език“ (курсивът наш. *И. Ст.*)*, при което самият Бунд, при изборите за IV Дума, „предпочита онзи от тях (т. е. гласните), който се задължава да защищава правата на еврейския език“**.

Не *общото* право за роден език, а *отделното* право на еврейски език, на жаргон! Нека работниците от отделните националности се борят *преди всичко* за своя език: евреите за еврейския, грузинците за грузинския и пр. Борбата за общото право на всички нации е второстепенно нещо. Вие можете и да не признавате правото за роден език на всички потиснати националности; но ако сте признали правото на жаргона, то знайте: Бунд ще гласува за вас, Бунд ще „предпочете“ вас.

* Виж „Отчёт о VIII конференции Бунда“, стр. 85.

** Виж „Отчёт о IX конференции Бунда“, 1912 г., стр. 42.

Но тогава по какво се отличава Бунд от буржоазните националисти?

Социалдемокрацията се стреми да установи един задължителен ден за почивка през седмицата, но Бунд не се задоволява с това, той иска „по законодателен ред" да бъде „осигурено на еврейския пролетариат правото да празнува съботата, като се отстранява принуждението да празнува и друг ден" *.

Трябва да се предположи, че Бунд ще направи „крачка напред" и ще поиска правото да се празнуват всички староеврейски празници. А ако, за нещастие на Бунд, еврейските работници са се освободили от предразсъдъците и не желаят да празнуват, то Бунд със своята агитация за „правото на събота" ще им напомни за съботата, ще култивира у тях, така да се каже, „духа съботен..."

Затова напълно понятни са „пламенните речи" на ораторите на VIII конференция на Бунд с искането за „еврейски болници", при което това искане се обосноваваше с туй, че „болният се чувствува по-добре сред своите", че „еврейският работник ще се чувствува зле сред полските работници, той ще се чувствува добре сред еврейските дюкянджии" **.

Да се запази всичко еврейско, да се консервират *всички* национални особености на евреите, включително до явно вредните за пролетариата, да се отделят евреите от всичко нееврейско, да се устроят дори отделни болници — ето докъде е изпаднал Бунд!

Другарят Плеханов беше хиляди път прав, като казваше, че Бунд „приспособява социализма към национализма". Разбира се, Вл. Косовски и подобните на него бундовци могат да ругаят Плеханов като „демагог" ***[138] — хартията търпи всичко, — но за запознатите с дейността на Бунд не е трудно да разберат, че тези храбри хора просто се боят да кажат истината за себе си, като се прикриват със силни думи за „демагогия"...

---

* Виж „Отчёт о VIII конференции Бунда", стр. 83.

** Виж пак там, стр. 68.

*** Виж „Наша Заря", 1912 г., бр. 9—10, стр. 120.

Но като остава на такава позиция по националния въпрос, Бунд, естествено, трябваше и по организационния въпрос да тръгне по пътя на обособяването на еврейските работници, по пътя на националните курии в социалдемокрацията. Такава е вече логиката на националната автономия!

И действително, от теорията за „единствено представителство" Бунд преминава на теорията за „националното разграничаване" на работниците. Бунд изисква от руската социалдемокрация „да проведе в своя организационен строеж разграничаване по националности".* А от „разграничаването" той прави „крачка напред" към теорията на „обособяването". Не напразно на VIII конференция на Бунд се произнасяха речи за това, че „в обособяването е националното съществуване."**

Организационният федерализъм крие в себе си елементи на разложение и сепаратизъм. Бунд върви към сепаратизъм.

Той, собствено, няма къде повече да отиде. Самото негово съществуване като екстериториална организация го тласка по пътя на сепаратизма. Бунд няма определена цялостна територия, той се подвизава на „чужди" територии, докато полската, латишката и руската социалдемокрации, с които е в допир, са интернационално-териториални колективи. Но това води към туй, че всяко разширяване на тези колективи означава „ущърб" за Бунд, стесняване на неговото поле за дейност. Едно от двете: или цялата руска социалдемокрация трябва да се преустрои върху началата на националния федерализъм, и тогава Бунд получава възможност да си „осигури" еврейския пролетариат; или териториално-интернационалният принцип на тези колективи си остава в сила, и тогава Бунд се преустройва върху началата на интернационалността, както това става в полската и латишката социалдемокрация.

---

* Виж „Извещение о VII съезде Бунда", [139], стр. 7.

** Виж „Отчёт о VIII конференции Бунда", стр. 72.

С това именно се обяснява, че Бунд от самото начало иска „преобразуване на руската социалдемокрация върху федеративни начала“ *.

В 1906 година Бунд, отстъпвайки пред обединителната вълна в низините, избра среден път, като влезе в руската социалдемокрация. Но как влезе той там? Докато полската и латишката социалдемокрации влязоха за мирна съвместна работа, Бунд влезе с цел да воюва за федерация. Лидерът на бундовците Медем така и казваше тогава:

„Ние идем не за идилия, а за борба. Няма идилия, и в близко бъдеще могат да я очакват само Маниловци. Бунд трябва да влезе в партията въоръжен от главата до нозете“. **

Би било погрешно да се вижда в това зла воля на Медем. Работата не е в злата воля, а в особената позиция на Бунд, по силата на която той не може да не се бори с руската социалдемокрация, изградена върху началата на интернационалността. Като се бореше с нея, Бунд, естествено, нарушаваше интересите на единството. Най-после работата стига дотам, че Бунд формално скъсва с руската социалдемокрация, като наруши устава и се обедини по време на изборите за IV Дума с полските националисти против полските социалдемократи.

Бунд очевидно намери, че със скъсването той най-добре ще осигури своята самодейност.

Така „принципът“ за организационно „разграничаване“ доведе до сепаратизъм, до пълно скъсване.

Като полемизираше върху федерализма със старата „Искра“ [140], Бунд писа някога:

„„Искра“ иска да ни увери, че федеративните отношения на Бунд към руската социалдемокрация ще отслабят връзките между тях Ние не можем да опровергаем това мнение, чрез позоваване на практиката в Русия по простата причина, че руската социалдемокрация не съществува като федеративно съединение. Но ние

* Виж „К вопросу о национальной автономии и преобразовании российской социал-демократии на федеративных началах“, 1902 г., изд. на Бунд.

** Виж „Наше Слово“, бр. 3, стр. 24, Вильна. 1906 год.

можем да се позовем на извънредно поучителния опит на социалдемокрацията в Австрия, която възприе федеративния характер въз основа на решението на партайтага от 1897 год.*

Това се писа през 1902 год.

Но сега ние имаме 1913 година. Ние имаме сега и руска „практика", и „опита на социалдемокрацията в Австрия".

Какво ни говорят те?

Да започнем с „извънредно поучителния опит на социалдемокрацията в Австрия". До 1896 година в Австрия още съществуваше единна социалдемократическа партия. През тази година на Лондонския международен конгрес за първи път чехите искат отделно представителство и го получават. В 1897 година, на Виенския партайтаг (във Вимберг), единната партия се ликвидира формално и вместо нея се установява федеративен съюз от шест национални „социалдемократически групи". По-нататък тези „групи" се превръщат в самостоятелни партии. Партиите малко по малко скъсват връзките помежду си. След партиите се разпада парламентарната фракция — образуват се национални „клубове". По-нататък идват съюзите, които също се раздробяват по националности. Работата отива дори до кооперациите, към чието разцепване чешките сепаратисти призовават работниците**. Да не говорим за това, че сепаратистката агитация ослабва сред работниците чувството на солидарност, като ги тласка често по пътя на стачкоизменничеството.

И така, „извънредно поучителният опит на социалдемокрацията в Австрия" говори *против* Бунд, за старата „Искра". Федерализмът в австрийската партия доведе до най-безобразен сепаратизъм, до разрушаване единството на работническото движение.

Ние видяхме по-горе, че „практиката в Русия" говори за същото. Бундовските сепаратисти, също както и

---

* Виж „К вопросу о национальной автономии" etc., 1902 г., стр. 17, изд. на Бунд.

** Виж в „Dokumente des Separatismus" думите от брошурата на Ванек[141], стр. 29.

чешките, скъсаха с общата социалдемокрация, с тази на Русия. Що се отнася до съюзите, до бундовските съюзи, то те от самото начало бяха организирани върху началата на националността, т. е. бяха отделени от работниците на другите националности.

Пълно обособяване, пълно скъсване — ето какво показва „руската практика“ на федерализма.

Не е чудно, че такова положение на нещата се отразява върху работниците, като отслабя чувството за солидарност и всява деморализация, при което последната прониква и в Бунд. Ние имаме предвид все по-честите раздори между еврейските и полските работници на почвата на безработицата. Ето какви речи се произнасяха по този повод на IX конференция на Бунд:

„... Ние гледаме на полските работници, които ни изтласкват, като на погромаджии, като на жълти, не поддържаме техните стачки, проваляме ги. Второ, отговаряме на изтласкването с изтласкване: в отговор на недопускане еврейските работници във фабриките ние не допускаме полските работници до ръчните станове. . . *Ако ние не вземем в свои ръце това дело, работниците ще тръгнат след другите*“* (курсивът наш. *И. Ст.*)

Така се говори за солидарността на бундовската конференция.

С „разграничаването“ и „обособяването“ по-далече не може да се отиде. Бунд достигна целта: той разединява работниците от разните националности до сбиване, до стачкоизменничество. Другояче не може и да бъде: „ако ние не вземем в свои ръце това дело, *работниците ще тръгнат след другите*“...

Дезорганизация в работническото движение, деморализация в редовете на социалдемокрацията — ето докъде довежда бундовският федерализъм.

По такъв начин идеята за културно-национална автономия, атмосферата, която тя създава, се оказа в Русия още по-вредна отколкото в Австрия.

---

* Виж „Отчёт о IX конференции Бунда“, стр. 19.

VI

КАВКАЗЦИТЕ, КОНФЕРЕНЦИЯТА НА ЛИКВИДАТОРИТЕ

По-горе ние говорихме за колебанието на една част от кавказките социалдемократи, които не устояха срещу националистическата „епидемия". Тези колебания се изразиха в това, че поменатите социалдемократи тръгнаха — колкото това и да е странно — по следите на Бунд, като провъзгласиха културно-националната автономия.

Областна автономия за целия Кавказ и културно-национална автономия за нациите, които влизат в състава на Кавказ — така формулират своето искане тези социалдемократи — които, тук му е мястото да се каже, застават на позициите на руските ликвидатори.

Да изслушаме техния признат водач, небезизвестния *Н.*

„На всички е известно, че Кавказ се отличава значително от централните губернии както по расовия състав на своето население, така и по територията и селскостопанската култура. Експлоатацията и материалното развитие на такъв край изискват местни дейци, познавачи на местните особености, привикнали към местния климат и култура. Необходимо е всички закони, които преследват целта да се експлоатира местната територия, да се издават на мястото и да се провеждат от местни сили. Следователно, в компетенцията на централния орган на кавказкото самоуправление ще влезе издаването на закони по местните въпроси... По такъв начин функциите на кавказкия център ще се състоят да издава такива закони, които целят стопанска експлоатация на местната територия, материалното процъфтяване на края."*

И така — областна автономия на Кавказ.

Ако се абстрахираме от мотивировката на *Н.*, малко заплетена и несвързана, трябва да се признае, че неговият извод е правилен. Областна автономия на Кавказ, която действува в рамките на общодържавната конституция, което и *Н.* не отрича, е наистина необходима предвид особеностите на състава и битовите условия на последния. Това е признато и от руската социалдемокрация, която провъзгласи на II конгрес „областно самоуправление за онези покрайнини, които по своите битови условия и по

---

* Виж грузинския вестник „Чвени Цховреба" („Наш живот")[112], 1912 г., бр. 12.

състава на населението се отличават от същинските руски области".

Като внесе този пункт за обсъждане на II конгрес, Мартов го мотивира с това, че „огромното пространство на Русия и опитът на нашето централизирано управление ни дават повод да смятаме за необходимо и целесъобразно съществуването на областно самоуправление за такива крупни единици като Финландия, Полша, Литва и Кавказ".

Но от това следва, че под областно *самоуправление* трябва да се разбира областна *автономия*.

Но *Н*. отива по-нататък. Според него областната автономия на Кавказ обхваща „само едната страна на въпроса".

„Досега ние говорихме само за материалното развитие на местния живот. Но за икономическото развитие на този край спомага не само икономическата дейност, а и духовната, културната" ... „Културно силната нация е силна и в икономическата сфера" ... „Но културното развитие на нациите е възможно само на националния език" ... „Затова всичките онези въпроси, които са свързени с родния език, са въпроси културно-национални. Такива са въпросите на просвещението, съдопроизводството, църквата, литературата, изкуството, науката, театъра и пр. Ако работата по материалното развитие на края обединява нациите, то национално-културните дела ги разединяват, като поставят всяка от тях на отделно поприще. Дейността от първия вид е свързана с определена територия" ... „Не е така с културно-националните дела. Те са свързани не с определена територия, а със съществуването на определена нация. Съдбата на грузинския език еднакво интересува грузинеца, където и да живее той. Би било голямо невежество да се каже, че грузинската култура се отнася само до живеещите в Грузия грузинци. Да вземем например арменската църква. В ръководенето на нейните работи вземат участие арменците от разни места и държави. Тук територията не играе никаква роля. Или например в създаването на грузинския музей са заинтересовани както тифлиският грузинец, така и бакинският, кутаиският, петербургският и прочее. Значи, управляването и ръководенето на всички културно-национални дела трябва да бъде предоставено на самите заинтересовани нации. Ние провъзгласяваме културно-националната автономия на кавказките националности." *

Накратко: тъй като културата не е територия, а територията не е култура, необходима е културно-нацио-

---

* Виж грузинския вестник „Чвени Цховреба", 1912 год., бр. 12.

нална автономия. Това е всичко, което *Н.* може да каже в полза на последната.

Тук ние не ще засягаме още веднаж национално-културната автономия изобщо: по-горе ние говорихме вече за нейния отрицателен характер. Ние бихме искали да отбележим само, че изобщо непригодна, културно-националната автономия е още по-безсмислена и нелепа от гледище на кавказките условия.

И ето защо.

Културно-националната автономия предполага повече или по-малко развити националности, с развита култура, литература. Без тия условия тази автономия губи всякакъв смисъл, превръща се в нелепост. Но на Кавказ има цяла редица народности с примитивна култура, с отделен език, но без родна литература, и при това преходни народности, отчасти асимилиращи се, отчасти развиващи се по-нататък. Как да се приложи към тях културно-националната автономия? Какво да се прави с такива народности? Как да се „организират" в отделни културно-национални съюзи, което несъмнено се предполага от културно-националната автономия?

Какво да се прави с мингрелците, абхазците, аджарците, сваните, лезгинците и пр., които говорят на разни езици, но които нямат своя литература? Към какви нации ще ги отнесем? Възможно ли е да ги „организираме" в национални съюзи? Около какви „културни дела" да ги „организираме"?

Какво да правим с осетинците, от които закавказките осетинци се асимилират (но още далеч не са асимилирани) от грузинците, а предкавказките отчасти се асимилират от русите, отчасти се развиват по-нататък, като създават своя литература? Как да ги „организираме" в единен национален съюз?

Към какъв национален съюз да отнесем аджарците, които говорят на грузински език, но живеят с турската култура и изповядват исляма? Не трябва ли да ги „организираме" отделно от грузинците *на почвата на религиозните дела* и заедно с грузинците *на почвата на другите културни дела?* А кобулетците? А ингушите? А ингилойците?

Каква е тази автономия, която изключва от списъка цяла редица народности?

Не, това не е разрешаване на националния въпрос — това е плод на празна фантазия.

Но нека допуснем недопустимото и да предположим, че национално-културната автономия на нашия *Н.* се е осъществила. До какво ще доведе тя, до какви резултати? Да вземем например закавказките татари с техния минимален процент на грамотност, с техните училища, начело на които стоят всесилните мулли, с тяхната култура, пропита от религиозен дух... Не е трудно да се разбере, че да се „организират" те в културно-национален съюз, това значи муллите да застанат начело на тях, това значи да се оставят плячка на реакционните мулли, това значи да бъде създаден нов бастион за духовно заробване на татарските маси от най-злия враг на последните.

Но откога социалдемократите са започнали да наливат вода във воденицата на реакционерите?

Да се отделят закавказките татари в културно-национален съюз, който подчинява масите на най-злите реакционери — нима кавказките ликвидатори не можаха да „провъзгласят" нещо по-добро?...

Не, това не е разрешаване на националния въпрос.

Националният въпрос в Кавказ може да бъде разрешен само *в духа на въвличане изостаналите нации и народности в общия поток на висшата култура.* Само такова разрешаване може да бъде прогресивно и приемливо за социалдемокрацията. Областната автономия на Кавказ затова именно е приемлива, че тя въвлича изостаналите нации в общото културно развитие, тя им помага да се излюпят из черупката на дребнонационалната затвореност, тя ги тласка напред и им облекчава достъпа до благата на висшата култура. А пък културно-националната автономия действува в тъкмо противоположна насока, защото тя затваря нациите в старите черупки, задържа ги на ниските степени от развитие на културата, пречи им да се издигнат на по-висшите степени на културата.

С това националната автономия парализира положителните страни на областната автономия, превръща последната в нула.

Затова именно е непригоден и онзи смесен тип автономия със съчетаване на национално-културната и областната, която *Н.* предлага Това. противоестествено съчетание не подобрява положението, а го влошава, защото то, освен че задържа развитието на изостаналите нации, превръща още областната автономия в арена за стълкновение на нациите, организирани в национални съюзи.

По такъв начин културно-националната автономия, изобщо непригодна, би се превърнала в Кавказ в безсмислено реакционен замисъл.

Такава е културно-националната автономия на *Н.* и на неговите кавказки единомишленици.

Ще направят ли кавказките ликвидатори „крачка напред" и ще последват ли Бунд и по организационния въпрос — бъдещето ще покаже. Досега в историята на социалдемокрацията федерализмът в организацията винаги е предшествувал националната автономия в програмата. Австрийските социалдемократи още от 1897 година провеждаха организационния федерализъм и едва след две години (1899) възприеха националната автономия. Бундовците за пръв път заговориха ясно за националната автономия през 1901 година, докато организационният федерализъм те практикуваха още от 1897 година.

Кавказките ликвидатори започнаха работата откъм края — с националната автономия. Ако по-нататък те тръгнат по стъпките на Бунд, ще трябва предварително да разрушат цялото сегашно организационно здание, построено още в края на деветдесетте години върху началата на интернационалността.

Но колкото лесно беше да се приеме засега още непонятната за работниците национална автономия, толкова ще бъде трудно да се разруши с години строената сграда, възлелеяна и изградена от работниците от всички националности на Кавказ. Трябваше да се пристъпи към този херостратовски замисъл, за да си отворят очите работниците и да разберат националистическата същност на културно-националната автономия.

Докато кавказците решават националния въпрос по обикновения начин, чрез устни разисквания и литературна дискусия, руската конференция на ликвидаторите измисли съвършено необикновен начин. Лесен и прост начин. Слушайте:

„След като изслуша съобщението на кавказката делегация. . . за необходимостта да се предяви искането за национално-културна автономия, конференцията, без да се изказва по същността на това искане, констатира, че такова тълкуване на пункта от програмата, който признава на всяка националност правото на самоопределяне, не е в разрез с точния смисъл на последната."

И така, преди всичко — „не се изказваме по същността на този" въпрос, а след това — „констатираме". Оригинален метод...

А какво „констатира" тази оригинална конференция?

Това, че „искането" за национално-културна автономия „не е в разрез с точния смисъл" на програмата, която признава правото на нациите на самоопределение.

Да разгледаме това положение.

Пунктът за самоопределението говори за правата на нациите. Според този пункт нациите имат право не само на автономия, но и на отделяне. Става дума за *политическо* самоопределение. Кого са искали да измамят ликвидаторите, като се опитват изопачено да претълкуват това отдавна установено в цялата международна социалдемокрация право за политическо самоопределение на нациите?

Или може би ликвидаторите ще започнат да извъртат, като се защищават със софизма, че културно-националната автономия, тъй да се каже, „не е в разрез" с правата на нациите? Тоест ако всички нации от дадена държава се съгласят да се устроят на началата на културно-националната автономия, то те, дадената сума от нации, имат за това пълно право и никой не може да им *наложи насилствено* друга форма на политически живот. И ново, и умно. Не трябва ли да се добави, че, общо казано, нациите имат право да отменят своята конституция, да я заменят със система на произвол, да се върнат към старите порядки, защото нациите, и само самите нации, имат право да определят своята

собствена съдба. Повтаряме: в този смисъл нито културно-националната автономия, нито каквато и да е национална реакционност „не е в разрез“ с *правата на нациите.*

Не това ли е искала да каже уважаемата конференция.

Не, не това. Тя казва направо, че културно-националната автономия „не е в разрез“ не с правата на нациите, а *„с точния смисъл“ на програмата.* Тук става дума за програмата, а не за правата на нациите.

И това е естествено. Ако към конференцията на ликвидаторите би се обърнала известна нация, то конференцията би могла направо да констатира, че нацията има право на културно-национална автономия. Но към конференцията се обръща не нация, а „делегация“ от кавказки социалдемократи, наистина лоши социалдемократи, но все пак социалдемократи. И те питат не за правата на нациите, а за това, не противоречи ли културно-националната автономия *на принципите на социалдемокрацията,* не е ли тя „в разрез“ *„с точния смисъл“ на програмата на социалдемокрацията?*

И така, *права на нациите и „точен смисъл“ на програмата на социалдемокрацията* — не е едно и също.

Очевидно, има и такива искания, които, без да са в разрез с правата на нациите, могат да са в разрез с „точния смисъл“ на програмата.

Пример. В програмата на социалдемократите има пункт за свободата на вероизповеданието. Според този пункт всяка група от лица *има право* да изповядва каквато иска религия: католицизъм, православие и т. н. Социалдемокрацията ще се бори против всякакви религиозни репресии, против гоненията на православните, католиците и протестантите. Значи ли това, че католицизмът и протестантството и т. н. „не са в разрез с точния смисъл“ на програмата? Не, не значи. Социалдемокрацията всякога ще протестира против гоненията на католицизма и протестантството, тя всякога ще защищава правото на нациите да изповядват каквато искат религия, но в същото време тя, като изхожда от правилно разбраните интереси на пролетариата, ще агитира и против католицизма, и против протестантството, и против пра-

вославието, за да се постигне тържеството на социалистическия светоглед.

И тя ще прави това, защото протестантството, католицизмът, православието и т. н., без съмнение, „са в разрез с точния смисъл“ на програмата, т. е. с правилно разбраните интереси на пролетариата.

Същото трябва да се каже за самоопределението. Нациите имат право да се устроят според своето желание, те имат право да запазят всяко свое национално учреждение, и вредно, и полезно — никой не може (няма право!) *насилствено* да се меси в живота на нациите. Но това още не значи, че социалдемокрацията няма да се бори, няма да агитира против вредните учреждения на нациите, против нецелесъобразните искания на нациите. Наопаки, социалдемокрацията е длъжна да води такава агитация и да повлияе върху волята на нациите така, че нациите да се устроят по начин, който най-вече отговаря на интересите на пролетариата. Именно затова, като се бори за правото на нациите на самоопределение, тя в същото време ще агитира, да речем, и против отделянето на татарите, и против културно-националната автономия на кавказките нации, защото и едното, и другото, без да е в разрез с *правата* на тези нации, е обаче в разрез *„с точния смисъл“* на програмата, т. е. с интересите на кавказкия пролетариат.

Очевидно, „правата на нациите“ и „точният смисъл“ на програмата — са две съвсем различни плоскости. Докато „точният смисъл“ на програмата изразява интересите на пролетариата, научно формулирани в програмата на последния, правата на нациите могат да изразяват интересите на която и да е класа — на буржоазията, аристокрацията, духовенството и т. н., според силата и влиянието на тези класи. Там са *задълженията* на марксиста, тук *правата* на нациите, съставени от различни класи. Правата на нациите и принципите на социалдемократизма могат да са или да не са „в разрез“ едни с други толкова, колкото, да речем, Хеопсовата пирамида — с прословутата конференция на ликвидаторите. Те са просто несравними.

Но от това следва, че почтената конференция по най-непростителен начин е объркала две съвършено различни неща. Получило се е не разрешаване на националния въпрос, а безсмислица, по силата на която правата на нациите и принципите на социалдемокрацията „не са в разрез" едни с други — следователно, всяко искане на нациите може да бъде съвместимо с интересите на пролетариата, следователно, нито едно искане на нациите, които се стремят към самоопределение, не ще е „в разрез с точния смисъл" на програмата!

Не са пожалили логиката...

Върху почвата именно на тази безсмислица израсна онова отсега нататък знаменито постановление на конференцията на ликвидаторите, според което искането на национално-културна автономия „не е в разрез с точния смисъл" на програмата.

Но конференцията на ликвидаторите нарушава не само законите на логиката.

Тя нарушава още своя дълг пред руската социалдемокрация, като санкционира културно-националната автономия.

По най-определен начин тя нарушава „точния смисъл" на програмата, защото е известно, че II конгрес, като прие програмата, *решително отхвърли* културно-националната автономия. Ето какво се казваше по този повод на този конгрес:

„*Голдблат* (бундовец): ... Аз смятам, че е необходимо да се създадат специални учреждения, които биха осигурявали свобода на културното развитие на националностите, и затова предлагам да се прибави към § 8 — „*и създаването на учреждения, които да им гарантират пълна свобода за културно развитие*" (това, както е известно, е бундовска формулировка на културно-националната автономия. *И. Ст.*).

Мартинов посочва, че общите учреждения трябва да бъдат устроени така, че да осигуряват и частните интереси. Невъзможно е да се създава някакво *особено* учреждение, което да осигурява свободата за културното развитие на националността.

Егоров: По въпроса за националността ние можем да приемем само отрицателни предложения, т. е. ние сме против всякакви ограничения на националността. Но на нас, като социалдемократи, не ни влиза в работа дали една или друга националност ще се развива като такава Това е работа на стихийния процес.

Колцов: Делегатите на Бунд винаги се обиждат, когато става дума за техния национализъм. А поправката, която е внесена от делегата на Бунда, има чисто националистически характер. От нас се искат чисто настъпателни мерки за поддържане дори на онези националности, които отмират".

... В резултат *„поправката на Голдблат е отхвърлена от множеството против трима"*.

И така, ясно е, че конференцията на ликвидаторите е отишла „в разрез с точния смисъл" на програмата. Тя е нарушила програмата.

Сега ликвидаторите се опитват да се оправдаят, като се позовават на Стокхолмския конгрес, който уж бил санкционирал културно-националната автономия. Така, Вл. Косовски пише:

„Както е известно, според договора, приет на Стокхолмския конгрес, на Бунда беше предоставено да запази своята национална програма (до решаване на националния въпрос от общопартийния конгрес). Този конгрес призна, че национално-културната автономия във всеки случай не противоречи на общопартийната програма."*

Но опитите на ликвидаторите са напразни. Конгресът в Стокхолм не е и мислил да санкционира програмата на Бунда — той просто се съгласи временно да остави въпроса открит. На храбрия Косовски не му достига мъжество да каже цялата истина. Но фактите сами говорят за себе си. Ето ги:

„Галин внася поправка: „Въпросът за националната програма *остава открит предвид на това, че не е разгледан* от конгреса" (*За* — 50 гласа, *против* — 32).

Глас: Какво значи открит?

Председателят. Ако ние казваме, че националният въпрос остава открит, то значи, че до следващия конгрес Бунд може да запази своето решение по този въпрос"** (курсивът наш *И. Ст.*).

Както виждате, конгресът дори „не разгледа" въпроса за националната програма на Бунда — той просто го остави „открит", като предостави на самия Бунд да реши съдбата на своята програма до следващия общ конгрес. С други думи: конгресът в Стокхолм се отклони от въпроса, без да даде оценка на културно-националната автономия нито в една, нито в друга посока.

---

* Виж „Наша Заря", 1912 год., бр. 9—10, стр. 120.

** Виж „Наше Слово", бр. 8, 1906 год., стр. 53.

А конференцията на ликвидаторите по най-определен начин се заема с оценката на въпроса, признава културно-националната автономия за приемлива и я санкционира от името на партийната програма.

Разликата се хвърля в очи.

По такъв начин конференцията на ликвидаторите, независимо от всякакви хитрувания, не придвижи нито крачка напред националния въпрос.

Умилкване пред Бунда и кавказките национал-ликвидатори — това е всичко, на което тя се показа способна.

VII

НАЦИОНАЛНИЯТ ВЪПРОС В РУСИЯ

Остава ни да набележим положителното решение на националния въпрос.

Ние изхождаме от това, че въпросът може да бъде решен само в неразривна връзка с преживявания в Русия момент.

Русия живее в преходно време, когато „нормален", „конституционен" живот още не се е установил, когато политическата криза още не е разрешена. Дните на бури и „усложнения" са занапред. Оттук движение — сегашно и бъдещо, движение, което си поставя за цел пълната демократизация.

Във връзка именно с това движение трябва да бъде разгледан и националният въпрос.

И така, пълна демократизация на страната като *основа* и условие за разрешаване на националния въпрос.

При разрешаване на въпроса трябва да се има предвид не само вътрешното, но и външното положение. Русия се намира между Европа и Азия, между Австрия и Китай. Усилването на демократизма в Азия е неизбежно. Усилването на империализма в Европа не е случайност. В Европа става тясно на капитала и той се стреми към чужди страни, като търси нови пазари, евтина работна ръка, нови места за приложение. Но това води към външни усложнения и война. Никой не може да каже,

че Балканската война[143] е край, а не начало на усложнения. Затова напълно възможно е такова съчетание на вътрешните и външни конюнктури, при което една или друга националност в Русия ще намери за нужно да постави и реши въпроса за своята независимост. И, разбира се, не е работа на марксистите да поставят прегради в такива случаи.

Но от това следва, че руските марксисти не ще минат без правото на нациите за самоопределение.

И така, *правото на самоопределение е необходим пункт* при разрешаването на националния въпрос.

По-нататък. А какво ще стане с нациите, които по едни или други причини ще предпочетат да останат в рамките на цялото?

Ние видяхме, че културно-националната автономия е непригодна. Първо, тя е изкуствена и нежизнеспособна, защото предполага изкуствено събиране в една нация на хора, които животът, действителният живот, разединява и прехвърля в разни краища на държавата. Второ, тя тласка към национализъм, защото тя води към гледището за „разграничаване" на хората по национални курии, към гледището за „организиране" на нациите, към гледището за „запазване" и култивиране на „националните особености" — дейност, която съвсем не подхожда на социалдемокрацията. Не е случайност, че моравските сепаратисти в райхсрата, като се отделиха от немските социалдемократически депутати, се обединиха с моравските буржоазни депутати в едно, така да се каже, моравско „коло"*. Не е случайност и това, че руските сепаратисти от Бунда затънаха в национализъм, превъзнасяйки „съботата" и „жаргона". В Думата няма още бундовски депутати, но в района на Бунда има клерикално-реакционна еврейска община, в чиито „ръководни учреждения" Бунд устройва, засега, „обединение" на еврейските работници

* „Коло" — обединение на полските националистически партии в Държавната дума в Царска Русия, в австрийския и германски парламенти. — *Ред.*

и буржоа*. Такава е именно логиката на културно-националната автономия.

И така, *националната* автономия не решава въпроса.

Но де е изходът?

Единственото правилно решение е *областната* автономия, автономията на такива определили се единици като Полша, Литва, Украйна, Кавказ и др. т.

Предимството на областната автономия се състои преди всичко в това, че при нея имаме работа не с фикция без територия, а с определено население, което живее на определена територия. Освен това, тя не разграничава хората по нации, тя не укрепява националните прегради — наопаки, тя ломи тези прегради и обединява населението, за да открие пътя за разграничаване от друг ред, разграничаване по класи. Най-после, тя дава възможност да се използуват най-добре природните богатства на областта и да се развият производителните сили, без да се чака разрешение от общия център — функции, които не са присъщи на културно-националната автономия.

И така, *областната автономия е необходим пункт* в разрешаването на националния въпрос.

Няма съмнение, че нито една от областите не представлява компактно национално еднообразие, защото във всяка от тях са внедрени национални малцинства. Такива са евреите в Полша, латишите в Литва, поляците в Украйна и т. н. Затова може да се опасяваме, че малцинствата ще бъдат потискани от националните мнозинства. Но опасенията имат основание само в случай, ако страната остане при старите порядки. Дайте на страната пълен демократизъм, и опасенията ще изгубят всякаква почва.

Предлагат да се свържат разпръснатите малцинства в единен национален съюз. Но малцинствата се нуждаят не от изкуствен съюз, а от реални права в своите места. Какво може да им даде такъв съюз *без* пълна демократизация? Или: каква нужда има от национален съюз *при* пълна демократизация?

* „Отчёт о VIII конференции Бунда", края на резолюцията за общината.

Какво особено вълнува националното малцинство?

Малцинството е недоволно не от липсата на национален съюз, а от липсата на право на роден език. Дайте му да се ползува от родния език, и недоволството ще изчезне само по себе си.

Малцинството е недоволно не от липсата на изкуствен съюз, а от липсата на свое родно училище. Дайте му такова училище, и недоволството ще изгуби всякаква почва.

Малцинството е недоволно не от липсата на национален съюз, а от липсата на свобода на съвестта (свобода на вероизповеданието), на преселване и пр. Дайте му тези свободи, и то ще престане да бъде недоволно.

И така, *националното равноправие във всичките негови видове (език, училища и пр.) е необходим пункт* за разрешаване на националния въпрос. Нужен е следователно общодържавен закон, даден въз основа на пълното демократизиране на страната и забраняващ без изключение всички видове национални привилегии и каквото и да било стесняване или ограничаване правата на националните малцинства.

В това и само в това може да бъде действителната, а не книжната гаранция за правата на малцинствата.

Може да се оспорва или да не се оспорва съществуването на логическа връзка между организационния федерализъм и културно-националната автономия. Но не може да се оспорва това, че последната създава благоприятна атмосфера за безбрежния федерализъм, който преминава в пълно откъсване, в сепаратизъм. Ако чехите в Австрия и бундовците в Русия, като започнаха с автономия и преминаха след това към федерация, завършиха със сепаратизъм, за това, несъмнено, изигра голяма роля националистическата атмосфера, която, естествено, се разпространява от културно-националната автономия. Не е случайно, че националната автономия и организационната федерация вървят ръка за ръка. То е понятно. И едната, и другата изискват разграничаване по националности. И едната, и другата предполагат организация по националности. Сходството е несъмнено. Разликата е само в

това, че там разделят населението изобщо, а тук — социалдемократическите работници.

Ние знаем до какво довежда разделянето на работниците по националности. Разпадане на единната работническа партия, раздробяване на съюзите по националности, изостряне на националните търкания, национално стачкоизменничество, пълна деморализация в редовете на социалдемокрацията — такива са резултатите от организационния федерализъм. Историята на социалдемокрацията в Австрия и дейността на Бунд в Русия красноречиво свидетелствуват за това.

Единственото средство против това е организация върху началата на интернационалността.

Сплотяването по места на работниците от всички националности в Русия в *единни* и *цялостни* колективи, сплотяването на такива колективи в *единна* партия — такава е задачата.

От само себе си се разбира, че такова изграждане на партията не изключва, а предполага широка автономия на *областите* вътре в единното партийно цяло.

Опитът на Кавказ показва цялата целесъобразност на такъв тип организация. Ако кавказците сполучиха да преодолеят националните търкания между арменските и татарските работници, ако сполучиха да предпазят населението от възможни кланета и престрелки, ако в Баку, в този калейдоскоп от национални групи, сега вече са невъзможни национални стълкновения, ако там сполучиха да въвлекат работниците в единния поток на могъщото движение — в това не последна роля изигра интернационалното устройство на кавказката социалдемокрация.

Типът на организацията влияе не само върху практическата работа. Той слага неизгладим печат върху целия духовен живот на работника. Работникът живее живота на своята организация, там той расте духовно и се възпитава. И ето, като се движи постоянно в своята организация и всеки път се среща там със своите другари от други националности, като води заедно с тях обща борба под ръководството на общия колектив, той се прониква дълбоко от мисълта, че работниците *преди всичко* са членове на едно класово семейство, членове на единната

армия на социализма. А това не може да няма грамадно възпитателно значение за широките слоеве на работническата класа.

Ето защо интернационалният тип на организация е школа за другарски чувства, най-голяма агитация в полза на интернационализма.

Не е така с организацията по националности. Като се организират върху основата на националността, работниците се затварят в националните черупки, като се ограждат един от друг с организационни прегради. Подчертава се не *общото* между работниците, а онова, с което те се отличават един от друг. Тук работникът е *преди всичко* член на своята нация: евреин, поляк и т. н. Не е чудно, че *националният* федерализъм в организацията възпитава у работниците дух на национална обособеност.

Ето защо националният тип на организация е школа за национална ограниченост и закостенялост.

Така че пред нас са два *принципиално* различни типа на организация: тип на интернационална сплотеност и тип на организационно „разделяне" на работниците по националности.

Опитите да се примирят тези два типа досега не са имали успех. Примиренческият устав на австрийската социалдемокрация, изработен във Вимберг през 1897 година, увисна във въздуха. Австрийската партия се разпадна на части, като увлече след себе си съюзите. „Примирението" се оказа не само утопично, но и вредно. Щрасер е прав, като твърди, че „сепаратизмът получи своя пръв триумф на Вимбергския партайтаг" *. Същото е и в Русия. „Примирението" с федерализма на Бунда, което стана на Стокхолмския конгрес, завърши с пълен крах. Бунд провали стокхолмския компромис. Още от първия ден след Стокхолм Бунд стана пречка по пътя на сливането на работниците по места в *единна* организация, която да включва работниците от всички националности. И Бунд упорито продължи своята сепаративна тактика, въпреки че и през 1907 и през 1908 година руската социал-

---

* Виж неговия труд „Der Arbeiter und die Nation", 1912 год.

демокрация няколко пъти искаше, щото единството отдолу между работниците от всички националности да бъде най-после осъществено[144]. Бунд, като започна с организационната национална автономия, премина всъщност към федерация, за да завърши с пълно скъсване, със сепаратизъм. А като скъса със социалдемокрацията на Русия, той внесе в нея разпокъсаност и дезорганизация. Да си спомним например случая Ягело[145].

Ето защо пътят на „примирението" трябва да бъде изоставен като утопичен и вреден.

Едно от двете: *или* федерализмът на Бунд, и тогава — руската социалдемокрация се преустройва върху началата на „разделянето" на работниците по националности; *или* интернационален тип организация, и тогава — Бунд се преустройва върху началата на териториалната автономия, по подобие на кавказката, латишката и полската социалдемокрация, като открива път за непосредственото обединяване на еврейските работници с работниците от другите националности в Русия!

Среден път няма: принципите побеждават, а не се „примиряват".

И така — *принципът на интернационалното сплотяване на работниците е необходим пункт* в решението на националния въпрос.

Виена, 1913 год., януари.

Отпечатано за първи път в списание „Просвещение" [146]*, бр. 3—5, март—май 1913 година*

Подпис: К. Сталин.

ПОЛОЖЕНИЕТО В СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКАТА ФРАКЦИЯ

В бр. 44 на „Правда" се появи „заявление" на седемте социалдемократически депутати, в което те се изказват враждебно против шестте работнически депутати[147].

В същия брой на „Правда" шестте работнически депутати им отговарят, като наричат тяхното изявление първа крачка към разкол.

По този начин работниците се изправят пред въпроса: да има или да няма единна социалдемократическа фракция?

Досега социалдемократическата фракция беше единна и със своето единство беше силна, достатъчно силна, за да застави да се съобразяват с нея неприятелите на пролетариата.

Сега тя може би ще се разпадне на две части за забава и радост на враговете...

В какво се състои работата? За какво се разединиха така рязко членовете на социалдемократическата фракция? Какво подбуди седемте депутати да нападнат своите другари на страниците на вестника пред лицето на враговете на работническата класа?

В своето „заявление" те повдигат два въпроса: въпроса за участието в „Луч" и „Правда" и въпроса за сливането на тези вестници.

Седемте депутати мислят, че социалдемократическите депутати са длъжни да участвуват в двата вестника, че отказът на шестимата депутати да участвуват в „Луч" е

нарушение на единството на социалдемократическата фракция.

Но така ли е наистина? Прави ли са седемте депутати?

Първо, странно е, как можеш да участвуваш във вестник, чиято насока не само не споделяш, но я смяташ за вредна? Как може де се задължи например ортодокса Бебел да участвува в ревизионистичен вестник или ревизиониста Фолмар — в ортодоксален? В Германия биха се изсмели с глас по повод на такова искане, защото там знаят, че единството в действията не изключва различието във възгледите. Но у нас... у нас, слава богу, няма още културност.

Второ, у нас имаме пряко указание от опита в Русия, според което участието на депутатите в два различни вестника съвсем не подкопава единството на фракцията. Ние говорим за третата фракция[148]. За никого не е тайна, че от тринайсетте члена на третодумската социалдемократическа фракция девет участвуваха *само* в „Звезда“, двама — само в „Живое Дело“[149], а останалите двамина съвсем се въздържаха от участие както в единия, така и в другия вестник... И все пак такова положение на нещата ни на йота не подкопа единството на третата фракция! През цялото време фракцията действуваше единно.

Очевидно, седмината депутати стоят на лъжлив път, като искат задължително участие в „Луч“. Те очевидно още не са си изяснили напълно въпроса.

По-нататък. Седмината депутати искат сливането на „Правда“ и „Луч“ в един нефракционен вестник.

Но как да се слеят те? Възможно ли е да се слеят в един вестник?

Нима седмината депутати, тези „идейни привърженици“ на „Луч“, не знаят, че „Луч“ пръв се отказва от такова сливане? Чели ли са те бр. 108 на „Луч“, дето той пише, че *„единството не може да бъде постигнато с прости механически мерки, като сливането на двата органа и др. т.“*

А ако са го чели, как могат сериозно да говорят за сливане?

Второ, известно ли е на седмината депутати отношението на ликвидаторските лидери към единството изобщо и към един общ орган частно?

Послушайте вдъхновителя на „Луч", П. Акселрод. Ето какво писа той в бр. 6 на „Невский Голос", когато една част от петербургските работници реши да издаде един нефракционен вестник, в противовес на „Звезда" и „Живое Дело":

„Мисълта за нефракционен социалдемократически орган в днешно време е утопия, и при това утопия, която обективно е в разрез с интересите на партийно-политическото развитие и организационното обединяване на пролетариата под знамето на социалдемокрацията. Изгони природата през вратата, тя ще нахлуе през прозореца... Ще може ли проектираният работнически орган да заеме неутрална позиция между двата противоположни лагера?... Очевидно, не" (виж „Невский Голос", бр. 6).

И така, според Акселрод един общ вестник е не само невъзможен, но и вреден, защото „е в разрез с интересите на политическото развитие на пролетариата".

Да послушаме другия вдъхновител на „Луч", не безизвестния Дан.

„Големите политически задачи — пише той — правят неизбежна безпощадната война с антиликвидаторството... Антиликвидаторството е вечна спънка, вечна дезорганизация. Нужно е... „с всички сили да се постараем да го убием в зародиш" (виж „Наша Заря", бр. 6, 1911 год.).

И така, „безпощадна *война* с антиликвидаторството", т. е. с „Правда", „*да се убие* антиликвидаторството", т. е. „Правда" — ето какво предлага Дан.

Как могат седемте депутати след всичко това да говорят сериозно за сливане на двата вестника?

Кого искат те да слеят, да обединят?

Едно от двете:

Или те не са усвоили въпроса и не са успели още да се ориентират в позицията на „Луч", чиито привърженици те считат себе си — и тогава те „сами не знаят какво правят".

Или те са истински лъчисти, готови заедно с Дан „да убият антиликвидаторството", заедно с Акселрод не вярват във възможността на един вестник, но говорят

гръмогласно за единство, за да подготвят *тихомълком* почвата за разкол във фракцията...

Както и да е, едно е несъмнено: пред работниците стои въпросът за целостта на социалдемократическата фракция, която е заплашена от разрив.

Фракцията е в опасност!

Кой може да спаси фракцията, кой може да осигури целостта на фракцията?

Работниците, и само работниците! Никой друг освен работниците!

Затова дълг на съзнателните работници е да издигнат глас против разколническите опити във фракцията, откъдето и да излизат те.

Дълг на съзнателните работници е да призоват към ред седемте социалдемократически депутати, които излязоха против другата половина на социалдемократическата фракция.

Работниците трябва още сега да се намесят в работата, за да предпазят единството на фракцията.

Сега мълчанието е невъзможно. Нещо повече — сега мълчанието е престъпно.

Вестник „Правда", бр. 47, 26 февруари, 1913 год.

Печата се по текста на вестника.

Подпис: К. Сталин.

ГОДИШНИНАТА НА ЛЕНСКАТА КАСАПНИЦА[150]

Другари!

Измина година от разстрела на 500 наши другари на Лена. За мирна икономическа стачка на 4 април 1912 година, на Ленските рудници, по заповед на руския цар, за угода на шепа милионери, бяха разстреляни 500 наши братя.

Ротмистър Трещенко, който извърши от името на царя това избиване, получи високи награди от правителството и щедра отплата от златоиндустриалците и сега гуляе из аристократическите кръчми, като очаква поста началник на обществена безопасност. В натегнат момент обещаха да осигурят семействата на убитите, оказва се — нагло са излъгали. Обещаха да въведат държавна осигуровка за работниците на Лена, оказва се — измамили са. Обещаха да „разследват“ делото, а в действителност скриха дори онова следствие, което извърши техният пратеник — сенаторът Манухин.

„Така е било, така ще бъде“ — подхвърли от думската трибуна министърът-палач Макаров. И той се оказа прав: царят и неговите управници бяха и ще бъдат лъжци, клетвопрестъпници, кръвопускачи и камарила, която действува по волята на шепа озлъчени помешчици и милионери.

На 9 януари 1905 година, на площада на Зимния дворец в Петербург, беше разстреляна вярата в старото, дореволюционното самодържавие.

На 4 април 1912 година на далечната Лена беше разстреляна вярата в сегашното „обновено“ следреволюционно самодържавие.

Всеки, който е вярвал, че днес у нас има конституционен строй, всеки, който е мислел, че старите зверства са вече невъзможни, се е убедил, че това не е така, че както по-рано царската шайка господарува над великия руски народ, че монархията на Николай Романов както по-рано иска на своя жертвеник стотици и хиляди трупове на руски работници и селяни, че както по-рано из цяла Русия плющят бичовете и свирят куршумите на царските наемници — Трешченковци, които се упражняват над безоръжните руски граждани.

Разстрелът на Лена откри нова страница в нашата история. Чашата на търпението се препълни. Проби се бентът на народното негодуване. Отприщи се реката на народния гняв. Думите на царския лакей Макаров „така е било, така ще бъде" наляха масло в огъня. Те оказаха също такова въздействие, както през пета година заповедта на другото царско куче, Трепов: „не жалете патроните!". Забушува, запени се работническото море. И с дружна, почти полумилионна протестна стачка руските работници отговориха на ленския разстрел. И високо вдигнаха те нашето старо червено знаме, на което работническата класа отново написа трите главни искания на руската революция:

Осемчасов работен ден — за работниците.

Конфискация на всички помешчически и царски земи — за селяните.

Демократическа република — за целия народ!

Отмина година на борба. И като се огледаме назад, ние можем да кажем с удовлетворение: началото е положено, годината не мина напусто.

Ленската стачка се сля с първомайската. Славният 1 май на 1912 година вписа златна страница в историята на нашето работническо движение. Оттогава борбата не затихва нито за минута. Разширява се, расте политическата стачка. Срещу разстрела на шестнайсетте севастополски моряци 150 хиляди работници отговарят с революционна стачка, като провъзгласяват съюз между революционния пролетариат и революционната армия. Срещу фалшификацията на изборите в работническата курия за Думата петербургският пролетариат протестира със стачка. В деня

на откриването на IV Дума[161], в деня на внасянето от социалдемократическата фракция на запитване по осигуровката питерските работници обявяват еднодневни стачки и демонстрации. И, най-после, на девети януари 1913 година около 200 хиляди руски работници стачкуват, като чествуват паметта на падналите борци и зоват към нова борба цяла демократична Русия.

Такава е общата равносметка на 1912 година.

Другари! Наближава първата годишнина на ленската касапница. Ние трябва, ние сме длъжни тъй или инак да се отзовем в този ден. Ние трябва да покажем, че тачим паметта на нашите убити другари. Ние трябва да покажем, че не сме забравили кървавия ден 4 април също така, както не сме забравили кървавата неделя на 9 януари.

С митинги, демонстрации, доброволни пожертвувания и т. н. да отбележим навсякъде деня на ленската годишнина.

И нека цяла работническа Русия в този ден да се слее в общ повик:

Долу монархията на Романовци!
Да живее новата революция!
Да живее демократическата република!
Слава на падналите бойци!

Централен комитет на РСДРП

Препечатвайте и разпространявайте!
Гответе се за отпразнуването на 1 май!

Написано през януари-февруари 1913 год.

Печата се по хектографирания текст на позива.

БЕЛЕЖКИ

1 Брошурата на К. Кауцки е преведена на грузински език и издадена в Тифлис през март 1907 година. В брой 7 на болшевишкия вестник „Дро“ от 18 март 1907 година е публикувано съобщението за излизането на брошурата на К. Кауцки на грузински език с предговор от Коба (И. В. Сталин). — 3.

2 Кадети (к. д.) — конституционно-демократическа партия — главната партия на либерално-монархическата буржоазия; оформила се през октомври 1905 година (виж Съчиненията на И. В. Сталин, т. I, стр. 406, бележка 52). — 6.

3 „Первый сборник“ — меншевишки сборник; бил издаден в Петербург през 1906 година. — 7.

4 „Наше Дело“ — седмично меншевишко списание; излизало в Москва от 24 септември до 25 ноември 1906 година. — 7.

5 „Товарищ“ — всекидневен вестник, издаван в Петербург от март 1906 година до декември 1907 година. Формално не е бил орган на никаква партия, а фактически е бил орган на левите кадети. Във вестника са вземали участие и меншевики. — 8.

6 „Отклики“ — меншевишки сборници, излизащи през 1906-1907 г. в Петербург. Излезли три сборника. — 9.

7 „Мир Божий“ — месечно списание с либерално направление; издавано в Петербург от 1892 година. През деветдесетте години на XIX век в него се печатали статии от „легалните марксисти“. В периода на революцията от 1905 г. в списанието са вземали участие меншевики. От 1906 г. до 1918 г. е излизало под името „Современный Мир“. — 9.

8 „Голос Труда" — меншевишки вестник; излизал в Петербург от 21 юни до 7 юли 1906 г. — 10.

9 Трудовики, или „трудова група" — група на дребнобуржоазните демократи; образувала се през април 1906 година от селските депутати на I Държавна дума (виж Съчиненията на И. В. Сталин, т. I, стр. 410, бележка 77). — 13.

Народни социалисти (енеси) — дребнобуржоазна организация; образувала се през 1906 г., отделила се от дясното крило на есерите. Енесите издигаха политически искания, които не излизаха из рамките на конституционната монархия. Ленин ги наричаше „социал-кадети" и „есеровски меншевики".

10 Става дума за петербургската социалдемократическа конференция, състояла се на 6 януари 1907 г., по въпроса за избирателната тактика в изборите за II Държавна дума. На конференцията присъствували 40 болшевики и 31 меншевики. ЦК на РСДРП, в мнозинството си състоящ се от меншевики, предложил на делегатите да се разделят на градска и губернска конференция. Меншевиките разчитали по този начин да получат по-голямо число гласове. Конференцията се отказала да изпълни това искане, като противно на партийния устав. В знак на протест делегатите-меншевики напуснали заседанието. Останалите делегати решили да продължат работата на конференцията. Като изслушала доклада на В. И. Ленин, конференцията се изказала против сключването на избирателни съглашения с кадетите, които тя признала не само за принципиално недопустими, но и политически безусловно вредни. Конференцията взела решение „да постави незабавно на дневен ред извънредно важния за Петербург въпрос за съглашения с революционната демокрация". Присъствуващите на конференцията представители на ЦК — меншевики, заявили, че решенията на конференцията не са задължителни за петербургската социалдемократическа организация, а напусналите конференцията меншевики излезли в печата с предложение за образуване блок с кадетите. — 15.

11 „Речь" — всекидневен вестник, централен орган на кадетската партия; излизал в Петербург от февруари 1906 г. до 26 октомври 1917 година. — 15.

12 „Чвени Цховреба" („Наш живот") — всекидневен болшевишки вестник; излизал легално в Тифлис от 18 февруари 1907 година. Вестника ръководел И. В. Сталин. Излезли тринайсет броя. На 6 март 1907 г. вестникът бил спрян „поради крайната му насока". — 17.

13 „На Очереди" — меншевишки седмичник; излизал в Петербург от декември 1906 година до март 1907 година. Излезли четири броя. — 18.

14 „Дро" („Време") — всекидневен болшевишки вестник; излизал в Тифлис след спирането на вестник „Чвени цховреба" от 11 март до 15 април 1907 година. Ръководител на вестника бил И. В. Сталин. В редакцията на вестника влизали също М. Цхакая, М. Давиташвили. Излезли 31 броя. — 19.

15 Виж К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения, т. VII, 1930, стр. 55-56. — 21.

„Нов Рейнски вестник" се издавал в Кьолн от 1 юни 1848 година до 19 май 1849 година. Ръководители на вестника били К. Маркс и Ф. Енгелс.

16 Гурко — помощник на министъра на вътрешните работи; Лидвал — голям спекулант и авантюрист, комуто Гурко предоставил през 1906 година предприятието за доставка на зърнени храни в гладуващите губернии. Участието на царския сановник в спекулантската афера на Лидвал довело до шумен съдебен процес, получил названието „лидвалиада". За Гурко това дело нямало никакви последствия, освен отстраняването му от длъжност. — 21.

17 Октябристы, или „Съюз на 17 октомври" — контрареволюционна партия на едрата търговско-индустриална буржоазия и на едрите помешчици; образувала се през ноември 1905 година. Октябристите напълно поддържали Столипиновия режим, вътрешната и външната политика на царизма — 21.

18 „Парус" — всекидневен вестник, орган на кадетите; излизал в Москва през 1907 година. — 22.

19 „Сегодня" — буржоазен вечерен вестник от булеварден тип; издаван в Петербург през 1906—1908 година. — 22.

20 „Слово" — всекидневен вестник; започнал да излиза от декември 1904 година в Петербург. От октомври 1905 година до юли 1906 година бил орган на октябристката партия — 22.

21 Г. П. Телия се родил през 1880 година, умрял в Сухум на 19 март 1907 година. На 25 март се извършило погребението на Г. Телия в селището Чагани, Кутаиска околия. — 24.

22 Има се предвид първомайската демонстрация на тифлиските работници, състояла се на 22 април 1901 година под непосредственото ръководство на И. В. Сталин. Демонстрацията станала на Солдатския пазар, в централната част на Тифлис; в нея участвували около 2,000 души. Във време на демонстрацията станало сблъскване с полицията и с войскови части. Били ранени 14 работника, арестувани повече от 50 души. По повод на тифлиската демонстрация в Ленинската „Искра" се съобщавало: „Събитието, станало в неделя на 22 април (ст. стил) в Тифлис, е исторически знаменателно за целия Кавказ: от този ден в Кавказ се започва открито революционно движение" („Искра", бр. 6, юли 1901 година). — 25.

23 На 23 февруари 1903 г. по решение на Тифлиския комитет на РСДРП се състояла демонстрация на тифлиските работници. В демонстрацията участвували около 6,000 души. Демонстрацията завършила със стълкновение с войсковите части. Били арестувани 150 души. — 25.

24 „Пролетариатис Брдзола" („Борба на пролетариата") — грузински нелегален вестник, орган на Кавказкия съюз на РСДРП (виж Съчиненията на И. В. Сталин, т. I на бълг. издание стр. 334, забележка 21). — 26.

25 „Ахали Цховреба" („Нов живот") — всекидневен болшевишки вестник, излизал в Тифлис от 20 юни до 14 юли 1906 год. Излезли 20 броя. Ръководител на вестника бил И. В. Сталин, а постоянни сътрудници — М. Давиташвили, Г. Телия, Г. Кикодзе и др. — 27.

26 Петият конгрес на РСДРП се състоял в Лондон от 30 април до 19 май 1907 година. По всички основни въпроси конгресът взел болшевишки резолюции. И. В. Сталин присъствувал на конгреса като делегат от тифлиската организация. Резултатите от работата на конгреса И. В. Сталин изложил

в статията „Лондонският конгрес на РСДРП (Записки на делегата)“ (виж този том, стр. 41—77). — 28.

27 Бунд — „Общ еврейски работнически съюз в Полша, Литва и Русия“; бил организиран през октомври 1897 г. (виж Съчиненията на И. В. Сталин, т. I, бълг. издание, стр. 331, забележка 7). — 28.

28 „Спилка“ — украински социалдемократически съюз, близък на меншевиките. „Спилка“ възникнал в края на 1904 г., като се отцепил от дребнобуржоазната, националистическа „Революционно-украинска партия“ (РУП). Прекратил своето съществуване през годините на столипинската реакция. — 28.

29 „Лахвари“ („Копие“) — всекидневен грузински меншевишки вестник; излизал в Тифлис от април до юни 1907 година. — 31.

30 „Схиви“ („Лъч“) — всекидневен вестник на грузинските меншевики; излизал в Тифлис от декември 1905 год. до януари 1906 година. — 35.

31 II Държавна дума била разгонена от царското правителство на 3 юни 1907 година. Социалдемократическата фракция на Думата, наброяваща 65 депутати, била обвинена провокационно във военен заговор. По-голямата част от социалдемократическите депутати били осъдени на каторжна работа и на заточение със заселване. — 37.

32 Статията „Лондонският конгрес на РСДРП“ (записки на делегата)“ не била завършена; попречило засилилото се през втората половина на 1907 г. полицейско следене, а след това и арестуване на И. В. Сталин. — 41.

33 А. Вергежский — литературен псевдоним на А. В. Тиркова, сътрудница на кадетския вестник „Речь“. — 41.

34 Е. Д. Кускова — един от авторите на „Credo“ — програма на „икономистите“; през 1906—1907 г. сътрудничела в полукадетските-полуменшевишките списания и вестници. — 41.

35 Г. А. Алексински — депутат от II Държавна дума; влизал в болшевишкото крило на социалдемократическата фракция. След Лондонския конгрес на РСДРП защищавал тактиката на бойкот на III Държавна дума. Впоследствие се оттеглил от партията на болшевиките. След Октомврийската социалистическа революция — белоемигрант. — 45.

36 Въпросът за международния социалистически конгрес в Щутгарт (VII конгрес на II Интернационал) отначало бил включен в дневния ред на Лондонския конгрес на РСДРП, но след това конгресът го снел от обсъждане. Конгресът се състоял на 5—11 (18—24) август 1907 година. От болшевиките на конгреса присъствували В. И. Ленин, А. В. Луначарски, М. М. Литвинов и др. — 47.

37 Рядовой — псевдоним на А. А. Малиновски; известен повече под фамилното име Богданов (имал също и псевдоним „Максимов"). През 1903 година се присъединил към болшевиките. След Лондонския конгрес на РСДРП се оттеглил от болшевишката партия (виж забележка 80 към този том). Умрял през 1928 година. — 48.

38 За разкола в петербургската организация виж статията на И. В. Сталин „Избирателната борба в Петербург и меншевиките" (този том, стр. 13—17). — 48.

39 Проектът на обращението по поземления въпрос „От Държавната дума" бил изработен от кадетите и публикуван на 5 юли 1906 г. в отговор на правителственото съобщение от 20 юни 1906 година за селското земевладение. Кадетите убеждавали селяните да чакат привършването на работата на Думата по изработването на поземления закон. ЦК на РСДРП, ръководен от меншевиките, предложил на социалдемократическата фракция на Думата да гласува за кадетския проект. Фракцията гласувала против проекта. — 48.

40 Народовци (националдемократи) — контрареволюционна националистическа партия на полската буржоазия; образувала се през 1897 година. В периода на революцията 1905—1907 година народовците станали основната партия на полската контрареволюция, партия на полските черносотници. — 51.

41 Имат се предвид изказванията на V („Лондонски") конгрес на РСДРП на депутатите от II Държавна дума, меншевиките А. Л. Джапаридзе и И. Г. Церетели (виж Протоколы на V съезда РСДРП, 1935, стр. 250 и 354—355). — 51.

42 Гедисти — привърженици на Ж. Гед — ляво, марксическо течение в редовете на френските социалисти. През 1901 год. гедистите образували „Френска социалистическа партия". Ге-

дистите се борили с опортюнистите във френското работническо движение, борили се против политиката на съглашения с буржоазията и влизането на социалисти в буржоазното правителство. От началото на световната империалистическа война Гед заел оборонческа позиция* и влязъл в буржоазното правителство. Част от гедистите, запазили верността си към революционния марксизъм, по-късно влезли във Френската комунистическа партия. — 55.

43 Има се предвид статията на Юри Переяславски (Г. Хрустальов).

„Бакинский День" — всекидневен либерален вестник; излизал от юни 1907 г. до януари 1908 г. — 59.

44 Ю. Ларин, Л. А. Рин (М. А. Лурие) — меншевик-ликвидатор. През 1907 година пропагандирал идеята за свикване на „широк работнически конгрес". През 1917 г. Ю. Ларин влязъл в партията на болшевиките.

Эль (И. И. Лузин) — меншевик-ликвидатор. — 59.

45 Има се предвид брошурата „Всеруският работнически конгрес и „болшевиките", издадена на грузински език в Тифлис през 1907 година. „Бродяга" — меншевикът Георги Ерадзе; „Шура" — негова жена, меншевичката Пишкина. — 59.

46 Статията на Черевани за работническия конгрес била поместена в меншевишкия сборник „Политическое положение и тактически проблемы". Москва, 1906 година. — 62.

47 Линдов — псевдоним на Г. Д. Лейтейзен. — 63.

48 През есента на 1907 година Бакинският комитет под ръководството на другаря Сталин провел кампания по изборите за III Държавна дума. На събранието на пълномощниците от бакинските работници, състояло се на 22 септември, гласни за III Държавна дума били избрани болшевики. Написаното от И. В. Сталин „Поръчение" било прието от събранието и напечатано като отделен лист в печатницата на Балаханския районен комитет на РСДРП. — 67.

---

* Оборончество — политика за защита на буржоазното отечество от нападение на врага, политика на съглашение с буржоазията и предателство по отношение работническата класа, прокарвана от II Интернационал през първата империалистическа война. *Ред.*

49 Статията била написана във връзка с предполагаемото свикване на съвещанието на нефтоиндустриалците с представители на бакинските работници. Тактиката да се бойкотира съвещанието, провеждана в това време от болшевиките, срещнала широка поддръжка сред работническите маси. От 10 октомври до 1 ноември 1907 година в нефт. извори и заводите на Баку се състояли събрания на работниците, които обсъждали въпроса за съвещанието. Две трети от присъствуващите на тези събрания работници се изказали против участието в съвещанието. Меншевиките, които са били за съвещанието на всяка цена, претърпели поражение. — 69.

50 Работниците от нефтените извори — работници, заети с добиването на нефт и с пробиване на нефтените кладенци. Фабрично-заводските работници — работниците от механическите работилници, електростанциите и другите спомагателни предприятия, които обслужват нефтеното производство. — 70.

51 „Бешкеш" (буквално: подарък) — система от дребни подаяния във вид на възнаграждения, широко практикувани от бакинските нефтоиндустриалци с цел да откъснат работниците от политическата борба и да разцепят работническото движение. Размерите на възнагражденията били разнообразни и зависели от преценката на предприемачите. Болшевиките са се изказвали решително против издигането във време на стачките искането за възнаграждения, а се борели за повишаване надниците на работниците. — 72.

52 Кочегар — псевдоним на И. Шитиков (Самарцев), официален редактор-издател на вестник „Гудок". — 72.

53 „Нефтяное Дело" — орган на нефтоиндустриалците; издавал се от съвета на нефтоиндустриалците в Баку през 1899—1920 година.

Съветът на конгреса — организация на нефтоиндустриалната буржоазия — се избирал на конгресите на нефтоиндустриалците измежду представителите на едрите фирми. Съветът на конгреса имал за задача да организира борбата против работническата класа, да защищава интересите на нефтоиндустриалците пред правителството, да осигурява високи печалби на нефтоиндустриалците и др. п. — 74.

64 Дашнакцакани, дашнаки — членове на арменската буржоазно-националистическа партия „Дашнакцутюн". Като защищавали интересите на арменската буржоазия, дашнаките разпалвали националната вражда между трудещите се от Закавказието. — 74.

65 През ноември 1907 година бакинските болшевики начело с И. В. Сталин издигнали лозунга: „Съвещание с гаранции или никакво съвещание". Условията, при които работниците се съгласявали да участвуват в съвещанието, били следните: активно участие в съвещателната кампания на професионалните съюзи, широко обсъждане на работническите искания, свободно свикване на бъдещия Съвет на пълномощниците и избор на момента за откриване на съвещанията от самите работници. В нефтените извори и заводите на Баку се започнала широка изборна кампания за Съвет на пълномощници, който трябваше да приеме окончателно условията за участие на работниците в съвещанието и да избере представители в организационната комисия по свикване на съвещанието. Работническите събрания за избор на пълномощници са ставали открито. Мнозинството от работниците се изказвало за позицията на болшевиките. Дашнаките и есерите, които били за бойкотиране на съвещанието, и меншевиките, които били за съвещанието без всякакви гаранции, не срещнали поддръжка в масите. — 81.

66 „Гудок" — легален болшевишки вестник, седмичен, орган на съюза на бакинските нефтопромишлени работници. Бр. 1 на „Гудок" излязъл на 12 август 1907 година. Във вестник „Гудок" били напечатани редица ръководни статии на И. В. Сталин, които влязоха в този том. Активно участие в „Гудок" вземали С. Шаумян, А. Джапаридзе, С. Спандарян и др. Последният, 34 брой на вестника, издаден от болшевишката редакция, излязъл на 1 юни 1908 година. От брой 35 „Гудок" преминал в ръцете на меншевиките. Болшевиките започнали да издават в Баку нов легален професионален вестник „Бакинский рабочий", чийто първи брой излязъл на 6 септември 1908 година. — 83.

67 В стачката на нефтените извори на Мирзоев в Баку участвували до 1,500 работника. Стачката започнала на 14 февруари 1908 година и продължила 73 дни. — 83.

58 Изборите за пълномощници от работниците били привършени в началото на февруари 1908 година. Но свикването на Съвета на пълномощниците по разпореждане на Кавказкия наместник Воронцов-Дашков се отложило. Първото заседание на Съвета на пълномощниците се състояло на 30 март 1908 година, следващите — на 6, 10, 26 и 29 април. Г. К. Орджоникидзе впоследствие писал за работата на Съвета на пълномощниците: „По това време, когато в цяла Русия господствуваше черна реакция, в Баку заседаваше истински работнически парламент. В този парламент се разработваха открито всичките искания на бакинските работници, излагаше се от нашите оратори цялата наша програма-минимум.“ В Съвета на пълномощниците за предложението на болшевиките — съвещание с гаранции — гласували 199 пълномощници, за бойкот на съвещанието били подадени 124 гласа. Привържениците на бойкота — есери и дашнаки — напуснали заседанието на Съвета. Предложението за ултимативността на поръчението минало с мнозинство 113 гласа против 54. — **90.**

59 „Промысловый Вестник“ — легален меншевишки вестник, орган на съюза на механотехническите работници; излизал в Баку два-три пъти в седмицата, през ноември и декември 1907 година и от март до юли 1908 година. — **91.**

60 К—за (П. Кара—Мурза) — член на кадетската партия, редактор на органа на бакинските нефтоиндустриалци „Нефтяное Дело“. — **96.**

61 „Кочи“ — разбойник, наемен убиец. — **98.**

62 Ханлар Сафаралиев — работник-болшевик, талантлив организатор на азербайджанските работници. След успешно проведената стачка в Нафталанските нефт. извори, през нощта на 19 срещу 20 септември 1907 година Ханлар бил смъртно ранен от нает от нефтоиндустриалците убиец. След няколко дни Ханлар умрял. По почин на Биби-Ейбатския районен комитет на РСДРП е била обявена обща двудневна стачка на работниците с искане към Нафталанското дружество да отстрани от нефт. извори убиеца на Ханлар — свърделния майстор Джафар, а също и управителя Абузарбек. Погребението на Ханлар било превърнато в мощна протестна демонстрация

с участието на 20 хиляди работници. На гроба на Ханлар И. В. Сталин произнесъл реч. — **102.**

63 Прегледът „Преса" бил написан от И. В. Сталин през лятото на 1908 година в бакинската тъмница, дето той се намирал от 25 март до 9 ноември 1908 година, до заточаването му в Солвичегодск. — **108.**

64 „Напертцкали" („Искра") — всекидневен вестник на грузинските меншевики; бил издаван в Тифлис от май до юли 1908 година. — **108.**

65 „Азри" („Мисъл") — меншевишки грузински вестник; излизал в Тифлис от 29 януари до 2 март 1908 година. — **108.**

66 Братя Шендрикови (Лев, Иля, Глеб) създали в Баку през 1904 година зубатовска организация под названието „Организация на балаханските и биби-ейбатските работници" (впоследствие преименувана „Съюз на бакинските работници"). Шендриковци водели клеветническа кампания против болшевиките. Като издигали тесноцехови икономически лозунги, шендриковци дезорганизирвали стачната борба, стремели се да провалят подготовката за въоръжено въстание, агитирали за създаването на „помирителни камари", на артели и др. п. Шендриковци получавали субсидии от нефтопроизводителите и царските власти. Меншевиките признали официално зубатовската организация на шендриковци за партийна организация. Шендриковци били разобличени от бакинските болшевики като наемници на царската охранка и били разгромени.

Списанието „Правое дело" било издавано от Шендрикови в Петербург. Бр. 1 на списанието излязъл през ноември 1907 година, бр. 2-3 — през май 1908 година. Споменатите подолу Грошев и Калинин са меншевики, привърженици на Шендрикови. — **110.**

67 А. Гукасов — един от най-големите нефтоиндустриалци в Баку, ръководител на съвета на конгреса на нефтоиндустриалците. — **111.**

68 Заседанието на организационната комисия по въпроса за свикване на съвещанието с нефтоиндустриалците се състояло на 13 май 1908 година в присъствието на 14 нефтоиндустриалци и 15 работника. Същия ден във вестниците било

напечатано, че представителите на професионалните съюзи в комисията не се допускат. Явилата се на заседанието работническа делегация отказала да пристъпи към работа без участието на представители от професионалните съюзи. Като се позовал на този отказ, председателят на комисията Джунковски (член на съвета при царския наместник в Кавказ) закрил заседанието на организационната комисия. — 113.

69 „Земя и свобода", „В борбата ще намериш ти своето право" — лозунги на партията на социалистите-революционери. — 114.

70 Общата стачка в Баку се започнала на 1 юли 1903 година, в Тифлис — 14 юли, в Батум — 17 юли. Стачката обхванала цялото Закавказие и се прехвърлила в южна Русия (Одеса, Киев, Екатеринослав и др.). — 115.

71 Бакинската обща стачка се започнала на 13 декември 1904 година, със стачката в нефтените извори на Ротшилд, Нобел, Мирзоев в Балахани и в Биби-Ейбатския нефтен район. От 14 до 18 декември стачката се разпространила в повечето предприятия на Баку. Стачката се провеждала под ръководството на И. В. Сталин. В прокламациите, издадени от Бакинския комитет през първите дни на стачката, били издигнати политически лозунги, а също така били формулирани икономически искания — осемчасов работен ден повишаване на работната заплата, отмяна на глобите и т. н. Във време на стачката станали множество митинги и събрания на работниците. Стачката завършила с победа на работниците и със сключването на първия в историята на работническото движение в Русия колективен договор между работниците и нефтоиндустриалците. „Тази стачка беше като светкавица в навечерието на великата революционна буря" („История на ВКП(б). Кратък курс", стр. 70). Подробно осветляване значението на декемврийската бакинска стачка виж в този том, стр. 143—146. — 115.

72 „Баку" — буржоазен вестник, излизал с кратки прекъсвания през 1902—1918 година. Вестникът изразявал интересите предимно на арменската нефтопромишлена и търговска буржоазия. — 120.

73 Има се предвид статията „Работническата комисия в Баку", поместена в бр. 4 на грузинския меншевишки вестник „Хомли" от 17 юли 1908 година. — 121.

74 Брошурата на Л. Я. Рин (Ю. Ларин) „Съвещанието с нефтоиндустриалците" била издадена през 1907 година от съюза на механическите работници. — 121.

75 „Пролетарий" — нелегален вестник, основан от болшевиките след IV („Обединителен") конгрес на партията; излизал от 21 август (3 септември) 1906 година до 28 ноември (11 декември) 1909 година. Излезли 50 броя от „Пролетарий"; първите 20 броя били издадени във Финландия, останалите — в Женева и Париж. „Пролетарий" фактически бил централен орган на болшевиките и се редактирал от В. И. Ленин. През годините на столипинската реакция „Пролетарий" изиграл видна роля за запазването и укрепването на болшевишките организации. — 124.

76 „Голос Социал-Демократа" — задграничен орган на меншевиките-ликвидатори; излизал от февруари 1908 година до декември 1911 година. В състава на редакцията „Голос Социал-Демократа" влизали Г. В. Плеханов, П. Б. Акселрод, Ю. О. Мартов, Ф. И. Дан, А. С. Мартинов. Във връзка с явно ликвидаторската насока на „Голос", от декември 1908 година Плеханов престанал да сътрудничи в него, а след това излязъл официално от редакцията. Въпреки решението на пленума на ЦК на РСДРП от януари 1910 година за прекратяване издаването на „Голос Социал-Демократа", меншевиките продължавали да го издават, като проповядвали открито на страниците на вестника идеите на ликвидаторството. — 124.

77 „Социал-Демократ" — Централен орган на РСДРП; бил издаван от февруари 1908 година до януари 1917 година. Първият брой на вестника излязъл в Русия, по-нататък изданието било пренесено зад граница, отначало в Париж, след туй — в Женева. Редакцията на ЦО била съставена, съгласно решението на ЦК на РСДРП, от представители на болшевиките, на меншевиките и полските социалдемократи. В „Социал-Демократ" се печатали ръководни статии от В. И. Ленин. В редакцията на „Социал-Демократ" В. И. Ленин водел борба за

последователната болшевишка линия. Част от редакцията (Каменев и Зиновиев) се отнасяла примиренчески към ликвидаторите, опитвали се да провалят провеждането на ленинската линия. Меншевиките Мартов и Дан, като саботирали работата в редакцията на Централния орган, едновременно открито защищавали ликвидаторството в „Голос Социал-Демократа". Непримиримата борба на Ленин против ликвидаторите довела до излизането на Мартов и Дан през юни 1911 година от състава на редакцията на „Социал-Демократ". От декември 1911 година „Социал-Демократ" се редактирал от В. И. Ленин. Във вестника били напечатани редица статии на И. В. Сталин, поместени в този том. В „Социал-Демократ" се печатали систематически материали върху работата на местните партийни организации, в това число и върху работата на партийните организации в Закавказието. — 124.

78 На 21—23 юли 1907 година се състояла третата конференция на РСДРП („Втората общоруска") и на 5—12 ноември 1907 година — четвъртата конференция на РСДРП („Третата общоруска"). — 130.

79 Заглавието „Из партията" е наименование на отдел във вестник „Бакинский Пролетарий". — 139.

80 Разширената редакция на „Пролетарий" е фактически болшевишки център, избран в заседанието на болшевишката част от V („Лондонския") конгрес на РСДРП през 1907 година. Съвещанието на разширената редакция на „Пролетарий" станало на 8—17 (21—30) юни 1909 година в Париж, под ръководството на В. И. Ленин. Съвещанието порицало отзовизма и ултиматизма като „ликвидаторство наопаки". Съвещанието признало за „център на отцепващата се от болшевиките фракция" организираната от отзовистите „партийна" школа на Капри. А. Богданов (поддържан от В. Шанцер) отказал да се подчини на решенията на разширената редакция на „Пролетарий" и бил изключен от болшевишката организация. — 139.

81 Резолюцията на Бакинския комитет била напечатана на 3 (16) октомври 1909 година в бр. 49 на вестник „Пролетарий" със следната бележка от редакцията: „Нищо повече освен онова, което бакинските другари са казали за отзовистите, ултиматистите и богостроителите, не сме казали и ние. Бакинските

другари сами „протестират против поведението на др. Максимов, който заяви, че не се подчинява на решенията на редакцията“. Но ако др. Максимов би се подчинил на решенията на болшевишкия орган и не би започнал цяла дезорганизаторска кампания против болшевишката фракция, не би станало никакво „отцепване“. А „неподчинението“ е, разбира се, „отцепване“. На тема за нашата уж „разколническа“ политика в този брой ние се изказахме подробно в статията „Беседа с петербургските болшевики“ по повод на тяхната аналогична резолюция, дадена в редакцията по-рано от бакинската“. Поменатата от редакцията статия „Беседа с петербургските болшевики“ принадлежи на В. И. Ленин (виж Сочинения, т. XIV, стр. 169—178). — 142.

82 „Амшара“ — буквално: сродници, земляци; така наричали общите работници-иранци, които идвали в Баку да си изкарват прехраната. — 144.

83 „Писма от Кавказ“ били написани през ноември—декември 1909 година и били предназначени за публикуване в „Пролетарий“ или „Социал-Демократ“. Тъй като по онова време „Пролетарий“ престанал да излиза, „Писмата“ били препратени в редакцията на Централния Орган на РСДРП — „Социал-Демократ“. „Писмо от Кавказ“, което съдържало рязка критика на ликвидаторството, меншевишката част от редакцията на „Социал-Демократ“ отказала да помести на страниците на Централния Орган. Писмото било публикувано в „Дискусионен Лист“ (приложение към „Социал-Демократ“). — 147.

84 Постановлението от 12 юни 1890 година за земските учреждения било въведено от царското правителство вместо постановлението от 1864 година. Новото постановление, което установявало съсловен ценз вместо предишния имуществен, давало на дворяните абсолютно мнозинство в по-голямата част от околийските земски събрания и усилвало зависимостта на земствата от централната власт. — 150.

85 „Бакинский Пролетарий“ — нелегален болшевишки вестник; излизал от 20 юни 1907 година до 27 август 1909 година в Баку. Излезли седем броя. Първият брой на „Бакинский Пролетарий“ излязъл като орган на Балаханския район на

бакинската организация на РСДРП, вторият брой — като орган на Балаханския и Черногородския район на бакинската организация на РСДРП; от третия номер вестникът става орган на Бакинския комитет на РСДРП. „Бакинский Пролетарий" излизал под редакцията на И. В. Сталин. Във вестника са напечатани редица негови ръководни статии, влезли в този том. В „Бакинский Пролетарий" вземали участие също така С. Шаумян, А. Джапаридзе, С. Спандарян и други. С петия брой издаването на „Бакинский Пролетарий" било прекъснато. То се подновило на 1 август 1909 година, когато И. В. Сталин избягал от солвичегодското заточение и се върнал в Баку. Последният, седми брой на вестника излязъл на 27 август 1909 година. Редакцията на „Бакинский Пролетарий" била тясно свързана с „Пролетарий" и „Социал-Демократ". — 153.

86 „Труд" — общ потребителен кооператив на работниците от град Баку и нефтоиндустриалните райони; бил организиран в началото на 1908 година. Числото на членовете на кооператива „Труд" възлизало на около 1200 души. Кооперативът открил свои отделения в Балаханския, Биби-Ейбатския, Завокзалния и Черногородския райони. В 1909 година кооперативът издавал седмично списание „Трудовой Голос". Болшевиките вземали дейно участие в работата на кооператива. — 157.

87 Клубовете „Знанието е сила" и „Наука" си поставяли за цел да съдействуват на самообразованието на нефтопроизводителните работници. Те организирали общообразователни и технически курсове, кръжоци, лекции. Средства на клубовете се получавали от членските вноски и доходи от лекции и представления. Клубът „Знанието е сила", който обслужвал нефтоиндустриалните райони, бил ръководен от болшевиките, а клубът „Наука" — от меншевиките. — 157.

88 Конгресът за борба с пиянството се открил в Петербург на 28 декември 1909 година и продължил няколко дни. На конгреса присъствували 510 делегати. Работническата група на конгреса брояла 43 души, в тяхното число били двама делегати от бакинските работници. Част от работническите делегати веднага след конгреса били арестувани от полицията. — 158.

89 „Дасацкиси" („Начало") — грузински легален меншевишки вестник, излизал в Тифлис от 4 до 30 март 1908 година. — 160.

90 Ан., Н., Костров — псевдоними на лидера на грузинските меншевики-ликвидатори Ной Жордания. — **160.**

91 Думи, казани от Г. В. Плеханов в речта му на международния социалистически конгрес в Париж в 1889 година — **163.**

92 Има се предвид поземления закон (указ), издаден от царския министър Столипин на 9 ноември 1906 година, за отделяне на селяни от общината в хутори*. — **166.**

93 В писмото се говори за пленума на ЦК на РСДРП, състоял се на 2—23 януари (15 януари — 5 февруари) 1910 година в Париж. Пленумът взел решение за нуждата „да се унищожат всички повече или по-малко организирани фракции и да се превърнат в течения, които не нарушават единството на партийното действие". По настояване на В. И. Ленин, пленумът осъдил ликвидаторството и отзовизма (обаче в резолюцията „ликвидаторството" и „отзовизмът" не се наричали пряко с тяхното истинско име). Преобладаването в пленума на примиренчески елементи им дало възможност да прокарат редица противоленински решения. В състава на централните учреждения на партията, независимо от протеста на В. И. Ленин, били прокарани няколко меншевики-ликвидатори. След пленума ликвидаторите усилили борбата против партията. — **178.**

94 Има се предвид постановлението за реорганизация („реформа") на централните учреждения на партията — Централния комитет, редакцията на Централния орган, Задграничното бюро на ЦК и руската колегия на ЦК, прието от януарския пленум на ЦК на РСДРП 1910 година (виж ВКП (б) в резолюциях и решениях съездов, .конференций и пленумов ЦК", част I, шесто издание, 1940, стр. 157, 158). — **178.**

95 В писмото се говори за шестте месеца, които оставали до свършването срока на солвичегодското заточение на И. В. Сталин, т. е. до края на юни 1911 година. — **178.**

96 „Мысль" — болшевишко легално месечно философско и обществено-икономическо списание, издавало се в Москва от декември 1910 година до април 1911 година. Излезли пет

---

* В самостоятелни стопанства извън общината. *Ред.*

броя. Списанието било създадено от В. И. Ленин. Той ръководил и фактически списанието. В бр. 1—4 на „Мысль" били поместени статии на В. И. Ленин. Най-близко участие в списанието вземали В. В. Воронски, М. С. Олмински, И. И. Скворцов—Степанов. Освен болшевики, в списанието сътрудничели Плеханов и други меншевики-партийци. — 178.

97 „Рабочая Газета" — популярен болшевишки вестник; излизал в Париж от 30 октомври (12 ноември) 1910 година до 30 юли (12 август) 1912 година. Организатор и ръководител на вестника бил В. И. Ленин. Пражката партийна конференция (януари 1912 година) отбелязала заслугите на „Рабочая газета" по защитата на партията и партийността и го признала за официален орган на Централния комитет на партията. — 178.

98 „Звезда" — болшевишки легален вестник; излизал в Петербург от 16 декември 1910 година до 22 април 1912 година (отначало седмично, след това два и три пъти в неделята). Дейността на „Звезда" насочвал В. И. Ленин; той систематично изпращал от чужбина свои статии за вестника. Най-близки сътрудници на „Звезда" били В. М. Молотов, М. С. Олмински, Н. Г. Полетаев, Н. Н. Батурин, К. С. Еремеев и др. Във вестника вземал участие А. М. Горки. През пролетта на 1912 година по време на своето пребиваване в Петербург И. В. Сталин ръководел непосредствено работата на вестника и поместил в него редица статии, напечатани в този том. Тиражът на отделни броеве от вестника достигал 50—60 хиляди. „Звезда" подготвила излизането на всекидневния болшевишки вестник „Правда". На 22 април 1912 година царското правителство спряло „Звезда". Като продължение на „Звезда" се появила „Невская Звезда", която излизала до октомври 1912 година. — 178.

99 Позивът „За Партията!" бил написан от И. В. Сталин в началото на март 1912 година и заедно с позива „Избирателната платформа на РСДРП", написана от В. И. Ленин, се разпространявал широко по цялата страна. В бр. 26 на вестник „Социал-Демократ" Бюрото на ЦК съобщавало: „ЦК издаде в Русия позиви: 1) За Партията (6 хиляди); 2) Избирателна платформа (10 хиляди). Тези позиви са изпратени в 18 пункта в това число в редица от най-крупните центрове... Позивите

на ЦК са били посрещнати навсякъде с радост, съжалявали само, че са малко". На 29 март 1912 година Г. К. Орджоникидзе писал от Киев, че двата позива „направили много хубаво впечатление, публиката е във възторг". Малко по-късно Н. К. Крупская, по поръка на В. И. Ленин, писала: „Получихме двете ваши писма (за местните работи и за набелязаните планове) и двата позива: „За Партията" и „платформата". Горещо ви поздравяваме. — 179.

100 В позивите се говори за шестата Всеруска партийна конференция, състояла се в Прага на 5—17 (18—30) януари 1912 година. Конференцията обединила болшевишките организации и оформила самостоятелното съществуване на болшевишката партия. По решение на конференцията меншевиките били изгонени от партията, завинаги било турено край на формалното обединение на болшевиките в една партия с меншевиките. Пражката конференция положила началото на партия от нов тип (виж „История на ВКП (б). Кратък курс", стр. 172—179). — 179.

101 Прокламацията „Да живее Първи май!" била написана от И. В. Сталин в Москва в началото на април 1912 година. Тя била отпечатана тайно в Тифлис в легална печатница. След това тиражът на прокламацията бил отправен в Петербург. — 184.

102 Член 87 от основните държавни закони давал право на министерския съвет по време на прекъсване работата на Държавната дума да внася законопроекти за утвърждаване направо от царя. Въз основа на това Столипин прокарал редица важни закони независимо от Думата, частно по аграрния въпрос. — 191.

103 „Запросы Жизни" — списание; излизало в Петербург през 1909—1912 година. През лятото на 1912 година В. И. Ленин писал на А. М. Горки за това списание: „Впрочем, странно списание — ликвидаторско-трудовистко-вехистко" (виж Ленинский сборник I, стр. 125). — 194.

104 Мирнообновленци („партия на мирното обновяване") — партия на едрата търговско-индустриална буржоазия и на едрите помешчици; образувала се през 1906 година. Ленин наричал мирнообновленците „партия на мирното ограбване". — 194.

105 „Дело Жизни" — легално списание на меншевико-ликвидаторите; издавало се в Петербург от 22 януари до 31 октомври 1911 година. — 195.

106 „Наша Заря" — месечно легално списание, орган на меншевиките-ликвидатори; излизало от 1910 година до 1914 година в Петербург. — 195.

107 Прогресисти — либерално-монархическа група на руската буржоазия, която заемала средно положение между октябристите и кадетите. Лидери на прогресистите били московските фабриканти Рябушински, Коновалов и др. — 200.

108 Изборите за IV Държавна дума станали през есента на 1912 година. Но още от пролетта на същата година болшевиките, начело с В. И. Ленин и И. В. Сталин, започнали подготвителната работа по избирателната кампания. Болшевишката партия излязла в изборите за IV Дума самостоятелно, с лозунгите за демократическа република, осемчасов работен ден, конфискация на помешчическата земя. През март 1912 година била написана от В. И. Ленин „Избирателната платформа на РСДРП", издадена като позив и разпространена в редица големи градове на Русия. Непосредственото ръководство на болшевишката работа в избирателната кампания извършвал И. В. Сталин. Арестът на 22 април 1912 година временно прекъснал неговата работа по подготовка на изборите за Държавната дума. И. В. Сталин се завърнал в Петербург, като избягал от наримското заточение през септември 1912 година в най-големия разгар на избирателната кампания. — 201.

109 „Земщина" — черносотнически вестник, излизал в Петербург от 1909 до 1917 година; орган на депутатите от крайната десница на Държавната дума. — 205.

110 „Новое время" — вестник, излизал в Петербург от 1868 година до октомври 1917 година; орган на реакционните дворянски и чиновническо-бюрократически кръгове. От 1905 година станал един от органите на черносотниците. — 205.

111 „Голос Москвы" — всекидневен вестник, орган на октябристката партия; излизал в Москва от декември 1906 година до 1915 година. Редактор-издател на вестника — А. И. Гучков. — 205.

112 „Правда" — всекидневен работнически болшевишки вестник; излизал в Петербург от 22 април 1912 година до 8 юли 1914 година. „Правда" била основана по указание на В. И. Ленин, по инициатива на И. В. Сталин. И. В. Сталин, като член на Централния комитет на партията, ръководел изработването платформата на „Правда" и участвувал в редактирането първия брой на вестника. На 22 април, в деня, когато излязъл първият брой на „Правда", И. В. Сталин бил арестуван. Той можал да възобнови своята работа в „Правда" едвам есента на 1912 година, след избягването от наримското заточение. От октомври 1912 година до февруари 1913 година в страниците на „Правда" били поместени редица ръководни статии на И. В. Сталин, които влязоха в този том. Членове на редакцията и най-близки сътрудници на „Правда" били В. М. Молотов, М. С. Олмински, Н. Н. Батурин, Я. М. Свердлов, А. М. Горки, К. Н. Самойлова и други. За две години и половина царското правителство осем пъти спирало „Правда", но благодарение поддръжката на работниците тя започвала да излиза отново под нови названия („Рабочая правда", „Северная правда", „Правда труда", „За правду" и др.). (За значението и ролята на „Правда" виж „История на ВКП (б). Кратък курс", стр. 185—191). — **208**.

113 „Поръчението на петербургските работници до техния работнически депутат" било написано в началото на октомври 1912 година. То било прието единодушно на работническите събрания в най-едрите предприятия на Петербург и от съвещанието на работниците-пълномощници на 17 октомври 1912 година. И. В. Сталин ръководел обсъждането на „Поръчението" на бързо проведени заводски събрания. В. И. Ленин придавал на „Поръчението" особено голямо значение. Като го изпращал в печатницата за отпечатване в „Социал-Демократ", Ленин пише на полетата: „Непременно *да се върне* !!! Да не се изцапа. *Много е важно* да се запази този документ." „Поръчението" било публикувано в бр. 28—29 на „Социал-Демократ" от 5 (18) ноември 1912 година. В писмо до редакцията на „Правда" Ленин настоявал: „Непременно да се помести това поръчение до петербургския депутат на видно място с едър шрифт" (виж Съчинения, т. XXIX, стр. 78). — **210**.

114 Терминът „разяснение" се появил във връзка с прилагащото се от „управляващия" сенат разяснение на избирателните закони в желателен за правителството смисъл. Властите, „разяснявайки" законите, произволно обявявали произведените избори за недействителни. — 210.

115 Изборите за гласни в работническата курия на Петербургската губерния се състояли за първи път на губернския конгрес на пълномощниците на 5 октомври 1912 година. Независимо от това, че 21 от най едрите петербургски предприятия били лишени от избирателни права, в числото на 6-те гласни, избрани от конгреса, 4 ма се оказали болшевики. Под натиска на масите, правата на работниците от „разяснените" предприятия били възстановени. На 14 октомври 1912 година в тези предприятия били произведени нови избори за пълномощници, а на 17 октомври се състоял вторият конгрес на пълномощниците от работническата курия на Петербургската губерния. На този конгрес станали повторни избори на гласни, при което абсолютно мнозинство получили 5 души — двама болшевики и трима меншевики. На другия ден станало допълнително гласуване, в резултат на което за шести гласен бил избран болшевик.
Ходът на борбата около изборите е описан подробно в кореспонденцията на И. В. Сталин, напечатана в „Социал-Демократ" — „Изборите в Петербург" (виж този том стр. 229—240). — 213.

116 „Луч" — всекидневен легален вестник на меншевиките-ликвидатори; излизал в Петербург от септември 1912 година до юли 1913 година. Върху страниците на „Луч" ликвидаторите открито се борели против нелегалната партия. Вестникът се издържал главно със средствата от буржоазията. — 213.

117 Има се предвид Обуховския завод. — 216.

118 Прокламацията „Към всички работници и работнички в Русия!", посветена на осемгодишнината от 9 януари 1905 година, била написана от И. В. Сталин през декември 1912 година. За необходимостта от издаване на такъв позив В. И. Ленин писал от Краков на И. В. Сталин в Петербург на 23 ноември (6 декември) 1912 година: „Драги приятелю, относно 9 януари много е важно да се обмисли и под-

готви работата отрано. От по-рано трябва да бъде готов хвърчащ лист с призив за митинги, еднодневна стачка и демонстрации (това трябва да бъде решено на самото място, там се вижда по-добре)... Лозунгите на хвърчащия лист трябва да бъдат трите революционни (република, осемчасов работен ден и конфискация на помешчическата земя), като се подчертае особено тристагодишния „позор" на романовската династия. Ако пък няма пълна и несъмнена увереност, че е възможно да се издаде позива в Питер, трябва своевременно от по-рано да се приготви тук и да се препрати" (виж Съчинения, т. XXIX, стр. 82). — 224.

119 През август — октомври 1912 година сред политическите затворници на кутомарската и алгачинската каторжни тъмници (Нерчинската каторга — в Задбайкалието), в знак на протест против насилията на тъмничната администрация, станали масови гладни стачки и самоубийства. Отзвук на тези събития били стачката-протест на работниците и събранията на студентството в Петербург, Москва и Варшава. — 224.

120 През октомври 1912 година севастополският военно-морски съд произнесе присъда по делото на 142 моряци, обвинени в подготовката на въстание в Черноморската флота. Седемнайсет от обвиняемите били осъдени на смърт, 106 — на каторжна работа и 19 — оправдани. Като отговор срещу присъдата на съда в Москва, Петербург, Харков, Николаев, Рига и други градове на Русия са станали масови протестни стачки и демонстрации. — 224.

121 В края на 1911 година в печата се появили нови документи, разобличаващи провокациите на правителството: обвинителните материали против социалдемократическите депутати се оказали изцяло дело на петербургската тайна полиция. В средата на ноември 1911 година социалдемократическата фракция на III Дума направила запитване в Думата за преразглеждане делото на социалдемократите-втородумци. Запитването било отхвърлено от Думата. Във връзка с това в Петербург, Рига, Варшава и други градове на Русия са станали многохилядни митинги и се гласували резолюции с искане да се освободят осъдените депутати. — 226.

122 Представител на ЦК на партията по времето, когато се провеждала избирателната кампания в Петербург, бил И. В. Сталин. Изпълнителната комисия на Петербургския комитет — това е тесният състав на ПК: излъчвана е била за водене на текущата работа. — 230.

123 Ликвидаторите изхвърлили от своята избирателна платформа, издадена през септември 1912 година, основните политически лозунги от програмата-минимум на РСДРП. Лозунгът за демократическа република те заменили с искането за общо избирателно право „при изборите за Държавната дума и на органи за местно самоуправление"; лозунгът за конфискация на помешчическата земя — с искането за „ревизия на аграрното законодателство на III Дума". — 232.

124 Има се предвид така наречената „августовска" конференция на ликвидаторите, състояла се във Виена през август 1912 година. Тази конференция била свикана в противовес на болшевишката Пражка конференция. — 234.

125 Болшевикът „Х" — това е Н. Г. Полетаев; ликвидаторът „У" — вероятно Е. Маевски (В. А. Гутовски).
Поменатите по-долу питерски ликвидатори „Аб... и Л..." — са В. М. Абросимов и В. Левицки (В. О. Цедербаум). — 235.

126 „Невский Голос" — седмичен легален вестник на меншевиките ликвидатори; излизал в Петербург през май—август 1912 година. — 235.

127 Виж „Письма с Кавказа", стр. 160—162 от този том. — 243.

128 В бр. 9 от „Дневник Социал-Демократа" Г. В. Плеханов подхвърлил на критика изявлението на грузинския меншевик-ликвидатор С. Джибладзе в „Голос Социал-Демократа". — 243.

129 Панислямизъм—реакционна, религиозно-политическа идеология, възникнала във втората половина на XIX век в султанска Турция сред турските феодали, буржоазия, духовенство и разпространила се след това сред богатите класи на другите мюсюлмански народи. Панислямизмът проповядвал обединение в едно цяло на всички народи, които изповядват исляма (мюсюлманската религия). С помощта на панислямизма господ-

ствуващите класи на мюсюлманските народи се стремили да укрепят своите позиции и да задушат революционното движение на трудещите се народи от Изток. — 243.

130 Статията „Марксизмът и националният въпрос" е написана в края на 1912 година — началото на 1913 година във Виена; напечатана е за първи път с подписа К. Сталин в бр. 3—5 на списание „Просвещение" от 1913 година под заглавие „Националният въпрос и социалдемокрацията". През 1914 година статията на И. В. Сталин е издадена в отделна брошура под заглавие „Националният въпрос и марксизмът" от издателството „Прибой" (Петербург). Брошурата, по разпореждане на министъра на вътрешните работи, била иззета от всички публични библиотеки и обществени читални. През 1920 година тя е преиздадена от Народния комисариат на националностите в „Сборник статей" от И. В. Сталин по националния въпрос (Госиздат, Тула). През 1934 година статията влязла в книгата: *И. Сталин.* Марксизмът и национално-колониалният въпрос. Сборник избрани статии и речи. В статията „За националната програма на РСДРП" Ленин, посочвайки причините, които издигнаха в този период националния въпрос на видно място, писал: „В теоретическата марксическа литература това положение на нещата и основите на националната програма на социалдемокрацията бяха осветлени вече през последно време (челно място тук заема статията на Сталин)". През февруари (н. ст.) 1913 година Владимир Илич пише на А. М. Горки: „У нас един чудесен грузинец се е заел и пише за „Просвещение" голяма статия, като е събрал *всичките* австрийски и др. материали." Като узнал, че се предлага статията да се смята дискусионна, Ленин се противопоставил решително на това: „Разбира се, ние сме абсолютно против. Статията е *много хубава.* Въпросът е боен и ние не ще отстъпим ни на йота от принципиалната позиция против бундовската сган" (Архив ИМЕЛ). Скоро след ареста на И. В. Сталин през март 1913 година В. И. Ленин пише в редакцията на „Социал-Демократ": „. . . Сред нас има тежки арести. Коба е взет. . . Коба е успял да напише голяма (за три броя на „Просвещение") статия по националния въпрос. Добре! Трябва да се воюва за истината против сепаратистите и опортюнистите от Бунд и от ликвидаторите" (Архив ИМЕЛ). — 245.

131 Ционизъм — реакционно-националистическо течение, което има последователи сред еврейската буржоазия, интелигенция и най-изостаналите слоеве на еврейските работници. Ционистите се стремели да изолират еврейските работнически маси от общата борба на пролетариата. — **246.**

132 Брюнският партайтаг (конгрес) на австрийската социалдемокрация станал на 12—17 (24—29) септември 1899 година. Текстът на резолюцията, приета от партайтага по националния въпрос, се привежда от И. В. Сталин в следната глава на този труд (виж стр. 270—271). — **265.**

133 „У нас, слава богу, няма парламент" — думи, казани от В. Коковцев, царски министър на финансите (по-късно премиер), в Държавната дума на 24 април 1908 година. — **268.**

134 Виж II глава от „Манифеста на комунистическата Партия" от К. Маркс и Ф. Енгелс (Карл Маркс. Избранные произведения в двух томах, т. I, 1941, стр. 154). — **278.**

135 Виенският партайтаг (или Вимберския — по името на виенския хотел, в който той заседавал) на австрийската социалдемократическа партия се състоял на 25—31 май (6—12 юни) 1897 година. — **279.**

136 Има се предвид напечатаната през 1844 година в „Deutsch-Französische Jahrbücher" („Немско-френски годишник") статия на К. Маркс „Zur Judenfrage" („Към еврейския въпрос") (виж К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения, т. I, 1938). — **280.**

137 VIII конференция на Бунда се състояла през септември 1910 година в Лвов. — **285.**

138 Г. В. Плеханов в статията „Още една разколническа конференция", поместена във вестника „За партию" на 2 (15) октомври 1912 година, осъдил „августовската" конференция на ликвидаторите, а позицията на бундовците и на кавказките социалдемократи характеризирал като приспособяване на социализма към национализма. В писмо до редакцията на ликвидаторското списание „Наша Заря" лидерът на бундовците Косовски излязъл с критика срещу Плеханов. — **287.**

139 VII конгрес на Бунда се състоял в Лвов в края на август — началото на септември (н. ст.) 1906 година. — **288.**

140 „Искра" — пръв общоруски нелегален марксически вестник, основан в 1900 година от В. И. Ленин (виж Сочинения И. В. Сталина, т. I, стр. 401, бележка 26). — 289.

141 Карл Ванек — чешки социалдемократ, който стоял на открито шовинистични, сепаратистични позиции. — 290.

142 „Чвени Цховреба" („Наша жизнь") — всекидневен вестник на грузинските меншевики; излизал в Кутаис от 1 до 22 юли 1912 година. — 292.

143 Първата Балканска война се започнала през октомври 1912 година между България, Сърбия, Гърция и Черна гора, от една страна, и Турция — от друга. — 303.

144 Виж решенията на четвъртата („Трета общоруска") конференция на РСДРП, състояла се на 5—12 ноември 1907 година, и V конференция на РСДРП („Общоруска за 1908 година"), състояла се на 21—27 декември 1908 година (3—9 януари 1909 година) (виж „ВКП (б) в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК", част I, изд 6-то, 1940, стр. 118, 131). — 308.

145 Е. И. Ягело — член на полската социалистическа партия (ППС), бил избран в IV Държавна дума от Варшава от блока на Бунд и ППС с буржоазните националисти против полските социалдемократи. Социалдемократическата фракция на Думата с мнозинство от гласовете на меншевиките-ликвидатори (меншевишката седморка) против шестима депутати болшевики взела резолюция да се приеме Ягело в социалдемократическата фракция. — 308.

146 „Просвещение" — болшевишко легално месечно списание; издавало се в Петербург от декември 1911 година. Списанието ръководел В. И. Ленин, като поддържал редовна преписка с членовете на редакционната колегия, намиращи се в Русия (М. А. Савелев, М. С. Олмински, А. И. Елизарова). В периода на своето пребиваване в Петербург, в списанието вземал най-близко участие И. В. Сталин. Списанието било тясно свързано с „Правда". През юни 1914 година в навечерието на първата световна война правителството спряло списанието. През есента на 1917 година излязъл двоен брой. — 308.

147 През декември 1912 година работническите депутати от IV Дума дали съгласието си да се включат техните имена в списъка на сътрудниците на „Луч". Същевременно те продължили да сътрудничат в „Правда". Фактически работническите депутати не участвували в „Луч". След съответно указание на ЦК те заявили да се снемат техните имена от числото на сътрудниците на „Луч". Във връзка с това заявление между двете групи на социалдемократическата фракция (болшевишката шесторка и меншевишката седморка) се разгоряла ожесточена борба. — 309.

148 Става дума за социалдемократическата фракция в III Държавна дума. — 310.

149 „Живое Дело" — седмичен легален вестник на меншевиките-ликвидатори, който излизал в Петербург от януари до април 1912 година. — 310.

150 Прокламацията „Годишнината на ленската касапница" била написана от И. В. Сталин в Краков през януари—февруари 1913 година. Преписана на ръка от Н. К. Крупская, тя била размножена на хектограф и препратена в Русия; разпространявала се в Петербург, Киев, Могильов, Тифлис и други градове. — 313.

151 Заседанията на IV Държавна дума се открили на 15 ноември 1912 година. — 315.

БИОГРАФИЧЕСКА ХРОНИКА
(1907 — март 1917)

1907

1 януари	Излиза брой 1 от вестник „Мнатоби“ („Факел“), ръководен от И. В. Сталин. В брой 8 на вестник „Ахали Дроеба“ („Ново време“) е отпечатано продължението от труда на И. В. Сталин „Анархизъм или социализъм?“.
10 февруари	И. В. Сталин пише предговор към грузинското издание на брошурата „Движещите сили и перспективите на руската революция“ от К. Кауцки.
18 февруари	Излиза брой 1 на ръководения от И. В. Сталин вестник „Чвени Цховреба“ („Наш живот“), със статия от И. В. Сталин „Избирателната борба в Петербург и меншевиките“.
21-28 февруари	В броеве 3, 5, 8 и 9 на вестник „Чвени Цховреба“ се печата продължението от труда на И. В. Сталин „Анархизъм или социализъм?“.
11 март	Излиза брой 1 на вестник „Дро“ („Време“), ръководен от И. В. Сталин.
13 март	В брой 2 на вестник „Дро“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Самодържавие на кадетите или самодържавие на народа?“.

17 март	В брой 6 на вестник „Дро“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Пролетариатът се бори, буржоазията сключва съюз с правителството“ (уводна).
22 март	В брой 10 на „Дро“ е напечатана статията на И. В. Сталин „В памет на др. Г. Телия“.
28 и 30 март	Във вестник „Дро“ се печатат резолюции на болшевиките-работници от Тифлис за избирането на И. В. Сталин делегат на петия конгрес на РСДРП.
4-6 и 10 април	В броеве 21-23 и 26 на вестник „Дро“ се печата продължението от труда на И. В. Сталин „Анархизъм или социализъм?“.
8 април	В брой 25 на вестник „Дро“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Напредничавият пролетариат и петият конгрес на партията“ (уводна).
10 април	В брой 26 на вестник „Дро“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Обърканост...“.
13 април	В брой 29 на вестник „Дро“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Нашите кавказки клоуни“.
30 април — 19 май	И. В. Сталин участвува в работите на петия („Лондонски“) конгрес на РСДРП като делегат на тифлиската организация.
Първата половина на юни	И. В. Сталин, след връщането си от петия („Лондонски“) конгрес на РСДРП, пристига в Баку и Тифлис; държи доклади върху резултатите от конгреса на събрания на социалдемократическите организации в Баку, Тифлис и редица райони на Западна Грузия. И. В.

	Сталин възглавява борбата на болшевиките с меншевиките, есерите и др.
20 юни	Излиза брой 1 на нелегалния болшевишки вестник „Бакинский пролетарий", редактиран от И. В. Сталин. Във вестника са напечатани неговите статии: „Разгонването на думата и задачите на пролетариата" (уводна), „Лондонският конгрес на Руската социалдемократическа работническа партия (Записки на делегата)".
Лятото-есента	И. В. Сталин взема думата на дискусионни събрания, организирани в района на Баку, разобличава политиката на меншевиките и есерите.
	И. В. Сталин ръководи кампанията за бойкота на съвещанията с нефтоиндустриалците.
10 юли	В брой 2 на вестник „Бакинский Пролетарий" е напечатано продължението от статията „Лондонският конгрес на Руската социалдемократическа работническа партия (Записки на делегата)"
Края на юли	Бакинските болшевики, начело с И. В. Сталин, провеждат партийна конференция в нефтопромишлените райони която се изказва за организирането на обща стачка.
12 август	Излиза брой 1 на вестник „Гудок" — легален болшевишки орган на съюза на нефтоиндустриалните работници в Баку, основан по инициатива на И. В. Сталин.
24 август	В делегатското събрание на пет районни социалдемократически организации и на мюсюлманската социалдемократическа група „Гуммет" И. В. Сталин се избира за член на организационната комисия по свикване на общоградска партийна конференция.

Септември-октомври	И. В. Сталин ръководи кампанията по изборите за III Държавна дума.
	На 22 септември в събрание на пълномощниците от работническата курия в Баку се гласува „Поръчение“ до социалдемократическите депутати в III Държавна дума, написано от И. В. Сталин.
29 септември	И. В. Сталин държи реч на гроба на работника-болшевик Ханлар Сафаралиев, убит от наемните агенти на капиталистите.
	В брой 4 на вестник „Гудок“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Трябва да се бойкотира съвещанието!“.
25 октомври	И. В. Сталин е избран за член на Бакинския комитет на РСДРП в общоградска болшевишка конференция.
Първата половина на ноември	В помещението на Сабунчинската болница става заседанието на Бакинския комитет на РСДРП с участието на И. В. Сталин.
22 ноември	Бакинският комитет на РСДРП под ръководството на И. В. Сталин провежда еднодневна протестна стачка против съденето на социалдемократическата фракция на II Държавна дума.
Края на ноември	И. В. Сталин пристига в Тифлис по партийни работи.
Ноември 1907 — март 1908	И. В. Сталин ръководи кампанията по участието на бакинските работници в съвещанието с нефтоиндустриалците при условие да се гарантират правата на работниците.

1908

13 януари	В брой 14 на вестник „Гудок“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Пред изборите“ (уводна).

Януари февруари	Бакинските болшевики под ръководството на И. В. Сталин организират редица големи стачки.
3 февруари	В брой 17 на вестник „Гудок" е напечатана статията на И. В. Сталин „Още за съвещанието с гаранции" (уводна).
Февруари	Бакинският комитет на РСДРП под ръководството на И. В. Сталин организира „Щаб за самоотбрана", във връзка със зачестилите нападения на черносотниците.
2 март	В брой 21 на вестник „Гудок" е напечатана статията на И. В. Сталин „Какво говорят нашите стачки от последно време?".
9 март	В брой 22 на вестник „Гудок" е напечатана статията на И. В. Сталин „Поврат в тактиката на нефтоиндустриалците" (уводна).
16 март	В брой 23 на вестник „Гудок" е напечатана статията на И. В. Сталин „Трябва да се готвим" (уводна).
25 март	И. В. Сталин е арестуван под името Гайоза Нижарадзе и затворен в Баиловския затвор, гр. Баку.
25 март — 9 ноември	И. В. Сталин, намирайки се в затвора установява и поддържа връзка с бакинската болшевишка организация, ръководи Бакинския комитет на РСДРП и пише статии за вестниците „Бакинский Пролетарий" и „Гудок". В затвора И. В. Сталин работи сред политическите затворници, провежда дискусии с есерите и меншевиките, организира изучаването от политическите затворници на марксическата литература.

30 март	В брой 25 на вестник „Гудок“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Икономическият терор и работническото движение“ (уводна).
21 април — 18 май	В броеве 28, 30 и 32 на вестник „Гудок“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Нефтоиндустриалците за икономическия терор“.
20 юли	В брой 5 на вестник „Бакинский Пролетарий“ са напечатани статиите на И. В. Сталин: „Лакействуващи „социалисти“ и „Фарисействуващи зубатовци“.
	Като приложение на вестника е напечатана статията на И. В. Сталин „Съвещанието и работниците“.
9 ноември	И. В. Сталин е изпратен във Вологодска губерния под явния надзор на полицията за срок от две години.

1909

Януари	И. В. Сталин след пристигането по етапен ред във Вологда е затворен във вологодския затвор.
27 януари	За местозаточение на И. В. Сталин е определен гр. Солвичегодск, Вологодска губерния.
8 февруари	И. В. Сталин, като се движи етапно към местозаточението, заболява от възвратен тиф и е преместен от вятския затвор във вятската губернска земска болница.
20 февруари	И. В. Сталин от болницата отново е преместен във вятския затвор.
27 февруари	И. В. Сталин пристига в Солвичегодск.

24 юни	Избягване на И. В. Сталин от солвичегодското заточение.
Началото на юли	И. В Сталин пътем се спира за няколко дни в Петербург.
Първата половина на юли	И. В. Сталин нелегално пристига в Баку, възглавява работата по възстановяване и укрепяване на болшевишките организации в Баку и Закавказието.
1 август	Излиза (след едногодишно прекъсване) брой 6 на вестник „Бакинский Пролетарий" с уводната статия на И. В. Сталин „Партийната криза и нашите задачи".
2 август	Бакинският комитет на РСДРП, под ръководството на И. В. Сталин, взема резолюция за положението на работите в редакцията на „Пролетарий", като се изказва „за позицията на мнозинството от редакцията, чийто представител е др. Ленин".
27 август	В брой 7 на вестник „Бакинский Пролетарий" са напечатани статиите на И. В. Сталин: „Партийната криза и нашите задачи" (край) и „Към предстояща обща стачка".
Първа половина на септември	И. В. Сталин пристига от Баку в Тифлис, дето организира и направлява борбата на тифлиската болшевишка организация против меншевиките-ликвидатори.
Края на септември	И. В. Сталин взема мерки за възстановяване работата на нелегалната печатница на Бакинския комитет.
19 октомври — началото на ноември	И. В. Сталин пристига в Тифлис и подготвя свикването на тифлиска общоградска партийна конференция и издаването на болшевишкия вестник „Тифлиский Пролетарий".

Не по-късно от 12 ноември	И. В. Сталин се връща от Тифлис в Баку.
13 декември	Бакинският комитет на РСДРП пуска написаната от И. В. Сталин прокламация „Декемврийската стачка и декемврийският договор" (по повод петата годишнина на бакинската стачка 1904 година).
Ноември-декември	И. В. Сталин пише в Централния орган на партията „Писма от Кавказ".

1910

	От 1910 година И. В. Сталин е пълномощник на ЦК на партията („агент на ЦК").
5 януари	Излиза брой 1 на вестник „Тифлиский Пролетарий", създаден при непосредното участие на И. В. Сталин.
22 януари	Бакинският комитет на РСДРП приема написаната от И. В. Сталин резолюция за нуждата от свикване на общопартийна конференция, пренасянето на практическия ръководен център на партийната работа в Русия и издаването на общоруски ръководен вестник.
23 март	И. В. Сталин е арестуван под името Захар Григорян Меликянц.
	Излиза написаният от И. В. Сталин лист „Август Бебел, вожд на германските работници".
26 март	И. В. Сталин е затворен в Баиловския затвор, гр. Баку.
7 септември	И. В. Сталин получава в затвора постановлението на кавказкия наместник от 27 ав-

	густ, че му се забранява да живее на Кавказ в продължение на пет години.
23 септември	И. В. Сталин е изпратен по етапен ред в Солвичегодск.
29 октомври	И. В. Сталин пристига в Солвичегодск.
Ноември 1910 – юни 1911	И. В. Сталин установява връзка с В. И. Ленин, провежда събрания на заточените, на които се четат реферати, обсъждат се текущи политически въпроси.
31 декември	И. В. Сталин пише писмо до ЦК на партията. („Писмо от солвичегодското заточение".)

1911

Март—юни	В Солвичегодск у И. В. Сталин (в дома на М. П. Кузакова) се извършват нееднократно обиски.
1 юни	На съвещание на членовете на ЦК на РСДРП в Париж И. В. Сталин е назначен задочно кандидат-член на Организационната комисия за свикване на партийната конференция.
23—26 юни	И. В. Сталин изтърпява в Солвичегодск тридневен арест за организиране събрание на заточените социалдемократи.
27 юни	И. В. Сталин е освободен от явен полицейски надзор във връзка със завършване срока на заточението. Поради забраната да живее в Кавказ, в столиците и във фабричнозаводските центрове, И. В. Сталин избира за местожителство Вологда, разположена на път за Петербург.

6 юли	И. В. Сталин тръгва с полицейско разрешение за пътуване от Солвичегодск за Вологда.
16 юли	И. В. Сталин пристига във Вологда.
Юли—септемврн	Във Вологда И. В. Сталин се намира под негласния надзор на полицията.
Юли	И. В. Сталин пише писмо до редакцията на ръководената от В. И. Ленин „Рабочая Газета". В писмото И. В. Сталин съобщава за своето намерение да работи в Петербург или Москва.
6 септември	И. В. Сталин заминава нелегално от Вологда за Петербург.
7 септември	И. В. Сталин пристига в Петербург и се зарегистрирва по паспорта на П. А. Чижиков.
7-9 септември	И. В. Сталин се среща с болшевиките С. Тодрия и С. Алилуев, установява връзка с петербургската партийна организация.
9 септември	И. В. Сталин е арестуван и пратен в затвора. (Петербургския предварителен затвор.)
14 декември	И. В. Сталин е изпратен под явен полицейски надзор във Вологда за срок от три години.
25 декември	И. В. Сталин пристига във Вологда.

1912

Между 5 (18) и 17 (30) януари	На шестата („Пражка") общопартийна конференция И. В. Сталин се избира задочно за член на Централния комитет на болшевишката партия.

	На конференцията се създава практически център за ръководене на революционната работа в Русия (Русское бюро ЦК) начело с И. В. Сталин.
Средата на февруари	По поръчение на В. И. Ленин при И. В. Сталин, намиращ се във Вологда, пристига членът на Руското бюро на ЦК Г. К. Орджоникидзе, за да информира лично И. В. Сталин за решенията на Пражката конференция.
29 февруари	Бягство на И. В. Сталин от вологодското заточение.
Началото на март	И. В. Сталин пише позива „За партията!". Позивът се пуска от името на ЦК на РСДРП и широко се разпространява из Русия.
Първата половина на март	И. В. Сталин пристига в Баку и Тифлис, за да организира работата на закавказките болшевишки организации по осъществяване решенията на Пражката конференция. Пише циркулярно писмо № 1 от ЦК на РСДРП до партийните организации, с което известява за окончателното конституиране на Централния комитет.
29 март	И. В. Сталин провежда съвещание на работниците от болшевишките районни организации в Баку. Съвещанието се присъединява към решенията на Пражката конференция.
30 март	И. В. Сталин пише кореспонденция до вестник „Социал-Демократ" за съвещанието в Баку.
1 април	И. В. Сталин отпътува от Баку за Петербург.
Началото на април	По пътя за Петербург И. В. Сталин се спира в Москва и се среща с Г. К. Орджоникидзе.

	И. В. Сталин пише прокламацията „Да живее Първи май!“
	И. В. Сталин изпраща в Тифлис текста на резолюцията на група московски партийни дейци, които поздравяват решенията на Пражката конференция и създадения отново Централен комитет.
	От името на ЦК на РСДРП И. В. Сталин пише писмо до Клара Цеткин с молба да предаде пазените у нея партийни пари на Централния комитет за провеждане избирателната кампания за IV Държавна дума.
10 април	И. В. Сталин пристига нелегално в Петербург.
10-22 април	И. В. Сталин редактира болшевишкия работнически вестник „Звезда“.
	В „Звезда“ са напечатани статиите на И. В. Сталин: „Нов период“ (уводна), „Животът побеждава!“, „Те работят добре...“, „Отприщи се! ...“ (уводна), „Как те се готвят за избори“, „Изводи“ (уводна) и др.
Средата на април	И. В. Сталин преговаря с членовете на социалдемократическата фракция в III Държавна дума Н. Г. Полетаев и И. П. Покровски, а също така с болшевиките-литератори М. С. Олмински и Н. Н. Батурин за издаването и платформата на вестник „Правда“ и редактира заедно с тях първия брой на вестника.
22 април	Излиза брой 1 от всекидневния работнически вестник „Правда“ със статията „Нашите цели“ от И. В. Сталин.
	И. В. Сталин е арестуван и пратен в затвора (предварителен затвор).
2 юли	И. В. Сталин се изпраща по етапен ред от Петербург в Наримския край за три години, под явния надзор на полицията.

18 юли	И. В. Сталин отпътува от Томск, съпроводен от надзирателя на парахода „Колпашевец" към местозаточението в Нарим.
1 септември	Бягството на И. В. Сталин от наримското заточение.
12 септември	И. В. Сталин пристига в Петербург.
Септември — октомври	И. В. Сталин ръководи кампанията по изборите за IV Държавна дума, организира борбата против меншевиките-ликвидатори.
	И. В. Сталин редактира вестник „Правда".
4 октомври	Под ръководството на И. В. Сталин се провежда заседание на Изпълнителната комисия при Петербургския комитет, на което се взема решение за еднодневна протестна стачка против отмяната на изборите за пълномощници в най-едрите заводи на Петербург (Путиловски и други).
Началото на октомври	И. В. Сталин провежда нелегално партийно съвещание, на което се обсъжда тактиката за борба с ликвидаторите и се набелязва кандидатурата на работническия депутат в IV Държавна дума.
	И. В. Сталин пише „Поръчение от петербургските работници до техния работническия депутат".
Средата на октомври	И. В. Сталин изпраща на В. И. Ленин в редакцията на „Социал-Демократ" „Поръчението от петербургските работници" („Поръчението" било публикувано в бр. 28-29 на „Социал-Демократ" от 5 (18) ноември 1912 година).
17 октомври	На съвещанието на пълномощниците от работническата курия, Петербургска губерния, се

	приема написаното от И. В. Сталин „Поръчение".
19 октомври	В брой 147 на вестник „Правда" е напечатана статията на И. В. Сталин „Волята на пълномощниците" (уводна).
21 октомври (3 ноември)	Н. К. Крупская по поръка на В. И. Ленин пише до „Правда" и на членовете на социалдемократическата фракция, че е необходимо И. В. Сталин да дойде в Краков.
24 октомври	В брой 151 на вестник „Правда" е напечатана статията на И. В. Сталин „Към резултатите от изборите по работническите курии на Петербург".
25 октомври	В брой 152 на вестник „Правда" е напечатана статията на И. В. Сталин „Днес избори".
Края на октомври	И. В. Сталин се намира известно време в Москва, установява връзка с новоизбраните депутати от IV Държавна дума — работници-болшевики.
29 октомври	И. В. Сталин се връща от Москва в Петербург.
Преди 10 ноември	И. В. Сталин пристига нелегално в Краков при В. И. Ленин.
11 (24) ноември	В. И. Ленин изпраща в редакцията на „Правда" полученото от него чрез И. В. Сталин „Поръчение", като предлага да го поместят „на видно място, с едър шрифт".
Първа половина на ноември	И. В. Сталин участвува в заседанието на членовете на ЦК на РСДРП в Краков.

Края на ноември — началото на декември	И. В. Сталин, след връщането си от Краков в Петербург, ръководи социалдемократическата фракция в IV Държавна дума.
23 ноември (6 декември)	В. И. Ленин в писмо до И. В. Сталин пише за подготовката на годишнината от девети януари и за нуждата да се издадат позиви.
Първа половина на декември	Н. К. Крупская по поръка на В. И. Ленин пише на И. В. Сталин, че е необходимо да дойде в Краков за съвещанието на членовете на ЦК на РСДРП с депутатите от IV Дума (болшевишката „шесторка").
Края на декември	И. В. Сталин отпътува нелегално за Краков.
28 декември 1912 (10 януари 1913) — 1 (14) януари 1913	И. В. Сталин участвува във „февруарското" съвещание на ЦК на РСДРП с партийните работници и членове на социалдемократическата думска фракция — болшевики, станало под ръководството на В. И. Ленин. На съвещанието В. И. Ленин и И. В. Сталин набелязват мероприятията за подобряване работата на редакцията на „Правда".
Края на декември 1912 — началото на януари 1913	Излиза написаната от И. В. Сталин прокламация „Към всички работници и работнички в Русия!"

1913

12 януари	В брой 30 на вестник „Социал-Демократ" са напечатани статиите на И. В. Сталин „Изборите в Петербург (Писмо от С.-Петербург)" и „На път към национализма (Писмо от Кавказ)".

Втората половина на януари	И. В. Сталин пристига от Краков във Виена, откъдето организира печатането в Париж написаното от В. И. Ленин „Съобщение“ за „февруарското“ съвещание и резолюциите на съвещанието.
Януари	И. В. Сталин пише труда си „Националният въпрос и социалдемокрацията“. Трудът бил напечатан в бр. 3—5 на списанието „Просвещение“ през март—май 1913 година.
Януари—февруари	И. В. Сталин пише прокламацията „Годишнината на ленската касапница“.
Средата на февруари	И. В. Сталин се връща от чужбина в Петербург; заедно със Я. М. Свердлов пристъпва към реорганизиране редакцията на „Правда“ съгласно указанията на В. И. Ленин.
23 февруари	И. В. Сталин е арестуван в залата на Калашниковата борса през време на концерта, устроен от петербургската болшевишка организация, и пратен в затвора.
26 февруари	В брой 47 на вестник „Правда“ е напечатана статията на И. В. Сталин „Положението в социалдемократическата фракция“.
2 юли	И. В. Сталин е изпратен по етапен ред в Туруханския край под явния надзор на полицията за срок от четири години.
11 юли	И. В. Сталин пристига в Красноярск.
15 юли	И. В. Сталин се отправя от Красноярск за Туруханск.

10 август — И. В. Сталин пристига в Туруханск и се отправя към мястото на заточението в малкото селце Костино.

1914

Първата половина на март — И. В. Сталин е преместен в селището Курейка, по-северно от Полярния кръг. Полицейският надзор върху И. В. Сталин се засилва.

1915

27 февруари — И. В. Сталин пише писмо до В. И. Ленин от селото Манастирско, където е пристигнал при намиращия се на заточение С. Спандарян. В писмото се критикува оборонческото становище на Плеханов и международната социалдемокрация, заела опортюнистическа позиция.

Лятото — И. В. Сталин участвува в събранието на политическите заточеници — членове на Руското бюро на ЦК на РСДРП и болшевишката фракция в IV Държавна дума в селото Манастирско. На събранието се обсъжда въпросът за съдебния процес над фракцията.

10 ноември — И. В. Сталин пише писмо на В. И. Ленин и Н. К. Крупская от туруханското заточение.

1916

5 февруари — И. В. Сталин пише писмо до задграничния партиен център за своята работа над статиите по националния въпрос.

25 февруари — И. В. Сталин в писмо до задграничния болшевишки център, отправено чрез Инеса Арманд, пита за съдбата на своята статия „За

	културно-националната автономия", изпратена от него зад граница.
12 март	И. В. Сталин заедно със С. Спандарян и други заточени пише писмо до редакцията на списание „Вопросы Страхования".
14 декември	И. В. Сталин се отправя по етапен ред в Красноярск във връзка с повикването на административно заточените в армията.

1917

Началото на февруари	Повиквателната комисия в Красноярск освобождава И. В. Сталин от мобилизиране в армията.
20 февруари	И. В. Сталин отпътува от Красноярск за Ачинск, дето му е разрешено да живее до крайния срок на заточението.
8 март	И. В. Сталин отпътува с група заточени от Ачинск в Петроград.

СЪДЪРЖАНИЕ:

1908

1909

1910

1912

1913

ЗАБЕЛЯЗАНИ ПЕЧАТНИ ГРЕШКИ

Стр.	*Ред.*	*Напечатано*	*Да се чете*
118	17 отгоре	свобоно де	свободно да
124	19 „	ча	че
172	1 отдолу	социалдемокра-тическата	социалдемо-кратическа